

LIVING THE HALACHIC PROCESS

Volume III

Questions and Answers for the Modern Jew

Companion CD for *Living the Halachic Process* Volume III

Contained in this CD are approximately 120 source sheets on the topics that are covered in the sefer, *Living the Halachic Process*, vol. III, put out by **Eretz Hemdah Institute** in Jerusalem.

The source sheets, corresponding to the questions of the book, contain major sources related to the answers. This enables the advanced learner to come to his or her own conclusion and/or deepen his or her understanding of the topics. It is particularly valuable for one who wants to present a class based on the questions in the book in a text-based format. We welcome those teachers to make as many copies as they like and compare and contrast their views on the topic with those in our sefer. Comments are welcome.

To use the CD, simply scroll to the question title, arranged by topic as in the sefer, which is approximately according to the order of the Shulchan Aruch, and click on the link. (Several questions from the sefer do not have an accompanying source sheet as indicated in the list below.)

To contact us, please call (972)(2)537-1485; fax at (972)(2)537-9626; write to 2 Brurya St., P.O.B. 8178, Jerusalem 9108101, Israel; e-mail to info@eretzhemdah.org; or visit our website at www.eretzhemdah.org

Rabbi Daniel Mann
Eretz Hemdah Institute

LIVING THE HALACHIC PROCESS Volume III Questions and Answers for the Modern Jew

Question: My father-in-law died in America recently and his burial there was a problem. His mother-in-law, who is now in Israel, wants to bring his body to Israel for burial. The question is whether this is permitted. The answer is that it is permitted if the body is brought to Israel within the time limit and if the burial in Israel is a permanent one. The question is whether this is permitted if the body is brought to Israel within the time limit and if the burial in Israel is a permanent one.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Answer: First, we hope that your question will receive only theoretical answers. The matter of a body and a coffin, while not insignificant, are relatively minor questions. The question is whether it is permitted to bring the body to Israel for burial.

Contents

TEFILLA (PRAYER)

- A-1 What One Can Do While Waiting to Take Three Steps Back
- A-2 How to Carry Out a Shortened *Chazarat HaShatz*
- A-3 *Davening* Without a *Minyan* vs. Working Before *Davening*
- A-4 Forming a Separate *Minyan* to Accommodate Multiple Mourners
- A-5 A *Brit Mila* or *Mincha* – Which Should be Done First?
- A-6 A Wheelchair Bound *Chazan*
- A-7 What a Woman Should Do If She Missed *Mincha*
- A-8 *Chazanim* Repeating Words
- A-9 One Who *Davened Mincha* Instead of *Ma'ariv*
- A-10 At What Points During *Davening* May a *Gabbai* Speak?
- A-11 Must the *Oleh* for *Maftir* Read Along?
- A-12 The Correct Pronunciation of a *KamatZ Katan* (no source sheet)
- A-13 Giving the Second *Aliya* to One With Doubtful *Levi* Status
- A-14 What to Do When a Mistake is Found in a *Sefer Torah* During *Laining*
- A-15 Correcting a Mistaken Opening *Beracha* for Torah Reading
- A-16 Are *Levi'im* Obligated to Wash the Hands of the *Kohanim*?
- A-17 An Ashkenazi Doing *Birkat Kohanim* in a Sephardi *Minyan* in *Chutz La'Aretz*
- A-18 When to Go Up for *Birkat Kohanim*

BERACHOT (BLESSINGS)

- B-1 Is it Preferable to Start a Meal with Bread?
- B-2 How Long to Wait After *Zimun* to Resume Eating
- B-3 One Who is Uncertain if He Recited *Birkat HaMazon*
- B-4 Moving to a New Location in the Midst of a Meal
- B-5 The *Beracha* on *Schnitzel*
- B-6 Factors that Determine the Precedence of *Berachot*
- B-7 *Beracha Acharona* After Ice Cream and Ices
- B-8 Repeating *Tefillat HaDerech* During an Ongoing Trip
- B-9 *Beracha* at the Place Where One Was Saved in a Car Accident
- B-10 Reciting *HaGomel* for a Child Who Was Saved

SHABBAT

- C-1 Use of a Non-Jew on Shabbat
- C-2 Using a Driver Who Did Not Make *Havdala*
- C-3 Making *Kiddush* for Others Before Accepting Shabbat
- C-4 When and How to Accept *Tosefet Shabbat*
- C-5 Playing Major League Baseball on Shabbat
- C-6 Use of a Coffee Maker With a Timer on Shabbat
- C-7 Closing a Door to a Closet Containing Mothballs on Shabbat
- C-8 Cake after *Kiddush* at Night

- C-9 Starting *Mincha* of Shabbat a Few Minutes Early
- C-10 Is Raw Food That One Expected to be Cooked *Muktzeh*?
- C-11 Using a Utensil to Catch *Muktzeh*
- C-12 Workers in the House of One Who Has Accepted Shabbat Early
- C-13 Are Pets *Muktzeh* on Shabbat?
- C-14 Itching Flaky Skin on Shabbat
- C-15 *Cholent* Cooking Further on Shabbat
- C-16 Separating *Shemitta* Food Before Clearing Plates on Shabbat
- C-17 Buying on Credit on Shabbat
- C-18 Is a Phone Carried as a Precaution *Muktzeh*?

MO'ADIM (FESTIVALS)

- D-1 The Timing of *Selichot*
- D-2 Blowing Shofar on the Left Side of the Mouth
- D-3 Causing a Flame to Be Extinguished on *Yom Tov*
- D-4 Lighting a *Havdala* Candle on *Yom Tov*
- D-5 One Who Must Eat on Yom Kippur – How Careful about the Amount?
- D-6 Must One Stand Throughout *Ne'ila*?
- D-7 *Havdala* after Yom Kippur that Fell on Shabbat
- D-8 Cutting the Branches of a Neighbor's Tree that Impinge upon a *Sukka*
- D-9 The Purpose of the *Hechsher* for *S'chach*
- D-10 Drinking Wine on *Chol HaMo'ed*
- D-11 Where to Light Chanuka Lights – Inside or Outside?
- D-12 Lighting Chanuka Lights on Friday
- D-13 Missing *Parashat Zachor*
- D-14 Reading *Megillat Esther* from a Scroll
- D-15 How Thoroughly Should *Bedikat Chametz* Be Done?
- D-16 *Bedikat Chametz* in *Shul*
- D-17 How Much *Charoset* Goes on the *Maror*?
- D-18 Eating *Shmura Matza* All of Pesach
- D-19 Making Egg *Matzot* Available to Guests at a Hotel
- D-20 Forgotten *Chametz* Found After Pesach
- D-21 Changing One's Custom Regarding the Days of *Sefira*
- D-22 Remodeling Work During the Three Weeks and the Nine Days

KASHRUT

- E-1 Does Tasting a *Fleishig* Crumb Make One *Fleishig*?
- E-2 Using a Knife Sharpener for *Milchig* and *Fleishig* Knives
- E-3 *Kashering* a Water Kettle that Came in Contact with Cheese
- E-4 Rinsing After Eating *Pareve* Food Cooked in *Fleishig* Pot
- E-5 What May a Slaughterhouse Do With Non-Kosher Byproducts?
- E-6 *Tovelling* Commercial Food-Producing Equipment
- E-7 *Tevillat Keilim* When There is an Air Pocket
- E-8 *Hafrashat Challa* When Part Was Baked and Part is Dough

HOLY ARTICLES

- F-1 The Propriety of a Traveling *Sefer Torah*
- F-2 Placing Books on a *Bima*
- F-3 Does an Elevator Require a *Mezuza*?
- F-4 A *Mezuza* at a Jewish-Owned Commercial Establishment
- F-5 Trying on a *Tallit Katan* Without *Tzitzit*
- F-6 Checking the *Tzitzit* of a *Shul Tallit*
- F-7 Should a Single Man Wear a *Tallit*?
- F-8 Is Long Hair a Problem for *Tefillin*?
- F-9 One Who Makes the Wrong *Beracha* on *Tefillin Shel Yad*

MISCELLANEOUS

- G-1 Does Hosting Count as Giving *Tzedaka*?
- G-2 Dealing With the Tensions of a Complex Upbringing (no source sheet)
- G-3 Full Body Scans for Security
- G-4 Refraining from Sitting in a Parent's Seat
- G-5 Origin of the Practice of Men Covering Their Heads
- G-6 The Origins and Nuances of Our Nation's Names
- G-7 *Netilat Yadayim* and Hygienic Concerns
- G-8 *Ribbit* – Discount on Rent for an Apartment for its Buyer
- G-9 Incomplete Standing for *Modim D'Rabbanan* and to Honor *Talmidei Chachamim*
- G-10 A *Beracha* on the *Mitzva* to Write a *Sefer Torah*
- G-11 Removing Tattoos Before Conversion

FAMILY LAW

- H-1 Honoring a Request to Bury Outside of Israel
- H-2 A Mistaken *Ketuba* at a Wedding
- H-3 A *Chatan* Leading *Bentching* at *Sheva Berachot*
- H-4 Drinking *Sheva Berachot* Wine at *Se'uda Shlishit*

MONETARY LAW

- I-1 Paying for a Cancelled Taxi Order
- I-2 Is a Watchman Responsible for More Than He Expected?
- I-3 Reimbursement Through Additional Services
- I-4 Realtor Fee for an Altered Purchase
- I-5 Is One Obligated to Enable Someone to Sue Him?
- I-6 Protecting a Bicycle that Had to be Moved
- I-7 Discount for a *Kashrut* Mistake
- I-8 Stopping Fare-Beaters
- I-9 Sharing Expenses for a Separating Wall
- I-10 Using Other People's Religious Articles
- I-11 Monopolistic Practices and Halacha
- I-12 Taking a Book Left to the Discretion of a Yeshiva
- I-13 Questionable Relinquishing of Rights
- I-14 Partial Pay for an Uncompleted Job
- I-15 Malpractice for Extracting the Wrong Tooth
- I-16 Money Found in a House
- I-17 Damage to an "On Approval" Sales Item

What One Can Do While Waiting to Take Three Steps Back

Q

I am often unable to take the three steps back immediately at the end of *Shemoneh Esrei* because of a slow davener behind me. What may I say or do while in this situation?

4. גמרא, ברכות דף ט עמוד ב

היכי מצי סמך? והא אמר רבי יוחנן: בתחלה הוא אומר: "ה' שפתי תפתח" (תהלים נא), ולבסוף הוא אומר: "יהיו לרצון אמרי פי וגו'" (תהלים י"ט)! - ... רב אשי אמר: "אפילו תימא אכולהו, וכיון דקבעיה רבנן בתפלה - כתפלה אריכתא דמיוא..."

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכב סעי' א

אם בא להפסיק ולענות קדיש וקדושה בין י"ח ל"יהיו לרצון", אינו פוסק, ש"יהיו לרצון" מכלל התפלה הוא; אבל בין "יהיו לרצון" לשאר תחנונים, שפיר דמיו. הגה: ודוקא במקום שנוהגין לומר "יהיו לרצון" מיד אחר התפלה, אבל במקום שנוהגין לומר תחנונים קודם "יהיו לרצון", מפסיק גם כן לקדיש וקדושה; ובמקומות אלו נוהגים להפסיק ב"אלהי נצור", קודם "יהיו לרצון", לכן מפסיקין גם כן לקדושה ולקדיש ולברכו (ד"ע לפי רשב"א שהביא הב"י);

ט"ז שם ס"ק א

אבל בין "יהיו לרצון" כו'. - משמע בכל גווני שפיר דמיו, ואחר כך סיים בדרך שמפסיק בברכה של קריאת שמע. וצריך לומר דתחלה מיירי במי שאומר לפרקים תחנונים, על כן אין להם דמיון לי"ח ברכות כלל, על כן מפסיק כמו שירצה. ובסיפא דרגיל, עשאוהו עליו קבע, ודמיון קצת לי"ח ברכות, על כן מפסיק דוקא כבברכת קריאת שמע:

משנה ברורה שם ס"ק ד

ולקדיש ולברכו - ועיין בסימן ס"ז, הדברים שמפסיקין באמצע ברכת קריאת שמע, והוא הדין הכא. ואם כבר סיים הכל אלא שאינו יכול לפסוע מחמת אדם שמתפלל לאחוריו, וכמ"ש לעיל בסימן ק"ב, לכולי עלמא יכול להפסיק ולענות "אמן", ובמאמר מרדכי כתב בפשימות דאפילו "ברוך הוא וברוך שמו" מותר אז לומר:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קב סעי' ד-ה

אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות, ודווקא לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד. אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו, שאם יעשה זה הרי הוא כעובר כנגד המתפלל; וצריך לדקדק בזה, אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו, מאחר שכבר התחיל.

משנה ברורה שם ס"ק טז

לפניהם - וצדדים שלפניהם, להמנן אברהם בסק"ו כלפניהם דמיו, ולהאליהו רבא שרי:

2. גמרא, ברכות דף כט עמ' ב

אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי: "מעה ולא הוכיר של ראש חדש בעבודה - חוזר לעבודה, נזכר בהודאה - חוזר לעבודה, ב'שים שלום' - חוזר לעבודה, ואם סיים - חוזר לראש". אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא: "הא דאמרן סיים, חוזר לראש - לא אמרן אלא שעקר רגליו, אבל לא עקר רגליו - חוזר לעבודה". אמר ליה: "מנא לך הא?" אמר ליה: "מאבא מרי שמוע לי, ואבא מרי מרב". אמר רב נחמן בר יצחק: "הא דאמרן 'עקר רגליו חוזר לראש' - לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לעבודה". איכא דאמרי, אמר רב נחמן בר יצחק: "הא דאמרן כי 'לא עקר רגליו חוזר לעבודה' - לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לראש".

3. שולחן ערוך אורח חיים סימן תכב סעיף א

... ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שיעקור רגליו, חוזר ל"רצה".

משנה ברורה שם ס"ק ט

קודם שיעקור רגליו - נקט האי לישנא משום דהמחבר מיירי שעדיין לא אמר תחנונים, רק דכיון דרגיל, מסתמא יתחיל לומר גם עתה, אבל אם כבר אמר תחנונים וסיים אותם ואין במחשבתו לומר עוד, אפילו עדיין לא עקר רגליו כמי שעקר דמיו וחוזר לראש התפלה:

How to Carry Out a Shortened *Chazarat Hashatz*

Q Sometimes a *minyan* recites what is called "*heiche kedusha*." Usually, the *tzibbur* recites the silent *Shemoneh Esrei* and, after its completion, the *chazan* begins the *chazarat hashatz* and *Kedusha*. In the case of *heiche kedusha*, the *chazan* says *Shemoneh Esrei* aloud through *Kedusha* before the *tzibbur* has said the silent *Shemoneh Esrei*. When this is done, should the *tzibbur* start *Shemoneh Esrei* along with the *chazan* and continue after *Kedusha* is completed or should everyone listen and respond until after *Kedusha* and only then begin *Shemoneh Esrei*?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכד סעי' ב

שליח ציבור שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שהתפללו בלחש, והוא צריך לעמוד לפני התיבה לאלתר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לצבור, ואין צריך לחזור ולהתפלל בלחש. הגה: וכן אם הוא שעת הדחק, כגון שירא שיעבור זמן התפלה, יוכל להתפלל מיד בקול רם, והצבור מתפלל עמו מלה במלה בלחש עד לאחר "הא-ל הקדוש", וטוב שיהיה אחד לכל הפחות שיענה אמן אחר ברכת השליח ציבור (מהרי"ל).

משנה ברורה שם ס"ק ח

והצבור וכו' – ואם אין השעה דחוקה כל כך, לא יתחילו הצבור רק לאחר שאמר השליח ציבור "הא-ל הקדוש".

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קט סעי' ב

אם מתחיל להתפלל עם שליח ציבור, כשיגיע עם שליח ציבור ל"נקדישך", יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה, כמו שהוא אומר, וכן יאמר עמו מלה במלה ברכת "הא-ל הקדוש" וברכת "שומע תפלה", וגם יכוין כשיגיע שליח ציבור ל"מודים", יגיע גם הוא ל"מודים" או ל"הטוב שמך ולך נאה להודות", כדי שישחה עם השליח ציבור ב"מודים". הגה: אבל לכתחלה לא יתחיל עד אחר שאמר קדושה ו"הא-ל הקדוש", אלא שאם הוצרך להתחיל מכח שהשעה עוברת, כדי לסמוך גאולה לתפלה, דינא הכי (טור וד"ע).

2. תוספות, ברכות דף כא עמוד ב

אין יחיד מתפלל קדושה – וכן הלכה, אבל המתפלל י"ח עם החזן, כשיגיע שליח ציבור לקדושה יאמר עם השליח צבור "נקדיש" וכל הקדושה משלם יכול לענות עם הצבור, דאין זה קרוי יחיד.

3. משנה ברורה סימן קט ס"ק יד

אבל לכתחילה וכו' – ובספר אליה רבא האריך מכמה פוסקים דאפילו לכתחילה מותר להתחיל עם השליח ציבור בשוה. ועיין חיי אדם שמשמע מיניה דעל כל פנים בשחרית, בודאי יש להקל בזה כדי שלא יצטרך להמתין כל כך ב"שירה חדשה", עיין שם. ואפילו במנחה יש להקל בזה על ידי צורך קצת – כך כתב בספר מאמר מרדכי, וכעין זה כתב בספר מגן גבורים, וזה לשונו: "מי שאינו יוכל לשער שיבוא עם השליח ציבור ל"מודים", אם יתחיל אחר קדושה ושמא יתבלבל על ידי זה, יכול להתחיל עם השליח ציבור ויאמר עמו הקדושה וכל התפילה מלה במלה".

Davening Without a Minyan vs. Working Before Davening

In the morning, is it better to daven without a minyan before doing any work or to do some work first and daven with a minyan later (at a halachically acceptable time)?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' צ סעי' טז

ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללים בעשרה, צריך לילך שם; ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בעשרה.

משנה ברורה שם ס"ק נב

ולאחריו וכו' – עיין בסעיף קטן הקודם. והיושב בביתו דינו כמלאחריו, על כן הדר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה צריך לילך בכל יום בבוקר להתפלל בעשרה.

1. גמרא, מסכת ברכות דף יד עמוד א

(אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל העושה חפציו קודם שיתפלל – כאלו בנה במה. אמרו לו: "במה" אמרת? אמר להו: לא, "אסור" קא אמינא, וכדרב אידי בר אבין. דאמר [אמר] רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא: אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר: (תהלים פ"ה) "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא: כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך – הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר: "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו".

2. משנה ברורה סימן פט ס"ק לו

... לקנות צרכי סעודה בערב שבת קודם תפלה, שרי, דחפצי שמים המה; הא בחול, אסור.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' פט סעי' ח

בשעת הדחק, כגון שצריך להשכים לדרך, יכול להתפלל משעלה עמוד השחר וימתין מלקרות קריאת שמע עד שיגיע זמנה. (אם אפשר לו לקרות קריאת שמע על הדרך, דהיינו שיתכוין בפסוק ראשון וכמו שנתבאר לעיל סי' נ"ח) (כ"י בשם הרשב"א), ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה, הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד, ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך ויסמוך גאולה לתפלה.

משנה ברורה שם ס"ק לט

יכול להתפלל – פי' דבסתם דרך אינו יכול לכיון בתפלה בין כשהוא מהלך ברגליו או יושב בעגלה או בספינה, ולפיכך אמרו חכמים שטוב יותר שיתפלל משעלה עמוד השחר אף שאינו עדיין עיקר זמן תפלה וגם לא יוכל לסמוך גאולה לתפלה, כי לא יוכל לקרוא אז קריאת שמע, דעדיין לא הגיע זמנה עד שיכיר את חבריו ברחוק ד' אמות, מכל מקום זהו טוב יותר משיתפלל בדרך בזמנו עם סמיכת גאולה לתפלה כי בביתו יוכל להתפלל בעמידה:

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' פט סעי' ג

אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח. (ויש מקילין, לאחר שאמרו מקצת ברכות, קודם שאמרו "ברוך שאמר", וטוב להחמיר בזה), (תרומת הדשן סי' י"ח) ולא לאכול ולא לשתות, אבל מים מותר לשתות קודם תפלה, בין בחול ובין בשבת ויום טוב. וכן אוכלים ומשקין לרפואה, מותר.

משנה ברורה שם ס"ק כ

עד שיתפלל – ואפילו אם במקום שיבוא יהיה יכול גם כן להתפלל עם הצבור בזמנו, אף על פי כן אסור, דהליכה בדרך הוי כעוסק בצרכיו. אך כל זה שלא בשעת הדחק, אבל בשעת הדחק, שאין השיירא ממתנת לו, יכול לילך מקודם לדרך ויתפלל בדרך, וכדלקמן בסעיף ח. ומשמע מהרבה פוסקים דאפילו כבר הנץ החמה, גם כן מותר בזה.

Forming a Separate *Minyan* to Accommodate Multiple Mourners

I have noticed recently that when there is more than one *chiyuv* (a mourner or someone who has a *yahrtzeit*) at our *minyan*, a second *minyan* often forms in a side room. Is this desirable or proper?

3. שו"ת אפרקסטא דעניא חלק א סימן ל

...מה שמחלקים לב' צבורים אינו מטעם חילוק לבבות, חס וחלילה, וגם לא מטעם שיכונו לבם יותר, אלא כדי שיעבור כל אחד מבעלי יארצייט לפני התיבה לעילוי נשמת אבותיו, בכל זה הועילו לנו דברי רדב"ז ... אבל צבור המתחלק אף על פי שהם רשאים בו, מכל מקום לא יפה עושים ד"ברוב עם הדרת מלך". זאת אומרת, דדין "ברוב עם" הוי רק מצוה מן המובהק, ולא שייך לומר על מי שאינו עושה כך, דאיסורא קעביד, אלא דלא יפה עושה, וממילא אתיא דהיכא דאיכא נגד זה איזה טעם לשבח, תו לא חשיב ל"ברוב עם" כי זהו כבוד המלך והדרתו, כל שכן באקראי בעלמא.

1. רמ"א, יורה דעה סי' שעו סעי' ד

... ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב (כל בו וריב"ש בשם תנחומא וספרי, ובחיי בשם מסכת כלה, וב"י בשם הוהר, ובא"ז בשם תנא דבי אליהו רבא); על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שהזרין הנשמות לניהנם, וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים, פודה אביו ואמו מן הניהנם (כל בו בשם הגהות).

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' נג סעי' כ

אם אחד רוצה לומר תפלה בשביל אביו ואחד רוצה לומר בשביל אחר, מי שירצה הקהל שיאמר התפלה, הוא יאמר.

משנה ברורה שם ס"ק ס

שירצה הקהל – הטעם דדוקא קדיש יכול לומר בשביל אביו ואין רשות ביד הקהל לדחותו, אבל לא יכול להיות שליח הקהל להתפלל על כרחם. ולענין זה הוא גם כן כמו בשליח ציבור שאין יחיד מוזהר, כדי שלא ירבה המחלוקת, אלא הולכין אחר רוב או הנבררים לזה, וכמו שכתבנו לעיל בשם האחרונים. יש מקומות שיש להם תקנה בבית הכנסת שאין מניחין לאבל להתפלל כל השבוע לפני התיבה כי אם להשליח ציבור הקבוע שלהם אין לדחות התקנה ונעשית מפני עמי הארץ שאינם יודעים ומבינים הברכות והתפילות ואומרים טעות ואיכא זילותא, לכך תקנו אפילו על היודעים שלא יתפללו משום דלא ליתי לאנציווי. אכן במקום דליכא תקנה ומנהג קבוע, מצוה לקהל להניח לאבל להתפלל, שהוא נחת רוח למת ומצילו מדינו של גהינם. ומיהו ודאי כשאין יכול להתוך האותיות וכדומה, אין לו להתפלל לפני העמוד. כתב המגן אברהם: אם יש אבל ומוהל, נדחה האבל מן התפלה מחמת המוהל. ויום שמת בו אביו ואמו שקורין יארצייט דוחה למוהל ולאבל וכל זה שאין הקהל מקפידין על זה, אבל יש רשות ביד הקהל לבחור עליהם מי שירצו:

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' צ סעי' יט

יקבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל, אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה, צריך שיהיה לו מקום קבוע.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' ככד סעי' ג

קהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפלה, אף על פי כן, ירד שליח ציבור וחזור להתפלל, כדי לקיים תקנת חכמים. הגה: ואם יש יחידים בקהל מאריכין בתפלתו, אין לשליח ציבור להמתין עליהם אפילו היו חשובי העיר; וכן אם היה מניין בבית הכנסת, אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעדיין לא בא (בנימין זאב סי' קס"ח).

משנה ברורה שם ס"ק יג

חשובי העיר – מפני טורח הציבור. ועכשיו נהגו שהשליח ציבור ממתיין עד שיסיים האב בית דין את תפלתו לפי שרוב האנשים מתפללין במרוצה, והמתפלל מלה במלה לא יוכל לומר קדושה עם הצבור, לכן ממתינים, כי הם עושים שלא כדין. לפיכך אם אין אב בית דין בעיר, הוא הדין דימתינו על המתפלל מלה במלה, אבל כשמאריך אין להמתין עליו

A Brit Mila or Mincha – Which Should be Done First?

At an afternoon *brit mila* at which the participants will *daven Mincha*, which should be done first – the *brit* or *Mincha*?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רלב סעי' ב

לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל; ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמעבדין שם העורות), ולא לדין ולא לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה; ... ויש חולקים וסבירא להו דסעודה קטנה מותר, ואינו אסור רק בסעודת נשואין או מילה (טור בשם ר"ת); ויש אומרים דאפילו סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה שרי (בעל המאור והג"מ פ"ק דשבת); ויש אומרים דסעודה קטנה אפילו סמוך למנחה קטנה, שרי (טור בשם ר"י); ונהגו להקל כשתי הסברות, דהיינו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה, ובסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה; ואפשר הטעם משום דעכשיו קורין לבית הכנסת, לא **חיישינן** דלמא יפשע ולא יתפלל (אגודה פ"ק דשבת), (ועיין לעיל סי' פ"ט); מיהו בסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה, ואפילו אם התחיל קודם לכן, כשמוגיע מנחה קטנה והשעה עוברת, צריך לקום ולהתפלל (טור וב"י בשם הפוסקים).

משנה ברורה שם ס"ק כט

לא **חיישינן** וכו' – אמנם מיד שקורין לבית הכנסת צריך להפסיק ולהתפלל, דאי לאו הכי, מאי תקנתיה? [שם]. ודע דדוקא סעודה קטנה סומכין על קריאת השמש לבית הכנסת, אבל סעודה גדולה אין סומכין על קריאת לבית הכנסת להתיר להתחיל סמוך למנחה קטנה [דהיינו מט' שעות ולמעלה] משום דשכיחא שכרות.

1. ערוך השולחן יורה דעה סי' רסב סעי' ט

ואין לתמוה, דכיון דזריזין מקדימין למצות, למה לא ימולו קודם התפלה, דזה אי אפשר, חדא, דתפלה היא מצוה תדירית ויש בה הרבה מצות, ציצית ותפילין וקריאת שמע ותפלה, ועוד שהרי מצוה לעשות סעודה וקודם התפלה לא יוכלו למעום.

2. גמרא, ברכות דף כח ע"א

תנו רבנן: היו לפנינו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוסף – מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף, שזו תדירה וזו אינה תדירה. רבי יהודה אומר: מתפלל של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' רפו סעי' ד

היו לפנינו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוסף, כגון שאיחר מלהתפלל תפלת מוסף עד ו' שעות (ומחצה, טור) שהוא זמן תפלת מנחה, צריך להתפלל של מנחה תחלה ואחר כך של מוסף. הגה: ומיהו אם הקדים של מוסף, יצא (ב"י בשם הרשב"א). ויש אומרים דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיקה, כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה, אבל אם אין צריך עתה להתפלל מנחה, יכול להקדים של מוסף. הגה: ומיהו אם הגיע מנחה קטנה יתפלל מנחה תחלה (הר"י והרא"ש בשם ירושלמי). ויש מי שהורה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף, כדי שלא יטעו.

A Wheelchair Bound Chazan

Is a person in a wheelchair allowed to be a *chazan*?

5. שו"ת בנין ציון סימן ה

לכאורה היה קשה לי על פסק המגן אברהם, ממה דפסק בשולחן ערוך שם (סי' נ"ג סעיף י"ד) דסומא יורד לפני התיבה – וכי יש לך בעל מום גדול מזה? שוב ראיתי שגם בפרישה הסכים מכה טעם זה עם הרש"ל, ואם כן ודאי קשה על המגן אברהם. אכן לעניות דעתי אפשר לומר דסבירא ליה, כמו שכתב מהר"י ברונא בשו"ת, הביאה האלי" רבה (סימן נ"ג), דדוקא לשליח ציבור קבוע אין ליקח בעל מום, אבל להתפלל באקראי, שרי. ולזה יש הוכחה מלשון שולחן ערוך, שכתב דסומא יורד לפני התיבה, ולא נקט הלשון כמו בשאר מקומות בסימן זה, שראוי להיות שליח ציבור, משמע דדוקא לירד באקראי לפני התיבה שרי לבעל מום וגם לסומא, אבל לא להיות שליח ציבור בקביעות, דבזה יש לחוש יותר ליקח שליח קבוע מכה "הקריבהו נא לפחתך" וביותר נראה לעניות דעתי, שאפשר שגם מהר"ם ורש"ל ופרישה וב"ח ואליה רבה, שמכשירים בעל מום להיות שליח ציבור לא איירי רק במום שאין בו משום מיאוס

1. מגן אברהם סי' נג ס"ק ח

מי שנפלו זרועותיו, מותר להיות שליח ציבור, שדרך הקדוש ברוך הוא להשתמש בכלים שבורים, כדאמר במדרש, ויראו שלא יהיה שליח ציבור טיפש (רש"ל פ"ק דחולין). אבל בזהר אמור ע' קע"ג, איתא דהא דקודשא בריך הוא משתמש בכלים שבורים, היינו דכא וישפל רוח, אבל מי שיש בו מום, הוא פגום, עיין שם שהאריך בזה, ולכן כהן בעל מום פסול לעבודה ואם כן גם בשליח ציבור יש לזהר, ועוד "הקריבהו נא לפחתך וגו'".

2. רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ו הל' א

כל כהן שיש בו מום, בין מום קבוע בין מום עובר, לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים, שנאמר "אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש", ואם עבר ונכנס, לוקה, אף על פי שלא עבד, ואם עבד במקדש, פסל והילל עבודה ולוקה אף על העבודה, שנאמר "אשר יהיה בו מום לא יקרב" – מפי השמועה למדו שאזהרה זו שלא יקרב לעבודה.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' צד סעי' ד

היה רוכב על החמור, אין צריך לירד ולהתפלל, אפילו אם יש לו מי שתופס החמור, אלא מתפלל דרך הילוכו; וכן אם היה בספינה או ע"ג קרון, אם יוכל לעמוד, עומד; ואם לאו, יושב במקומו ומתפלל.

3. משנה ברורה סי' נג ס"ק יג

אין מומין פוסלין אלא בכהנים ולא בשליח ציבור, ואדרבה "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה"; ויש מחמירין בזה לכתחלה, היכא דאיכא ראוי והגון כיוצא בו

7. ט"ז אורח חיים סימן צד ס"ק ד

... לענין תפלה לא הצריכו להתפלל מעומד אלא כדי שתהיה אימת שכינה עליו, ובזה סגי גם עומד בקרון וספינה, אף שלא מיקרי עומד מצד תנועת הקרון והספינה

4. שולחן ערוך אורח חיים סימן נג סעיף יד

סומא יורד לפני התיבה...

8. רמב"ם הלכות מגילה פרק ב הל' ז

הקורא את המגילה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משובשת יצא, לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קראה עומד או יושב יצא ואפילו בצבור, אבל לא יקרא בצבור יושב, לכתחלה מפני כבוד הצבור

What a Woman Should Do If She Missed *Mincha*

Q I (a woman) try to *daven Shacharit* and *Mincha*, but not *Ma'ariv*, every day. Not infrequently, I forget to *daven Mincha*. When that happens, am I supposed to *daven Ma'ariv* that night, and if so, once or twice?

1. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א ה' א-ב

א] מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם", מפי השמועה למדו, שעבודה זו היא תפלה, שנאמר: "ולעבדו ככל לבבכם" – אמרו חכמים, אי זו היא עבודה שבלב? זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

ב] ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא, אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנון, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו.

2. מגן אברהם סי' קו ס"ק ב

מצות עשה – כך כתב הרמב"ם דסבירא ליה דתפלה מצות עשה דאורייתא היא, דכתיב: "ולעבדו ככל לבבכם וכו'", אך מדאורייתא די בפעם אחד ביום ובכל נוסח שירצה, ולכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות, משום דאומרים מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה, ומדאורייתא די בזה. ואפשר שגם חכמים לא חייבו יותר. והרמב"ם סובר תפלה דרבנן, וכן דעת רוב הפוסקים

3. משנה ברורה סי' קו ס"ק ד

דעת הרמב"ן שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים, שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות. ואף על פי שהוא מצות עשה מדברי סופרים שהזמן גרמא, והנשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא אפילו מדברי סופרים, כגון קידוש הלכנה, אף על פי כן חייבו אותן בתפילת שחרית ומנחה כמו אנשים, הואיל ותפלה היא בקשת רחמים. וכן עיקר, כי כן דעת רוב הפוסקים, וכן הכריע בספר שאגת אריה. על כן יש להזהיר לנשים שיתפללו י"ח. ונכון גם כן שיקבלו עליהן עול מלכות שמים, דהיינו שיאמרו על כל פנים "שמע ישראל" כדאיתא בסימן ע', ויאמרו גם כן ברכת "אמת ויציב" כדי לסמוך גאולה לתפלה, כמו שכתב המגן אברהם בסימן ע'. וכל זה לענין שחרית ומנחה, אבל תפלת ערבית, שהוא רשות, אף על פי שעכשיו כבר קבלוהו עליהם כל ישראל לחובה, מכל מקום הנשים לא קבלו עליהם, ורובן אין מתפללין ערבית.

4. שמירת שבת כהלכתה פרק מג סעי' יח

... ואם אין הזמן מספיק לכל זה, תדליק נרות בלי להתרחץ תחילה, ובלי ללבוש בגדי שבת, ולא תתפלל תפילת מנחה, אלא תתפלל תפילת השלמה במעריב, דהיינו שתתפלל פעמיים תפילת העמידה של ערבית.

שם, הע' קי

ואם אינה רגילה להתפלל ערבית (עיין סי' קו במ"ב ס"ק ד, דנשים לא קבלו עליהן להתפלל תפילת ערבית ...) יש לומר כיון דדין תפילת השלמה אינו אלא בתפילה הסמוכה, וכמבואר סי' קח סעי' ד, וממילא אינה יכולה להשלים בשחרית אלא אם כן תתפלל הפעם תפילת ערבית, וכן שמעתי מהגרש"ז אויערבך (שליט"א) [וצ"ל], ויש להסתפק אם בכי האי גוונא יש לה חיוב להתפלל ערבית כדי שתוכל להשלים תפילת מנחה

Chazanim Repeating Words

When I hear a *chazan* repeat words to fit tunes during *tefilla*, it upsets me. Am I correct to react that way?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' נג סעי' יא

שלח ציבור שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו ערב, אם הוא מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה להשם יתברך בנעימה, תבא עליו ברכה. והוא שיתפלל בכבוד ראש ועומד באימה וביראה. אבל אם מכוין להשמיע קולו, ושמה בקולו, הרי זה מגונה. ומכל מקום, כל שמאריך בתפלתו, לא טוב עושה מפני טורח הצבור.

1. גמרא, ברכות דף לג עמוד ב

מודים מודים – משתקין אותו. אמר רבי זירא, כל האומר "שמע שמע" – כאומר "מודים מודים" דמי. מיתיבי: הקורא את שמע וכופלה – הרי זה מגונה. מגונה הוא דהוי, שתוקי לא משתקין ליה! – לא קשיא: הא – דאמר מילתא מילתא ותני לה, והא – דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה.

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ב סי' כב

הנה בדבר החזנים שכופלין איזה תיבות בחזרת השי"ת, ודאי אין רוח חכמים נוחה מהם, וכבר צווחו קמאי דקמן ולא הועילו, והחזנים עושים את שלהם אף חזנים שומרי תורה. כי הפסק אין בזה כשרק החזירו עוד פעם ואמרו כסדר התפלה, דאם היה הפסק אף באם אחד לא נתכוין באיזה תיבות, שודאי אף בהברכות שיוציא גם כלא נתכוין, טוב יותר קודם שאמר השם של החתימה לחזור ולומר, ואם היה הפסק היה אסור כיון שיוציא גם כלא מתכוין. אבל הוא דוקא כשהחזיר ואומר כסדר, דאם הוא אומר לנגונו שלא כסדר הברכה יש חשש הפסק, כמו שיש חזנים שאומרים ב"ישמחו" וקוראי עונג שבת וקדשתו שבת. ומסתבר שהוא הפסק ... ולענין אם צריך לחזור לראש הברכה, נראה לפום ריהטא שבאם יש פירוש להדברים שאומר כגון בכי הוא לבדו אין צריך לחזור לראש. ואם יש פירוש שקר, כגון "ויתענגו מטובך שבת" צריך לחזור לראש, שה"מטובך" קאי על מטוב הקב"ה ולא על מטוב שבת. ואם אין פירוש כלל להדברים, תליא אם לא היה במתכוין אלא על ידי רהיטות הנגינה אמר זה, הוי זה רק כאיתקל מלוליה שאין צריך לחזור, ואם בכוונה יסד לנגן כן, הוא כאומר בעלמא דברים אחרים שצריך לחזור. ... והנה לכאורה יקשה דהא משם איכא ראייה דבשאר דברים אינו מגונה גם כן, דהרי רק בקריאת שמע תניא שהרי זה מגונה בכפל אף באופן שלא מיהוי כשתי רשויות, משמע דבשאר דברים, ליכא שום קפידא, דלא כדכתבתי שאין רוח חכמים נוחה מזה. ואולי זהו טעם החזנים שכופלין בבשאר דברים. אבל אינו כלום ... וקצת משמע מסוכה דף ל"ח דבפסוקי הלל מ"אודך" ולמטה תנן: "מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט", דבמקום שנהגו לפשוט יש קפידא שלא יכפול ואם כן כל שכן שיש קפידא בברכות שלא לכפול.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' סא סעי' ט

אסור לומר "שמע" ב' פעמים, בין שכופל התיבות שאומר "שמע שמע" בין שכופל הפסוק ראשון.

משנה ברורה שם סי' כב

שמע ב' פעמים – משום דנראה כאילו מקבל עליו שתי רשויות, הם וחלילה, ואם לא כיון מעיקרא, יחזור ויקרא בלחש, ואם ליכא שומעין, אפילו בקול רם מותר. אבל אם כיון מעיקרא, אפילו בלחש אסור. ובסליחות, מותר לומר שמע בכל פעם שאומר "ויעבור", דכיון שמפסיק הרבה בינתיים, לא מיהוי כשתי רשויות. ועיין בט"ז בסמך ס"ג ס"ג שכתב ג"כ דאם ממתין איזה זמן בין הקריאה ראשונה לשנייה, שרי דאין משתקין אותו, אלא אם כן קורא ב' פעמים רצופים, ואפילו מגונה נמי לא הוי:

3. ערוך השולחן אורח חיים סי' שלח סעי' ח

...וגם במה שאומרים התיבות וכופלים ומשלשים ופורשים הנאמין לפני העמוד למען יזמרו על פי חוקי הזמרה, וכל יראי אלקים מצטערים בזה ואין בידם למחות, כי החמון פרוץ ואין שומעין בזה לדברי חכמים באמרם שזהו אצלם עונג שבת ועונג יום טוב. ואולי באמת אין איסור בזה, וטוב לפני האלקים ימלט מזה. ואנחנו ללמד זכות באנו על זרע קודש שתומי עינים. ואולי מדאמרו הו"ל רק על "שמע שמע" משתקים אותו, שמע מינה דבשאר תיבות, לית לן בה אם כופלים ומשלשים. וגם על הנאמין הפרוסים לפני העמוד אין לנו לומר בזה טעם איסור ברור, ולכן הנה להם לישראל מוטב שיהיו שונגין וכו'.

One Who Davened Mincha Instead of Ma'ariv

Q

I got confused one night and instead of davening Ma'ariv (with Kri'at Shema and its berachot preceding Shemoneh Esrei), I did a Mincha davening (Ashrei and Shemoneh Esrei). When I realized this after Shemoneh Esrei, what should I have done?

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קח סעי' א
טעה או נאנס ולא התפלל שהרית, מתפלל מנחה שתים:
הראשונה מנחה, והשניה לתשלומין

משנה ברורה שם ס"ק ד
מנחה וכו' – וכשהוא שליח ציבור, יוצא ידי השלמה
במה שמחזיר התפילה בקול רם ויכוין בה בשביל עצמו
לתשלומין וגם להוציא בה מי שאינו בקי:

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' קח סעי' י
טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת
(שתים של חול), מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה;
ואם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה, שניה עלתה לו,
ראשונה לא עלתה לו; ואם הבדיל בשניה, או לא הבדיל
בשניה, יצא.

משנה ברורה שם ס"ק כט
לא עלתה לו – דמיבעי ליה לאקדומי חובת שעתיה ברישא,
והוא גילה דעתו שהתפלל הראשונה לתשלומין, לכן צריך
לחזור ולהתפלל אחת לתשלומין בלא הבדלה. אך אם כיון
במחשבתו שהראשונה לחיובא והשניה לתשלומין, ומה
שהיפך ההבדלה היה בטעות ושגג ולא נתכוין כלל, אין
צריך לחזור.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רלו סעי' ג
מצא צבור שקראו קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפלה,
יתפלל עמם ואחר כך יקרא קריאת שמע עם ברכותיה.

2. גמרא, ברכות דף יג ע"א
משנה. היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון
לכו – יצא.
גמרא. שמע מינה: מצות צריכות כוונה! מאי אם כוון לכו
– לקרות. לקרות? והא קא קרי! בקורא להגיה.

3. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א
א ה"א

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר: "ועבדתם את ה'
אלהיכם", מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה,
שנאמר: "ולעבדו בכל לבבכם"; אמרו חכמים: "אי זו היא
עבודה שבלב?" זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה,
ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן
קבוע מן התורה.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' ס סעי' ד
יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה, ויש אומרים
שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה.

משנה ברורה שם ס"ק י
וכן הלכה – כתב המגן אברהם בשם הרדב"ז, דזה דוקא
במצוה דאורייתא, אבל במצוה דרבנן אין צריך כונה.
ולפי זה כל הברכות שהם גם כן דרבנן, לבד מברכת
המזון, אם לא כיון בהם לצאת, יצא כדיעבד. אך מכמה
מקומות בשולחן ערוך משמע שהוא חולק על זה, וכן
מבאר הגר"א בסימן תפ"ט משמע גם כן שאין לחלק בין
מצוה דאורייתא למצוה דרבנן.

At What Points During *Davening* May a *Gabbai* Speak?

When is it permitted for a *gabbai* to speak in the course of performing his various responsibilities, such as choosing people for *aliyot* and informing them, finding out their names, and discussing who should be the *chazan*? Specifically, I was wondering about during *chazarat hashatz*, *Kaddish*, and *kri'at haTorah*.

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סי' מ

ה' בהחסיר השומע פסוק, וכשאחד הקרואים קרא רק ב' פסוקים. ולענין אם החסיר ולא שמע איזה פסוק, הנה שלושה פסוקים מחוייב לשמוע מכל קורא, ואם שמע פחות משלושה פסוקים לא יצא, ואם שמע שלושה פסוקים מכל קורא בכל הקריאות יצא, אבל בשבת צריך לשמוע כל הקריאה לא פחות משבעה קרואים ואם הוסיפו להרבה הקרואים שקראו. ואם אירע בשבת שהוסיפו להרבה קרואים ונודמן שאחד מהנוספים לא קרא שלושה פסוקים אלא שנים, לא יצאו כל השומעים מאלו השני פסוקים שקרא, וצריכין לחזור ולקרא אותו הגברא שיקרא לו השני פסוקים ובהוספת עוד פסוק, משום שאיכא חיוב על כל אחד לשמוע כל התורה במשך השנה משבת בראשית עד שמחת תורה שקורין ברכה, ואף שהם דברים פשוטים וברורים, לא ידועים להרבה אינשי.

7. בית יוסף אורח חיים סי' קמו

כתב ה"ר יונה בפרק קמא דברכות (ד. ד"ה רבי אבהו) דאף על גב דמותר למיפק בין גברא לגברא, לדבר אסור, כדאמרינן, כיון שנפתח ספר תורה, אסור לספר. ואף על פי שסוגרים הספר בנתיים, אפילו הכי אסור, שלא אמרו "כל זמן שיהיה פתוח", אלא "כיון שנפתח", דמשמע דמשעה שנפתח בפעם הראשונה, אסור לספר כלל עד שייסימו כל הפרשה, עד כאן לשונו. ונראה דמעמא משום דאיכא למיחש שמוא ימשך הדיבור אף בשעה שקורין

8. שולחן ערוך אורח חיים סי' קמו סעי' ב

כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה, אסור לספר אפילו בדברי תורה, אפילו בין גברא לגברא

משנה ברורה שם ס"ק ד

כיון שהתחיל – והמגן אברהם מצדד לומר דמשעה שנפתח הספר תורה, אפילו לא התחיל עדיין הקורא לקרות, גם כן אסור. וכן משמע דעת הגר"א בביאורו, דמשעה שפתחו הספר תורה כדי לברך אסור לספר.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכד סעי' ז

לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכד סעי' ד

כששליח ציבור חוזר התפלה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות "אמן"; ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה; לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה זולתו, ויכוין לברכת החזן.

משנה ברורה שם ס"ק יז

ולכוין – על כן יש לזהר מלומר תחנונים או ללמוד בעת חזרת הש"ץ ואפילו אם מכוונים לסוף הברכה לענות "אמן" כראוי שלא תהיה אמן יתומה, כמו שיתבאר, גם כן לא יפה הם עושים, שאם הלומדים יפנו ללימודם, עמי הארץ ילמדו מהן שלא להאזין לשליח ציבור ויעסקו בשיחה בטילה, הם וחלילה, נמצאו מחטיאין את הרכים.

3. גמרא, סוטה דף לט עמ' א

אמר רבא בר רב הונא: כיון שנפתח ספר תורה – אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר: (נחמיה ח) "וכפתחו עמדם כל העם", ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר: (איוב לב) "והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד".

4. גמרא, ברכות דף ח עמ' א

רב ששת מוהר אפיה וגרים, אמר: אנן בדידן ואינהו בדידהו.

5. טור אורח חיים סימן קמו

פירש"י: שהיה גורם בלחש, דהא דאמרינן שאסור לספר היינו דוקא בקול רם, לפי שמונע האחרים מלשמוע, אבל בלחש, שרי. ובעל הלכות גדולות פירש: הני מילי דאסור לספר, בדליכא עשרה דצייתי לספר תורה, אבל אי איכא עשרה דצייתי, שפיר דמי. ורי"ף פ"י: דוקא רב ששת שתורתו אומנתו, אבל אינש אהרינא אסור

Must the Oleh for Maftir Read Along?

When the *oleh* for *maftir* makes the *berachot* on the *haftara* but someone else reads it, must he read along? If we read from a *klaf*, must the *oleh* read along specifically from the *klaf*?

משנה ברורה שם ס"ק ח

אבל לכתחלה וכו' – היינו שאין קורין למפטיר מי שלא ידע אחר כך לקרות ההפטרה גם כן. ובזמנינו שהמנהג בכמה מקומות לכתוב נביאים על קלף ובגלילה כספר תורה, ואם כן, הקורא בנביא, הוא מוציא כל הצבור בקריאת ספר תורה ולכן אפילו לכתחלה מותר לקרות למפטיר, אפילו מי שאינו יודע לקרות בנביא בעצמו, דהוא יאמר כל הברכות והשליח ציבור יקרא ההפטרה כמו שקורא בספר תורה [חיי אדם].

4. חיי אדם חלק א כלל לא ס"ק מ

ואמנם הגר"א הנהיג בקהילתנו, לאחר שתיקן לכתוב נביאים וכתובים על קלף ובגלילה כספר תורה, ואם כן הוא מוציא כל הצבור בקריאת ספר תורה, ולכן אפילו לכתחלה העולה הוא מברך בתורה ומברך ברכת הפטרה תחלה וסוף, והקורא בספר תורה הוא קורא ההפטרה.

5. משנה ברורה ס"י רפד ס"ק א

מפסירין – כתב הלבוש: "תמהתי על שלא ראיתי נוהגין לכתוב ההפטרות כדין ספר, כי היה נראה לי שאין יוצאין כלל בקריאת ההפטרה בחומשים הנדפסים, כיון שאין נכתבין בכל הלכות הספר תורה או מגילה". והט"ז ומגן אברהם יישבו המנהג, וסבירא להו דאף שהוא על ידי דפוס וגם על הנייר ושלא בגלילה, מותר לענין זה. ומכל מקום דעת המגן אברהם דצריך לקרות ההפטרה מתוך נביא שלם הנדפס, ולא מתוך הפטרה לכד הנדפסת בחומש, וכן גם כן דעת האליה רבה, עיין שם. ומכל מקום, אם אין להם רק הפטרה הנדפסת בחומש, יש לסמוך להקל שלא לבטל קריאת הפטרה, אך לכתחלה בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדין, שאז גם השמות נכתבים בקדושה, מה שאין כן כשהוא על הנייר הנדפס [עיין באליה רבה], וכן הנהיג הגר"א בקהילותו וכעת נתפשט זה בהרבה קהילות ישראל ואשרי חלקם:

6. ביאור הלכה ס"י רפד סעי' ד"ה "תרי קוליי"

ועיין בשער אפרים שער ט' סעי' ל"ג שכתב וזה לשונו: "עיקר הדין הוא שזה שעלה למפטיר הוא בלבד יאמר ההפטרה והצבור יאמרו גם כן אחריו בלחש, ובמדינותינו נהגו שחלל אומרים ההפטרה עם המפטיר ביחד בקול רם, והוא מחסרון ידיעה, ונכון לבטל המנהג. ולכתחלה יש לנהוג שהמפטיר יאמר ההפטרה בקול רם כהקורא בספר תורה, והצבור יאמרו אחריו בלחש, ועל כל פנים טוב שיהיו עשרה עומדים סמוך להמפטיר שישמעו לקול האומר ההפטרה.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קמא סעי' ב

לא יקראו שנים, אלא העולה קורא ושליח ציבור שותק, או שליח ציבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם; ומכל מקום צריך הוא לקרות עם השליח ציבור, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת, שלא ישמיע לאזניו. (ואפילו משמיע לאזניו ליכא למיחש, דלא עדיף מתפלה, כדלעיל סימן ק"א) (דעת עצמו).

ביאור הלכה שם

לבטלה – עיין במשנה ברורה. והנה לפי מה דפסק הרמ"א לעיל בסימן קל"ט ס"ג דנוהגין לקרות לסומא ועם הארץ, אף שאינו יכול לקרות עם השליח ציבור, ואם כן, היה לו להגיה גם כאן, דלדין אפילו אם אינו קורא עם השליח ציבור, שפיר דמי, ואפשר דסמך אדלעיל. ויותר נראה לומר, דלא סמך הרמ"א אדברי מהרי"ל אלא לענין סומא ועם הארץ, דאם לא יקראום לעולם, איכא כיסופא טובא, וגם אתו לאנצויי, אבל בנידון דידן שהוא בקי בקריאה, בודאי מחוייב לומר עם השליח ציבור, דהא כבר כתב בעצמו בדרכי משה שלא נראה לו דברי מהרי"ל אלא דברי הבי" שחביא בשם כמה ראשונים, דאם אינו יכול לקרות עם השליח ציבור אין יכולין לקרותו לתורה. איכרא דהט"ז הביא סמוכין לסברת מהרי"ל מהא דירושלמי, דפסק לגבי מגילה, דאחד קורא ואחד מברך, דשומע כעונה, וכן הקשה הפרי חדש על השולחן ערוך מהירושלמי הזה. ולעניות דעתי פשוט דהדין עם הראשונים שהחמירו בזה, ואין דומה כלל דינא דירושלמי, דמיירי לענין מגילה, לקריאת התורה, דשאני התם במגילה דמן הדין כל הצבור צריכים לקרות ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו, ולחכי אחד מברך לכולם להוציאם, מה שאין כן הכא, דאין הצבור רשאים לברך ברכת התורה על שמיעתם, אלא הקורא הוא המברך.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קלט סעי' ג

סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב, (ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לעם הארץ).

משנה ברורה סימן קלט ס"ק יב

דעכשיו קורא סומא – ומעמו דכיון שאנו נוהגין שהשליח ציבור קורא והוא קורא מתוך הכתב, שוב לא קפדינן על העולה, דשומע כעונה:

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רפד סעי' ד

קטן יכול להפטיר. הנהגה: ואם קרא למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה יכול אחר לאומרה, אבל לכתחלה אסור לעשות כן.

Giving the Second *Aliya* to One With Doubtful *Levi* Status

Q One of the participants in our *minyán* is a Russian immigrant (say, Reuven) who has become religious. He has been assuming that he is a *levi*, as his late father, a non-observant Jew, once mentioned in passing. However, Reuven's only known living relative, a paternal uncle, is confident that they are not *levi'im*. Also, his father's grave gives no indication of his being a *levi*. Reuven and I (the *gabbai*) would like to know whether he should continue receiving *aliyot* as a *levi*.

5. ים של שלמה מסכת כתובות פרק ב

אפילו בזמן הזה, מי שבא ואמר "כהן אני", אינו נאמן, לא לקרא בתורה, ולא לישא כפיו, אף על גב דליכא למיחש לתרומה האידנא, אפילו הכי נשיאת כפיים גם כן דאורייתא, ועוד, אולי יבנה בית המקדש

1. גמרא, כתובות דף כה ע"ב

ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר ליה: "מוחזקני בזה שהוא לוי", אמר ליה: "מה ראית?" אמר ליה: "שקרא שני בבית הכנסת"; "בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול?". "שקרא לפניו כהן". והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו.

6. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג הל' י, יא

[י] וכשם שהלויים מוזהרין שלא לעבוד עבודת הכהנים, כך הכהנים מוזהרין שלא לעבוד עבודת הלויים שנאמר "גם הם גם אתם", וכן הלויים עצמם מוזהרים שלא יעשה אחד מלאכת חבירו, שלא יסייע המשוור לשוער, ולא השוער למשוור, שנאמר: "איש איש על עבודתו ואל משאו".

[יא] לויים שעבדו עבודת הכהנים או שסייע לוי במלאכה שאינה מלאכתו, חייבין מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא ימותו", אבל כהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה.

2. ר"ן על הרי"ף, כתובות דף י ע"ב

וגרסי' תו [שם] ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר ליה: "מוחזקני בזה שהוא לוי". אמר ליה: "ומה ראית, שקרא שני בבהכ"נ: בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול". אמר ליה: "שקרא לפניו כהן", והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו. כלומר: לתת לו מעשר ראשון, דאי לא דהוה לוי, לא היה קורא שני אלא שלישי, ששני כהנים היו קורין לפניו והוא שלישי, דהכי אמרינן בגיטין: "אין שם לוי, כהן קורא במקומו". מכאן נראה, שמי שבא ואמר: אני כהן או לוי, אין נותנין לו רשות לקרות בתורה כדינו, שהרי מעלין מקריאת התורה לתרומה. וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות איסורי ביאה. והרב ר' משה כהן ז"ל כתב עליו: "תימה, דמנהגנו להאמינו לקרות בתורה ראשון, וכן הדין נותן, דלא איכפת לן אם יקרא ראשון. מאי אמרת? שמה יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה? כולי האי לא חיישינן לתרומה דרבנן? עד כאן. ואפשר שמנהגנו הוא עכשיו, לפי שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו ואף על פי כן דברי הרמב"ם ז"ל עיקר.

7. שולחן ערוך אורח חיים סי' קלה, סעי' ח, ט

[ח] אם אין לוי בבית הכנסת, כהן שקרא ראשון מברך שנית במקום לוי, אבל לא כהן אחר, כדי שלא יאמרו שהראשון פגום.

[ט] וכן לא יעלו שני לויים זה אחר זה, כדי שלא יאמרו שאחד מהם פגום.

משנה ברורה שם סי"ק כח

אבל לא כהן אחר – והוא הדין שלא יקרא ישראל במקום לוי, כדי שלא יאמרו על הראשון שאינו כהן או שהוא פגום, מדלא קרא אחריו לוי, וגם שיטעו על הישראל הזה שהוא לוי

3. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ הל' יג

מי שבא בזמן הזה ואמר: "כהן אני", אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' שס"ה

כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן. ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל, אין הבן חייב בפדיון, שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: "פטור רחם בישראל" (במדבר ג, יב) ואם נתעברה מעובד כוכבים, בן הלוייה פטור מפדיון, ובן הכהנת חייב בפדיון, שהרי נתחללה אמו מן הכהונה בבעילת העובד כוכבים.

What to Do When a Mistake is Found in a Sefer Torah During Laining

What do we do if we find a mistake in the sefer Torah during laining?

ד. אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה, מוציאים ספר תורה אחרת, ומתחילים ממקום שנמצא הטעות, ומשלימים הקורים על אותם שקראו במוטעה; ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא, גומר קריאתו בספר הכשר, ומכרך לאחריה, ואינו חוזר לברך לפנייה. הגה: ואם כבר קרא עמו שלושה פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם, ומכרך אחריה ומשלימים המניין בספר תורה האחר שמוציאים (מרדכי פ"ב דמגילה). והא דמוציאים אחר, דוקא שנמצא טעות גמור, אבל משום חסירות ויתרות אין להוציא אחר, שאין ספר תורה שלנו מדויקים כל כך שנאמר שהאחרת יהיה יותר כשר (אגור ופסקי מהרי"א סי' פ' ורי"ז ומהרי"ל פסקו דאין להביא ס"ת אחרת, וב"י פסק צריך להוציא ס"ת אחרת) לכן צריך לחלק כך, ובשעת הדחק, שאין לצבור רק ס"ת פסול ואין שם מי שיכול לתקנו, יש אומרים דיש לקרות בו בצבור ולברך עליו (כל בו ואבודרהם), ויש פוסקים (תשובת הרשב"א תפ"ז ות"ח/תת"ח) ומיימוני פ"י מהלכות ס"ת; ואם חומש אחד שלם בלא טעות, יש להקל לקרות באותו חומש, אע"פ שיש טעות באחרים (ר"ן).

משנה ברורה שם ס"ק יח

גומר קריאתו – היינו שיקרא שם שלשה פסוקים:

4. מרדכי מסכת מגילה פרק הקורא למפרע

[רמז תשצב-ד]

[דף יח] [רמז תשצב] "לא קשיא הא בכולה הא במקצתה" – פירוש: כיון דבמקצתה כתובה כתיקון חכמים, כשרה וקרינא ביה בספר, ואין כאן איסור משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה [רמז תשצג] ומינה יש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק, דאין להפסיק לקורא להביא ספר תורה אחרת, אלא קורא אותה בעל פה כיון דלא אפשר, שתחלת הדבר לא היה דעתו לקרות בעל פה, ותו יש לחוש להביא ס"ת אחרת, כדאמרינן ביומא ובסוטה גבי כ"ג דקורא "אחרי מות" בס"ת ו"בעשור לחדש" שבחומש הפקודים קורא על פה, ופריך בגמרא: "ונייתי ס"ת אחרתי וניקרי", ומשני ר"י: "מפני פגמו של ראשון". ריש לקיש אמר: "מפני ברכה שאינה צריכה". פרש"י: "שם היה מביא ס"ת אחרת היה הקורא צריך לברך לפנייה ולאחריה, הלכך קורא על פה, דבחד ברכה נפיק. ואף על גב דליכא פגמו של ראשון, שהרי פגומה היא וחסרה היא, מיהו משום דריש לקיש יש לחוש משום ברכה שאינה צריכה, דלא פליגי אלא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

[רמז תשצד] והא דפסקינן דלכתחלה קורא על פה פסוקין החסרים, הני מילי אם לא קרא עדיין שלושה פסוקים, או שהוא רביעי בראש חודש או בחולו של מועד, שצריך לגמור הפרשה, שאין מוסיפין עליה או שהחסרון בסמוך לפרשה שני פסוקין, דאין משיירין בפרשה פחות משלושה פסוקים, כדאמרינן לקמן פ"ג דהוי דומיא דכהן גדול, דמוטל עליו לקרות הכל, אבל אם כבר קרא שלושה פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך "אשר נתן לנו" ויגמור ויביאו ס"ת אחרת ויקרא אחר, דאין כאן ברכה לבטלה ואין כאן משום פגומה דהא פגומה היא – קצרתי מאבי"ה:

1. בית יוסף אורח חיים סי' קמג

כתב בעל מגדל עוז בתחלת הלכות [תפילין] על מה שכתב הרמב"ם (הל' תפילין פ"א ה"ב) ס"ת (=ספר תורה) דחסר אות אחת פסול, דהכי משמע בהקומין רבה (מנחות ל.) ובפרק קמא דנבבא [בתרא (טו.)], ונהגו בכל ספרד וקטלונא שאם נמצא בו טעות אפילו בסוף הפרשה מחזירין אותו ומביאין אחר במקומו וקוראים גם מברכין כבתחלה, וכן הסכים הרמ"ה והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל, עד כאן. וכן כתב בתשובת הרשב"א (ח"א סי' רכז וסי' רל), וכן כתוב בתשובות הרא"ש כלל ג' (סי' ח): "ס"ת שנמצא בו טעות, כיון שפסול הוא, הקריאה שקראו לאו כלום היא, נמצא שגם הברכה שברכו אינה ברכה, והקוראים בכשר צריכים לברך על קריאתה כי נתקנה ברכה לקריאה זו שמוציאין בה הרבים, אף על פי שהקורא בירך על התורה לפני פרשת הקרבנות חוזר ומברך על קריאת התורה." וכן כתב רבינו בטור יורה דעה סימן רע"ט, וכן נוהגים.

2. שו"ת הרמב"ם סימן רצד

שאלה: [על דבר קריאת התורה בכל יום אם אין להם ס"ת מהו שיקראו בחומשים ויברכו לפנייה ולאחריה או ימנעו להקריאה כל עיקר. וכן בס"ת] שאינו עשוי כהלכתו או ספרי תורה של קלף שאינן מעובדין לשמן שהן ודאי פסולין, אם מותר לברך הקורא בהם אם אסור לברך? יורנו רבינו.

תשובה: מותר לברך, ואין הברכה על הקריאה בספר כמו שהברכה על נטילת לולב או ישיבה בסוכה, שאם היתה סוכה פסולה או לולב פסול, נמצאת ברכה לבטלה, שהמצוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליהן מברך ואם היו פסולין, לא עשה מצוה. וכאן בקריאה, המצוה היא הקריאה בספר תורה, בין שקרא בספר כשר בין שקרא בספר פסול, ואפילו קרא על פה יברך כי עצמה של קריאה היא המצוה שעליה אנו מברכין. הלא תראה שהקורא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או הלכה או מדרש, מברך ואחר כך קורא או דורש. הנה למדת שההגיה בתורה היא המצוה שעליה אנו מברכין. וזהו ההפרש שלא הרגישו בו רוב חכמי מזרח ודמו שהמברך וקורא בספר פסול בתורה הרי זו ברכה לבטלה. וראיה לדבר זה, האי דאמרינן: "אין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור". וכי יש בעולם פסולות כמו פסולות חומש, אפילו היה ס"ת חסר אות אחת פסול, וכל שכן חומש, ולמה נתנו הטעם מפני כבוד הצבור, והיה להם לתת הטעם מפני שהוא פסול שנמצא ברכה לבטלה.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קמג סעיף ג, ד

ג] אפילו בכפרים שאין נמצא להם ס"ת כשר, אין מברכין עליו.

What to Do When a Mistake is Found in a *Sefer Torah* During *Laining*

6. משנה ברורה סימן קמג ס"ק יג

אם נמצא טעות – ... לענין מה שכבר קראו, סומכין על דעת המקילין הנ"ל, שיצאו בדיעבד, אך לקרות בה עוד, אסור, ומוציאין אחרת ומתחילין ממקום שפסקו הקריאה ומשלימין הקרואים עם אותם הראשונים שקראו במוטעת. והיינו דגם הם מצטרפין להשבעה קרואים כיון שהוא בדיעבד, וכנ"ל וכתבו האחרונים דמכל מקום אם אפשר, טוב יותר שיקראו שבעה קרואים בס"ת שהוציאו...

5. משנה ברורה סי' קמג ס"ק כב, כג

כב) ואפשר להפסיק – פירוש: שהוא שלושה פסוקים סמוך לפרשה, דאם היה רק שני פסוקים סמוך לפרשה, אם כן אי אפשר לו לפסוק שם, יגמור קריאתו בספר הכשר עד הפרשה וכנ"ל:

כג) ומברך אחריה – דסבירא ליה דכיון שקראו שלושה פסוקים קודם שנודע הטעות, יצא בזה ידי קריאה, וממילא צריך לברך אחריה, ואין צריך שוב לגמור קריאתו בספר הכשר, אבל בשנמצא הטעות אחר שקראו רק שני פסוקים, דאי אפשר לו לפסוק שם, מודה להמחבר דגומר קריאתו בספר הכשר ומברך אחריה. ועיין בבאור הלכה, שבררנו בשם כמה אחרונים, דכן יש לנהוג למעשה כפסק השולחן ערוך וכפי מה שהכריע הרמ"א, אם לא במקום שיש מנהג קבוע בעיר כדעת המגן אברהם שתפס בשיטת המרדכי, שהבאתי בהקדמה אין להם לשנות מנהגם.

Correcting a Mistaken Opening *Beracha* for Torah Reading

During *kri'at haTorah*, the *oleh* mistakenly finished reciting the concluding *beracha* (*Asher Natan*) before the *aliya* before realizing his mistake. Should he then have recited the correct opening *beracha* (*Asher Bachar*)? If not, what was he to do after the *aliya*?

4. שו"ת הרשב"א חלק א סי' שיט

שאלת עוד: מה ששנינו (דף יג א): "היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כיון לבו יצא". צריך הוא לחזור בברכותיה, מפני שלא קיים עדיין מצות חכמים? או דילמא אמור לברך בברכותיה, דלא תקינו אלא לקריאה של תורה וזה כבר יצא ידי תורה?

תשובה: הקורא קריאת שמע בלא ברכותיה יצא, דברכות אין מעכבות. וכדתנן: "היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כיון לבו יצא". וגרסינן עלה בירושלמי: "הדא אמרה, שאין ברכות מעכבות". ומיהו מסתברא שהחזיר ואומר ברכות, ובפני עצמן בלא קריאת שמע, שכבר יצא. ואף על פי שברכות לפני קריאתה נתקנו, לאו ברכות של קריאת שמע, כדי שתאמר היאך יברך שלא על הקריאה. וכן הסכימו הגאונים ז"ל. שהרי אינו מברך "אשר קדשנו ויצונו לקרא את שמע" או "נותן התורה" כדרך שתקנו בקריאת התורה או בקריאת המגילה.

5. משנה ברורה סי' קלט ס"ק טו

אם טעה בכרכת התורה ופתח "אשר נתן לנו" במקום "אשר בחר", אם נזכר קודם שאמר השם מהחתימה [דהיינו "נותן התורה"] יתחיל מ"אשר בחר בנו" ואם כבר אמר "ברוך אתה יי", אף שעדיין לא אמר "נותן התורה" יסיים אותה הברכה ולאחר הקריאה יאמר "אשר בחר בנו" [דרך החיים].

1. ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות קריאת התורה

פעם אחת טעה הקורא ובירך "אשר נתן לנו תורת אמת כו'" בתחלה, וגערו בו וחזר והתחיל "אשר בחר בנו". וגער בו מהרי"ל סג"ל שנית והצריכו לחזור ולהתחיל "ברוך אתה" תחלת הברכה.

2. גמרא, ברכות דף יב ע"א

תא שמע: שחרית, פתח ב"יוצר אור" וסיים ב"מעריב ערבים" – לא יצא; פתח ב"מעריב ערבים" וסיים ב"יוצר אור" – יצא; ערבית, פתח ב"מעריב ערבים" וסיים ב"יוצר אור" – לא יצא, פתח ב"יוצר אור" וסיים ב"מעריב ערבים" – יצא; כללו של דבר: הכל הולך אחר החתום.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' ס סעי' ג

סדר הברכות אינו מעכב, שאם הקדים שנייה לראשונה, יצא ידי חובת ברכות.

Are Levi'im Obligated to Wash the Hands of the Kohanim?

As a kohen raised in chutz la'aretz, where Birkat Kohanim is a big event and levi'im are eager to wash the hands of the kohanim, I have been surprised that in Israel I usually have to wash my own hands. Should I say something to the levi'im?

5. שולחן ערוך הרב אורח חיים סי' קכח סעי' יא
אם הלוי חכם והכהנים עמי הארץ אין צריך ליתן מים על ידיהם שלא יזלזל בכבוד תורתו, ואם מקצת הכהנים תלמידי חכמים צריך ליצוק על כולם מפני דרכי שלום. ויש מי שאומר שאף אם כולם עמי הארץ צריך ליצוק מים על ידיהם (מפני דרכי שלום כמו שכתבנו עם הארץ עולה לקרות בתורה לפני לוי חכם מפני דרכי שלום כמ"ש בס' קל"ה) והעיקר כסברא הראשונה (לפי שכשהלוי מונע עצמו בשב ואל תעשה ואינו הולך לשרת הכהנים ליצוק מים על ידיהם אין לחוש למחלוקת כל כך כמו שיש לחוש בחכם העולה לקרות בתורה ראשון בפני כהן). ומכל מקום אם רוצה לוי למחול על כבודו וליצוק על ידי כהנים רשאי ונכון לעשות כן, כדי להוסיף קדושה על קדושת הכהנים, ואין בזה איסור משום זלזול תורתו (כיון שאינו משרת את הכהנים דרך חק ומשפט כהונה אלא מתכוין להוסיף קדושה על קדושתם, ואין איסור כלל להכבד לזלזל את עצמו משום איזו הידור מצוה והוספת קדושה, ואדרבה זהו כבודו

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סי' קכו
ובענין מה שבארץ ישראל שנושאים כפיים בכל יום, לפעמים רוחצים בעצמן ולא על ידי הלויים, שאינם באים לרחוץ ידי הכהנים, אין לעשות כן דהא המחבר אורח חיים בסימן קכ"ח סעי' ו' נמי כתב שהלוי רוחץ את ידי הכהנים אף שהוא היה ספרדי, שנחגו שנושאים כפיים בכל יום, ומכל מקום היה הלוי רוחץ. אבל פשוט שהוא שלא כדין, דכיון שבימות החול הוא מירחא שאין להם פנאי, מקצרים מאחר שבהלכה ליכא מקום לזה אלא מוזהר שהם דברי קבלה הקילו לעצמם בימות החול. על כל פנים בכל אופן הוא שלא כהראוי.

7. משנה ברורה סימן קכח ס"ק כב
והלוי יוצק מים – וכשאינו לוי יוצק בכור פטר רחם, דהוא גם כן קדוש קצת

1. בית יוסף אורח חיים סי' קכח
וכן ראיתי האשכנזים נוהגים ליטול ידיהם בשעת נשיאת כפים, אף על פי שכבר נטלו ידיהם שחרית. ושמעתי שכן היו עושים גם כן בספרד, ושהיו הלויים יוצקים מים על ידיהם ולא הייתי יודע מאין להם דבר זה ליטול על ידי הלויים עד שזכנתי יי' ומצאתי מפורש במדרש הזהר פרשת נשא (קמו:) וזה לשונו: "תנא, כהן דבעי לפרסא ידיו בעי ליתוסף קדושה על קדושה דיליה דיבעי לקדשא ידיו על ידי דקדישא. מאי קדישא? דא ליואה דיבעי כהנא ליטול קדושה דמא מן ידיו, דכתיב: "וקדשת את הלויים", הא אינון קדישין וכתיב בלויים: "וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך", כלל מכאן כל כהן דפריס ידיו בעי לאתקדשא ע"י דקדישא ליתוסף קדושה על קדושה ולא יטול קדושה דמא מבר נש אחרא דלאו קדישא."

2. ערוך השולחן אורח חיים סי' קכח סעי' טו
המנהג הפשוט שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים ע"פ הזהר פ' נשא [במדבר דף קמ"ו:] מפני שהלויים נקראו גם כן קדש. ועוד אפשר ליומר, לזכרון בית מקדשינו, שאז היו הלויים משמשים בשמירת המקדש תחת ממשלת הכהנים, ולכן משמשים גם עתה להכהנים ... ולוי ת"ח לא יצוק ע"י כהן עם הארץ; ויש שהזהירו על זה מאד, לבלי לבזות תורתו. ומיהו האידנא אי אפשר לעמוד בזה, כי יכול לבא לידי מחלוקת, והכל לשם שמים

3. שו"ת שבט הלוי חלק ח סי' מז
ג. ומה שכתב בגדר הדין שהלויים נוטלים ידי כהנים, אם על ידי זה יתבטל מעניית אמונים על ברכות שמונה עשרה, הנה גם בבית יוסף סי' קכ"ח כתב דלא ידע המקור עד שמצא כן בזהר הקדוש פ' נשא, וכן מספרא דצניעותא, יעוין שם. ומנהג גדול בכל תפוצות ישראל להוסיף קדושה על ידי קדושת לויים, ואין לחשוש אם על ידי זה יתבטל באונם מצוה מעניית אמונים.

4. מגן אברהם סי' קכח ס"ק ז
ואם הלוי חכם והכהנים עם הארץ, אין צריך ליתן מים על ידיהם רק יטול בעצמו [ר"י לוי סי' ל"ט והרא"ש סי' מ"א] ור"ל סרואל הולך [כ"ה] ואם קצת כהנים תלמידי חכמים, צריך ליצוק על כולם לכולי עלמא [שם]:

An Ashkenazi Doing *Birkat Kohanim* in a Sephardi *Minyan* in *Chutz La'Aretz*

I am an Ashkenazi kohen who lives in chutz la'aretz. I often daven at a Sephardi minyan, where they do *Birkat Kohanim* every day. Should I do it with them?

4. שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סי' כג

ונראה לי טעם פשוט דנשיאת כפים כתיב בקרא אחר עבודה, וכדילפינן ריש פרק ב' דמגילה מדכתיב "וירד מעשות החטאת ויברך את העם", ותפלה במקום עבודה, ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פגול, חס וחלילה, גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים או, והיות בעוונותינו הרבים כל ימות החול טרודים על המחיה והכלכלה ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה, ותפלה בלא כוונה כקרבן שאינו רצוי, על כן מברכים ביום טוב שהעולם פנויים ומכוונים בתפלתם

5. ערוך השולחן אורח חיים סי' קכ סעי' סד

והנה ודאי אין שום טעם נכון למנהגינו לבטל מצות עשה דברכת כהנים כל השנה כולה, וכתבו דמנהג גרוע הוא, אבל מה נעשה וכאלו בת קול יצא שלא להניח לנו לישא כפים בכל השנה כולה. ומקובלני ששני גדולי הדור בדורות שלפנינו, כל אחד במקומו, רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום, וכשהגבילו יום המוגבל לזה נתבלבל הענין ולא עלה להם, ואמרו שרואים כי מן השמים נגזרה כן

6. שו"ת דברי יציב חלק או"ח סימן רמח

וביותר יש לומר דהנהגים שלא להפטיר נהגו רק לעצמם, ומעיקרא לא הוקבע מנהגם על כי האי גוונא כשיבואו למקום שנהגו אחרת, וזה שייך רק במנהגים, לא בדבר הנוגע לדינא. ואדרבא בנידון דידן נראה שאותו ספרדי היה מחויב לקרות ההפטרה ולברך אחר שקראוהו לתורה, וכמנהג בית הכנסת, דאי לא יקרא, הוי בגדר "לא תתגודדו", והוי פרהסיא יותר ממה שכתבו לגבי תפילין בחול המועד בבית הכנסת אחת ... דהכא אושא מילתא טפי לשנות המנהג, שהעולה שלישי בתענית ציבור במנחה מפטיר בברכותיה ודו"ק. ושפיר עבד שאמר ההפטרה עם ברכותיה להוציא את ציבור האשכנזים למנהגם.

1. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ב סי' כג

והתפלה בלחש יכול לומר כנוסח שרגיל בו כיון שהוא בלחש, ולא שייך בזה איסור השינוי מפני המחלוקת שתנן בפסחים דף נ', ואף שאומרים בשתי נוסחאות, נחשב זה תפלה בצבור כיון שמתפללים ביחד. ופסוקי דזמרא וברכות קריאת שמע, שרשאי לאומרם גם בקול רם הנשמע לאחרים הסמוכים אצלו, יש להסתפק אם רשאי לאומרם כנוסח שרגיל בלחש שלא כהצבור, דיש לומר דהרי הוי זה כבצנעא שליכא איסור, דהא אכל רבה בר בר חנה חלב דאייתרא אף שהיה אסור בפרהסיא, עיין ברא"ש שם /פסחים/ דף נ"א, ויש לומר שאסור אף בלחש, משום שמא ישכח מלומר בלחש, כיון שדברים אלו רגילין לומר בקול הנשמע, ודמי קצת למלאכה, שהבא במקום שעושים למקום שאין עושים, אסור בישוב אפילו בצנעא

2. בית יוסף אורח חיים סי' קכח

כתב האגור (סי' קעו) שנשאל מהר"י מולין (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' כא): "למה אין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום מאחר שהוא מצות עשה? והשיב: מפני שמנהג הכהנים לטבול קודם, כמו שכתוב בהגהות מיימוניות, ובכל יום קשה להם לטבול בחורף, ולכן עלה המנהג דוקא ביום טוב; וגם מטעם ביטול מלאכה וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר" עד כאן לשונו. דחק עצמו לקיים מנהג מקומו ואינו מספיק, כי מה שכתב מפני שנוהגים לטבול קודם, האי הומרא דאתי לידי קולא היא ותלי תניא בדלא תניא, שהרי טבילה לנשיאת כפים לא הוזכרה בתלמוד, ואם הם נהגו להחמיר ולטבול, למה יבטלו בשביל כך שלש עשה בכל יום, ואף על פי שאינו עובר אלא אם כן נקרא, מכל מקום מוטב להם שיקיימו שלש עשה בכל יום ולא יטבולו כיון שאינם מחוייבים, משיטבלו ועל ידי כן יניחו מלקיים שלש עשה בכל יום. וייושר כהם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאת כפים.

3. רמ"א אורח חיים סי' קכח סעי' מד

נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביום טוב, משום שאז שרויים בשמחת יו"ט, וטוב לב הוא יברך; מה שאין כן בשאר ימים, אפילו בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מהייתם ועל ביטול מלאכתם; ואפילו ביום טוב אין נושאים כפים אלא בתפלת מוסף, שיצאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב (דברי עצמו).

When to Go Up for *Birkat Kohanim*

Q

Some *kohanim* in my *shul* do not go up to do *Birkat Kohanim* at the proper time. Sometimes, one *kohen* washes his hands right after *Kedusha*, goes back to his place, and does not remember to move toward the *duchan* when the rest of the *kohanim* do. Other times, someone will get a late start washing and is still outside during *Retzei*. Are these *kohanim* allowed to do *Birkat Kohanim* under such circumstances?

4. שו"ת משנה הלכות חלק ח סי' טו

הא מילתא גופא דאמרו ז"ל, דכל כהן שאינו עוקר רגליו ב"רצה" שוב אינו עולה, שפשוט דהעקירה ב"רצה" לאו דאורייתא היא, שמנא ליה שתוכל לבטל מצות עשה דאורייתא ... ואשר נראה בזה הוא: או שיאמר דתקנת חכמים הוא, ויש כה ביד חכמים לעקור בשב ואל תעשה, כמבואר ביבמות. והכא נמי עקרו לדבר שלא יעבור, וכיון שאנוס הוא בתקנת חכמים שלא לעבור, שוב אינו עובר. או יאמר דכיון דברכת כהנים לאו מצוה יחידית, שהרי אי אפשר לקיימה רק בהסכמת הציבור ... ואם לא יעשה כתקנתם לעלות ב"רצה", הם לא יסכימו לברכתו, ושוב אינו יכול לעלות.

1. גמרא, סוטה דף לח עמוד ב

ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה בעבודה – שוב אינו עולה, שנאמר: (ויקרא ט) "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים" – מה להלן בעבודה, אף כאן בעבודה. איני? והא ר' אמי ורבי אסי סלקי! רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו, ממטא לא הוה מטו התם, וכדתני ר' אושעיא: לא שנו אלא שלא עקר את רגליו, אבל עקר את רגליו – עולה, ותנן נמי: "אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו – רשאי", והוינן בה: הא לא עקר! אלא דנד פורתא, הכא נמי דעקר פורתא.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכח סעי' ח

בשמתחיל ש"צ "רצה", כל כהן שבבית הכנסת נעקר ממקומו לעלות לדוכן, ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים שליח ציבור "רצה", שפיר דמי; אבל אם לא עקר רגליו ב"רצה", שוב לא יעלה.

משנה ברורה שם ס"ק כה

בשמתחיל ש"צ וכו' – היינו לכתחלה יזהר לעקור בהתחלת השליח ציבור "רצה", אבל אם לא עקר עד שכבר התחיל השליח ציבור "רצה", כל שלא סיים ברכת רצה שפיר דמי [ואליה רבה ושאר אחרונים]:

3. מגן אברהם סי' קכח ס"ק י

ב"רצה" שוב – אפילו היה אנוס, כגון שהיה מתפלל, ואם עלה לא ירד [רדב"ז חלק ב' סי' תקי"ז], ועקירת רגלו מביתו לכא לבית הכנסת לא מקרי עקירה [שם]. ולי נראה שאם ביתו סמוך לבית הכנסת ועקר לילך, מקרי עקירה.

פרי מגדים שם

ומה שכתב [המ"א] ביתו סמוך כו', כל שכן, עקירה לרחוק הוה עקירה, דלא כעטרת זקנים.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכח סעי' ו

אע"פ שנשלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם עד הפרק, שהוא חבור היד והזרוע

משנה ברורה שם ס"ק יט, כ

יט] אע"פ שנשל ידיו וכו' – עיקר הנטילה אסמכו רבנן אקראי, שנאמר: "שאו ידיכם קדש וברכו את ה'", כלומר: כשתשאו ידיכם, קדשו אותם בתחלה, והיינו נטילה, ואחר כך ברכו את ברכת ה', והיא ברכת כהנים. והנטילה צריכה להיות במים דוקא, ולא מועיל כאן מידי דמנקי כמו בתפלה בס' צ"ב. ופסק המחבר דאף על פי שנשל ידיו שחרית, יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפים, דקרא, תיכף לקדושה ברכה משמע.

כ] חוזרים ונוטלים וכו' – ואם אין לו מים, כתבו האחרונים דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם, דסבירא ליה דיוצא בנטילת ידיים שנשל בשחרית, כל שלא הסיה דעתו וידוע שלא נגע במקום מטונף.

Is it Preferable to Start a Meal with Bread?

Q

It seems wrong that some people decide not to do *netilat yadayim* and eat bread at the beginning of a meal, and thus do not *bentch* (recite *Birkat HaMazon*). One who has a meal should *bentch*, and if it takes eating a little bread, so be it. However, someone told me that if you eat only a little piece of bread, you have to recite individual *berachot* throughout the meal. Is that so?

4. משנה ברורה סימן קעו ס"ק ג

אם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפוטרו, כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפוטרו, דלא שייך לומר שהם נמפלים להפת, כיון שלא היה חפץ באכילתו וכל שכן כשאכל רק פחות מכזית; או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת, ברכת הפת פוטרתן בכל גונו. ועל כן כתבו דבאופן זה, טוב יותר שיברך על השארי דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל, אם לא בשבת ויום טוב, דאז מצוה לאכול כזית פת, חשוב הוא ונעשו הכל טפלים לו.

5. ערוך השולחן אורח חיים ס"י קעו סעי' ב

ולפי זה, מה שראיתי מי שמסתפק דאם אין חפצו לאכול הרבה פת בסעודה זו ואוכל מעט פת, אם פטורים המאכלים מברכה לפי שאין רצונו לאכול פת הרבה [מגן אברהם סק"א]. ואין בזה שום ספק, דבשלמא אם הפטור היה מחמת הפת בלבד, שפיר מספקינן בזה, אבל הפטור הוא מטעם ברכת "המוציא" גם כן, וכיון שבירך "המוציא", נפטרו כל המאכלים הבאים מחמת הסעודה אפילו אכל פת רק כזית, דפחות מכזית אינו יכול לברך ברכת המזון, והרי גם להמאכלים אנו צריכים לברכת המזון לפוטרו מברכה אחרונה כמו שכתבנו. וכמה עשירים שמאכלם פת מועט, וכי נחלק בינם לבין כל העולם?

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קנח סעיף ב, ג

בן יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה, יטול ידיו ולא יברך.
ג] אם אוכל פחות מכזית, יש מי שאומר שאין צריך נטילה.

משנה ברורה שם ס"ק ט

פחות מכביצה וכו' – הטעם, משום דלענין טומאה, פחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא, ולא יטמא על ידי הידים, לכן יש לומר דגם על הנטילה לא גזרו, או אפשר כיון דלענין ברכת המזון חשיבא אכילה, דהא קיימא לן דמברכין ברכת המזון על כזית, חשיבא גם לענין נטילת ידים, ולא פלוג חכמים בתקנתן, ולכן יטול ידיו ולא יברך, דברכה אינה מעכבת הנטילה.

2. גמרא, ברכות דף מא עמוד ב

אמר רבי חייא: "פת פוטרת כל מיני מאכל, ויין פוטר כל מיני משקים". אמר רב פפא: "הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה – אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה – טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם"

3. מגן אברהם ס"י קעו ס"ק א

נראה לי דאם אין חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת ומברך עליו "המוציא" אין פוטר המאכלים, דהא לא קיימא לן כר' חייא דאמר "פת פוטר כל מיני מאכל", אלא דוקא בקובע סעודתו על הפת אמרינו דכל המאכלים מחמת הפת הן באים, אבל כשאין חפץ לאכול פת, אינו פוטר, וכל שכן אם אוכל פחות מכזית, כך נראה לי. ואפשר לומר: כיון דדרך לקבוע סעודה עליהם, הפת פוטרתן, וצריך עיון. לכן לא יברך עליהם ולא על הפת אם לא בשבת ויום טוב.

How Long to Wait After *Zimun* to Resume Eating

When I answer a *zimun* but I am not *bentching* right away, when can I resume eating?

1. גמרא, ברכות דף מו ע"א

עד היכן ברכת הזמון? רב נחמן אמר: עד "נברך"; ורב ששת אמר: עד "הזן".

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' ר סעי' ב

אינו צריך להפסיק אלא עד שיאמר: "ברוך שאכלנו משלו וכו'", וחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה בתחלה. הגה: ויש אומרים שצריך להפסיק עד שיאמר: "הזן את הכל", וכן נוהגין (הרא"ש ותוס' והר"י בשם בה"ג והמור).

2. תוספות מסכת ברכות דף מו ע"א

עד היכן ברכת הזמון וכו' – פירש רש"י: ממתין עד "הזן" ו"הזן" בכלל שנים אינם מברכין "הזן". ולא נהירא, דברכת הזן דאורייתא, ואיך יחיד פטור מינה? ועוד, הא קיימא לן כרב ששת באיסורי, ולדידיה יחיד אומר שנים ובכל דוכתא נקט שלש ברכות! ודוחק לומר דלא מיירי אלא ביש זמון לרב ששת. ועוד, דמעשים בכל יום דיחיד מברך שלש ברכות! ועוד, דמדתניא לקמן בפרקין (דף מה:): "וברכת" – זו ברכת הזמון; "את ה' אלהיך" – זו ברכת הזן, וקשה לרב ששת, יאמר "הזן" – זו ברכת הזמון. לכן יש לפרש, דקאי אדלעיל, דקאמר "אחד מפסיק לשנים" ובעי נמי [עד] היכן צריך להמתין עד שיברכו השנים? עד "נברך", ורב ששת אמר: עד שיגמרו "הזן". ומשם ואילך, יכול היחיד לאכול, ולא משום דחשיב ברכת הזן מזמון, דודאי יחיד נמי מתחייב מ"הזן", אלא משום דכיון ד"נברך" אינה ברכה, אינו אומרה לבדה, אלא יגמור עמה גם ברכת הזן, שהיא ברכה, והשתא ניחא, דקיימא לן שפיר כרב ששת – וכפירוש זה איתמר בירושלמי.

5. רא"ש, ברכות פרק ז סי' יב

רב ששת אומר: עד "הזן" ו"הזן" בכלל, משום ד"נברך" אינה ברכה. הלכך מסתבר שיפסיק אכילתו בשביל ברכה אחת, כדי שיהא ניכר שמזמנין עליו, ולא משום דחשוב ברכת הזן ברכת הזמון, דהא כל יחיד נמי אומר "הזן", אלא לענין זה שיפסיק עד שיברכו ברכה אחת

6. חזון איש סי' לא ס"ק ב

"שם, דאוושי כולי עלמא לא שמעי" – כ' בספר משנה ברורה סי' קצג [ס"ק יז] בשם אחרונים ז"ל, דאם לא יוכלו לשמוע ברכת הזן, אף שישמעו ברכת זמון, מכל מקום צריכין לחלוק, כמו שכתב רמ"א סי' ר בהגה' דברכת זמון עד הזן. וצריך עיון, דהכא כיון דאיכא עשרה ומברכין בשם, לכולי עלמא אין ברכת זמון צריכה לברכת הזן, כמו שכתב הטור בסוף סימן [ר'] והובא במשנה ברורה שם [ס"ק ט]

3. טור אורח חיים סי' ר

כמו שהיחיד אינו יכול לצאת קודם שיגמור ברכת הזן, הוא הדין נמי, אם מפסיק לשנים, אינו יכול לאכול קודם

One Who is Uncertain if He Recited *Birkat HaMazon*

What happens if I eat a meal and do not remember if I *bentched*?

5. מגן אברהם ס"י קעו ס"ק א

נראה לי דאם אין חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת ומברך עליו "המוציא", אין פוטר המאכלים, דהא לא קיימא לן כר' חייא דאמר פת פוטר כל מיני מאכל, אלא דוקא בקובע סעודתו על הפת אמרינן דכל המאכלים מחמת הפת הן באים, אבל כשאין חפץ לאכול פת, אינו פוטר וכל שכן אם אוכל פחות מכזית, כך נראה לי. ואפשר לומר: כיון דדרך לקבוע סעודה עליהם, הפת פוטרת, וצריך עיון

6. שו"ת יחוה דעת חלק ו ס"י י

ועיין בברכות (מח) במעשה של ינאי המלך, דאמרינן, דשמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד (שבירך להוציאם ידי חובה על ידי ששתה כוס יין בלבד), דאמר רבי יוחנן לעולם אינו מוציא הרבים עד שיאכל כזית דגן. וכתב בה"ג, דמיירי שגם הם לא אכלו אלא כזית או כביצה, אבל אם אכלו ושבעו, לא מהני כזית דגן בלבד להוציאם. והקשו עליו רש"י ותוספות, שהרי ינאי וחבריו מסתמא אכלו ושבעו כל צרכם. ולפי האמור יש לומר דסבירא ליה לבה"ג שאלו המסובים על שלחן מלכים ואוכלים למעדנים, אינם אוכלים מהפת אלא כזית או כביצה, ועיקר שביעתם משאר תבשילים ומעדני מלכים. ולכן אינם חייבים ברכת המזון אלא מדרבנן, כיון שלא שבעו מהפת, וכדברי הפרי מגדים. ורש"י ותוספות חולקים, וסבירא להו שכיון ששבעו מהפת וממאכלים אחרים, חייבים בברכת המזון מן התורה.

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד ס"י מא

ולדינא נראה לעניות דעתי דאם אוכל כזית פת בכדי אכילת פרס, הוא עיקר הסעודה בהכרח, שזה עושה חיוב ברכת המזון גם מדאורייתא והשביעה הוא רק תנאי להחיוב, שלכן נעשין בהכרח טפלה להסעודה, שהעיקר הוא הפת, ופוטר כל דברים הבאים להשביע כמיני דייסא וכן בשר ודגים וכל מיני קדרה שרגילין לבא בסעודה

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קפד סעי' ד

אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו, צריך לברך מספק, מפני שהיא מן התורה.

משנה ברורה שם ס"ק טו

מפני שהיא מן התורה – ודוקא כששבע, דאי לא שבע, לרוב הפוסקים הוא מדרבנן. ומכל מקום ראוי לירא שמים בנסתפק אם בירך או לא, אפילו שלא אכל אלא כזית, שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל כזית ויברך ברכת המזון [חיי אדם]:

2. גמרא, ברכות דף כא ע"א

אמר רב יהודה: מניין לברכת המזון לאחריה מן התורה – שנאמר: (דברים ח') "ואכלת ושבעת וברכת" ...אמר רב יהודה ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא – אינו חוזר וקורא, ספק אמר "אמת ויציב", ספק לא אמר – חוזר ואומר "אמת ויציב". מאי טעמא – קריאת שמע דרבנן, אמת ויציב דאורייתא.

3. משנה ברורה ס"י קפד ס"ק כב

בכזית – היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא אינו חייב לברך ברכת המזון כי אם כשאכל דוקא שיעור שביעה, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת". ושיעור שביעה, משמע מספר החינוך [בפרשת עקב] דאינו שזה בכל אדם, אלא כל אחד יודע שביעתו, ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחיתו לבד, גם זה נחשב שביעה.

4. שו"ת הלכות קטנות חלק ב ס"י רכו

איכא לספוקי אי אכל כזית דגן ושבע משאר מאכלים, אי מחייב מן התורה. והיה נראה דכיון דפת פוטר כל מידי דמיון, שהכל בא בשבילו וקבעי עליה אנשי, אם אכל ושבע אפילו משאר דברים, הוי דאורייתא.

Moving to a New Location in the Midst of a Meal

If I start a meal in one place and want to leave in the middle or continue eating elsewhere, what do I do about *Birkat HaMazon*?

1. גמרא, פסחים דף קא ע"ב

אמר ר' יוחנן...שינוי מקום – אין צריך לברך. מיתביב: "שינוי מקום – צריך לברך, שינוי יין – אין צריך לברך". תיובתא דרבי יוחנן תיובתא. ... ותו, יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך – לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן – אין צריך לברך. מאי טעמא? לקיבעא קמא הדר. ורב ששת אמר: אחד זה ואחד זה צריך לברך.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' קפד סעי' ב

במה דברים אמורים, כשאין לו פת עוד, אבל אם יש לו פת עוד, יאכל במקום השני מעט ויברך, רק שלא יהא רעב מאכילה ראשונה.

משנה ברורה שם סי' ט

מעט – היינו אפילו פחות מכזית דמכל מקום מצטרף זה לאכילה שאכל במקום הראשון. ודוקא אם במקום השני אכל גם כן פת אבל פרפרת וכיסנין, מצדד בפרי מגדים דאפילו כזית לא מהני:

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קפד סעי' א, ד

א מי שאכל במקום אחד, צריך לברך קודם שיעקור ממקומו. (הנה: ועיין לעיל סי' קע"ה), ואם יצא ממקומו ולא בירך, אם היה במזיד, יחזור למקומו ויברך; ואם בירך במקום שזכר, יצא. הנה: ודוקא לדעת הרמב"ם, אבל לדעת הרא"ש דסבירא ליה דאף בשוגג יחזור למקומו לכתחלה, כמזיד אף בדיעבד לא יצא (טור), ואם היה בשוגג, להרמב"ם יברך במקום שזכר, ולהר"ר יונה והרא"ש גם הוא יחזור למקומו ויברך.

ג ויש אומרים שכל שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם; ויש אומרים דחמשת מיני דגן דוקא

5. משנה ברורה סי' קעח ס"ק מ

לפי מה שאנו נקטינן כדעת ההג"ה לעיל בסעיף ב', רק לכתחלה אין לעקור ממקומו עד שיברך במקומו, אבל אם כבר עקר, מותר לאכול כאן על סמך סעודה הראשונה. ואם היה דעתו לזה, מהני בסעודת פת אף לעקור לכתחלה מבית לבית וכנ"ל.

3. רמ"א אורח חיים סימן קעח סעי' ב

הנה: ... אם הניח מקצת חברים או אפילו לא הניח ואכל דברים שצריכין ברכה במקומם, אפילו מה שרוצה לאכול אחר כך אין צריך לברך (סמ"ק וא"ו); ולכן מי שפסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חברו לדבר עמו אפילו לפתח ביתו או למקום אחר, כשהחזיר לסעודה אין צריך לברך כלל, דהא פת צריך ברכה במקומו לכולי עלמא; מיהו אם הסתה דעתו כשהחזיר, ודאי צריך לברך על מה שרוצה לאכול אחר כך (ב"י ורשב"א). ואין חילוק בין חזר למקום שאכל כבר ובין סיים סעודתו במקום אחר (רמב"ם פ"ד ור"ן). וכן נוהגין במדינות אלו, מכל מקום לכתחלה לא יעקר ממקומו בלא ברכה, דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכול (הר"ר מנחם ור"ן); מיהו לצורך מצוה עוברת, כגון שהגיע זמן תפלה, מותר (כל בו הל' פסח) ועיין סי' קפ"ד.

משנה ברורה שם סי' לד

ממקומו – בתוספות ורא"ש משמע דאין להחמיר בזה רק כשיוצא על מנת להפליג, דאז חיישינן להנ"ל, אבל כשיוצא על מנת לחזור לאלתר, מותר.

The Beracha on Schnitzel

I have heard people question something I considered a simple fact – that the beracha on *schnitzel* is *Shehakol*. What is the truth?

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רד סעי' יג
כל דבר שהוא מסופק בברכתו, יברך "שהכל".

7. ביאור הלכה ס"י קסז סעי' י ד"ה "במקום ברכת"
במקום ברכת המוציא וכו' – ואם בירך בורא מיני מזונות – דעת הרבה אחרונים דיצא בדיעבד. ואליה רבה בשם הדרישה בסימן קס"ח כתב דברכת "בורא מיני מזונות" היא ברכה כוללת כמו "שהכל" ויוצא על כל דבר, דכל מילי מיזן זיין (חוץ ממזים ומלח) וכן כתב החיי אדם

1. משנה, ברכות דף מד עמוד א
זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה – מברך על העיקר ופומר את הטפלה.

2. רא"ש מסכת ברכות פרק ו ס"י ז
כל שעיקרו מהמשת המינין אפילו רובו ממיין אחר, מברכין עליו "בורא מיני מזונות" ולבסוף ברכה אחת מעין שלש

3. חידושי הרשב"א, ברכות דף לו עמ' ב
דובשא עיקר, פירוש: רובו דבש ומיעוטו סולת, ואי נמי עיקרו מחמת דובשו וסלתו להטעומו ולהכשירו, ומכל מקום, כיון דסולתו מעורב בו להכשירו, מברכין על הסולת

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רח סעי' ב
המשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו "בורא מיני מזונות" ולבסוף "על המחיה"; אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו, בטל בתבשיל.

משנה ברורה שם ס"ק ז
הרבה יותר מהם – הטעם: כיון שהוא בא להטעים ולהכשיר את התבשיל, והוא מהמשת המינין, דחשיבי, הוא העיקר

Factors that Determine the Precedence of *Berachot*

Q

Before eating peaches and grapes, I made a *Borei Pri HaEtz* with the intention of eating a peach first. Immediately (i.e., before eating), I realized that according to the laws of *kedimut* (priority in *berachot*), I should have made the *beracha* on and eaten the grapes first. At that point, what should I have eaten first: the peach or a grape?

3. מגן אברהם סי' רו ס"ק ח

כתב מטה משה בשם ספר חסידים: "כריך על פירות ועודו מברך הביאו לו פירות יותר יפים, יאכל מהראשונים תחלה כיון שכריך עליהם" – עד כאן. ומיירי שהיה דעתו לפטור היפים דאם לא כן, צריך לחזור ולברך על היפים

4. רמ"א אורח חיים סימן ריא סעיף ה

וכל זה דצריך להקדים, היינו דוקא לכתחלה, אבל אם עבר ובירך על השני, אם הברכות שוות יוצא ואין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, ובלבד שיהא דעתו גם כן עליו בברכתו (כ"י סי' ר"ז ובזה הסימן בשם רשב"א).

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' רח סעי' יג

אם אכל פירות משבעה המינים ואכל תפוחים, אין צריך לברך על התפוחים "בורא נפשות", שגם הם בכלל ברכת "על העץ" שגם הם פירות העץ הם; אבל אם אכל תפוחים ושתה יין, צריך לברך "בורא נפשות" על התפוחים; וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין, או אכל משבעה המינים, שצריך לברך על כל אחת ואחת; והוא הדין אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים, אין ברכת "על המחיה" פוטרת את הבשר ואת הדגים.

1. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ו הל' א
אמר רבי זעורא: בעי אהן דנסב תורמוסא ומברך עילוי, ונפל מיניה מהו: מברכה עילוי זמן תניינות. מה בינו לבין אמת המים? אמרין תמן: לכך כוין דעתו מתחילה; ברם, הכא לא לכך כוין דעתו מתחילה.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רו סעי' ו

נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אף על פי שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. הגה: רק שלא היה עליו דעתו לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהר"ל סי' צ"ב). וצריך לומר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" על שהוציא שם שמים לבטלה; ואם אמר כשנפל: "ברוך אתה ה'", ולא אמר "אלקינו", יסיים ויאמר: "למדני חוקיך" (תהילים קיט, יב), שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא שם שמים לבטלה. אבל העומד על אמת המים מברך ושותה, אף על פי שהמים ששותה לא היו לפניו כשברך, מפני שלכך נתכוון תחילה.

ביאור הלכה שם

רק שלא היה דעתו וכו' – אף שמלשון הרמ"א משמע לכאורה דהוא מפרש את דברי המחבר, אבל באמת אינו כן, לדעת המחבר שהעתיק לדינא שיטת התוספות והרא"ש ... אפילו בדעתו בהדיא על הכל לאכלו, גם כן צריך לחזור ולברך, דעיקר ברכתו היה על זה שאוהו בידו, והשאר נגרר אחר זה ממילא, ועל כרחך כיון שנפל ונאבד צריך לחזור ולברך ... אלא דהרמ"א הסכים לדינא לנהוג כיתר הפוסקים שחולקין ... וסבירי להו דבדעתו לאכול כולם אין צריך לחזור ולברך לומסתברא דבזה אף שלא היו לפניו בעת הברכה, וזהו שסיים הרמ"א "רק שלא היה דעתו עליו", והיינו דלמעשה אין לנהוג לחזור ולברך אלא היכא דבשעת ברכה לא היה דעתו בהדיא על כולם אלא בסתם ואף דבעלמא מותר לאכול הכל בברכה זו אף שברך בסתמא, הוא רק בשלא נפל הראשון דאז נמשך הכל אליו בברכתו אבל שנפל הראשון ונמצא קאי הברכה רק על אלו, לא מהני אלא היכא שהיה דעתו בהדיא עליהם דאז שוין הם בברכה זו, אבל לא בסתמא אף שהיו לפניו כשברך על הראשון, אבל היכא דהיה דעתו בהדיא לאכול גם השאר אף כשנפל הראשון אין צריך לחזור ולברך...

Beracha Acharona After Ice Cream and Ices

If one eats ices or ice cream, does he have to make a *beracha acharona*, or is it considered that he ate it too slowly?

5. שו"ת יביע אומר חלק ה - או"ח סי' יח

ומכללם של דברים למדנו שהשותה מרק חם, על ידי כף, אינו מברך "בורא נפשות רבות", הואיל ושהה בשתייתו יותר מכדי שיעור שתיית רביעית. והוא הדין לאוכל גלידה קרה על ידי כפית, שדינו כשותה משקים, (הואיל ואינו לועס את הגלידה בדרך אוכלים).

1. תוספתא מסכת יומא פרק ד הל' ג

אכל, חזר ואכל, חזר ואכל - אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין, ואם לאו, אין מצטרפין. שמה וחזר ושתה - אם יש מתחילת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפין.

6. שו"ת בצל החכמה חלק ג סי' קיד

גלידה העשויה מתערובת חומרים שונים ומהם, ביצה, סוכר, תבלינים ועוד שכל אלה אוכלים הם, עיין שו"ת חתם סופר ... דביצה גם כשהיא חיה, אוכל היא ולא משקה ... וכן סוכר ... ומכל שכן תבלינים אף אם נידוכו עד שנעשו דק כאבק דינם כאוכלים, עיין שו"ע או"ח ... סי' ר"ד סעי' י"א בשמים שחוקים וכו' אפי' הם כתושים ביותר, גם לא שייך בהו מיהוי וקרישה כלל. וכל אלה בודאי גם אחר שעשה מהם גלידה שנקפאו, לא נתבטל שם אוכל מהם, מהיות שיעורם לברכה אחרונה בכזית ותוך כדי אכילת פרס כאוכל. ... לכן בעושה גלידה מחומרים שהם אוכלים לבד, בודאי שגם אם יאכל ממנה רק כזית ולא רביעית ובתוך כדי אכילת פרס ולא תוך כדי שתיית רביעית, חייב לברך על אכילתה ברכה אחרונה "בורא נפשות רבות" ... גלידה העשויה ממים שרגילים לתת לתוכם קצת סוכר, מי לימון וכי האי גוונא להטעמים, בדרך שהיו רגילים לעשות גלידה בזמנים הקודמים, והוא הנקרא כעת אייז או אייזעס [ices]. וזה כיון שעיקרו מים, בודאי כי כאשר יוקרש דינו כשלג, שאינו לא אוכל ולא משקה עד שיחשב עליהם למשקין ... וכיון שאי אפשר לאכול את זה רק דרך לקיקה שהיא גם דרך שתיה ... לכן בודאי שדינו לענין ברכה כדון משקין, ששיעורן ברביעית ומצטרף, לדעת הרמב"ם, רק תוך כדי שתיית רביעית.

2. רמב"ם הלכות תרומות פרק י הל' ג

אכל וחזר ואכל, שמה וחזר ושתה - אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס ומתחילת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית, הרי אלו מצטרפין לכזית. השגת הראב"ד - אכל וחזר ואכל וכו' מצטרפין לכזית. אמר אברהם: אמת הוא שכן מוצא בתוספתא, אבל במסכת כריתות פרק אמרו לו אכלת חלב נראה שאף לשתייה בעיניו כדי אכילת פרס, וכן בתוספתא דפסחים כך הוא בכדי אכילת פרס.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תריב סעי' י

שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפין לשיעור; ואם לאו, אין מצטרפין. ויש אומרים ששיעור צירוף השתיות כדי אכילת פרס, כמו צירוף אכילות.

4. משנה ברורה סימן רי ס"ק א

ולענין שתיית רביעית, אם שתה והפסיק מעט וחזר ושתה עד שהשלים לרביעית, יש אומרים דאינו מצטרף ויש אומרים דמצטרף אם לא ששהה מתחילת השתיה עד סוף השתיה יותר מכדי אכילת פרס [מלקמן בסימן תרי"ב סי' י]; והגר"א הסכים שם בביאורו דהלכה כדעה זו השניה. והנה לענין שתיית טה"ע [תה] וקאפ"ע [קפה] שהדרך לשתותו כשהוא חם וקשה לשתותו בלא הפסק בדרך שאר משקין כי אם מעט, יש מחלוקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה לדעה ראשונה הנ"ל. ובמחצית השקל ובחיי אדם מצדדים שלא לברך, וכך כתב בדרך החיים וכן הוא מנהג העולם. ואנשי מעשה נוהגין שלבסוף שתייתן מניחין כדי שיעור רביעית שיצטנן מעט כדי שיוכל לשתות רביעית בלא הפסק ולברך ברכה אחרונה, וטוב לעשות כן כדי לצאת אליבא דכולי עלמא, ובפרט לדעת הגר"א הנ"ל דפסק כדעה שניה דהשיעור הוא כדי אכילת פרס לענין צירוף גם בשתייה, בודאי נכון לעשות כן.

Repeating Tefillat HaDerech During An Ongoing Trip

If one travels over the course of more than one day, should he say Tefillat HaDerech more than once, and if so, when?

1. ספר כלבו סי' פז

וכתב הר"מ נשמתו עדן: "אדם ההולך חוץ לעיר אינו צריך להתפלל תפלה זו [תפילת הדרך] כי אם פעם אחת בתחלת היום, ואפילו אם ינוח בעיר באמצע הדרך שעה אחת, כשיוצא משם אינו צריך להתפלל תפלת הדרך פעם אחרת" עד כאן לשונו. אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתה, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קי סעי' ה

אין לומר אותה אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום, אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתה, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת.

משנה ברורה שם סי"ק כו

צריך וכו' – דהוי היסח הדעת, וכל שכן אם לן בדרך באושפיזא בלילה, דצריך לברך בבוקר. אך אם הוא נוסע כל הלילה, דהיינו שאינו לן בקביעות באושפיזא רק ינוח איזה מעט זמן באושפיזא ואחר כך חוזר לנסוע, יש לברך תפילת הדרך בבוקר בלי חתימה, ועיין בביאור הלכה:

ביאור הלכה שם

צריך לחזור ולהתפלל וכו' – עיין במשנה ברורה הטעם. ולפי זה נראה דכל שכן אם לן באושפיזא והשכים קודם הבוקר לנסוע לדרך, דצריך לברך תפילת הדרך אף שלא האיר עדיין היום, דזה הוי היסח הדעת גמור. וכן משמע קצת בביאור הגר"א מדכתב דהוי כמו ברכת התורה וכו' ובברכת התורה קיימא לן לעיל בסימן מ"ז דצריך לברך ברכת התורה תיכף כשהשכים. אך לישנא דפרי מגדים שכתב, ד"בכל בוקר יאמר אותה", משמע קצת שלא כדברינו. ואולי נקט לשון זה משום דלכתחילה נכון לצאת בכי טוב. ואפילו אם תמצוי לומר דטוב יותר להמתין מלומר תפילת הדרך עד אור היום, על כל פנים, אם יודמן לו שאז לא יוכל לומר, כגון שיהיה אז סמוך לפרסה לביתה, מוטב שיאמרנה קודם שהאיר היום, כך נראה לעניות דעתי לכאורה.

2. שו"ת רדב"ז חלק ו סי' ב אלפים קעו

שאלת ממני החכם הנעלה: היוצא לדרך ויש מהלך כמה ימים, אם צריך להתפלל תפלת הדרך בכל יום או דילמא בפעם אחת סגי:

תשובה: אם המלון הוא מיושב, שהייב הוא להתפלל שם שמונה עשרה, לא תיבעי לך דפשיטא כשיוצא למחר לדרך מתפלל תפלת הדרך, דהוי כאלו עתה יוצא בתחלה. אבל אם הוא לן במקום שאינו יושב, יש מקום לשאלה, דדילמא הכל הוא דרך אחד ובתפלה אחת סגי, ואף בזו אני אומר שצריך להתפלל בכל יום שהוא יוצא מהמקום שלן שם, ואפילו אם היו הולכים ביום ובלילה צריך להתפלל אותה בכל יום, שהרי נפטר בזו מן התפלה. תדע, שאם עברו ימים רבים עד שהגיעו ליישוב, אין סברא לומר שיתפלל כל התפלות שאבד אלא מתפלל התפלה הסמוכה, דומיא דטעה ערבית מתפלל שחרית שתים, והסכימו רוב הפוסקים שאין התשלומין מועילין אלא לתפלה אחת לבד, הכא נמי אין תשלומין אלא לתפלה אחת, ושאר התפלות – תפלת הדרך עומדת במקומם. הילכך צריך להתפלל אותה כל יום ויום ויוצא בה ידי תפלה מן התורה דכתיב "ולעבדו בכל לבבכם", ואמרו רבותינו ז"ל: "איזו היא עבודה שבלב? זו תפלה". ואין מניין התפלות מן התורה ואין חיוב התפלה אשר אנו מתפללים מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה, הילכך זה היוצא לדרך, ששאל צרכיו מאת הקדוש ברוך הוא, יצא ידי תפלה מן התורה, אבל מכל מקום צריך להתפלל אותה בכל יום כעין מה שתקנו לנו להתפלל בכל יום. ואם תאמר: אם כן, יתפלל אותה ג' פעמים ביום, כעין מה שתקנו? ויש לומר: דלא אמריה

Beracha at the Place Where One Was Saved in a Car Accident

My car slipped off the road and started rolling down a hill in a wooded area and was stopped by a tree after two tumbles. I was belted in and, *baruch Hashem*, I escaped with only mild bruises. I said *Birkat HaGomel*. Should I make the *beracha* upon experiencing a *ness* (miracle) when I pass by the place of the accident?

4. שו"ת הריב"ש סימן שלו

עוד שאלת: הא דאמרי' בפ' הרוואה (נד:): "ארבעה צריכין להודות", בסמך פסוקי המזמור; מי נימא: אלו דוקא, דהא אקרא סמכי, ואם כן, אפילו נפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, וכיוצא בנסיים כאלו, אינו חייב לברך, או נימא דכל שכן הוא.

תשובה: נראה שצריך לברך; שהרי הולכי מדברות, שצריכין להודות, זהו מפני סכנת אריא וגנבי המצויים בדרכים, ואם כן, כשעמד עליו אריה לטורפו, אפילו בעיר, אם גנבים באו לו, אם שודדי לילה, וניצל מהם, וכיוצא בנסיים אלו, כל שכן שצריך להודות. ולא הוזכרו הארבעה בכתוב, אלא מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים, ולזה גם כן הוזכרה רב יהודה בשם רב בעל המאמר ההוא. וכל שכן הנעשה לו גם וניצול ממיתה עצמה, שהרי קבעו עליו ברכה אחרת לברך, כשיעבור עוד במקום ההוא: "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". כדאמרינן בריש פרק הרוואה, בההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא, נפל עליה אריא ... וכל שכן שמיד שניצל צריך הוא להודות, בדרך הארבעה שצריכין להודות, ולא שיפטר מברכת ההודאה בברכת "שעשה לי נס" שחייבוהו לברך כשישוב לעבור במקום ההוא, ואולי לא יעבור שם לעולם, ולא יברך אותה ברכה; אלא ודאי נראה שברכת ההודאה מברך אותה מכל מקום

5. ביאור הלכה סי' ריח סעי' ט

ויש חולק – עיין מגן אברהם שתמה איש חולק זה, דבודאי אמנהג העולם וטבעו אין לברך "שעשה לי נסים" וכן הגר"א תמה, דאם כן כל יולדת תהא צריכה לברך "שעשה לי נסים" וכמו כן בניה לעולם. ולפי מה שכתב בתשובת רדב"ז ... ניהא קושיתו, דבודאי כגון יולדת או חולה ליכא למאן דאמר, שאין זה נס כלל [שרוב חולים ויולדות לחיים], ואנן לכולי עלמא נס בעינן, רק דלשיטה אחת בעינן דוקא שהננס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע כנסי אבותינו, ולשיטה שניה כל דבר שמזמין ה' ברגע זו בדרך התולדה גם כן מקרי נס, כגון שכאו גנבים או גולנים עליו

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' ריט סעי' ט

הני ארבעה לאו דווקא, דהוא הדין למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם, וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך "הגומל"; ויש אומרים שאין מברכין "הגומל" אלא הני ארבעה דוקא, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.

משנה ברורה שם סי' קכ

בלא הזכרת שם ומלכות – והאחרונים כתבו דהמנהג כסברא ראשונה, וכן מסתבר:

2. גמרא, ברכות דף נד עמ' א

משנה. הרוואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: "ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה" ...
גמרא. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: (שמות י"ח) "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו'". אניסא דרבים מברכינן, אניסא דיחיד לא מברכינן? והא ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא, נפל עליה אריא, אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה; אתא לקמיה דרבא, ואמר ליה: "כל אימת דמטית להתם – בריך 'ברוך שעשה לי נס במקום הזה'!" ומר בריה דרבנא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא, אתעביד ליה ניסא, איברי ליה עינא דמיא ואישתי. ותו, זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא, איתפרקא ליה אשיתא, על לגוה; כי מטא לערבות, בריך: "ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל", כי מטא לרסתקא דמחוזא, בריך: "ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות!" – אמרי: אניסא דרבים כולי עלמא מיהייבי לברוכי, אניסא דיחיד – איהו חייב לברוכי.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' ריח סעי' ט

יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם; אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שכאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכיוצא בזה, אינו חייב לברך; ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.

Reciting *HaGomel* for a Child Who Was Saved

Someone made a standard *Birkat HaGomel* because his young grandchild was saved from danger. Is it correct to recite *HaGomel* on behalf of a child?

4. טור אורח חיים סי' ריט

ופי' אדוני אבי [הרא"ש] ז"ל אף על גב דשומע יוצא בשמיעה בלא עניית "אמן", היינו דוקא כשהמברך חייב גם כן בברכה, או יוצא השומע בלא עניית "אמן", אבל הכא כיון שהם לא היו חייבין בברכה זו, לכך הוצרך הוא לענות "אמן", ולא חשיב ברכה לבטלה כיון שהם לא נתחייבו בה, שהם נתנו שבח והודאה למקום כדרך בני אדם שמשבחים למקום על הטובה שמומין להם. לפי זה, אם בירך אחד הגומל לעצמו ושמע אחר וכיון לצאת יצא בלא עניית "אמן"

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' ריט סעי' ד

אם בירך אחר ואמר: "ברוך אתה יי אלוקינו מלך העולם אשר גמלך כל טוב", וענה "אמן", יצא. וכן אם אמר: "ברוך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לך", וענה "אמן", יצא. הגה: ואין זה ברכה לבטלה מן המברך, אף על פי שלא נתחייב בברכה זו, הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חברו ששמח בה (טור).

משנה ברורה שם ס"ק יז

על טובת חברו – וכל שכן על אשתו שהיא כגופו, דרשאי לברך. ומזה נוהגים קצת אנשים שכשיולדות נשותיהם והזרות לבורין, עומדים ומברכים ברכת הגומל, וכשהיא תענה "אמן" על ברכתו יוצאת בזה, ונוסח הברכה יאמר "הגומל לחייבים טובות שגמלך כל טוב". ואם בירך שלא בפניה יאמר "שגמל לאשתי כל טוב" ואם הוא מברך על אביו [או רבו] יאמר "ברוך אתה יי אלוקינו מלך העולם (יג) שגמל לאבי [או לרבי] כל טוב" ואם בפניו יאמר "שגמלך כל טוב".

שער הציון סימן ריט ס"ק יג

ולא יאמר לחייבים טובות, כן כתב הטורי זהב, ואף שמדלג מהנוסח, מכל מקום יוצא בזה, כמו שכתבנו לעיל.

1. שו"ת מהר"ם מינץ סימן יד

הנער ... השם יתברך גמל עמו חסד ועמדם מחליו, והנער בן י"ב שנים וחכם, ומסופקני אם צריך לברך הברכה גומל חסדים ...

ויש צדדים לכאן ולכאן ... ולפי הנראה דהאי ברכה אשר תקנו חכמים לא יכול לומר, דלא מצי למימר "גומל חסדים טובים לחייבים", דהא הוא עדיין לא בר חיובא, או מצינו למימר ... אף על גב דלאו בר חיובא מצד תולדתו אשר נולד עתה, מכל מקום הוא בר חיובא לפי אשר פעל קודם מצד הגלגול. ועוד מצינו למימר דהנער מברך האי ברכה ממה נפשך, אם האי מרעין בישין באים על הנער מצד הגלגול, אז מברך שפיר גומל חסדים [לחייבים], ואם הוא תחילת תולדתו, אז אין הנער בר חיובא, ואז צריך לומר דהאי מרעין באין עליו בעוון אביו, כדאמרינן: "בעוון נדרים בנים מתים" ... אך שמא יש לומר דמכא האי ממה נפשך לא מצי הבן לברך האי ברכה, דשמא האי מרעין באים מצד אביו ואז לא מצי הבן לומר לחייבים, דכיון דלגביה נפשית לאו בר חיובא הוא, לא שייך למימר לחייבים על אביו, דלא ניתקן ברכה דיברך הבן על חיוב דאב. אף על גב דמכל מקום מדינא הוה ליה לבן לברך "גומל חסדים" ולא לומר "לחייבים", דהא השם גמל עמו חסד, הא ליתא, דאין לשנות מטבע שטבעו חכמים בברכות, והאי ברכה לא מצינו ... ועוד נראה דאסור לבן לברך "לחייבים", דאי קאי על אביו, אז אמר הבן על אביו שהוא בר עבירה, אם כן מוזלזל את אביו בפירושו, וכן מסתברא לי לפי עניות דעתי דהנער לא יברך האי ברכה

2. משנה ברורה סימן ריט ס"ק ג

עוד כתבו דקמן אינו מחוייב להודות [ואפילו מצד מצות חינוך]

3. גמרא, ברכות דף נד עמ' ב

רב יהודה חלש ואתפת, על לגביה רב חנא כגדתאה ורבנן, אמרי ליה: "ברוך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא". אמר להו: פטרתון יתי מלאודיי. והא אמר אביי: בעי אודויי באפי עשרה! – דהו בי עשרה. והא איהו לא קא מודה! – לא צריך, דעני בתרייהו "אמן".

Use of a Non-Jew on Shabbat

We have a local goy *shel* Shabbat (*Shabbos goy*). I do not know how and when I can use him for things other than emergencies. If I hint to him, can he do whatever I want when I need him?

מקום היה אסור אי לאו דהכל חולים אצל צנה, והמעם דעל כל פנים הא הנאה זו דאכילת דבר המבושל והנאת החמום, הא לא היה לו אף בשעת הדחק, אי לאו מלאכת הנכרי בשבת עבדו, שזה אסור. וכמו כן הנאה זו דלא יסבול החום, הרי לא יהיה לו אף בשעת הדחק הנאה זו, שלכן אסור. ולא דמי לקריאה, שדבר זה דקריאה היה יכול גם בלא מלאכת הנכרי, אף שהיה בדוחק ובקושי, שלכן נמצא שלא היה לו כלום ממעשה הנכרי בתועלת הקריאה שהיה להישראל.

3. ארחות שבת פכ"ג הע' מו

... וביארו הפוסקים דאמנם בכל מקום שיש איסור ליהנות מהמלאכה, אין גם היתר לרמוז לו לעשותה, וכל ההיתרים של רמז נאמרו רק באופנים שאין איסור הנאה, וכגון במלאכה שאינה נותנת הנאה חיובית לישראל רק מסלקת דבר המפריע, כביכוי דליקה או נר, או באופן שהמלאכה רק מוסיפה הנאה, כגון שיש נר אחד ורמזו לנכרי להדליק נר נוסף.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' שז סע' ה

דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חול, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה; כיצד: אומר ישראל לאינו יהודי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה

5. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' רעו סע' א

אינו יהודי שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל, אפילו למי שלא הודלק בשבילו. הנה: ואין חילוק בזה בין קצב לו שבר או לא קצב, או שעשאו בקבלנות או בשכירות, דהואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת, אסור בכל ענין. אבל אם הדליקו לצרכו או לצורך חולה ישראל, אפילו אין בו סכנה, הנה: או לצורך קטנים דהוא כחולה שאין בו סכנה, מותר לכל ישראל להשתמש לאורו.

משנה ברורה שם ס"ק ז

לכל ישראל – דלא שייך כאן גזירה שמא יאמר לו להדליק בשביל חולה, שהרי מותר לומר אף לכתחלה

1. רמ"א אורח חיים סימן שז סע' כב

הנה: כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו; אבל מותר לרמוז לו לעשותו מלאכה אחר שבת (אור זרוע).

משנה ברורה שם ס"ק עו

אסור לרמוז וכו' – דגם זה הוא בכלל אמירה לאינו יהודי, כיון שעל ידי רמיזתו, עושה בשבת. והוא הדין שאסור לומר לו בשבת איזה דבר שייכין מתוך כך שיעשה מלאכה; ועל כן, אסור לומר לאינו יהודי שיקנה חוטמו כדי שייכין שיסיר הפחם שבראש הנר, אך כשאומר הרמיוה לאינו יהודי שלא בלשון צווי, כגון שאומר: "הנר אינו מאיר יפה" או "איני יכול לקרות לאור הנר הזה, שיש בו פחם" ושומע האינו יהודי ומתקנו, שרי, דאין זה בכלל אמירה. ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה אינו יהודי בשבילו, דאין זה הנאה כל כך, דגם מקודם היה יכול על פי הדחק לקרות לאורו.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רנב סע' ב

ומותר ליתן בגדיו לכובס אינו יהודי, ועורות לעבדן (פירוש: האומן שמעבד ומתקן העורות), סמוך לחשיכה אם קצין לו דמים או שעושה אותם בטובת הנאה, והוא שלא יאמר לו לעשות בשבת, וגם שיעשה האינו יהודי המלאכה בביתו. ואם ראוהו עושה מלאכתו בשבת, אם היה עושה בטובת הנאה, צריך לומר שלא יעשה בה בשבת.

3. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סי' מז

ב' ובדבר כשנעשה יום חם מאוד בחדר זה כדי שהנכרי שרוצה בטובתו יפתח את מזגן האויר (air conditioner) בעצמו, כמו שמותר לומר לנכרי שהנר אינו מאיר יפה כדי שהנכרי הרוצה בטובתו יסיר הפחם שבראש הנר, כדאיתא במשנה ברורה סימן ש"ז ס"ק ע"ו. ומסיק, דאין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה הנכרי בשבילו, משום דאין זה הנאה כל כך, דגם מקודם היה יכול על פי הדחק לקרות לאורו, דהרי גם הכא אפשר לו לישב בשעת הדחק גם כשהוא חם – פשוט וברור שאסור, דהא בכל הנאה ממעשה הנכרי אפשר לו גם בלא זה, אף כשמבשל עבורו דודאי יכול להיות גם בלא אכילת דבר שבישל בעדו, וכן יכול האדם להיות איזה שעות בחדר קר ומכל

Using a Driver Who Did Not Make *Havdala*

May one get into a taxi on *Motzaei Shabbat* when the driver is a Jew who one assumes did not make *Havdala*, considering that it is forbidden to do *melacha* before *Havdala*?

1. גמרא, שבת דף קנ ע"ב

אבל מחשיבין. ואף על גב דלא אבדיל? והאמר רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אליעזר בן יעקב: "אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל!" וכי תימא – דאבדיל בתפלה, והאמר רב יהודה אמר שמואל: "המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס!" וכי תימא – דאבדיל על הכוס, כוס בשדה מי איכא? תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא: "בין הגיתות שנו". אמר ליה רבי אבא לרב אשי: "במערכא אמרינן הכי: 'המבדיל בין קודש לחול', ועבדינן צורכין". אמר רב אשי: "כי הוינא בי רב כהנא, הוה אמר 'המבדיל בין קודש לחול' ומסלתינן סילתי".

3. שו"ת צ"צ אליעזר חלק יא סימן לד

אם מותר לנסוע במוצאי שבת קודש עם נהג שברור שלא הבדיל כלל ... ולכאורה יכלנו ללמוד בפשיטות להתיר בנידוננו לפי הדיעה ה', דהא בנידוננו גם כן השאלה על מלאכת הדלקה, שמדליק את המכונה לתיפעול. אבל זה אינו, כי אין זה כמו הדלקת נר בעלמא, אלא זה כרוך במלאכת אומן מההדלקה ולכל משך ההנהגה, וכן יש בזה גם מלאכת כיבוי. ופשוט.

4. שו"ת אהי"ע חלק ג סימן כו

ואף על פי דאם האיסור עליו, ממילא אסורה ב"לפני עור לא תתן מכשול", ואף באיסור דרבנן יש איסור לפני עור, וכמו שצייד בשו"ת פני יהושע ובמנחת חינוך, דבאיסור דרבנן איכא לפני עור דאורייתא, דלא גרע ממישיא עצה שאינה הוגנת, מכל מקום יש לומר כיון דאם ניסת לא תצא, אם כן אין בזה גוף איסור, רק אסור לכתחלה, משום "חסר ממך עקשות פה", ואפשר דעל איסור דלכתחלה אין דין דלפני עור לא תתן מכשול ...

נראה לי לחדש ולומר שאיסור עשיית המלאכה קודם אמירת "המבדיל בין קודש לחול" קיים ועומד כל עוד שיש בדעתו של האיש להבדיל, אבל בכגון נהגי רשיעי שאנן עסקינן בהו, שמחמת רשעותם אין בדעתם כלל להבדיל באיזה צורה שחיא, לגבי כגון אלה, חזר האיסור למקורו, שהוא מה שאינו מקיים חובת מצות ההבדלה, וליכא לגבי כאלה איסור עשיית מלאכה, בהיות ואין בדעתם כלל להבדיל. והגע בעצמך – הנחי רשיעי שאינם מתפללים, האם קיים ועומד לגבי ידיהו איסור תמידי של איסור אכילה קודם תפלה, ואסור לנו לסייע להם או להזמין לאכול? בודאי שלא, אלא בכגון אלה חל האיסור של אי התפלה אבל לא האיסור של איסור אכילה, שזה חל על כאלה שבדעתם להתפלל. ואם כן, הכי נמי גם בנידוננו, על הנחי רשיעי שאין בדעתם כלל להבדיל לא חל האיסור של עשיית מלאכה במוצאי שבת קודש הנובע מחובת אמירת הבדלה, אלא חל עליהו האיסור היסודי של אי עשיית הבדלה.

באופן שיוצא לנו שלגבי דידן קלקלתם של הנחי נהגי רשיעי היא תקנתנו, שמותר לנו להזמין לעשות עבורנו מלאכתם, כי לא חל עליהו איסור עשיית מלאכה עם צאת השבת, ועונותם על עצמותם באי עשיית הבדלה, שלנו אין כל שייכות לזה, ושום גרמת סיוע לעבירה זאת אין אנו גורמים כלל, כמובן.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רצט סעי' י

אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מותר, אף על פי שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר: "המבדיל (בין הקודש ובין החול)" בלא ברכה, ועושה מלאכה. הגה: וכן נשים שאינן מבדילין בתפלה, יש ללמדן שיאמרו "המבדיל בין קודש לחול" קודם שיעשו מלאכה (כל בו). ויש אומרים דכל זה במלאכה גמורה, כגון כותב ואורג, אבל הדלקת הנר בעלמא או הוצאה מרשות לרשות אין צריך לזה (ר"י נ"ב ח"ט), ומה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמרו הקהל "ברכו", אבל העיקר כסברא ראשונה.

ט"ז שם ס"ק ט

כגון כותב ואורג – ... מעמא דהא מן הדין אין כאן איסור מלאכה כלל, אפילו אם לא התפלל עדיין, כיון דכבר אין כאן איסור שבת, אלא דחכמים הצריכו לתקן ולהבדיל על הכוס, וכן שלא לעשות חפציו קודם שיבדיל. ומסתבר הוא שלא הצריכו לזה אלא במלאכה שהיא מלאכת אומן, דהיינו, מה שאין יכולת ביד כל אדם, כההיא דחטיבת עצים שיש בו טורח, אבל הדלקת נר והוצאה אין שייך אומן לזה. וליף לה: כיון שהוכירו בגמרא "סלתי סילתי" לענין אמירת "בין קודש לחול", ולא אמר "ומדליקים שרגא", שזהו המצוי בכל לילה, מה שאין כן בחטיבת עצים שאינו מצוי כל כך, דרוב אדם יש לו עצים בקועים בביתו שהוא מכין קודם שבת; אלא ודאי דקא ממשמע לן דדוקא בזה שצריך אומן, הייב לומר "המבדיל בין קודש לחול" ולא בכל האבות מלאכות, כך נראה לעניות דעתי נכון.

Making Kiddush for Others Before Accepting Shabbat

A friend of mine goes to a local hospital where there are Jewish patients who are not able to make *Kiddush*, and he does so on their behalf. When Shabbat begins late and people eat before Shabbat, he makes *Kiddush* for them before accepting Shabbat and then returns home. May he make *Kiddush* for others before he himself accepts Shabbat?

על זה תמיד שם של ברכת המזון, וכמו כן המתעמף בציצית יכול אחר לברך עבורו אף שהוא עצמו אינו מתעמף, כמו שכתב המגן אברהם ... משום דאף שאין חיוב ללבוש בגד של ארבע כנפות ולהתחייב בציצית, מכל מקום איכא ערבות לברך גם עבור מי שרוצה לעשות מצוה וללבוש, ולא דמי לברכת לחם ויין דרשות. אבל כל זה דוקא מפני שגם המברך שייך עכשיו במצוה זו, מה שאין כן קידוש שייך רק בשבת ולא בימות החול, ולכן אפשר דחשיב קצת כאילו המקדש נמצא במקום שלפי האופק עדיין לפני פלג המנחה והשומע נמצא במקום שכבר לילה, שכתבנו לעיל דפשוט הדבר דלא יצא

5. רמב"ם הלכות שבת פרק כט הל' יא

יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אף על פי שלא נכנסה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום אף על פי שעדיין היא שבת, שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט.

6. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סי' כה

(ז) היוצא לנו מכל האמור לדינא, דשפיר יכולים המתנדבים בבית החולים להוציא ידי חובת קידוש את החולים, הגם שהם בעצמם עדיין לא מקבלים עליהם את השבת, כדי שיוכלו לחזור לבתיהם ברכב, אי משום הואיל ובדרך כלל הם בני חיובא בקידוש, ושכך הוא הדין אליבא דכמה פוסקים בכל כיוצא בזה, ואי משום שביכולתם בכאן במיוחד לקבל עליהם את השבת בכל רגע ולהתחייב בחובת קידוש. אשר על כן גם החולקים בעלמא יודו בכאן. והכל ממעט ערבות.

1. גמרא, ראש השנה דף כט ע"א

הרש שומה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל: כל שאינו מהווי בדבר – אינו מוציא את הרבים ידי חובתן ... תני אהבה בריה דרבי זירא: כל הברכות כולן, אף על פי שיצא – מוציא, הוין מברכת הלחם וברכת היין, שאם לא יצא – מוציא, ואם יצא – אינו מוציא.

2. תלמוד ירושלמי, מגילה פרק ב הל' ג

בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו? ייבא כהדא: "כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן". בן כרך מהו שיוציא את בן עיר ידי חובתו? ייבא כהדא: "כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן", או ייבא כהיא דאמר רבי חלבו רב חונה בשם רבי חייה רבה: "הכל יוצאין בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה"

3. הגהות רבי עקיבא איגר לס"י רס"ז, מג"א א

מסתפקנא אם אחר שלא קבל עליו שבת יכול להוציא לקדש למי שקבל עליו שבת, דיש לומר דלזה שלא קבל, דהוא חול אצלו, הוי כאינו מחויב בדבר, כההיא דירושלמי הובא בתוספות יבמות י"ד, בן עיר אינו יכול להוציא לבן כרך, דהוי אינו מחויב בדבר, או דהכא עדיף, דכידו להביא עצמו לידי חיוב לקבל עליו שבת; וצריך עיון לדינא.

4. שו"ת מנחת שלמה חלק א סי' ג

כתבו התוספות במסכת ברכות מ"ח ע"א א בד"ה "עד", דאף מי שלא אכל כלל היה יכול מן הדין להוציא אחרים בברכת המזון, וחשיב כמחויב בדבר, אף על פי שלא אכל כלום, וכדאמרינן בכל הברכות, דאף על פי שיצא מוציא. והיינו טעמא, דכיון שחברו כבר אכל וחייב לברך, הרי כל ישראל ערבין זה לזה, ומה שאנו מצריכים שיאכל בזית דגן הוא רק כדי שיוכל לומר שאכלנו משלו ... הרי חזינו דכיון שאם הוא עצמו אכל חייב לברך, שפיר חשיב כמחויב בדבר אף על גב דעכשיו לא אכל; ואם כן, הכי נמי גם כאן, כיון שאם הוא עצמו היה מקבל שבת היה חשיב כמחויב בדבר, שייך שפיר דין ערבות. אך אפשר דשאני ברכת המזון שנהוג בכל עת ובכל שעה, ולכן יש

When and How to Accept *Tosefet Shabbat*

How and when does one fulfill the *mitzva* of *tosefet Shabbat* (extending Shabbat) as Shabbat enters?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רסא סע' ב

יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש; וזמן תוספת זה הוא מתחלת השקיעה, שאין השמש נראית על הארץ, עד זמן בין השמשות; והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע, **רצה לעשותו** כולו תוספת, עושה. רצה לעשות ממנו מקצת, עושה; ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש. ושיעור זמן בין השמשות הוא שלושה רבעי מיל שהם מהלך אלף וחמש מאות אמות קודם הלילה. הגה: ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך, הרשות בידו.

משנה ברורה סימן רסא ס"ק כא

רצה לעשותו וכו' – היינו על ידי דיבור, שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או על ידי אמירת "ברכו", ובדלקמן בסע' ד. ואם מהני לזה קבלה בלב, עיין לקמן בס' תר"ח סע' ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם.

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנג סע' א

אע"פ שאכל סעודה המפסקת, מותר לחזור ולאכול אלא אם כן קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום. הגה: וקבלה בלב אינה קבלה, אלא צריך להוציאו בשפתיו (בית יוסף בשם הפוסקים).

6. משנה ברורה ס"י תקנג ס"ק ב

בלב אינה קבלה – והב"ח כתב דהוי קבלה, וכן הסכים הגר"א בכיאוורו. ואסור אז כל מה שאסור בתשעה באב, חוץ מנעילת הסנדל דמותר, דהוי כאלו התנה בפירוש חוץ מזה. אבל אם לא קיבל בלבו להתענות אפילו בלב, אלא שגמר בדעתו שלא לאכול, אינו כלום, ומותר אפילו באכילה. ומכל מקום נכון יותר להתנות בפירוש בפה או בלב שאינו מקבל עליו התענית עד בין השמשות.

7. שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סימן לד

... הרי עיקר מצות תוספת הוא הפרישה ממלאכה, ואין צורך לומר בפירוש שמקבל עליו תוספת שבת. וראיה לדבר מדתנן (שבת לד א) "פסק חשכה פסק אינה חשכה וכו' אבל מעשרין את הדמאי ומעריבין וטומנין את החמין", וכתב מרן הבית יוסף (סוף סימן רסא) בשם המרדכי, שאם קיבל שבת בעניית "ברכו", אינו רשאי לערב או להטמין אף על פי שעדיין יום הוא, כיון שכבר קיבל שבת עליו. וכן פסק מרן בשולחן ערוך (שם ס"ד). ולפי זה צריך לומר דמתניתין מיירי שלא קיבל עליו שבת, ואם איתא שיש חיוב לקבל תוספת שבת מבעוד יום, אם כן אטו המשנה בעבריינים מיירי? אלא ודאי שכל שפורש ממלאכה בכוונה מקיים מצות תוספת.

1. גמרא, יומא דף פא עמ' ב (לפי גירסת "מסורת הש"ס")

לכדתניא: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש", יכול יתחיל ויתענה בתשעה – תלמוד לומר "בערב". אי בערב – יכול משתחשך – תלמוד לומר "בתשעה". הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום. מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מניין? תלמוד לומר "מערב עד ערב". ואין לי אלא יום הכפורים, שבתות מניין? תלמוד לומר "תשבתו". אין לי אלא שבתות, ימים טובים מניין? תלמוד לומר "שבתכם". הא כיצד? כל מקום שנאמר שבות – מוסיפין מחול על הקודש.

2. רמב"ם הלכות שביבת עשור פרק א הל' ו

כשם ששבות מלאכה בו, בין ביום בין בלילה, כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה. וצריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו, שנאמר (ויקרא כ"ג) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב", כלומר: התחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי, וכן ביציאה שווה בעינוי מעט מלילי אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר, "מערב עד ערב תשבתו שבתכם".

מגיד משנה שם

וצריך להוסיף וכו'. מדברי רבינו נראה שאין תוספת דבר תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה, לא ביום הכיפורים ולא בשבתות, וזהו שכתב: "מתחיל לצום ולהתענות", וזהו שלא נזכר בדבריו בהלכות שבת תוספת כלל מן התורה. ובפרק יום הכיפורים נראה שהדבר במחלוקת תנאים, ששם יש מי שדרש: "יכול יהא מוזהר על תוספת מלאכה? תלמוד לומר" ... ושם אמרו דאיכא מאן דמוקים לה להאי קרא לדרשא אחריתא, והיא ידועה בגמרא שכל האוכל ושותה בתשיעי ונתענה בעשירי, מעלה עליו הכתוב כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה. ולזה כתב רבינו תוספת בענוי בלבד ... אבל דעת שאר המפרשים שתוספת יש מן התורה אפילו בשבתות וימים טובים, וכן נראה מן ההלכות:

3. גמרא, ביצה דף ל עמ' א

הנה להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי – בדרבנן, אבל בדאורייתא – לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא, ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי.

Playing Major League Baseball on Shabbat

As a sports fan, I was wondering whether it is permitted for Jewish Major League baseball players to play a game without actually violating Shabbat.

5. רמב"ם הלכות שבת פרק א הל' ה

דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה הרי זה מותר. כיצד? גורר אדם מטה וכסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתכוין להפוך הריץ בקרקע בשעת גרירתו. ולפיכך אם הפך הקרקע, אינו חושש בכך לפי שלא נתכוין. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתכוין לעקור אותם; לפיכך אם נעקרו, אינו חושש. ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו, ובלבד שלא יתכוין להשיר השיער; לפיכך אם נשר, אינו חושש. פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אף על פי שמשיר צרורות, וכן כל דבר שאינו מתכוין, כגון זה, הרי זה מותר.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' שב סעי' א

המנער מלית חדשה שהורה מן הטל שעליה, חייב, שהניעור יפה לה כמו כיבוס, והוא שמקפיד עליה שלא ללבוש בלא ניעור. הגה: וכל שכן שאסור לנער בגד שנשר במים או שירדו עליו גשמים. ודוקא בגד חדש שמקפיד עליו, (כל בו). יש אומרים דאסור לנער בגד מן האבק שעליו אם מקפיד עליו, וטוב לחוש לדבריו (רש"י ואור זרוע).

7. שולחן ערוך אורח חיים סי' שלו סעי' ג

מותר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוין לתלוש.

משנה ברורה שם ס"ק כה

כיון שאינו מתכוין – עיין בביאור הלכה שכתבנו דהיכי דעשבים הם גדולים, יזהר שלא ירוץ עליהן, דהוי פסיק רישא שיתלש בודאי. ואפשר דאפילו לילך עליהן במהרה גם כן צריך לזהר.

8. שולחן ערוך אורח חיים סי' שח סעי' מה

אסור לשחוק בשבת ויו"ט בכדור. הגה: ויש מתירין, ונהגו לחקל (תוס' פרק קמא דביצה).

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שמה סעי' ב, ז

ב איזהו רשות היחיד? מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר

ז איזהו רשות הרבים? רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) (טור) הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שסו סעי' א

חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכה, אסרו חכמים למלטל מביתהם לחצר עד שיערכו, דהיינו שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצרות, שעל ידי כך אנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' שע סעי' ח

המתארח בחצר, אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרים, בין בביתו בין בביתם. הגה: ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. ודוקא בדאיכא בעל הבית אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה, אבל אורחים ביהוד, אסורים זה על זה מיד.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' שמו סעי' א

מן התורה אין חייב אלא במוציא, ומכנים, וזורק, ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד; וחכמים אסרו מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים, או מהם לכרמלית

Use of a Coffee Maker With a Timer on Shabbat

Q May one set an automatic coffee maker on a timer so that it brews the coffee on Shabbat morning? (The ingredients would be put in and the settings adjusted before Shabbat, and no electrical switches need to be pressed to remove the coffee.)

3. גמרא, שבת דף יח ע"ב ב

מאן תנא להא, דתנו רבנן: "לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמסין ותניה לתוך התנור ערב שבת עם חשכה. ואם נתנן – למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. כיוצא בו, לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה, ואם עשה כן – למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו?" לימא בית שמאי היא ולא בית הלל? – אפילו תימא בית הלל, גזירה שמא יתהה בגחלים. אי הכי, מוגמר וגפרית נמי לגזור? התם לא מחתי להו, דאי מחתי – סליק בהו קוטרא, וקשי להו. אונין של פשתן נמי ליגזור! התם, כיון דקשי להו זיקא – לא מגלו ליה. צמר ליורה לגזור? אמר שמואל: ביורה עקורה. וניחוש שמא מגיס בה? בעקורה וטוחה.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' רנג סעי' א

ויש אומרים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי (פירוש: שם אדם שהיה אוכל מאכלו שלא נתבשל כל צרכו) או שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מותר להשהותו על גבי כירה. הגה: או אפילו על גבי תנור (המגיד פ"ג והגהות מרדכי ומיימוני פ"ג וריש פ' כירה ובית יוסף), אפילו הוסק בגפת ועצים אפילו אינה גרופה וקטומה; ולא הוזכרה גרופה וקטומה והוסק בקש וגבבא אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי; וכן לענין אם נטל הקדירה מעליה ובא להחזירה עליה בשבת

ביאור הלכה שם

אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע וכו' – עיין בחדושי רבי עקיבא איגר שכתב דדין זה אינו ברור, דיש פוסקים שסוברין דאפילו גרופה וקטומה לא מהני בזה:

1. גמ', שבת דף לו ע"ב ב

משנה. כירה שהסיקה בקש ובגבבא – נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים – לא יתן עד שיגרוף, או עד שיתן את האפר. בית שמאי אומרים: חמין אבל לא תבשיל. ובית הלל אומרים: חמין ותבשיל. בית שמאי אומרים: נומלין אבל לא מחזירין. ובית הלל אומרים: אף מחזירין. **גמרא.** איבעיא להו: האי "לא יתן" – לא יחזיר הוא, אבל לשהות – משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום, ומני – חנניה היא. דתניא: "חנניה אומר: כל שהוא כמאכל בן דרוסאי – מותר לשהותו על גבי כירה, אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום"; או דילמא: "לשהות" תנן, ואי גרוף וקטום – אין, אי לא – לא, וכל שכן להחזיר.

רש"י שם

עד שיגרוף – הגחלים, משום דמוסיף הבל, ומעמא פרישנא בפרק דלעיל, שמא יתהה בגחלים.
או עד שיתן אפר – על גבי גחלים לכסותם ולצננם.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' עד

בה בתנורי געז /גז/ שלנו, כשברז הגעז פתוח לגמרי ואי אפשר עוד להגדיל האש, האם צריך בלעך לשהות, דמוכח דלשמוא יכבה לא חיישינן גבי מבושל וגבי בשר גדי ועוף? **תשובה:** יש להצריך בלעך גם כשפתוח הגעז לגמרי, חדא, דאף אם ליכא שום חשש, צריך מטעם לא פלוג. ועוד דאף שלכבות אש של עצים שצריך לזה מים לא גזרו, אבל לכבות אש הגעז שהוא בקל יש להושי. עיין בתוס' ביצה דף ג' ע"א ד"ה "גזרה" כי האי גוונא. ואף אם נימא דליכא כבוי כלל בגעז, ומכל מקום איכא למיחש שמא יקטין הגעז ואחר כך יתהה, שלכן יש להצריך בלעך בכל אופן.

שם

לה האם מותר לחמם קדרה שנתבשלה והיא חמה קצת על גב מכשירים שנועדו לחימום ולא לבישול, כפלטה חשמלית (hot plate and hot tray) או שולחן מחומם באדים (steam table), גם בלא הפסק קדרה, דאין דרך בישול בכך.

תשובה: על פלטה חשמלית, אם אי אפשר להתבשל שם, אז מותר להעמיד קדרה חמה אם אין שם אלא מדה אחת להחום; ואם יש שתי מדות, אסור, והוא שלא יהיה באופן הטמנה, שאז יהיה הטמנה בדבר המוסיף הבל, שאסור.

<<

Living the Halachic Process Vol. III

Closing a Door to a Closet Containing Mothballs on Shabbat

Q We have had problems with moths in a certain closet, so we have put a material that kills moths and their larvae (developing moths) through fumes that are trapped and accumulate inside the closet. If we open the door to the closet, may we close it again on Shabbat, or is that considered killing the moths?

3. תרומת הדשן סי' סד

... אבל בשאין מתכוין, נוכל לומר אפילו אי פסיק רישיה הוא, שרי, דבאיסור דרבנן יש לחלק בין מתכוין גמור לפסיק רישיה ...

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שטז סעי' ט

פרעוש, הנקרא ברגו"ת בלשון ערב, אסור לצודו אלא אם כן הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו.

4. ט"ז אורח חיים סי' שטז ס"ק ג

... דהכי קאמר: חדא, דאפילו אם בודאי יש זבובים, לא קרוי ניצוד, כמו דבורים. ועוד, אפילו אם תאמר דבודאי הוה פסיק רישיה ואסור, מכל מקום בספק אם יש שם זבובים, יש להתיר, דשם אין פסיק רישיה, כי זה הוה ספק פסיק רישיה, והוה דבר שלא במתכוין, ומותר כמו בכורת היכא דלא הוה פסיק רישיה, כגון שיש נקב קטן כמו שכתבנו לעיל, הכא נמי אין פסיק רישיה בודאי, כי אפשר שאין שם זבובים וזה היא כמו במקום דלא הוה פסיק רישיה, דמותר שלא במתכוין, כך נראה לי לישב דברי הטור על נכון

2. שו"ת שבות יעקב חלק ב סי' מה

שאלת עוד, וזה לשונו: "שמעתי מפי גדול אחד דמותר להעמיד סם המות לזבובים בשבת ... וראיתו ממה שפסק בשולחן ערוך חושן משפט סימן שצ"ג סעי' ב דבהזקא בהמת חבירו באכילת פירותיו, דפטור, דהוי לה שלא תאכל, אם כן הוא הדין כאן דאינו חייב משום נטילת נשמה" ... **תשובה:** הנה בודאי דברים אלו שדימה גדול אחד בכח המדמה נשתקע ולא נאמר ... דמה ענין איסורא להזיק ממון, דבהזיק ממון סבירי לן גרמא בניזקין פטור מלשלם כל היכא שהזיקא אינה נעשה מיד ואפשר להנצל ממכה ואינה עושה בידים, כמבואר בחושן משפט סי' שפ"ו, מה שאין כן באיסור שבת דחמירי, דאסור לגרום איסור נטילת נשמה, וכי האי גוונא. ואם אנו רוצין לקיים דברי הגדול הנ"ל, היה אפשר לקיים אותו שלא מטעמו ולתלות היתרא כמו שכתב המרדכי בפרק כל כתבי שכתב, וזה לשונו: "ושאר כל המזיקין וכו' וכתב ר"ת דהוא הדין פרעוש וכיוצא בהן, מותר להרגם. וטעמא משום דסבר כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ומשום צערא שרי לכתחלה, מידי דהוי אמפיה מורסא וכיבוי גחלת שלא יזוקו בה" עד כאן לשונו. אף דלא נעלם ממני דברים הם ההולקים ונקמטין להומרא כמבואר בטור ובית יוסף באורח חיים סי' שי"ו, מכל מקום יש לומר היינו דוקא להרגן בידים, אבל גרמא בעלמא לכולי עלמא שרי. וגדולה מזו, נחש ועקרב דורסין לפי תומו וכן ברוק שלפנינו דורסין לפי תומו משום מאיסותא, אם כן הוא הדין דיש להתיר משום צערא היכא שיש יתושין הרבה שמצערין לו. ומהאי טעמא היה נראה לי להתיר היכא שעכברים מצויין, דמזקי ומצערין, שמותר להניח לפניהם סם הממית אותן

Cake after Kiddush at Night

Q

I will be hosting *Sheva Berachot* on the Shabbat that follows the fast of *Asara B'Tevet* (which falls on Friday). I am considering serving a snack, including cake and drinks, after *Kiddush* at night instead of going straight into the meal. Does this raise any halachic issues?

3. שם

לענין ברכה אחרונה, אם אכלן רק לתענוג או להשביע קצת, צריך לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה. ואם לא בירך עד שבירך ברכת המזון, בדיעבד ברכת המזון פוטר כל מיני מזונות ... ויש אומרים דאם דעתו לאכול מיני מזונות גם בתוך הסעודה, נחשבת לאכילה אחת, ויכול אף לכתחלה לסמוך על ברכת המזון שיברך לבסוף. ומכל מקום נראה דאף לדעה זו, יראה לכונן להדיא בברכת המזון לפטור מה שאכל מקודם ... ועיין בביאור הלכה שבארנו לענין מה שאנו אוכלין אחר קידוש בשחרית לעק"ך וקילי"ך וכדומה, נכון יותר שאף לדעה ראשונה לא יברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה, אלא יפטרנו בברכת המזון, וכל שכן אם אוכל המין כסנין גם בתוך הסעודה, ובברכת "בורא מיני מזונות" שמברך קודם הסעודה פוטר גם אותם, לכולי עלמא. נפטרין הכל בברכת המזון מפני דכל זה שייך לסעודה. ... עד הנה כתבנו באוכל מיני מזונות קודם הסעודה, ועכשיו נבאר באוכל שאר דברים: (א) הרוצה לאכול קודם נטילת ידים לסעודה מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה, כגון פירות, ובדעתו לאכול פירות גם בתוך הסעודה, ומכיון עכשיו בברכה זו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה. אם כן הוי הכל לצורך סעודה, ואין צריך לברך אחריהם דברכת המזון יפטור הכל כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה, ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה צריך לברך ברכה אחרונה עליהם, דכיון שאכלן קודם הסעודה אין שייכין לסעודה כלל. ואפילו אם לא בירך ברכה אחרונה קודם נטילת ידים, צריך לברך בתוך הסעודה. (ב) כל זה בשאוכל פירות, וכנ"ל, אבל אם אוכל קודם הסעודה דברים שאין צריך ברכה עליהם כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון מיני לפתן ופרי אדמה שקורין ערד עפי"ל או בולבע"ם וכדומה], אם כן אפילו אם דעתו לאכול מהם גם בתוך הסעודה, אינו מועיל להם כלל הברכה ראשונה, דבלאו הכי הם נפטרין על ידי ברכת "המוציא", ועל כן מה שאוכל קודם הסעודה אין שייך כלל להסעודה, וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה "בורא נפשות רבות" ... (ג) אכן אם אוכל קודם הנטילה פרפראות להמשיך הלב לאכילה ולפתוח הבני מעיים ... אין לברך עליהם ברכה אחרונה דהם שייכים לסעודה ונפטרין ברכת המזון.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רעג סעי' ה

כתבו הגאונים: הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, אפילו אכל דבר מועט, או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה, יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר. ודוקא אכל לחם או שתה יין, אבל אכל פירות, לא

מגן אברהם שם ס"ק יא

פירות לא – בשלטי גיבורים כתב דאף בפירות, דיו, דכל סעודת שבת נחשבת קבע, עיין שם. ודעת הטור והשולחן ערוך עיקר. מכל מקום נראה לי דבאוכל מיני תרגימא מחמשת מינים, יצא, דהא על כל פנים השיבי טפי לסעודת שבת מיין, וכמו שכתב סוף סי' רצ"ג. ושכר – אף על גב דהוי חמר מדינה, לא יצא בו במקום סעודה, דלא סעיד כמו יין.

2. משנה ברורה סי' קעו ס"ק ב

ודע דהא דמותר לאכול קודם "המוציא" דברים שאין צריך ברכה תוך הסעודה, כגון המבוארים באות ב/, דוקא שאין בדעתו לאכול תיכף, אבל אם השלחן ערוך והלחם לפניו, אסור לגרום ברכה שאינה צריכה, אלא יברך "המוציא" על הלחם ויפטר שארי דברים [חיי אדם]. ויש אומרים דאם אוהב יותר לאוכלן קודם הסעודה מלאכלן בתוך הסעודה, אין בזה משום גרם ברכה שאינה צריכה. ואם הם דברים המושכין הלב לתאות המאכל, בודאי יש לסמוך להקל לאכול קודם הסעודה.

Starting Mincha of Shabbat a Few Minutes Early

A local *minyan* for *Mincha* on Shabbat often starts before the earliest time permitted. When I asked about it, they said they are careful that the *Amida* ("Shemoneh Esrei") is recited at the proper time. Is that good enough?

3. משנה, מגילה דף ל עמ' ב עד דף לא עמ' א
בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים, בעצרת (דברים ט"ז) "שבעה שבעת" ... בשני ובחמישי, בשבת במנחה – קורין כסדרן, ואין עולים להם מן החשוב, שנאמר: (ויקרא כ"ג) "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל" – מצותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו.

4. תוספות, נדה דף סג עמ' ב
מן המנחה ולמעלה – פירש רש"י: סוף שש, שמאז נזמין צללי ערב. ופירש רשב"ם, דאף על גב דאמר בתמיד נשחט (פסחים נח.) דזמן המנחה, לכל המוקדם הוי משהו שעות ומחצה ואילך, היינו משום דלא קים לן שפיר בשיעור שעות היום, אבל מן הדין הוא מתחילת שביעי

5. משנה ברורה ס"י רלג ס"ק ב
ומחצה ולמעלה יצא – משמע דמוקדם לכן, לא יצא אפילו דיעבד [כך כתבו מגן אברהם ודרך החיים וברכי יוסף]. ויש מאחרונים דסבירי להו דאף דלכתחלה אסור להתפלל קודם שנשלם החצי שעה שאחר הצות, מכל מקום בדיעבד, שהתפלל בזו החצי שעה, לא יתפלל שנית.

6. שער הציון ס"י רלג ס"ק ח
ונראה לי, דאף החצי שעה שאחר הצות למנחה גדולה הוא גם כן שעות זמניות, דהא בגמרא איתא תרומיהו כי הדדי, תשע ומחצה למנחה קמנה ושש ומחצה למנחה גדולה, וכי היכי דשם הוא זמניות, הכי נמי במנחה גדולה הוא זמניות, אף דלכאורה כיון דהוסיפו חצי שעה הוא כדי שלא יטעו, דאין אנו בקיאים, צריך להיות תמיד חצי שעה, ועדיין צריך עיון.

1. שו"ת ציץ אליעזר חלק י סי' כ

... אם אפשר במנחה בשבת כשמתפללים מנחה גדולה להתחיל ולומר "אשרי" "ובא לציון" וכן לקרות בתורה עוד זמן מה לפני הגעת שעת תפלת המנחה, ורק את התפלה ישגוהו שיתחילו אותה בהגעת הזמן ... והנה לכאורה צריך להיות מותר להתנהג כן, דהרי דין הזמן נאמר על התפלה ולא על הקריאה, ועל אחת כמה שיוכלו להגיד "אשרי" "ובא לציון" ... ויפה עושה כבוד תורתו שמוחה באלה שמתנהגים ככה. ולא מיבעיא שאין לקרות בתורה לפני הגעת זמן המנחה אלא גם לרבות שלא לומר "אשרי" "ובא לציון" ופסוק "ואני תפילתי", ואפרש דברי.

2. גמרא, בבא קמא דף פב עמ' א

שיהו קוראין במנחה בשבת – משום יושבי קרנות.

רש"י שם

משום יושבי קרנות – יושבי חנויות כל ימות החול עוסקין בסחורה, ואין קורין בשני ובחמישי, תקון בגיניהו קריאה יתירה.

שיטה מקובצת שם

משום יושבי קרנות. שהולכים ומשתכרים באותה שעה על הקרנות, ואותה שעה שעת שחרית היא, וכדאמרינן במסכת תענית ומשום הכי הוא דתקון להו דנהו קורים בתורה כי היכי דניתו לבית הכנסת. ועל שם כך תקנו לומר "ואני תפילתי וגו'" שלמעלה הימנו כתוב "ישגוהו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר" ובא דוד ואמר: "הן יושבין ומשתכרין על הקרנות ואני בא לבית הכנסת ומתפלל לפניך בשעת המנחה, שהיא עת רצון, שאף אליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה".

Is Raw Food That One Expected to be Cooked *Muktzeh*?

Q I put uncooked food on a hot plate before Shabbat, expecting that it would become ready over Shabbat. After Shabbat began, I discovered that the hot plate was not properly plugged in. Was the food *muktzeh*? Is it possible to argue that since I reasonably believed that the food would be edible, the food was on my mind when Shabbat began, not removed from it, as the word *muktzeh* implies? When I found out about the mishap, Shabbat had already begun, and I remember learning that there is no *muktzeh* for part of Shabbat. Is that correct?

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שח סעי' לב
דג מלוח מותר לטלטל; ושאינו מלוח, אסור מפני שאינו ראוי.

משנה ברורה שם ס"ק קכו, קכז

קכז] דג מלוח – בין המין שקורין העריג"ג ובין כל המינין, דכיון שהוא מלוח, ראוי לאכול על ידי הדחק, כמו בשר דחוי לאומצא, והוא הדין דג מעושן.

קכז] מפני שאינו ראוי – הט"ז פירש דהיינו שאינו ראוי אף לכלבים, דאם היה ראוי לכלבים, אף דאינו עומד לאכילת כלבים, מותר לטלטל. אבל המגן אברהם כתב דדבר העומד לאכילת אדם ואינו ראוי לאכול כך עד מוצאי שבת, אף דראוי הוא לאכילת כלבים, מקצה איניש דעתייה מיניה משום דלא קאי לכלבים. ולפי זה, שומן צונן של בהמה, דאינו עומד כך לאכילת אדם, אסור לטלטל, וכן פסקו האחרונים.

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שי סעי' ג - ה
ג] בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול, כל דבר שהיה ראוי בין השמשות, אם אירע בו דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן בו ביום, חזר להיותו; אבל דבר שהוקצה בין השמשות, אסור כל היום.

ד] גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים וכשהגיע בין השמשות כבר נתייבשו והם ראויים לאכילה, אף על פי שלא ידעו הבעלים באותה שעה שנתייבשו ואחר כך נודע להם שבין השמשות כבר היו יבשים, מותר.

ה] גרוגרות וצמוקים דחזו ולא חזו, דאיכא אינשי דאכלי ליה ואיכא דלא אכלי ליה, אי אומניה, נפיק ליה מתורת מוקצה; ואי לא, לא. אבל אם אינם ראויים והומינם, הומנה לאו מלתא היא.

4. שמירת שבת כהלכתה פרק כב סעי' יז
 מוקצה בטעות אינו מוקצה, דהיינו דבר שהסיה דעתו ממנו בין השמשות מפאת טעותו, ובשבת נתבררה לו טעותו, מותר לטלטל ואף לאוכלו. אבל אם טעה ולא הסיה דעתו מדבר בין השמשות, בחושבו שאין הוא מוקצה, ובשבת נתבררה טעותו, אסור לטלטל כל השבת אף לאחר שנסתלק המוקצה.

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שיא סעי' ח
 טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר. הלכך צונן שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים ולא השריש וגם לא נתכוין לזריעה, נוטלו אף על פי שבנמילתו מזוי עפר ממקומו, ואף על פי שהוסיף מחמת לחות הקרקע, מותר. הגה: ואפי' הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת, דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור (כל בו). **וטלטול בגופו** אפילו לצורך דבר האסור, מותר.

משנה ברורה שם ס"ק ל

וטלטול בגופו – פירושו: שאינו נוגע בידו כי אם בגופו או בשאר אבריו, מקלינן בו יותר משאר טלטול מן הצד; ועל כן מותר אפילו לצורך דבר האסור.

2. גמרא, ביצה דף כו ע"ב ב

בעי מיניה הלל מרבא: "יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת?" היכי דמי? אי דאחזי בין השמשות – אחזי; אי דלא אחזי – לא אחזי! – לא צריכא, דאחזי והדר אדחי, והדר אחזי, מאי? – אמר ליה: "יש מוקצה..." – איכא דאמרי, אמר ליה: "אין מוקצה לחצי שבת." ... תא שמע: "היה אוכל בענבים והותיר, והעלן לגג לעשות מהן צמוקין, בתאנים, והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות – לא יאכל מהן עד שיזמין מבעוד יום. וכן אתה מוצא באפרסקין, ובחבושין, ובשאר כל מיני פירות." היכי דמי? אי דחזו – למה ליה הומנה? אי דלא חזו – כי אומין להו מאי הוי? וכי תימא דלא ידע אי חזו אי לא חזו, והאמר רב כהנא: "מוקצה שיבש, ואין הבעלים מכירין בו – מותר." אלא לאו, דחזו ואדחו והדר אחזו; ואי אמרת אין מוקצה – למה להו הומנה? – אלא מאי – יש מוקצה? כי אומין להו, מאי הוי? – לא צריכא דאחזו ולא אחזו, דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי. אומין – גלי דעתיה, לא אומין – לא גלי דעתיה

Using a Utensil to Catch Muktzeh

On Shabbat, is one allowed to put a utensil (*kli*) in a place where it will catch a *muktzeh* object? For example, can I put a plate under a candle to catch falling wax? Can I place a bucket to catch or gather dirty water that dripped or seeped in? In the latter case, may I remove the accumulated water?

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' שלח סעי' ח

מותר ליתן כלי תחת הדלף בשבת, ואם נתמלא, שופכו ומחזירו למקומו; והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה, אבל אם אינו ראוי, **אסור, משום שאין** עושין גרף של רעי לכתחלה. ואם נתן כלי תחת דלף, שאינו ראוי לרחיצה, מותר למלטלו במים המאוסים שבו.

משנה ברורה שם ס"ק לג

למלטלו וכו' – ודוקא כשהוא נתון במקום ששיבתו קבועה שם, דמאוס עליו והוא כגרף של רעי, שהתירו למלטלו להוציאו לאשפה מפני כבודו, אם הוא עומד במקום ששיבתו קבועה שם.

ביאור הלכה שם

אסור משום שאין וכו' – הנה עיקר הטעם דאסור להעמידו תחת הדלף הוא משום שאין מבטלין כלי מהיכנו, דלא יהיה יכולת בידו להזיזו אחר כך ממקומו כיון דאית ביה מוקצה, וכדאיתא בגמרא, אלא משום דאי הוי שרי לעשות גרף של רעי לכתחלה לא היה קרוי כלל בטול כלי מהיכנו, כיון שמותר ליטול אחר כך ולשופכו, וכמו שסיים המחבר לבסוף. אבל כיון דקיימא לן דאין עושין גרף של רעי לכתחלה, אם כן הרי הוא מוכרח להתרצות לכתחלה שיהיה מונח שם בקביעות, ומעתה הוי שפיר בטול כלי מהיכנו ... והנה דין זה העתיק המחבר מהרמב"ם והטור פליג על זה, ועיין בט"ז שהאריך בזה ופסק השו"ע כהרמב"ם. ועיין בחיי אדם שכתב דבמקום צורך גדול, יש לסמוך על הטור, דפסק שאפילו באינו ראוי, מותר ליתן כלי תחתיו. והנה מה שאנו נוהגים ליטול בבוקר מי הנמילה תוך כלי אף שהם בודאי אינם ראויים לרחיצה ולא לשתיית בהמה... וכן המים אחרונים שנוטלים לתוך כלי, על כרחך משום דסבירי לן כהטור. ועוד נראה לי דזה לא מיקרי אינו ראוי, דאין עליהם שום איסור, אלא מפני שרוח רעה שורה עליהן ולא מקרי אינו ראוי רק אם הוא מעורב בטיט שיורד מן הגג, או שיש עליהם איסור על כל פנים מדרבנן, וכמו גבי טבל מדרבנן שהזכירו הפוסקים:

1. משנה ברורה סי' שי ס"ק לא

אם יש בתוכם רק איזה פרוטות, במלים לגבי הבגד והשלחן, דאין אדם מבטל בגדו ושולחנו בשביל איזה פרוטות

2. שמירת שבת כהלכתה פרק כ סעי' מז

לא התקיימו בו כל התנאים דלחלן, אין הבסים נאסר במלטלו, ומותר למלטלו לאחר שנכרי יסיר את המוקצה, או הוא עצמו ינערו, אם הוא זקוק לגוף הבסים או למקומו, ואף מותר למלטל את הבסים על המוקצה שעליו, אם הוא זקוק לגוף הבסים או למקומו ואי אפשר לנער את המוקצה מחשש שהמוקצה יקלקל איזה דבר על ידי הניעור או שהמוקצה יתקלקל על ידי הניעור

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' רסה סעי' ג

אין נותנין כלי בשבת תחת הנר לקבל שמן הנוטף, מפני שהוא מבטל כלי **מהיכנו**; ומותר ליתנו מבעוד יום, והשמן הנוטף אסור להסתפק ממנו בשבת.

משנה ברורה שם ס"ק ו

מהיכנו – שהיה מוכן מתחלה למלטלו ועכשיו אסור במלטול מחמת השמן שבתוכו, שהוא מוקצה מחמת איסור, כמו שכתב בסמ"ע רע"ט, וחכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו, מפני שדומה כאלו סותר הכלי ומשברה. ואם יש בכלי דבר המותר, מותר להניחו תחת הנר לקבל בו שמן, דהא יכול למלטלו אגב ההיתר אם הוא בענין שמותר למלטל בשבילו, כמו שכתב בסוף סימן ש"י, עיין שם. עוד עצה אחרת כתב בתשובת מהרי"ל והסכים עמו המגן אברהם, דישים כלי מבעוד יום תחת השלחן, ובשבת אחר האכילה יסיר את השלחן והכלי עומד מעצמו תחת הנר, ואף דהוא גורם בשבת לבטל כלי מהיכנו על ידי הסרת השלחן, מכל מקום שרי, כיון שאינו מבטלו בידים בשבת

4. גמרא, ביצה דף לו עמ' ב

ונותנין כלי תחת הדלף בשבת. תנא: "אם נתמלא הכלי – שופך ושונה ואינו נמנע". בי רחיא דאביי דלוף, אתא לקמיה דרבה. אמר ליה: "זיל עייליה לפוריד להתם, דלחוי כגרף של רעי, ואפקיה". יתיב אביי וקא קשיא ליה: "וכי עושין גרף של רעי לכתחלה?" אדהכי נפל בי רחיא דאביי. אמר: תיתי לי, דעברי אדמר.

Workers in the House of One Who Has Accepted Shabbat Early

If I accept Shabbat early, can workers who are building an extension to my house (none of whom are Jewish) continue working until regular Shabbat begins in town?

3. משנה ברורה ס"י תצו ס"ק יג

כתבו הפוסקים: בני ארץ ישראל שבאו להוץ לארץ ודעתו לחזור וחל יום טוב שני בערב שבת, אין צריך לערב עירובי תבשילין מפני שהוא דבר שבצנעא, ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רמז סע' א

שולח אדם אגרת ביד אינו יהודי, ואפילו בערב שבת עם חשיכה; והוא שקצין לו דמים, ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת

4. רמ"א אורח חיים ס"י רסא סע' א

הגה: וכן מי שקבל עליו שבת שעה או שתיים קודם חשיכה, יכול לומר לאינו יהודי להדליק הנר ושאר דברים שצריך (מהרי"ו ס' קי"ז) (ועין לקמן ס' שמ"ב).

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רמז סע' א

פוסק (פירוש: מתנה) עם האיני יהודי על המלאכה וקוצין דמים, והאיני יהודי עושה לעצמו, ואף על פי שהוא עושה בשבת, מותר; כמה דברים אמורים, בצנעה, שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא, אבל אם היתה ידועה ומפורסמת, אסור, שהרואה את האיני יהודי עוסק, אינו יודע שקצין, ואומר שפלוגי שכר האיני יהודי לעשות מלאכה בשבת; לפיכך הפוסק עם האיני יהודי לבנות לו חצירו או כותלו או לקצור לו שדהו, אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום, אסור לו להניחה לעשות לו מלאכה בשבת, מפני הרואים שאינם יודעים שפסק; הגה: ואפילו אם דר בין העובדי כוכבים, יש לחוש לאורחים הבאים שם, או לבני ביתו שיחשדו אותו (בית יוסף בשם תשובת אשכנזים); ואם היתה המלאכה הוץ לתחום וגם אין עיר אחרת בתוך תחומו של מקום שעושים בו מלאכה, מותר.

Are Pets *Muktzeh* on Shabbat?

Are pets *muktzeh*? If they are, may one touch them without moving them?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' שח סעי' מב
דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא יהא מונענע
אפילו מקצתו

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' שה סעי' ה
בעלי השיר, כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות שיש להם
כמין אצודה סביב צוארן וטבעת קבועה בה ומכניסין בה
רצועה ומושכין אותם בה, מותר שיצאו בשיר הכרוך על
צוארן ויכולים למשכם בהם.

1. גמרא, ביצה דף ב עמ' א

משנה. ביצה שנולדה ביום טוב, בית שמאי אומרים:
תאכל, ובית הלל אומרים: לא תאכל...
גמרא. במאי עסקינן? אילימא בתרנגולת העומדת
לאכילה – מאי טעמייהו דבית הלל? אוכלא דאפרת הוא!
אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים – מאי טעמייהו
דבית שמאי? מוקצה היא!

2. תוספות, שבת דף מה עמ' ב

הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מת – פירש הר"ר
יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשתק בו תינוק
כשבוכה. ואין נראה, דהא בההיא דכופין את הסל לפני
האפרוחין (לעיל דף מג.) משמע דאסור למלטל. ועוד, אי
מחיים שרי, אמאי קאמר בסמוך דמודה רבי שמעון בבעלי
חיים שמתו שאסורין? אלא ודאי – בעלי חיים מוקצין הם
בגרוגרות וצימוקין, ומקצה אותם גם מכלבים

3. שו"ת יביע אומר חלק ה, אורח חיים סי' כו

א. ראיתי בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סוף סי' פא) שכתב,
וזה לשונו: "הודיעוני רבותי, כי אף על פי שבעלי
חיים מוקצים ניהו, מכל מקום נראה לי להתיר עופות
המצפצפים בקול נאה בכלובן, דליכא למיחש דילמא
שמיז גדפייהו, כיון שבני אדם נהנים בקולם, לא מוקצים
ניהו, מידי דהוה אסליקוסתא שהיא למראה, וקול ומראה
כי הדדי נינהו לענין מעילה, וצא ולמד מכל כלי שיר, דאי
לאו גזירה דשמא תפסק נימא, היה מותר למלטל ולשורר
בהם ..." ועל זה השיבו הרא"ש בתשובה (שם סי' פב),
וזה לשונו: "ועל העופות – לא מלאני לבי להתיר, שאין
ללמוד היתר שימוש בעלי חיים מהיתר כלים, שאף כלי
שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מותר, אבל צורות
שבחצר אפילו צריך להם צורך גדול אסור למלטל, משום
שאין תורת כלי עליהם, הכי נמי בעלי חיים, ויש לאסור
יותר בבעלי חיים, כי אין משתמשין בבעלי חיים, ולא פלוג
רבנן בבעלי חיים" ...

ג. ולענין הלכה – אם מותר למלטל עופות המצפצפים
בקול ערב או לא, שהדבר שנוי במחלוקת בין המהר"ח
אור זרוע שמתיר, ובין הרא"ש שאוסר, נראה דנקטינן
כדעת הרא"ש לאסור למלטל, הואיל והרא"ש פוסק
מפורסם, אחד המיוחד מעמודי התורה, והוא רב מובהק
בהוראה.

Itching Flaky Skin on Shabbat

I often have itchy, dry skin. Is it permitted on Shabbat to relieve the itch by scratching if, based on experience, I know that some flakes will fall off?

6. ביאור הלכה ס"י שמ סע' א ד"ה "וחייב וכו'"
והנה הריב"ש בסימן שצ"ד כתב דמלאכת הגזיזה חשיבא מלאכה לכולי עלמא אפילו אין צריך להשער, הגזיזה היתה במשכן שלא לצורך הצמר והשער, רק לצורך העור, כגון בעורות תחשים. ועל כן חייב, כל שהוא לצורך גופן, אף על פי שאינו צריך לשער ומלאכה הצריכה לגופה היא

7. גמרא, שבת דף קג עמ' א
המנכש והמקרבם והמזרד. תנו רבנן: "התולש עולשין, והמזרד זרדים, אם לאכילה – כגרוגרת, אם לבחמה – כמלא פי הגדי, אם להיסק – כדי לבשל ביצה קלה, אם לייפות את הקרקע – כל שהן". אטו כולו לא ליפות את הקרקע נינהו? רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: "באגם שנו". אביי אמר: "אפילו תימא בשדה דלאו אגם, וכגון דלא קמיכוין". והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: "מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימותו!" – לא צריכא, דקעביד בארעא דחבריה.

8. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שלו סע' א
דבר שאין מתכוין, מותר, והוא שלא יהא פסיק רישיה. הלכך, גורר אדם מטה, כסא וספסל, בין גדולים בין קטנים, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ.

9. משנה ברורה ס"י שטז ס"ק יח
בענין שאינו מוכרח – כגון שלא יהא המהצלת על הכוונה כל כך כדי שיוכלו הדבורים על כל פנים לצאת בדוחק, או שיש בכוונה איזה חור קטן ויכולים לצאת משם, ואף על גב שאין נראה להדיא להדבורים על ידי זה, אפילו הכי שרי, דקיימא לן כרבי שמעון דדבר שאין מתכוין מותר. אבל כשאין בו חור כלל, אז הוי פסיק רישיה ואסור אפילו במילתא דרבנן.

10. שער הציון ס"י שטז ס"ק יח
... משום דהוי תרי דרבנן, משום הכי מותר באינו מכוון, אף על גב דהוי פסיק רישיה [פרי מגדים]:

1. רמב"ם הלכות שבת פרק ט הל' ז
הגוזז צמר או שיער, בין מן הבחמה בין מן החיה, בין מן החי בין מן המת, אפילו מן השלח שלהן, חייב

2. גמרא, שבת דף צד עמ' ב
תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: צפורן שפירש רובה, וציצין שפרשו רובן, ביד – מותר, בכלי – חייב חטאת. מי איכא מידי דבכלי חייב חטאת, וכיד מותר לכתחלה? – הכי קאמר: פירשו רובן, ביד – מותר, בכלי – פטור אבל אסור. לא פירשו רובן, ביד – פטור אבל אסור, בכלי – חייב חטאת.

רש"י שם
ציצין – כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן.

3. גמרא, עירובין דף קג עמ' א
משנה. חותכין יבלת במקדש, אבל לא במדינה, ואם בכלי – כאן וכאן אסור.
גמרא. ורמינהו: הרכיבו והבאתו מחוץ לתחום והתיכת יבלתו אין דוחין, רבי אלעזר אומר: דוחין! רבי אלעזר ורבי יוסי ברי חנינא: חד אמר: הא והא בלחה, ולא קשיא; כאן – ביד, כאן – בכלי, וחד אמר: הא והא ביד, ולא קשיא; הא – בלחה, הא – ביבישה.

4. שמירת שבת כהלכתה פרק לה סע' לב
אסור להתוך יבלת ובשר יבש, וגם אסור להסירם ביד, בין בשבת ובין ביום טוב, וגם אין לתלוש את רצועות העור הקטנות שנקלפו מסביב לצפורן, או בכל מקום אחר בגוף האדם, ועודן מחוברות בקצותיהן, לא בכלי ולא ביד ואף לא בשיניים.

5. ביאור הלכה ס"י שמ סע' ב ד"ה "יבלת"
... ודע עוד, דלפי המסקנא שם בבכורות כ"ה בדבר דאורחיה לתלוש ביד חייב על התלישה משום גזוז, אם כן, כשיש איזה ציצין מדולדלין על שפתיו ולא פירשו רובן, אפשר דחייב חטאת התולש אותן אפילו בידו, דדרך לתלוש אותן שם ביד ולא בכלי. ולפי זה, אפילו כשפירשו רובן, דמתירין לעיל בסימן שכ"ה לתלשן ביד כשמצערות אותן, הכא אסור, דיד דהכא, כיון דהוא אורחיה, ככלי דמיא:

Cholent Cooking Further on Shabbat

On Friday night, I took the *cholent* off the *blech*, spooned some out while holding the pot, and returned the pot to the fire. While tasting the sampling, I found that it was not fully cooked (although it was edible), but I left the *cholent* pot on the *blech*, where it became fully cooked. Did I do the wrong thing, and if so, was it permitted to eat the *cholent* the next morning?

5. ביאור הלכה ס"י שיח סעי' ד

אפילו בעודי רותח – כן הוא דעת הרמב"ם וטור וז"ל וכן משמע בתוספות ל"ט ד"ה "כל", עיין שם. אך בתוספות ריש פרק כירה ד"ה "חמין ותבשיל" משמע דכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, מותר להחזיר. והנה לפלא היה בעיני מתחלה על פסק המחבר, שסתם כדעת הרמב"ם, דהלא הרבה ראשונים חולקין על זה, והם הרמב"ן בהידושיו ורבינו יונה והרשב"א והרא"ש והר"ן והמאירי – כולם פוסקין דמכיון שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, שוב אין בו משום בישול ומותר להחזיר בשבת לתנור גרוף מן הגחלים אף שהוא חם, ויכול לגמור הבישול על ידי זה. אמנם מצאתי אחר כך דגם דעת הרמב"ם לאו דעת יחידאה היא, דהרבה מן הראשונים שסוברין כמותו, והוא האור זרוע הגדול מצדד גם כן כן ... ועוד מצאתי חבל ראשונים דקיימי בחדא שיטתא, דעד שנגמר בישולו כל צרכו, יש בו משום בשול, והוא ספר התרומה והסמ"ג והסמ"ק והגה"מ, שכתבו שיהיה שלא יוסף כיסוי משתחשך על הקדרה שלא נגמר בישולה כל צרכה מפני שממחר בישולה על ידי זה, והעתיקם הטור שולחן ערוך לעיל בסימן רנ"ז סעיף ד'; ועל כרחק דסבירא להו דיש בזה איסור דאורייתא, דאם אין בו איסור דאורייתא, יהא מותר לגמרי, וכמו שכתב בבית יוסף בסימן זה, וכן משמע מפירוש הגר"א, שכתב שם הטעם מהא דמגיס, אלמא דסבירא ליה דיש בזה איסור דאורייתא ... היוצא מדברינו דהרמב"ם ורש"י והתרומה והסמ"ג והסמ"ק והגה"מ ואור זרוע והריב"א והטור כולם סוברים דיש בזה משום בישול. ועל כן אין לזוז למעשה מפסק השולחן ערוך, ובפרט שהוא דאורייתא. ומכל מקום נראה, דבדיעבד אם החזיר הישראל הקדירה במקום חם, דהיינו לתנור גרוף ... אין לאסור התבשיל בדיעבד וכמו שכתב הפרי מגדים בס"ק י"ד, דכל שיש ספק פלוגתא אי הוי בישול אין לאסור בזה בדיעבד:

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רנג סעי' א

... ואם שכח ושהה, אם הוא תבשיל שבישול כל צרכו, מותר אפילו הוא מצטמק ויפה לו; ואם הוא תבשיל שהתחיל להתבשל ולא בישל כל צרכו, אסור עד מוצאי שבת; ואם עבר ושהה, אסור בשניהם. הנה: עד בכדי שיעשו (הגה"א ורמב"ם). ואם החזירה אינו יהודי בשבת, דינו כשכח ושהה (הגה"א); ואם החזירו ישראל, דינו כעבר ושהה (הגהות מרדכי), ואם מצטמק ורע לו, מותר שהרי לא נהנה מן האיסור (בית יוסף, עיין לקמן ריש ס' רנ"ז).

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שיח סעי' ד

תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום בישול אם נצטמן. הנה: ויש אומרים: דוקא אם מצטמק ויפה לו (רבינו ירוחם ח"ג); ואם לא נתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי, שייך בו בישול אפילו בעודי רותח

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שיח סעי' יח

האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור, אם לא נתבשל כל צרכו, אין מוציאין בכף מהם, שנמצא מגיס, ואיכא משום מבשל

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רנג סעי' ב

כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדירה מעליה אפילו בשבת, מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת. הנה: ועודה בידו (טור), ולא הניחה על גבי קרקע. הנה: ודעתו להחזירה (טור); ודוקא על גבה, אבל לתוכה אסור. ובתנור, אסור להחזיר אפי' הוא גרוף וקטום

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שיח סעי' א

המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות) (טור) במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוציא שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד

משנה ברורה שם ס"ק ב, ג, ז

ב) בשבת – וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו, או בשאר מלאכות כי האי גוונא, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן, שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא

ג) אחת משאר מלאכות – ואם היא מלאכה דרבנן, עיין בביאור הגר"א שהאריך להוכיח דלכולי עלמא אם עשה אותה בשוגג, אין לאסור בדיעבד ליהנות ממנה, ועיין בביאור הלכה:

ז) גם לאחרים – הנה בגמרא פליגי בענין שוגג ומזיד, רבי מאיר ורבי יהודה, ודעת השולחן ערוך הוא דעת רבי יהודה, שכן הסכימו הרי"ף והרמב"ם והגאונים. והגר"א הסכים בבאורו לשיטת התוספות וסייעתם, דפסקו כרבי מאיר, דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מוצאי שבת, ובשוגג מותר גם לו מיד. ובמקום הצורך, יש לסמוך על זה בבשול בשוגג.

Separating Shemitta Food Before Clearing Plates on Shabbat

When I clear leftover food off of plates on Shabbat and some of the food has kedushat shvi'it, is it borer to separate that which needs to go into the pach Shemitta?

3. שמירת שבת כהלכתה פרק יב סעי' טז

מוותר לסתום מקום יציאת המים מן הכיור בפקק כדי לשטוף שם כלים, וכן מותר ליתן מכסה מנוקב (כעין מסננת) על מקום זה, ואין בכך משום איסור ברירה במה שהפסולת העבה נשארת בתוך המכסה

4. ארחות שבת פרק ג' סעי' מד

צלחת שיש בה שאריות אוכל שמעוניין לזרוק, וחלק מהפסולת קדוש בקדושת שביעית, יש לעיין אם מותר לברור את הפסולת הזו על מנת להניחה בפח השמיטה, וראה הערה (מב).

שם הערה מב

לכאורה היה מקום לדון דכיון שגם השאריות שיש בהן קדושת שביעית הן אצלו בגדר פסולת, אם כן הכל בגדר מין אחד, והרי זה בורר פסולת מפסולת שאין בו איסור, וכן דן הרב ניסים קרליץ שליט"א, אמנם למעשה הורה שלא לעשות כן, וכן מובא לאיסור בקובץ מבית הלוי בשם הגאון רב שמואל ואזנר שליט"א.

1. משנה ברורה סימן שיט

ואקדים לזה הסימן הקדמה קצרה, והוא: אין חל איסור בורר מן התורה כי אם באחד משלשה אופנים, שאז דרך ברירה היא כן בחול. א) אם בורר פסולת מן האוכל, אפילו בורר בידו ודעתו לאכול מיד גם כן חייב, שזהו דרך ברירה בחול לברור הפסולת מן האוכל. ב) אם הוא בורר בכלי שדרך לברור בה, כגון בנפה וכברה, חייב אפילו הוא בורר האוכל מן הפסולת ודעתו לאכול מיד, שכן דרך הבורר בכלי פעמים הוא בורר האוכל מן הפסולת, כגון שנקבי הכברה דקין והאוכל הוא גם ופעמים הוא להיפוך [ואם הוא בורר בכלי שאין דרך לברור בה, פטור אבל אסור, וכדלקמיה]. ג) אפילו אם הוא בורר אוכל מן הפסולת ובידו, אך שדעתו לאכול לאחר זמן, חייב. ואינו מותר לברור כי אם באופן שיוהר בכל ג' אופנים, דהיינו: שיברור האוכל מן הפסולת, וגם שהברירה יהיה בידו ולא בכלי, וגם שיהיה דעתו לאכול מיד, שאז לאו דרך ברירה היא אלא דרך אכילה היא

2. ביאור הלכה ס"י שיט סעי' ג

חיו לפנינו וכו' – הנה הפרי מגדים מסתפק, דאם בירר מין אחד מחבירו ודעתו להניח שניהם אלאחר זמן, אם שייך בזה ברירה, דהי אוכל והי פסולת? עיין שם. ולעניות דעתי נראה פשוט מלשון הרמב"ם, דסבירא ליה דהברירה מה שבורר מין אחד מחבירו, ועל ידי זה הוא כל מין בפני עצמו, והו עצם המלאכה, אלא דאם דעתו לאכול תיכף והוא בידו הו דרך מאכל. ואם כן קל והומר הדבר: ומה היכא שהניח מין אחד על מקומו, שייך שם ברירה, וכל שכן בזה שלקח כל מין ומין וברירו לעצמו, דחייב. והנה הפרי מגדים במשבצות זהב ס"ק יב, אהא דאיתא שם דשרי לסנן החלמון מן החלבון על ידי מסננת [שהוא דומה לנפה וכברה] אף דמקרי שני מינים, והמעם משום דאין מסנן החלמון כדי לאכול כי אם ליפות מראה החרדל, ומוזה הוכיח שם דהוא הדין דמותר לברור שני מיני אוכלים אחד מחבירו, אף על ידי נפה וכברה היכא דאין רוצה לאכלם עתה. ולעניות דעתי לא דמי כלל, דהתם תרוייהו אינם עומדים לאכילה לעולם, דהחלבון נתערב בפסולת החרדל ואין רוצה לאכלה והחלמון יורד למטה לגוון ולא לאכילה, ולפיכך אין שייך על זה שם בורר, שאין מתקנם על ידי ברירתו לאכילה לעולם, אבל כשבורר שני מיני אוכלים כל אחד מחבירו כדי לאכול כל מין בפני עצמו לאחר זמן, הרי שפיר מתקן שניהם על ידי ברירתו ובורר גמור הוא, וכמו שכתבנו:

Buying on Credit on Shabbat

Q In my yeshiva, someone sells baked goods in the following manner. The proprietor leaves the products in a box accompanied by a price list and a sign-up sheet. Students are trusted to take what they want, write down their names and a tally of their purchases, and pay periodically. Is it permitted to take things on Shabbat and record the purchase after Shabbat?

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שכג סעי' ד

מותר לומר להננות: "תן לי ארבע ביצים והמישה רמונים, ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מנין, לומר: "הרי שיש לך בידי חמשים אגוזים; תן לי חמשים אחרים, והרי יש לך בידי מאה". הגה: וכן בסכום דמים, אינו אסור אלא בכי האי גוונא שאומר: "תן לי בכך וכך דמים ויהיה לך בידי כך וכך", אבל בלאו הכי, שרי. וכן בסכום מדה, דוקא בכי האי גוונא אסור, אבל בלאו הכי, שרי. ואף על גב דאסור להזכיר דמים כלל, היינו בדבר שאין מקחו ידוע, אבל בדבר שידוע, רק שאומר לו כמה צריך, שרי אם לא שמוכר לו סכום (אור זרוע והגהות אשרי פ' אין צדין) ואף על גב שיש מחמירין בדבר זה, **כבר פשט המנהג במדינות אלו להקל, וכסברא הנזכרת.**

משנה ברורה שם ס"ק כ

כבר פשט המנהג – ... מה שנוהגין שכותבין מערב שבת: "פלוגי הניה כך וכך מעות, ופלוגי כך וכך, ולמחר בשבת כשנותן היין, לוקח המוכר מחט ועושה נקבים בנייר כמנין היין שלוקח, אסור לעשות כן, דהא אסור להסתכל באותו כתב שכתב בו סכום המעות, דהוי שמרי הדיוטות. גם עשיית הנקבים בנייר גם כן אינן נכון לכתחלה. והוא הדין דאסור לכתוב בפתקאות מערב שבת סכום מעות, ולמחר בשבת כשלוקח היין מניה המוכר את הפתקא במקום ששם האיש כתוב אצלו מכבר, דאסור לקרות בפתקאות הללו, וכנ"ל. ולכן נהגו ליתן גרעין או שאר דבר על שם האיש לסימן. וגבאי צדקה אפשר דמותרין בפתקאות ליתן על שם האיש לזכרון, משום דהוי הפצי שמים, וכמו שכתוב בסימן ש"ז, ומכל מקום טוב להחמיר היכא דאפשר בגרעין וכיוצא בזה, וכן נהגו הקדמונים [אחרונים]:

1. רש"י, ביצה דף לו עמ' א ד"ה "משום מקח"

... מקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב: "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעיהו נח), אי נמי: מקח וממכר אתי לידו כתיבה שמרי מכירה. ואם תאמר: הויא לה גזרה לגזרה? כולת חדא גזרה היא.

2. משנה, ביצה דף כט עמ' א

אומר אדם לחברו: "מלא לי כלי זה", אבל לא במדה. רבי יהודה אומר: אם היה כלי של מדה – לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב ונותנן ללקוחות ביום טוב.

משנה שם עמ' ב

הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו, ואומר לו: "תן לי ביצים ואגוזים כמנין", שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו.

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שכג סעי' א

מותר לומר לחבירו: "מלא לי כלי זה", אפילו הוא מיוחד למדה; והני מילי כשנוטל הלוקח מדה של מוכר ומוליכו לביתו, ואין צריך לומר אם מביא הלוקח מתוך ביתו ואומר לו: "מלא לי כלי זה", אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח, אסור. הגה: ויש מקילין לומר דכל שאינו מכין למדה לגמרי, שממעט או מוסיף מעט, שרי (הגהות אשרי ומרדכי פרק אין צדין). וכן המנהג פשוט למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לכליו של לוקח

4. משנה ברורה שם

מותר וכו' – היינו אף דמקח וממכר אסור בשבת ויום טוב, ואחד המוכר בפה או במסירה ומשיכה, וכן מדידה שאינה של מצוה גם כן אסור, וכנ"ל בסימן ש"ז, אפילו הכי מותר לומר בלשון זה, שאינו אומר בלשון מכירה: "מכור לי", ואינו מזכיר שם מדה, רק כלי זה סתם.

Is a Phone Carried as a Precaution *Muktzeh*?

Q I am an older man who recently underwent a series of health crises, including a heart attack. I usually take a cell phone with me when I am outside my home in case I need to call for help. On Shabbat, I feel uneasy going out alone without a phone, as people may not be around in my building's stairwell or late at night. May I carry the cell phone in my pocket (we have an *eiruv*), or is there a problem of *muktzeh*? (My nervousness is not enough to be unhealthy itself, and I will not refrain from going out if you forbid me from taking the phone.)

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה ס"י כא

יב. אם צריך לחזור אחרי בלי היתר, כדי שלא לטלטל בלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. והנה מה שמוזכר במ"ב סימן ש"ח ס"ק י"ב דדווקא באין לו בלי היתר מותר לטלטל בלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, נראה שאין לטרוח הרבה בהשגת בלי היתר, ורק אם נמצא בקירוב מקום בלי טורח רב, יש לו לשמש בכלי היתר ולא בכלי שמלאכתו לאיסור. ומסתבר דאם אין לו בלי היתר, אף שיכול לשאול אצל אחר, מותר לטלטל בלי שמלאכתו לאיסור. דלכן לא כתב המשנה ברורה "ומיירי שאין יכול להשיג", אלא כתב "ומיירי שאין לו".

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שח סעי' א, ג

א] כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כים, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים, כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת, ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו ...

ג] בלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו, **בין לצורך גופו** כגון קורנם של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדם לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמת לצל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור.

2. שמירת שבת כהלכתה פרק כ סעי' י

"לצורך מקומו" – ... כשרוצה להשתמש במקום עצמו שבו מונח הכלי, כמו הפטיש המונח על השולחן והוא רוצה לפרוס עליו מפה ... אבל כאשר עצם הימצאות הכלי במקום ההוא מפריעה אותו, כמו הפטיש המונח על השולחן, והוא מתבייש בשל כך בפני האורחים, אין זה נחשב "לצורך מקומו", ואסור לטלטלו משם.

3. משנה ברורה סימן שח ס"ק יב

בין לצורך גופו – ומיירי שאין לו בלי היתר לתשמיש זה, דאי לאו הכי, אין לו להשתמש בכלי זה.

The Timing of Selichot

It is difficult for me to say *Selichot* late at night or early in the morning. What are the factors involved in the issue of the timing of *Selichot*?

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סי' קה
הרמב"ם לא כתב שאומרים סליחות קודם ראש השנה אלא רק בעשרה ימים אלו, וגם כן כתב: "ונהגו כולם לקום כלילה להתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום", ומשמע שהוא באשמורת ולא כל הלילה, מדאמר "לקום כלילה" ו"עד שיאור היום", שלשון זה שייך רק באשמורת קודם עלות השחר שאז הוא עת רצון. ואף שמשמע שהוא הרבה אחר הצות, מכל מקום מסתבר שלא בא למעט מחצות, מטעם שגם בחצות הוא עת רצון כדחביא כבוד תורתו הרמה מיבמות דף ע"ב, אבל לא נהגו לקום בחצות מצד הטירחא, אלא איזה זמן קצר קודם שיאור היום, שאין זה טירחא גדולה משום שהוצרכו לקום לתפלה בעוד זמן קצר, שרובן היו מתפללין תיכף כשהאיר היום.

אך אם הוא באופן שאי אפשר מחצות ולהלן ויתבטלו אותו הצבור מסליחות, יש להתיר בגדר הוראת שעה גם מתחלה, כי בדברים אלו אין מקור מוגמר אלא הם מדברי רבותינו האחרונים על פי ספרי הקבלה, שמסתבר שאין כזה ענין איסור אלא שאין מועילין בכח י"ג מדות שיש הבטחה שלא יחזרו ריקם, אלא כסתם תפלה, ולכן כדי שלא יתבטלו מלומר סליחות, שלא יהיה להצבור שום התעוררות לתשובה, טוב יותר לומר אף מתחלה הוראת שעה ... ואם אפשר יכוונו בשליש הלילה שלחמחבר בסיומן א' סעיף ב' שטוב להתחנן בשעות שהמשמרות משתנות, שהתפלה רצויה אז, והוא שיטת הרא"ש ריש ברכות והמור, ובשעת הדחק כזה יש לסמוך על זה. וצריך לחלק הלילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר לג' חלקים ... ומה שכתוב בשערי תשובה סימן תקפ"א, דבמוצאי שבת אסור לומר וידוי וסליחות עד אחר הצות, בשם מהר"מ זכותא, משום קדושת שבת ... כיון שאינו איסור מדינא, דאחר השבת שוב הוא בדין חול מדינא, יש להתיר בשעת הדחק כזה שאי אפשר אחר כך, ויתבטלו מלומר סליחות ולא יהיה התעוררות לתשובה. אבל צריך לפרסם ולהודיע שהוא רק הוראת שעה

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקפא סעי' א

נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חודש אלול ואילך עד יום הכפורים. הנה: ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חודש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית; ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ראש השנה

2. מגן אברהם סי' תקפא ס"ק א

באשמורת – מפני שהקדוש ברוך הוא שט ב"ה אלף עולמות, ובסוף הלילה שט בעולם הזה, והוא עת רצון

3. שו"ת יחווה דעת חלק א סי' מו

שאלה: מי שאינו יכול לקום באשמורת הבוקר לומר סליחות בכל ימי חודש אלול, האם רשאי להצטרף למנין האומרים סליחות בתחילת הלילה?

תשובה: הנה טעם המנהג שנהגו לומר סליחות דוקא באשמורת הבוקר ולא בתחילת הלילה, הוא על פי מה שמבואר בזוהר הקדוש פרשת חיי שרה (דף קל"ב ע"ב) שמשעות הבוקר מתעוררים חסדים בעולם, כפי שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו". ואילו משעת מנחה עד הצות הלילה מתעוררים מדות הדין ... אולם משעת הצות לילה מתעוררים שוב החסדים ומדות הרחמים, ולכן נעים זמירות ישראל דוד המלך, אמר: "חצות לילה אקום להודות לך", שהיה קם בשירות ותשבחות ומזמורי תהילים להשם יתברך ... גם רבינו האר"י בספר שער המצוות (פר' ואתחנן) הזכיר מענין התגברות הדינים בלילה. וכן ... ולכן אין ראוי לומר סליחות בתחילת הלילה, שהוא זמן התגברות מדות הדין. וכן כתב רבינו האר"י בספר שער הכוונות (דרוש א' של ערבית, דף נ"ב ע"ד) בזו הלשון: "ודע שבחצות הלילה הראשון אין לומר כלל שום סליחות ולא להזכיר י"ג מדות" – עד כאן. והגאון המקובל רבי משה זכות בתשובה (סי' ל'), הסביר הדברים ביתר שאת ובטוב טעם ודעת, על פי הקבלה, ושלל בכל תוקף את אמירת הסליחות בחצי הראשון של הלילה, כי אז הוא עת התגברות הדינים, "מדבר באופל יהלוך", ובהזכרת הסליחות וי"ג מדות הרחמים של "ויעבור" באותה שעה, אנו נראים כמתגרים בהם ומבקשים למנוע פעולתם, ומעוררים קנאה מכחות הדין נגדנו, ונמצאנו משיגים מטרה הפוכה ... ולכן אין לומר סליחות אלא או ביום או באשמורת הבוקר מחצות הלילה ואילך, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו".

Blowing Shofar on the Left Side of the Mouth

When the otherwise most appropriate candidate for blowing shofar is able to blow only on the left side of his mouth, should he be passed over in favor of one who can blow on the right side?

5. שו"ת מהר"ם שיק, או"ח סי' רצד

מה ששאלתני על אחד שהוא אדם כשר וגם הוא בן תורה ובר מעלות, אלא שאין יכול לתקוע אלא לצד שמאל, והשני הוא עם הארץ ומקלי הדעת בעוונותנו הרבים, וזה יכול לתקוע לצד ימין ... אין ספק דמעלה דגופא עדיף, וזה שהוא בן תורה ובר מעלות, לו משפט הקדימה בכל ענינים כיוצא בזה. והא דטוב לתקוע לצד ימין הוא רק מעלה על מה שאמר בגמרא, כדי לערבב את השטן, אבל באמת זה רק סניף בעלמא, אבל עיקר המצוה צריך התקוע לכוון מצוות הבורא ברוך הוא ... וגם בדרכי משה הביא הלשון ד"טוב להטות השופר לצד ימין" וזה אפשר אפילו להתקוע בצד שמאל להטות השופר לצד ימין, וכל זה נראה לעניות דעתי לדינא אבל בוודאי אין לעשות קטטה בשביל דברים כאלה כי השלום דבר גדול הוא.

6. רמ"א אורח חיים סי' תקפא סעי' א

וידקדקו לחזור אחר שליח צבור היותר הגון והיותר גדול בתורה ומעשים שאפשר למצוא שיתפלל סליחות וימים נוראים, ושיהא בן שלשים שנים, גם שיהא נשוי (כל בו). מיהו כל ישראל כשרים הם, רק שיהיה מרוצה לקהל; אבל אם מתפלל בחזקה, אין עונין אחריו "אמן". וכן צריך שיוציא כל אדם בתפלתו; ואם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוציא, גם אוהבו אינם יוצאים בתפלתו (הגהות מנהגים ישנים).

1. רמ"א אורח חיים סי' תקפה סעי' ב

הגה: וטוב לתקוע בצד ימין, אם אפשר לתקוע בכך (מנהגים), וכן יהפוך השופר למעלה, שנאמר: "עלה אלהים בתרועה" (תהילים מז, ו') (רוקח ומהרי"ל).

2. ספר המנהגים (טירנא) ראש השנה

ויהפוך השופר לצד ימינו כמו שנאמר "והשטן עומד על ימינו לשטנו" (זכריה ג, א).

3. מגן אברהם סי' תקפה ס"ק ד

בצד ימין – של פיו, משום דכתיב "והשטן עומד על ימינו לשטנו". וכתב בשל"ה שכן נכון על פי הקבלה, דלא כלבוש. ובהגהות מרדכי כתב: ולא בשמאל מפני שהתפילין של יד מגינה [אגודה]. ואם כן, אמר יש לתקוע בימין ידיה, עיין סימן כז סעי' ו.

4. ערוך השולחן אורח חיים סי' תקפה סעי' ו

... וטוב לתקוע בצד ימין, אם אפשר בכך, ולא בצד שמאל, דימין מורה על רחמים ושמאל על דין. ויש מי שאומר דאיטר יתקע בצד שמאל, שהוא ימין ידיה, דומיא דתפילין [שם סק"ד]. ודבר תמוה הוא: כיון שעושה זה בשביל רבים, יש לילך אחר ימין דרבים. אך הלבוש כתב שעל פי הקבלה טוב יותר לתקוע לצד שמאל

Causing a Flame to Be Extinguished on *Yom Tov*

Is there a way to shut off a gas range on *Yom Tov* after one has finished cooking? Letting it remain on is a waste of money, and at least on *Shavuot*, the extra heat in the house is unwelcome.

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' קג

הנה ב"ד שהוקשה לאחד על מה שכתבתי בתשובה אורח חיים חלק א סימן קמ"ז שלחמין את אש הגעז ביום טוב, דכצריך לחמין את האש כדי שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה, מותר, ואף אם יוכל להניח אש זה גדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן, יכול לחמין אש זה ולא להדליק אש אחר, כי כשהוא מצורך התבשיל אין חלוק בין הדלקה לכיבוי כיון שגם כיבוי מותר לצורך אוכל נפש כמו בבשרא אגומרי כמפורש בביצה (כ"ג ע"א), מהא דכתב המגן אברהם בסימן תקי"ד ס"ק ב על הא דכתב הרמ"א: "ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדרה בלא כיבוי, כגון שיכול לעשות אש במקום אחר", הרי מפורש שהדלקה עדיפא.

אבל הא אי אפשר לומר כן אפילו אם גם כיבוי היה אפשר מדאורייתא, דהוא לרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרמב"ם פוסק כוותיה בפרק א' משבת הלכה ז', נמי אין מעם להחמיר בכיבוי יותר מבישול, ומאחר דתרייהו מותרין ביום טוב לצורך אוכל נפש, אין מקום לחלק

1. גמרא, ביצה דף כב עמ' א

בעא מיניה אב"י מרבנן: מהו לכבות את הדלקה ביום טוב? ה"כא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי. כי קמבעיא לי - משום אבוד ממון, מאי? - אמר ליה: אסור. - איתיביה: אין מכבין את הבקעת כדי לחום עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה - מותר. - ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא - לרבנן.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקיד סעי' א

אסור לכבות דליקה ביום טוב, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מוטתו. הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור) וכן נראה לי עיקר; וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממון (בית יוסף בשם אורחות חיים).

משנה ברורה שם ס"ק ד

או הקדרה - ולא חשיב כיבוי זה אוכל נפש, אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדרה שם, מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש, אלא שמונע ההיזק על ידי כיבוי. ואף דעל כל פנים לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מבעוד יום, דקיימא לן דשרי, כדלקמן בסימן תקי"ט בהג"ה, סבירא ליה לדעה זו דלאו כל מכשירי אוכל נפש התירו אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיקון האוכל.

3. משנה ברורה סי' תקז ס"ק כג

כיון שאי אפשר וכו' - היינו שתשרף, ואם התנור גדול והגחלים מונחים במקום אחד בתנור ושאר התנור פנוי שיכול לאפות הפת בלי גירוף, אלא דאתא לגרף הגחלים כדי שלא יהיו סמוכין לפת ושמא יהא נחרך בקצתו, אסור. וכן אם גרף התנור מהגחלים הגדולים ונשארו גחלים קטנים וניצוצות באופן שלא ישרף הפת, רק אפשר שיהא נחרך קצת במקום שיוגעו, אסור לגרפם פעם שניה משום כיבוי.

4. שמירת שבת כהלכתה פרק יג הע' נה

... אך שמעתי מהגאון רב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, דדוקא כבי האי גוונא שלא יהיה התבשיל כל כך נאה הוא דחשיב כאינו שווה לכל נפש. אבל אם החלק שנחרך קצת לא יהיה טוב כל כך למאכל - שפיר חשיב לצורך אוכל נפש ושרי לכבות, שהרי ממש אוכלו, ועדיף טפי ממכשירין.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' שלד סעי' כב

תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"ב).

7. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקיד סעי' ג

גר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחם עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם. הגה: ויש מתירין להתוך גר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין; אבל על ידי סכין, אסור.

8. שמירת שבת כהלכתה פרק יג סעי' יג, טז

יג] לכתחילה אין להדליק באופן קבוע כירי גז מתוך כוונה לשפות עליהם מים בגמר מלאכת הבישול כדי שהמים יגלשו מעבר לשולי הקדירה כשירתחו, ויכבו את הלהבה, שכן יהיה בכך משום איסור גרם כיבוי. אולם, אם קרה ששכח לכבות את הגז בערב יום טוב, או בדיעבד, אם טעה והדליק את הגז ביום טוב, ויש בזה משום הפסד ניכר, מותר לגרום לכיבוי הגז באופן הנזכר, ובלבד שיתכוון ליהנות מן המים שהוא מחמם ביום טוב.

טז] קוצב גז (שעון גז) אשר הותקן מערב שבת או מערב יום טוב, כדי לכבות להבות הכיריים בשבת וביום טוב, מותר להשתמש בו, דהיינו בשבת מותר השימוש רק אם כיוונוהו מבעוד יום, ואילו ביום טוב יש לכוון אותו לפני הפעלתו, ורק לאחר מכן להדליק את הגז על ידי העברת אש אליו.

Lighting a *Havdala* Candle on *Yom Tov*

What do we do about lighting a *Havdala* candle when *Motza'ei Shabbat* is a *Yom Tov*?

6. גמרא, פסחים דף קג ע"ב

כי מטא לאבדולי, קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא. אמר ליה: למה לך כולי האי? הא מנחא שרגא! ... אמר ליה: לא סבר ליה מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובח?

7. שמירת שבת כהלכתה סי' סב ע"י יח

בעת שמברך על הנר במוצאי שבת ליום טוב, יהיו שני נרות סמוכים זה לזה, כדי שיהיו (ל) לאבוקה, אבל גם יש נהגים לברך במוצאי שבת אלה על שני נרות יחידים מבלי להסמיכם זה לזה, או אפילו לברך רק על נר יחיד שעל השולחן.

שם הע"ל

... ויכול לקחת נרות יום טוב שהדליקם לכבוד יום טוב, דכיון שבעיקרם להאיר הם עשויים, גם אם יש אור חשמל, מכל מקום שפיר דמי לברך עליהם ברכת "מאורי האש"

8. שו"ת צ"ץ אליעזר חלק יד סי' מב

למדנו מדברי הרבינו יונה דאין מברכין ברכת הנר כי אם על נר שנעשה להאיר בלבד, אבל אם נעשה גם לכבוד, אף על פי שנעשה גם להאיר אין מברכין עליו. ויעוין במגן אברהם בס' רצ"ח ס"ק ט"ז שפוסק דאין מברכין גם על נר של חתנים, ומבאר הפרי מגדים ... דלכבוד ולהאיר אין מברכין עיין שם ...

וכעת נקדים להביא עוד דברי הרמב"ם בטעמא דהויב הדלקת נר שבת, דבפרק ה' מהל' שבת הל' א פוסק שהויב ההדלקה הוא בכלל עונג שבת. ועוד מצינו לו בפרק ל' מהל' שבת הל' ה שפוסק שההויב להיות נר דלוק הוא מכלל כבוד שבת, עיין שם. למדנו מדברי הרמב"ם דסבירא ליה שהויב הדלקת הנר בשבת הוא בגלל עונג שבת, שיהא אור בבית, וגם לרבות משום כבוד שבת, והיינו שבא לכבוד ולהאיר גם יחד ...

והנה מכיון שפסקינו דגם ביום טוב ישנה אותה המצוה להדליק נר – יום טוב כמו בשבת ... אם כן המצוה של ההדלקה ביום טוב הוא גם כן משום הני תרתי, להאיר משום עונג יום טוב, וגם מפני כבוד יום טוב.

ואם כן מכיון שנתבאר שאין לברך ברכת הנר במוצאי שבת על נר שנעשה להאיר וגם לכבוד, אם כן יוצא אפוא דהוא הדין דאין לברך נמי ברכת הנר במוצאי שבת על נר יום טוב, בהיות ונעשה גם כן משום הני תרתי, הן להאיר וגם לרבות משום כבוד, דכל שהדלק משום להאיר וגם משום לכבוד אין מברכין עליו ברכת הנר. ויש לברך אפוא ברכת הנר במוצאי שבת שחל ביום טוב על יתר הנרות שבבית, ולא על המיוחדת ליום טוב שברכו עליהם להדליק נר יום טוב או לברך על הדלקת שני גפרורים מאש מוכן.

1. גמרא, ביצה דף יב ע"א

תני תנא קמיה דרבי יצחק בר אבדימי: השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה. אמר ליה: דאמר לך מני – בית שמאי היא, דאמרי: לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך – הותרה נמי שלא לצורך. דאי בית הלל – הא אמרי: מתוך שהותרה הוצאה לצורך – הותרה נמי שלא לצורך. הכא נמי, מתוך שהותרה שחיטה לצורך – הותרה נמי שלא לצורך.

תוספות שם ד"ה "הכי גרס"

... ודוקא בהוצאה שיש בה צורך יום טוב קצת, אמרינן מתוך שהותרה לצורך יום טוב, דכל אוכל נפש מותר, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, הואיל ואיכא צורך מקצת, שיש צורך יום טוב, אבל שלא לצורך יום טוב כלל, ודאי דאסור מן התורה, כגון אופה מיום טוב לחול ומוציא אבנים, דליכא לא צורך נפש ולא שמחת יום טוב, חייב מדאורייתא. וכי פליגי בית שמאי ובית הלל, בדברים שאינן לצורך אוכל נפש ואיכא בהן צורך יום טוב קצת, כגון: קטן למולו, דהמצוה נקראת צורך יום טוב, ולולב לצאת בו, וספר תורה לקרות בו

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקב ע"א

אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקיד ע"ה

נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליק; אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה, ומותר להדליקו אפי' ביום טוב שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה.

משנה ברורה שם ס"ק לא

אבל של בית הכנסת לא חשיב וכו' – ולא מיבעי בלילה, שהרי יש כאן צורך מצות היום, שאם אין נרות דולקים לא יתאספו שם העם להתפלל, אלא אפילו ביום נמי מותר, שהוא כבוד המקום כמו שנאמר "כבדו ה' באורים".

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' רצח ע"א

מברך על הנר: "בורא מאורי האש", אם יש לו, ואין צריך לחזור אחריו.

One Who Must Eat on Yom Kippur – How Careful about the Amount?

If, for life-threatening health reasons, someone must eat on Yom Kippur an amount that at times exceeds the *shiur*, does he have to be careful about the *shiur* the rest of the day?

4. גמרא, יומא דף עט עמ' א

אמר רב יהודה: כותבת הגסה שאמרו – יתירה מכביצה, וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי – לא מיתבא דעתיה.

5. גמרא, כריתות דף יח עמוד ב

אילו אכל כזית חלב שחרית ביום הכיפורים וכזית חלב במנחה ביום הכפורים, הכי נמי דמיהייב שתי חטאות?

תוספות שם

הא דנקט – "חלב שחרית ביום הכיפורים" ולא נקט מילתא דהיתר, וחייב קרבן עבור יום הכיפורים עצמו, דאסורה באכילה, דאם כן צריך למינקט "ככותבת" שהוא שיעור אכילת יום הכיפורים ונקט שיעור זומא, ולכך נקט "כזית" חלב שהוא פחות.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תריח סעי' ח

וישקוהו פחות מאותו שיעור, וישקוהו בין שתיה לשתיה כדי אכילת ארבעה ביצים, ולפחות ישקוהו בין שתיה לשתיה כדי שיעור שתיית רביעית; ואם אמדוהו שאין השיעורים הללו מספיקים לו, או שהחולה אומר כן, או שנסתפקו בדבר, מאכילים ומשקים אותו כל צרכו (מיד).

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקסח סעי' א

נדר להתענות יום זה ושכח ואכל, משלים תעניתו; והוא הדין אם היה תענית חלום, או שהיה תענית צבור, או שהיה יום ידוע לו להתענות ביום שמת בו אביו או רבו; אבל אם נדר להתענות יום אחד או שני ימים, וכשהתחיל להתענות שכח ואכל כזית, איבד תעניתו וחייב לצום יום אחר (ויש מחמירין דאפילו בנדר להתענות יום זה, דחייב להשלים מכל מקום מחמירין להתענות יום אחר) תרומת הדשן סימן קנ"ז.

3. שו"ת בנין ציון סימן לד

והתרומת הדשן (סי' קנ"ז) כתב: "אמנם בתענית צבור קבוע מגזירת חכמים וחובה להתענות, אם שכח ואכל צריך להשלים על כרחו, דמי שאכל שום וריחו נודף אינו אוכל עוד שום ויהא ריחו נודף יותר, שהרי יום זה אסור באכילה מדרבנן, ואין צריך לפרוע אחר תחתיו, דדוקא יום זה חובה, ולא אחר; ואי אפשר לתקן את אשר עוות אם לא שכוונתו להתענות לכפרה על עונתו ושגגתו" – עד כאן לשונו. והנה כל זה שייך במי ששגג ואכל באיסור, דזה ודאי מצוה שלא יאכל יותר, כמו שכתב התרומת הדשן, שלא יאכל שוב שום וריחו נודף, אבל במי שהוצרך לאכול מטעם סכנה, אם גם הוא מצווה שלא לאכול יותר מהסכנה עדיין, צריך עיון

Must One Stand Throughout Ne'ila?

It is hard for me to stand the whole time during Ne'ila, as most people do because the *aron kodesh* is open. Am I required to do so?

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סי' לח

ד. גדר המנהג לעמוד כשפותחין הארון, אם הוא חיוב או מצווה ומעלה בעלמא ... ועיין בט"ז יו"ד סימן רמ"ב ס"ק י"ג, שכתב "שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד כל שהארון הקודש פתוח, ואין חיוב בדבר". כוונתו משמע שאין חיוב מדינא בדבר, אלא ממנהגא עומדין. היינו, שחיוב כדין מנהגים טובים איתא, שכמה דברים איכא בקהילות שאין בהן חיוב, אף לא מדרבנן ... ויש מהן שהחמירו בחומר רב כמו באיסור ממש, כהא דאיסור אכילת קטניות בפסח במדינותינו ... שאם כן מסתבר שכוונת הט"ז שאין חיוב בדבר מדינא, אלא שהעולם עושין כן כיוון שהוא חיוב ממנהגא בשביל כבוד התורה, שהוא ענין גדול מאד והוא דבר קל מאד לקיימה לסתם אינשי. אך שמכל מקום שייך לפרש בכוונת הט"ז, שאין חיוב בדבר גם ממנהגא, אלא מעלה בעלמא ... על כל פנים העמידה כשארון הקודש פתוח נוהגין לעמוד, והיה זה גם בימי הט"ז והרמ"א, ובוודאי בהרבה דורות קודם הט"ז. אבל אפשר שליכא חיוב כלל ואף לא ממנהגא, אלא מצווה בעלמא. ומה שלא נעשה מזה חיוב מדין מנהג מטעם דכיוון דאיכא על כל פנים עניין כבוד בזה, הוא כיוון שאין הכרח שאלו שנהגו היה זה לכוונת חיוב שיהיה בזה הדין דאין אתה רשאי להתיר, אלא שהיה זה בשביל אהבת וחביבת התורה שהיתה עליהם, לא לכוונת חיוב דהיה מסלק ענין החביבות. ודורות האחרונים הא עושין על דעת אבותיהם, ולא להתחייב מצד עצמן, שלכן אין בזה חיובא מדין מנהג. וכיוון שיותר נוטה לפרש בלשון ואין חיוב בדבר שכתב הט"ז, שליכא חיוב כלל ...

5. ערוך השולחן יורה דעה סי' רפב סעי' יג

העולם נוהגים לעמוד בשעה שפותחים את ארון הקודש לאיזה תפלה כנהוג בימים נוראים וכן בשאר ימות השנה כשפותחים ארון הקודש לאיזה תפלה, ובוודאי מן הדין אין צריך לעמוד כיון שהספר תורה במקומה, אך כיון שנהגו כן לכבוד התורה, ממילא שמי שאינו עומד, הוי כהעדר כבוד התורה, ולכן בהכרח לעמוד. אך אם הוא חלוש ברגליו ולא יחשדוהו, מותר לישב.

1. גמרא, קידושין דף לג עמ' ב

איבעיא להו: מהו לעמוד מפני ספר תורה? ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי: קל וחומר, מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן ... אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו אמר רבי אבהו אמר רב אבדימי דמן חיפא: חכם עובר – עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות, יושב; אב בית דין עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות, יושב; נשיא עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה".

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' רפב סעי' ב

הרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם.

3. רמ"א סי' רמב סעי' יח

אפי' כשהספר תורה על הבימה, אין צבור שבבית הכנסת צריכים לעמוד, דהספר ברשות אחרת (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א).

ט"ז יורה דעה שם ס"ק יג

כשהספר תורה על הבימה – נראה דהוא הדין נמי על השלחן שהוא גבוה מעשרה טפחים ורוחב ארבע, שגם הוא רשות בפני עצמו שאין צריכין לעמוד, וגם בזמן שהספר תורה מונחת בארון הקודש, אף על פי שהוא פתוח, אלא שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד כל שהארון הקודש פתוח, ואין חיוב בדבר.

Havdala after Yom Kippur that Fell on Shabbat

I know that *Havdala* after Yom Kippur is different from *Havdala* on *Motzaei Shabbat*. What happens when Yom Kippur falls on Shabbat?

4. משנה ברורה ס"י תרכד ס"ק ז

ומה שנשתנה יום הכפורים משבת הוא משום דמטעם שמברכין על האור במוצאי שבת, שאינו אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת שאדם הראשון הקיש האבנים במוצאי שבת זה בזה והוציא מהן אש, לכך מותר לברך על אש כזה ממה שהוציאוהו עתה; אבל במוצאי יום הכפורים, מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להבעיר בו אש, ועתה הותר, והוי האש דבר חידוש ומברכין עליו; וזה לא שייך אלא באור ששבת, רצונו לומר: שהיה בעולם ביום הכפורים בשעת שביתה ופסקה הנאתה ממנה בו ביום, ועכשיו הותר לו, מה שאין כן באור זה שלא היה מעולם ביום הכפורים [טז] אכן אם חל יום הכפורים בשבת, מותר מדינא לברך במוצאי שבת על אור זה. אכן מנהג העולם להחמיר, ועל כל פנים בנר שהדליקו מן האור ההוא, בוודאי יש להקל.

שער הציון שם ס"ק ט

הנה במגן אברהם סעיף קטן ז כתב, ומשמע דאפילו חל יום הכפורים בשבת גם כן אין לברך במוצאו על אור היוצא מן אבנים. ואף שהעתיקוהו איזה אחרונים, לא העתקתיו, דבאמת אין שום משמעות בטור ושולחן ערוך כלל על זה, והמעין בדרכי משה מוכח שם להיפוך, ומה שלא העתיקו בשולחן ערוך, אפשר משום דמלתא דפשיטא הוא להקל כיון שאז במוצאי שבת נברא האור. ומצאתי שכן כתב בפשיטות בתשובת מנחם עזריה סימן י"ח, והיפשתי בראשונים ומצאתי כן בהדיא בחדושי הרא"ה על הרי"ף דברכות שיצא לאור וכן בחדושי ריטב"א על פסחים, עיין שם, אלא שהזכיר גם כן שנהגו להחמיר.

1. תוספות, ביצה דף לג עמ' ב ד"ה "כי הוינו"

ויש לומר: דלעולם טעמא דמברכין אבשמים במוצאי שבת הוי משום נשמה יתירה, וביום טוב ליכא נשמה יתירה. ואם תאמר: אמאי לא מברכין אבשמים כשהל יום טוב להיות במוצאי שבת? כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים, מישיב דעתו ממילא בלא ריה בשמים.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרכד סעי' ג

מבדילים [במוצאי יום הכפורים] על הכוס ואין מברכים על הבשמים, אפילו אם חל להיות בשבת.

משנה ברורה שם ס"ק ה

אפילו אם חל להיות בשבת – שמעם הברכה, כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה יתירה שהלכה לה ועכשיו ביום הכפורים לא היה בו נשמה יתירה מפני התענית [ו] אבל רבים מהאחרונים חולקין על זה וסוברין דכשהל בשבת, יש לברך על הבשמים, ואין כאן חשש ברכה לבטלה כיון שנהנה. ומכל מקום אין להורות לצבור כן ולמחות בידם במקום שנהגו בבית הכנסת שלא לברך על הבשמים, רק לעצמו בביתו יכול לברך [פרי מגדים].

שער הציון שם ס"ק ו

ב"ח [בשם מהרי"ל ואבודרהם ומהרש"ל] ומגן אברהם וט"ז והגר"ז ומטה אפרים ובגדי ישע [עיין שם שכתב, דאדרבה ביום הכפורים, בודאי היה בו גם כן נשמה יתירה כשהל בשבת, עיין שם].

3. גמרא, פסחים דף נד עמ' א

... דאמר רבי בנימין בר יפת, אמר רבי יוחנן: מברכין על האור, בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים. וכן עמא דבר. מיתבי: אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחילת ברייתו הוא. וכיון שרואה – מברך מיד. רבי יהודה אומר: סודרין על הכוס. ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה! – לא קשיא; כאן – באור ששבת, כאן – באור היוצא מן העצים ומן האבנים. תני חדא: אור היוצא מן העצים ומן האבנים – מברכין עליו. ותני חדא: אין מברכין עליו. – לא קשיא; כאן – במוצאי שבת, כאן – במוצאי יום הכפורים.

Cutting the Branches of a Neighbor's Tree that Impinge upon a Sukka

Q I have been building my *sukka* on my balcony for years. A neighbor's tree has been encroaching on my air space. I have trimmed branches in the past, but now there are branches very high overhead that densely cover major parts of the *sukka*. Do high branches ruin the *sukka's kashrut*? If so, do I have the right to make my neighbor cut down the significant section of the tree that causes the problem, and if so, who pays for it?

4. גמרא, בבא בתרא דף כה ע"ב ב
מתני'. מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה – חמשים אמה, בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קדמה – קוצצין ונותנין דמים; ואם אילן קדם – לא יקוצץ; ספק זה קדם וספק זה קדם – לא יקוצץ. ר' יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן – לא יקוצץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו.
גמ'. ... רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן – לא יקוצץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב אשי, כי הוואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי רבי יוסי בגירי דידה.

5. שולחן ערוך חושן משפט סי' קנה סעי' כח
 ראובן יש לו תאנה והנוף (פירוש: חלק האילן שעל הארץ, היינו נוףו של אילן) נוטה על עלייתו של לוי ומעכבו מלהטיח גגו, יכול לוי לקצץ הנוף המעכבו.

6. שולחן ערוך חושן משפט סי' קנה סעי' לא
 מי שבא לעשות משרה (פירוש: חפירת מים שמשרין בה הפשתן) של פשתן בצד ירק של חבירו, שהרי מי המשרה נבלעים בארץ והולכים ומפסידים את הירק, או שנמטע כרישין קרוב לבצלים של חבירו, שהם מפייגים מעמם, או שנמטע חרדל בצד כוורת דבורים, שהרי הדבורים אוכלים העלים ומפסידים הדבש, כל אלו וכיוצא בהם אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק. ומכל מקום צריך שירחק משרה מהירק, וכרישין מהבצלים, וחרדל מהדבורים שלושה טפחים או יותר מעט, כדי שלא יהיה היזק בידיהם. (והוא הדין בכל כיוצא בזה, שאין ההיזק בשעת מעשה אלא בא אחר כך, על הניזק להרחיק עצמו) (מור סמ"ח).

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרכו סעי' א
 (אין לעשות סוכה תחת בית או אילן); והעושה סוכתו תחת האילן, יש אומרים שאם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין, אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה; אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו, אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן, כשרה, אפילו לא השפיל הענפים למטה לערבם עם סכך הסוכה; אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא על ידי האילן, צריך שישפיל הענפים ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים ויהא סכך רבה עליהם ומבטלן. ויש אומרים שאפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, והאילן חמתו מרובה מצלתו, אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה בין שהאילן קודם בין שהסוכה קדמה, כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר. הגה: מיהו אם השפיל הענפים למטה ועירבן עם הסכך, שאינן ניכרין, בטלן והסוכה כשרה (הרא"ש והר"ן); וכן אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול, מקרי עירוב, וכשר (מרדכי פ"ק דסוכה). אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר (או שהסכך הרבה שאפילו ינטל נגד האילן נשאר כשיעור) (מור), כשרה הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה, שאפילו אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר.

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' קנה סעי' כו
 מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו, קוצצין כמלא מרדע על גבי המחרישה

3. גמרא, בבא בתרא דף כז ע"ב ב
 בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן: אילן הסמוך למיצר בתוך י"ז אמה, מהו? אמר ליה: גזלן הוא, ואין מביאין ממנו בכורים. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אחד אילן הסמוך למיצר, ואחד אילן הנוטה – מביא וקורא, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.

The Purpose of the *Hechsher* for *S'chach*

There are many brands of mats of bamboo and the like that serve as *s'chach* for a *sukka* that have *hechsherim*. What are the rabbis attesting to that is not self-evident?

4. ביאור הלכה סי' תרל סעי' א ד"ה "כל הדברים"

... המעיין בביאור הגר"א יראה דמטעם אחר יש לבעל נפש לחוש לכתחלה שלא לעשות דפנות מדבר שפסול לסכך בהן מדאורייתא ולסמוך עליהן הסכך, והיינו לפי מה שהסכימו כמה אחרונים לעיל בסימן תרכ"ט ס"ז דלכתחלה יש לחוש לדעת הפוסקים (הרשב"א והר"ן לדעת הרי"ף) דאין מעמידין הסכך בדבר הפסול לסכך בהן, גזירה שמא יבוא לסכך בהן ואם לא באותן שאין שכיח לסכך בהן או אותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן, דבהן לא גזרו להעמיד בהן

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרכט סעי' יח

וכן אסרו לסכך בנשרים שרחבן ארבעה, אפילו הפכן על צדן, שאין בהם ארבעה; ואם אין ברחבן ארבעה, כשרים, אפילו הם משופים, שדומים לכלים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל.

6. שו"ת שבט הלוי חלק ו סי' עד

וידידי הגאון ר' יוסף שלום אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] חשש עוד חשש, דאולי דומה להמבואר בבית יוסף סי' תרכ"ט, דכיון דהנשרים תקועים, הרי כל הנשרים כנסר אחד רחב, ויש בהם גזרת תקרה, וחושש הרב הגאון הנ"ל דכיון דהם דבוקים על ידי האריגה, הרי נעשו כנסר אחד רחב, ויש לדון משום פסול רחב ד'. איברא לדידי דוקא חשש זה לא נראה לי, כיון דלא נעשה שטח אחד על ידי החבור, דהא מתקפל כמו דבר רך, ואין זה בגדר גזרת נסר

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרכט סעי' א, ו

א] דבר שמסככין בו, צריך שיהיה צומח מן הארץ, ותלוש, ואינו מקבל טומאה

ו] במחצלת של קנים וקש ושיפה וגמי, בין שהיא חלקה שהיא ראויה לשכיבה, בין שאינה חלקה שאינה ראויה לשכיבה, אם היא קטנה, סתמא עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה, אלא אם כן עשאה לסכך. הגה: דהיינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה לסיכוך (הרא"ש פ"ק דסוכה); ואם היא גדולה, סתמא עומדת לסיכוך ומסככין בה, **אלא אם כן עשאה לשכיבה** (דהיינו שמנהג המקום לשכב עליה);

משנה ברורה שם ס"ק יז, יח

יז] דהיינו שרוב וכו' – הנה אם עשאה בפירוש לסיכוך, מהני אפילו במקום שאין מנהג מבורר בעיר בזה, ולא אתי הרמ"א לאפוקי רק ההיפוך, דאם המנהג בעיר לשכיבה, לא מהני כמה שהוא עושה לסיכוך או שקנאה בפירוש לסיכוך, דמי יודע דבר זה ואתו כולי עלמא לסכוכי בהו. יח] **אלא אם כן עשאה לשכיבה דהיינו וכו'** – ... ודע דבמקומות הללו, כל מחצלת עשויות לשכיבה, ואם כן, אפילו הוא עשאה לסיכוך, גם כן אין מסככין בה;

2. גמרא, סוכה דף כא עמ' ב

משנה. הסומך סוכתו בכרעי המטה – כשרה. רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה – פסולה.

גמרא. מאי טעמא דרבי יהודה? פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל. חד אמר: מפני שאין לה קבע, וחד אמר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. מאי בינייהו? כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם. למאן דאמר לפי שאין לה קבע – הרי יש לה קבע, ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה – הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה.

3. משנה ברורה סי' תרל ס"ק נט

אם יש בה גובה וכו' כשרה – דאף דמעמיד על גבי מטה שהיא מקבלת טומאה, לא איכפת לן בזה, דקבלת טומאה על הסכך נאמר ולא על הדפנות. ומכל מקום לכתחלה נכון להזהר בזה כי יש מן הפוסקים שמחמירין בזה.

Drinking Wine on Chol HaMo'ed

I have heard that one should drink wine on *Chol HaMo'ed*, but not all religious people do so. Although I enjoy drinking wine occasionally, I am not always in the mood, and it is not always convenient. Should I make it a point to drink wine on *Chol HaMo'ed*, and if so, how often and how much?

4. גמרא, סוכה דף מז ע"ב ב

זמן כל שבעה מי איכא? – הא לא קשיא, דאי לא בריך האידנא – מברך למחר, או ליומא אחרנא. **מכל מקום** כוס בעינן. לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומרו אפילו בשוק. דאי אמרת בעינן כוס – כוס כל יומא מי איכא? דלמא דאיכלע ליה כוס.

רש"י שם

מכל מקום – היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד, ואפילו לא בריך יומא קמא, הא בעינא כוס של יין, ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקכט סעי' א

מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה ... והיב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על היין.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' קפח סעי' ז

אם טעה ולא הזכיר בה של ראש חודש, בין ביום בין בלילה, אומר: "ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון", ואינו חותם בה; והוא שנזכר קודם שהתחיל "הטוב והמטיב"; אבל אם לא נזכר עד שהתחיל "הטוב והמטיב", אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך ברכת המזון; וחול המועד דינו כראש חודש.

7. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סי' סה

ולפי זה אפילו בזמן הזה, שבעונותינו אין לנו שלמי שמחה, נמי מצוה זו נוהגת בשאר מיני שמחות ... דמצוות עשה של שמחה נוהג מן התורה בכל מיני שמחות, אף על גב דאמרינן בפרק ערבי פסחים דבזמן שבית המקדש קיים, אין שמחה אלא בבשר שלמים, ואמרינן נמי בפרק קמא דהגיגה: "שלש מצות נצטוו כו' והשמחה", והיינו שלמי שמחה, וכדמוכח בכל פרקא קמא דהגיגה ובהרבה מקומות, דשלמי שמחה דאורייתא הן, נראה לי משום דמצות שמחה שנצטוונו ברגל, אינה שמחה פרמית אלא שמחה כללית, שמחויב לשמוח ביום טוב בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח, ולא דמי לשאר מצות ששוין בכל אדם – העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט – אבל שמחה זו כל אדם ואדם מחויב לשמוח כפי יכולתו ולפי רוב עושרו, וכן אנשים בראוי להן ונשים בראוי להן ... דכל אדם מצות שמחה מוטלת עליו בראוי לו, ובמה שנהנה ממנו.

1. רמב"ם הל' יום טוב פרק ו הל' יז, יח

[ז] שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, והיב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר (דברים ט"ז) "ושמחת בחגך וגו'". אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובניו – כל אחד ואחד כראוי לו.

[יח] כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין ...

2. בית יוסף אורח חיים סי' תקכט

מסיים הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. ובפרק ערבי פסחים (קט.): "תנו רבנן: היב אדם לשמוח בנו ובניו ביתו ברגל. במה משמח? ביין. רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן. אנשים בראוי להם – ביין. ונשים בראוי להן – תני רב יוסף: בבבל, בבגדי צבעונין; בארץ ישראל, בבגדי פשתן המגוהצין. תניא: רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שביית המקדש קיים, אין שמחה אלא בבשר שנאמר (דברים כז) "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת". ועכשיו שאין בית המקדש קיים, אין שמחה אלא ביין שנאמר (תהלים קד טו) "ויין ישמח לבב אנוש". ויש לתמוה על הרמב"ם: למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין, דהא כבריייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין, ומשמע דביין סגי בלא בשר.

3. נשמת אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קד

הבית יוסף הקשה על הרמב"ם ... נראה לי, שהרי הרמב"ם כתב אף על פי שהשמחה האמורה בתורה הוא קרבן, יש בכלל אותה שמחה לשמוח כל אחד בראוי לו, ואם כן, הא דאיתא בפסחים, רצונו לומר, בזמן המקדש לא יצא ידי שמחה אפילו כשישמוח הרבה אלא דוקא בשלמים, ובזמן הזה יוצא ידי שמחה אף ביין לבד או בבשר לבד, שבכל זה יש שמחה

Where to Light Chanuka Lights – Inside or Outside?

Should I light my *chanukiya* inside or outside?

4. מועדים וזמנים חלק ב ס"י קמ

... יש לומר בנר חנוכה: לאחר שהגויים הכבידו עלינו בגלותינו בצרות וגזירות, ראו חכמים שאין מקום לקיים מצוה זו להדליק בחוץ בגלותינו, ואפילו במקום שאין שום חשש סכנה מעכו"ם ויכולים להדליק בלי חשש, אין דנין על כל מקום בפרטיות בפני עצמו, רק כיון שאם נדליק בחוץ יבואו לפעמים במקומות לידי סכנה, שכל אחד ירצה לקיים המצוה תמיד בחוץ דוקא כמצותה, פטרו אותנו חכמי הדור להדליק זמן הזה בחוץ בכל מקום.

1. גמרא, שבת דף כא עמ' ב

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה – מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה – מניחה על שלחנו, ודיו.

2. ספר העיטור הלכות חנוכה דף קיד עמ' ב

ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו. ואחר שנהגו על הסכנה, נהגו.

5. ערוך השולחן אורח חיים ס"י תרעא סע' כד

והנה עתה אין אנו מדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלינו, מכל מקום כמעט הוא מהנמנעות, מפני שבכל המדינות שלנו ימי חנוכה הם ימי סגריר גשם ושלג ורוחות חזקים, ואי אפשר להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכוכית, וכולי האי לא אמרהו רבנן, ועוד דבזה לא יהיה היכר למצוה כל כך

3. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד ס"י קכה

אף שעיקר בזמן הזה הוא ההיכר לבני הבית, מאחר שאי אפשר לנו להדליק מבחוץ, מכל מקום מה שאפשר לעשות ביותר פרסום ודאי יש לעשות, וכן אני נוהג שאני מדליק בחלון הנראה בחוץ להעוברים ושבים שם, וכן נהג אדוני אבי הגאון זצ"ל והרבה גדולי דורות שלפנינו, מהיום שנעשה אי אפשר להדליק בחוץ, וכן הוא הנכון לדינא.

Lighting Chanuka Lights on Friday

I am nervous this year, with the first day of Chanuka falling on Shabbat, that my one Chanuka light may go out too early. Is there a halachic solution to this problem?

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרעג סעי' ב

הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת, שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. הנה ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליק, אין לברך עליה (רשב"א סימן תקל"ט, ור"ן).

משנה ברורה שם סי' כז

ואם רוצה להחמיר וכו' – והאחרונים כתבו דראוי להחמיר לחזור ולהדליק בכל ענין, ובפרט אם נכבה בערב שבת קודם קבלת שבת. ואם הוא קיבל בעצמו שבת ואחר כך כבה ויש עדיין זמן היתר, מותר לומר לחבירו שידליקם [פרי מגדים].

3. ט"ז אורח חיים סי' תרעג סעי' ט

ודאי מה שכתוב "כבתה אין זקוק" היינו אם דלק על כל פנים בזמן החיוב, דהיינו משתשקע החמה, ואם דלק קודם לזה קצת וכבה באותו קצת, ודאי זקוק לה. אלא דבשבת, שאי אפשר להמתין עד שקיעת החמה בהדלקה וצריך להתחיל קודם לו, מקרי אותה שעה זמן התחלה כמו בחול מסוף שקיעה, דהכי תקנו חכמים שידליק בשעה שיש לו היתר להדליק, וזהו לא מקרי הכשר מצוה אלא מצוה ממש הוה, כיון דאותה שעה הוה כמו אחר שקיעת החמה ... מה שאין כן קודם קבלת שבת, שיש לו עדיין היתר להדליק, מו' יאמר לנו שאותה שעה הוה כמו אחר כך, ודאי אין דנין אפשר משאי אפשר, ואף על פי שנתנו לו חכמים רשות לברך קודם הזמן של קבלת שבת, מכל מקום לא הוה אז שבת ממש.

4. משנה ברורה סי' תרעט סעי' ב

וכבר כתבנו בשם האחרונים דצריך ליתן בה שמן עד שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים, וכן במדליק נרות. ואם אין לו כל כך שמן ונרות גדולות, יראה על כל פנים אחת מהן שיהיה דולקת השיעור הזה.

2. תרומת הדשן סימן קב

שאלה: הא דקיימא לן בנר חנוכה: כבתה אין זקוק לה, אם כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת, שהרי צריכים לדלוך מבעוד יום, זקוק לה כי האי גוונא או לא?

תשובה: יראה דאין זקוק לה אפילו כי האי גוונא. ואף על גב דכתב במרדכי שם דמצות נר חנוכה מסוף שקיעת החמה ואילך, והיינו צאת הכוכבים ולא קודם, משום דשרגא בטיהרא מאי אהני ליה; ואם כן עיקר מצות נר חנוכה אינה בשעת הדלקה מבעוד יום, אלא בשיהוי הדלקה שלאחר חשיכה היא קיום המצוה, ולכך היינו יכולין לומר דאם כבתה קודם התחלת קיום המצוה, זקוק לה. אמנם מדמברכינן מבעוד יום "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה", ואף על גב דאכתי ליכא מצוה, על כרחיך היינו טעמא דמושם דאי אפשר בענין אחר, חשיבא הכשר מצוה.

Missing Parashat Zachor

I may have to be out of town on *Shabbat Zachor* in a place where there is no *shul* or possibility to hear the reading of *Parashat Zachor*. Is it sufficient that I hear the same *p'sukim* every year on the *Shabbat of Parashat Ki Teitzei* and that I will hear the reading about the actions of Amalek on Purim morning?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרפה סעי' ז

יש אומרים ש"פרשת זכור" ו"פרשת פרה אדומה" חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. הגה: ואם אי אפשר להם לבא, מכל מקום יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמם (מצא כתוב).

5. ספר החינוך מצוה תרג

ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום, כמו שנצטוונו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה ההיא עיקר הדת ... אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פעם אחת בשנה או שתי שנים ושלש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה אחת או בשנים או שלש לכל הפחות, והנה הם יוצאים בכך מצוה זו. ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל ב"פרשת זכור" לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא, ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם,

6. גמרא, ברכות דף נח ע"ב ב

אמר רב: אין חמת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר (תהלים לא) "נשכחתי כמת מלב, הייתי ככלי אוכד".

7. משנה ברורה סי' תרפה ס"ק טז

... המגן אברהם מצדד דטוב יותר שיבוא למקום שקורין המגילה בצבור ו"פרשת זכור" יוצא על פי הדחק במה שישמע הקריאה בפורים פרשת "ויבוא עמלק", דבזה נמי זכר מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, ורוצה לומר דיוצא מדאורייתא. והנה למאי דקיימא לן לעיל בסימן ס' דמצוות צריכות כונה, יהיה צריך בעת שמיעת פרשה זו לכונן לצאת בזה מצוות עשה של "זכור". אבל לעניות דעתי עיקר דינו של המגן אברהם צריך עיון, דהא כתיב בתורה "זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויונב כך וגו' תמחה וגו'", והכונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונפטר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם: "כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוונו למחות את שמו" כמו שכתב הרמב"ם בביאורו וזה לא נזכר בפרשת "ויבא עמלק".

8. משנה ברורה סי' תרפה ס"ק יז

מכל מקום יזהרו לקרותם וכו' – ויהדר לקרות זה מתוך הספר...

1. רא"ש, ברכות פרק ז סי' כ

תנו רבנן: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה. והיכי עבד הכי? והאמר רב יהודה: כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר "לעולם בהם תעבדו"! מצוה דרבים שאני, דאלים עשה דרבים, דכתיב: "ונקדשתי בתוך בני ישראל", דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברכים, ואפילו הוי מלתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה, אפילו הכי דחי עשה דיחיד, דלא מסתבר לי דמיירי בעשרה דאורייתא, כגון לקרות "פרשת זכור" שהוא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי.

2. גמרא, מגילה דף יח ע"א

קראה על פה לא יצא וכו'. מנלן? – אמר רבא: אתיא "זכירה" "זכירה". כתיב הכא: "והימים האלה נזכרים", וכתיב התם (שמות י"ז) "כתב זאת זכרון בספר", מה להלן בספר – אף כאן בספר. וממאי דהאי "זכירה" קריאה היא? דלמא עיון בעלמא! – לא סלקא דעתך: "זכור" (דברים כ"ה), יכול בלב? כשהוא אומר "לא תשכח" – הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים "זכור" – בפה.

3. תרומת הדשן סי' קח

שאלה: בני היישובים שאין להם מנין בעיר, ורצונם ללכת אל הקהילות הסמוכות להם לימי הפורים, כדי לשמוע מקרא מגילה בציבור, צריכין לזהר שיקדימו ביאתם גם לשבת "פרשת זכור" שהוא סמוך לפורים או לאו?

תשובה: יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת "פרשת זכור" בצבור ממקרא מגילה. אף על גב דמקרא מגילה עדיפא, וכל מצות נידחות מפניה, מכל מקום לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת "פרשת זכור" כתב האשירי פ' שלשה שאכלו, דעשה דאורייתא הוא לקרות בעשרה, ודוחה לא תעשה ד"לעולם בהם תעבדו", להכי שיחרר רבי אליעזר עבדו, כדי להשלימו לעשרה. עיין שם פרק שלשה שאכלו באשירי, ובתוספות שניין שכתבו דאין שום קריאה מדאורייתא רק "פרשת זכור". ובתוס' הקצרות מברכות פרק שני פירש, ד"פרשת זכור" ו"פרשת פרה אדומה" חייבים לקרות מן התורה, וכן בסמ"ק חלק למצות עשה "זכור אשר עשה", וזה שאנו קורין "פרשת זכור" קודם פורים. ואם כן צריך לזהר יותר שישמע קריאת "פרשת זכור" בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא זהירי בהכי.

Reading Megillat Esther from a Scroll

Some people use kosher *megillot* to follow the reading of *Megillat Esther*. Is that important to do? Also, whether one uses a printed text or a *klaf* (*megilla* scroll), should he read along (with his lips) with the *ba'al korei*?

5. שולחן ערוך שם סעי' ד

מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה, לא יקרא עם שליח ציבור, אלא שומע ושותק. הנה: וכן לא יסייע שום אדם על פה לחזן, ולכן אותן הפסוקים שקורין הקהל צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך מגילה כשרה.

משנה ברורה שם ס"ק טו

ולכן אותן הפסוקים – ... ובאמת צריך לקרותה לכתחלה כולה מן הכתב. כן גם בזה, צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך מגילה כשרה, והם יכוונו לצאת בקריאתו כדי שיהא כולה מתוך הכתב.

6. משנה ברורה ס"י תרפ"ט ס"ק יט

מקרא מגילה – ועכשיו ראוי לכל אחד שיהיה לו מגילה כשרה ולקרוא בלחש מלה במלה, דאי אפשר לשמוע מהשליח ציבור מחמת רעש ובלבול, שמכים בעצים ומשמיעים קול. וראוי לכל ישראל לנהוג כן, מי שהיכולת בידו [פרי מגדים] ועיין לקמן בסימן תר"צ סעי' ד:

1. גמרא, מגילה דף יח ע"ב

תנו רבנן: השמיט בה סופר אותיות או פסוקין, וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם – יצא. מיתבי: היו בה אותיות ממושטשות או מקורעות, אם רשומן ניכר – כשרה, ואם לאו – פסולה! – לא קשיא; הא בכולה, הא במקצתה.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרצ' ג

צריך לקרותה כולה, ומתוך הכתב; ואם קראה על פה, לא יצא. וצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחלה, אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תיבות, אפילו עד חציה, וקראם הקורא על פה, יצא. הנה: אבל אם השמיט תחלתה או סופה, אפילו מעומת, לא יצא (ר"ן); ואפילו באמצעה, דוקא דלא השמיט ענין שלם, (כ"י בשם א"ח); אבל ביותר מחציה, אפילו הן כתובות, אלא שהן ממושטשות ואין רשומן ניכר, פסולה.

3. משנה ברורה שם ס"ק ח

אבל בדיעבד וכו' – ואם אין לו מגילה אחרת, קורא בה לכתחלה.

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרצ' יד

... אין מודקדקין בטעיותיה; ויש אומרים דוקא בטעות שהלשון והענין אחד, כהוא עובדא דתרי תלמידי דהו יתבו קמי דרב, חד קרי "יהודים" וחד קרי "יהודיים" ולא אהדר חד מיניהו; אבל טעות אחר, לא.

How Thoroughly Should *Bedikat Chametz* Be Done?

Q

Growing up, we scrubbed and cleaned our house for a month before Pesach, but on the night of *bedikat chametz*, we did a ceremonial *bedika*, which was unlikely to uncover any *chametz* (except the ten “planted” pieces). However, based on my study of the relevant *gemarot*, I understand that the serious search for *chametz* should be done specifically on the night of the fourteenth of Nisan. What should we really be doing?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס”י תלג סעי’ א

הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה. ואם עבר ולא בדק ליל י”ד, כשבדק ביום י”ד, לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר.

ט”ז שם ס”ק א

ואם עבר כו’. – בטור כתוב: “אפילו אם בודק ביום כו’”. פירושו: לא מבקש לא יסמוך לכתחלה לבדוק באור החמה, דהיינו להמתין על אור היום, אלא אפילו אם כבר עבר וצריך לבדוק ביום, אפילו הכי צריך נר, וכך כתב בית יוסף, והוא הנכון. ומדלא אשכח לכתוב רבותא אלא ביום י”ד ולא אמר י”ג, משמע שהבדיקה לא מהני בי”ג, כיון שקבעו חכמים הזמן על ליל י”ד, והוי כמי שבדק זמן רב קודם פסח, וכן מסיק בית יוסף להלכה.

5. רמ”א אורח חיים ס”י תלב סעי’ ב

הנה: ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבדוק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה, (מהר”י ברי”ן). ומיהו אם לא נתן לא עכב, דדעת כל אדם עם הברכה לבער אם נמצא (כל בו).

משנה ברורה שם ס”ק יג

ומיהו וכו’ – חולק על זה, דאין כאן חשש ברכה לבטלה, דכן הוא המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא, ואם לא ימצא אין בכך כלום. והט”ז כתב עוד דהברכה קאי על מה שיבער למחר בודאי מה ששייר מאכילתו, אלא שמהיום מתחיל על ידי הבדיקה, וכנ”ל בסימן תל”א. וכן הסכימו אחרונים לדינא, ועיין בחיי אדם שכתב [יב] דמכל מקום אין כדאי לבטל מנהג של ישראל

שער הציון ס”י תלב שם ס”ק יב

ובפתחי תשובה הביא בשם עמק הלכה, דכהיום שהמנהג לכבד ולנקות הבית מכל חשש חמץ קודם ליל י”ד, יש למנהג זה יסוד מדינא, עיין שם.

1. תרומת הדשן ס”י קלג

שאלה: הרבה בני אדם נוהגים לטאטא ולכבד כל חדרי ביתם ב’ או ג’ ימים קודם י”ד. ובאור י”ד מניחים להם ג’ או ד’ פתיתין במקצת חדרים. וכשבדקים ומוציאים אילו הפתיתים שהניחו להם בני ביתם, מפסיקים שוב לבדוק, שפיר דמי או לאו?

תשובה: יראה דמילתא דפשיטא הוא דלא יאות אינון עבדי. דבגמרא פרק קמא דפסחים כתב בהדיא, דאם כבדו וטאטאו הבית קודם לכן, אפילו הכי צריך לחזור ולבדוק. אלמא, דבכבוד לחוד לא סגי. ואף על גב דמסיק התם, משום שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה, ואיכא למימר דהיכא דעביד בדיקה כל שהו באור י”ד די בכך אחר הכיבוד, דמהשתא לא תחלוץ בין בדיקה לבדיקה. מכל מקום כתב נמי התם טעם אחר דכיבוד לחוד לא סגי, משום דילמא מישתכח בגומא. ואם כן, במה יצאו החדרים מחובת בדיקה. ואף כי אין לחקל במצוה זו דאחמור בה דרבנן טובא, וצריך לבדוק בדיקה גמורה לחורין ולסדקין בכל חדרי הבית שמכניסים בהן חמץ.

2. שולחן ערוך ורמ”א אורח חיים ס”י תלג סעי’ יא

המכבד חדרו בי”ג בניסן ומכוין לבדוק החמץ ולבערו ונוהר שלא להכניס שם עוד חמץ, אף על פי כן צריך לבדוק בליל י”ד. הנה וכל אחר צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה

3. שערי תשובה, אורח חיים ס”י תלג סעי’ יא

וכל אדם צריך לכבד כו’ – ולכן מקילין המוני עם לבדוק דרך העברה בלי חיפוש היטב בחורין וסדקין, לפי שתחילה מכבדין רוחצין ומנקרין הכל היטב, ואפילו רוחצין ומנקרין על ידי עכו”ם מסתברא דנאמנים, דאנקיותא קפדי ולא מורעי נפשיהו

Bedikat Chametz in Shul

Must someone be appointed to do *bedikat chametz* in a *shul*, or is it enough that congregants are told to remove all *chametz* from their places?

4. תוספות, פסחים דף ב עמ' א

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ – פירש הקונטרס: שלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. וקשה לר"י: כיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' (דף ו:) הבדוק צריך שיבטל, ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל? ונראה לר"י: דאף על גב דסגי בביטול בעלמא, החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאכלו

1. ירושלמי, פסחים פרק א הל' א

ר' ירמיה בעי: בתי כנסיות ובתי מדרשות, מהו שיהו צריכין בדיקה? מה צריכה ליה? שכן מכניסין לשם בשבתות ובראשי חדשים

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תלג סעי' י

בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מפני שהתינוקות מכניסים בהם חמץ.

5. שו"ת יחוה דעת חלק א ס"י ה

... כן המנהג פשוט לבדוק החמץ בבתים ובחנויות בברכה אחת, אפילו אם החנות רחוקה מן הבית, הואיל וההליכה אינה נחשבת להפסק.

3. משנה ברורה ס"י תלג ס"ק מג

צריכים בדיקה – כליל י"ד לאור הנר. והשמישים אינם נזהרים לבדוק בלילה, אלא מכבדין היטב ביום; ולא יפה הם עושים, וצריך להזהירם על כך שיקיימו מצות חכמים בתיקונה, ויכולים לברך על בדיקה זו

How Much Charoset Goes on the Maror?

How much *charoset* should one eat along with the *maror*?

כאן ממה שכתב. ומכל מקום צריך לתת טעם למה אין מברכין עליו, כמו שכתב בעל המשנה, כיון שהיא מצוה מדרבנן, דהא מברכין אמרור בזמן הזה דהוא מדרבנן

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ח
... וחזור ומברך "על אכילת מרור" ומטבל מרור בחרוסת ואוכל, ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יכטל מעמו ...

5. גמרא, פסחים דף קטו עמוד א
לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול, משום דסבירא לן: מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן, ואתי מרור דרבנן ומכטיל ליה למצה דאורייתא. ואפילו למאן דאמר מצות אין מכטילת זו את זו – הני מילי דאורייתא בדאורייתא, או דרבנן בדרבנן, אבל דאורייתא ודרבנן – אתי דרבנן ומכטיל ליה לדאורייתא.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' תעה סעי' א
... ואחר כך יקה כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת, ולא ישהנו בתוכו שלא יכטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו ...

7. תוספות, פסחים דף קיד עמ' א
אע"פ שאין חרוסת מצוה – ואם תאמר: אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומכטיל חזרת דמצוה? ויש לומר: דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא, לא מקרי ביטול בכך.

1. גמרא, פסחים דף קיד עמ' א

משנה. הביאו לפניו, מטבל בחרות עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.

2. גמרא, פסחים דף קטו עמ' א

אף על פי שאין חרוסת מצוה. ואי לא מצוה – משום מאי מיייתי לה? – אמר רבי אמי: **משום קפא**. ... **רבי אלעזר ברבי צדוק אומר מצוה וכו'.** מאי מצוה? רבי לוי אומר: זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט. אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה, וצריך לסמוכיה. לקהוייה – זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה – זכר לטיט.

רשב"ם שם

משום קפא – שרף החזרת קשה הוא והרי הוא כארס:

תוספות שם דף קטו עמ' ב

קפא – פי' ר"ח תולעת ... וא"ת תיקשי מינה לשמואל דאמר בסוף אלו טריפות (חולין דף סז). "קישות שהתליע באיביה אסור משום שרץ השורץ על הארץ". ... היכי אכיל מרור בפסח? וכי תימא, דבדיק להו שלא יהא שם קפא, אם כן אמאי צריך חרוסת, כיון דליכא קפא? ושמא ברוב ירקות אין בהם קפא וסמך שמואל ארובא, ומשום סכנה דקפא חיישינן למיעוטא וצריך חרוסת.

3. פירוש המשנה לרמב"ם, פסחים פרק י משנה ג

ור' צדוק שאומר חרוסת מצוה, חייב לדעתו לברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת חרוסת". ואינה הלכה.

4. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הל' יא

החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרגורות או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן, ומביאין אותה על השלחן בלילי הפסח.

לחם משנה שם

החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט וכו'. כאן פסק בר' אליעזר בר צדוק (דף קי"ד) וכדכתב הרב המגיד. ובפירוש המשנה כתב בהפך, ואמר שם דלדברי ר' אליעזר ברבי צדוק צריך לומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת חרוסת" ואין הלכה כמותו. ונראה שחזר

Eating Shmura Matza All of Pesach

Should I eat only *shmura matza* all of Pesach? This seems to be becoming an increasingly popular practice. Is this is Halacha, a worthwhile *minhag*, or neither?

1. גמרא, פסחים דף מ ע"א

אמר רבא: מצוה ללכות, שנאמר: (שמות יב) "ושמרתם את המצות"; אי לא דבעי לתיתה – שימור למא? אי שימור דלישה – שימור דלישה לאו שימור הוא, דאמר רב הונא: בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. "באחרונה" – אין, "בראשונה" – לא. מאי טעמא? משום דלא עבד בהו שימור. ולעביד ליה שימור מאפיה ואילך? אלא לאו שמע מינה – שימור מעיקרא בעינן.

5. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה הל' ח

תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים, אם נתבקעו הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ, ואם לא נתבקעו מוציאים אותן ושורפין אותן ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים משום שנאמר (שמות י"ב) "ושמרתם את המצות" – כלומר, הזהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמץ.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תנג סעי' ד

החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה. ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק.

6. ערוך השולחן אורח חיים ס"י תנג סעי' כא

וגם הרמב"ם בפרק ה' דין ח' ביאר להדיא כן, וזה לשונו: "תבשיל שנתבשל וכו' ואם לא נתבקעו וכו' שאין הדגן שלא נתבקע חמץ גמור של תורה ואינו אלא מדברי סופרים משום שנאמר 'ושמרתם את המצות' – כלומר, הזהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמץ. לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שום צד חמץ" – עד כאן לשונו. הרי מפורש דהשמירה היא לכל ימי הפסח בשוה, דהשמירה היא מחמץ ולא משום ענין לשמה דמצוה, ולכן השמיטו הר"ף והרמב"ם הך דבצקות של כותים דאדם ממלא כריסו מהן ... [אך כיון שזהו רק מדרבנן, לפיכך כתבו הר"ף והרמב"ם בסוף הסדר דאם אין להשיג שמורה לכל ימי הפסח, לכל הפחות ישיג על הכזית הראשון לאכול מצה כתקונה בתקון חכמים, עיין שם, אבל כשיכול להשיג מחוייב לאכול שמורה כל ימי הפסח].

3. גמרא, פסחים דף ק ע"א

תניא כוותיה דרבא: "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עוצרת לה' אלהיך" (דברים טז) – מה שביעי רשות, אף ששת ימים רשות. מאי טעמא? הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר: "על מצת ומררים יאכלהו".

4. מעשה רב ס"י קפה

"שבעת ימים תאכל מצות" – כל שבעה מצוה, ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה, ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה. אף על פי כן, מצוה דאורייתא הוא.

Making Egg Matzot Available to Guests at a Hotel

Q

I run a hotel that has many guests for Pesach. Can we put a box of egg matzot on each table so that those who need them will find them easily, or must we be concerned for the very likely possibility that some guests will, out of ignorance or lack of interest, use these matzot when it is not warranted? Would it be considered *lifnei iver* (the violation of placing a halachic stumbling block before the "blind")?

4. תוספות, פסחים דף לה עמ' ב

ומי פירות אין מחמיצין – היינו להתחייב כרת, בדאמרינן בהדיא: "אין חייבין על חימוצו כרת", אבל לאו אית ביה. ובסמוך נמי אמרינן: "אין לשין ביין ושמן ודבש, ואם לש, תשרף מיד". וחכמים נמי, דאמרי "תאכל", היינו משום שיכולין לשומרה מן החמין כשאר עיסה, אבל לכולי עלמא מחמיצין. וקשה ... פירש רבינו תם, דאין מחמיצין כל עיקר; והא דאמר "תשרף מיד", כשעירב עמהן מים, דאז ממחרות יותר להחמיץ, ועל הא דאמר דאין בהן כרת אבל לאו אית ביה, אבל היבא דלית ביה תערובת מים, כגון יין וחומין ושאר מי פירות, שרו לגמרי

1. גמרא, פסחים דף לה עמ' א עד עמ' ב

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש – אין חייבין על חימוצה כרת. מאי מעמא דריש לקיש? ... משום דהוו להו מי פירות, ומי פירות אין מחמיצין.

2. טור אורח חיים ס"י תסב

ומי ביצים – היה מסתפק רש"י אם מחמיצין. ורבינו תם היה מתיר, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

5. שו"ת יחזקאל דעת חלק א ס"י י

ונראה שעל ידי תליית מודעה כנ"ל, מותר למכור גם לאשכנזים מעוגות אלה, שיש לתלות שקונים אותם לצורך חולים וזקנים או ילדים שלא הגיעו למצוות. וכמו שכתב הטורי זחב ביורה דעה (ריש סימן קנ"א), שבאיסור "לפני עור לא תתן מכשול", כל שיש מקום לתלות בהיתר, שאולי לדבר המותר הוא קונה, יש להקל למכור לו.

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תסב סע' א, ב, ד

א] מי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל. ומותר לאכול בפסח מצה שנילושה במי פירות, אפילו שהתה כל היום, אבל אין יוצא בה ידי חובתו מפני שהיא מצה עשירה וקרא כתיב "לחם עוני" (דברים טז, ג).

ב] מי פירות עם מים ממחרים להחמיץ יותר משאר עיסה, הילכך אין ללוש בהם; ואם לש בהם, יאפה מיד.

ד] מי ביצים ושאר משקים, כולם הוו בכלל מי פירות. הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות, ואפילו לקטוף המצות אין נוהגין רק לאחר אפייתן בעודן חמים, ואין לשנות אם לא בשעת הודק, לצרכי חולה או זקן הצריך לזה.

משנה ברורה שם ס"ק יח

ואין לשנות – וכפי המנהג, אפילו כבר לשה ואפאה מיד, אין לאוכלה בפסח, אלא ישנהו עד לאחר הפסח.

Forgotten Chametz Found After Pesach

Q I spent some time in Hong Kong in the fall and since I was planning to return the next summer, I left some things there, including a bottle of scotch. I did not give thought to it until I returned in May. Is it chametz she'avar alav haPesach? While I did not include it in my mechirat chametz, did my bitul chametz help?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תלו סעי' א

המפרש מיבשה לים או יוצא בשיירא, ואינו מניח בביתו מי שיבדוק, תוך שלשים יום, זקוק לבדוק. ולא יכרך או "על (ביעור המין)" (כל בו). קודם שלשים יום, אינו צריך לבדוק. (ובשמניץ פסח, יבטלנו), (טור)

משנה ברורה שם ס"ק ה

אין צריך לבדוק – דלא חל עליו תקנת חכמים. ואם יש שם חמץ ידוע, יש אומרים דחייב לבער קודם שיצא, ויש מקילין בדבר.

5. משנה ברורה ס"י תמח ס"ק כה

אסור אפי"פ שביטלו – או הפקירו; ואיסורו הוא אפילו בהנאה. ואף על גב דכשביטלו, אינו עובר בכל יראה, מכל מקום חששו חכמים שאם נתירו כשביטלו, יש לחוש שיניח כל אדם חמצו אלאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח כדי שנתיר לו. ודע דכמה אחרונים כתבו, דאפילו בדק גם כן כמנהגנו, ונמצא חמץ לאחר הפסח, גם כן אסור בהנאה, דלא חילקו בדבר. ויש מן האחרונים שמקילים בבדק וביטול ונמצא אחר כך, דמאי הוי ליה למעבד? הרי עשה הכל כדין! ודעתם דעל כל פנים, בהנאה אין לאסור; ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך עליהן. ועיין בביאור הלכה סעי' ג בד"ה "אפילו" מה שכתבנו בזה.

6. שו"ת אגרות משה או"ח חלק ד ס"י צד

הנוסע מא"י לאמעריקא קודם הפסח וחמצו בארץ ישראל. ... העיקר לדינא, לענין האיסור כל יראה ועשה דתשביה, שהוא רק על הגברא, דאם הוא במדינה שעדיין לא הגיע זמן האיסור, לא שייך עליו שום איסורים וחיובים; אבל לענין איסור הנאה יש להחמיר גם על מקום החמץ; והטעם הוא דכמו דמשמע דגם חמץ של קטן ואף של חרש ושומה, נאסרו בהנאה, אף שהם לא עברו על איסורין, אף אחר הפסח, שהאיסור הוא משום קנס, דלא שייך לקנוס להם, דבהכרח הוא משום לא פלוג.

1. גמרא, פסחים דף ל עמ' א

אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו – אסור במשחו, כרב. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו – מותר, כרבי שמעון. ומי אמר רבא הכי? והאמר רבא: רבי שמעון קנסא קנים, הואיל ועבר עליו בכל יראה ובל ימצא! – הני מילי – בעיניה, אבל על ידי תערובת – לא.

2. רא"ש, פסחים פרק ב ס"י ד

וישראל שמצא חמץ בביתו אחר הפסח, מן הדין הוא מותר, דכיון דבטלו, לא עבר על כל יראה וליכא למיקנסיה. ובירושלמי פליגי ביה, דגרסינן התם: "הפקיר חמצו ביד". אחר הפסח מהו? ר' יוחנן אמר: אסור. וריש לקיש אמר: מותר. רבי יוחנן חייש להערמה; ריש לקיש לא חייש להערמה. כלומר: שמה לא יפקירנו ויאמר "הפקרתיו".

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תמח סעיף ג, ה

ג] חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, אפילו הניחו שוגג או אנוס

[ז] חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח, אסור, אף על פי שביטל.

ביאור הלכה שם סעי' ג

אפילו הניחו שוגג או אנוס – עיין במשנה ברורה. המחבר סתם ולא פירש אי מיירי שמחמת שוגג או אנוס לא ביער וגם לא ביטל, ומשום הכי אסר, אבל אם ביטל, אף שלא בדק מחמת אנוס מותר, כיון שעל כל פנים קיים עיקר הדין מדאורייתא; או אפילו בביטול והניחו מלבער מחמת אנוס, נמי אסור. ונחלקו בזה האחרונים, עיין לקמן סעיף ה' לענין ביטול, לדעת המחמירים שם בבדק וביטול ומצא אחר הפסח, כל שכן הכא שלא בדק כלל, אף שהיה אנוס על זה; אך לדעת המתירים שם בבדק וביטול, יש לומר דהוא הדין הכא, אף שלא בדק, מכל מקום כיון שהיה אנוס בזה, לא גרע מבדק וביטול.

Changing One's Custom Regarding the Days of Sefira

May one change the minhag he keeps for the restrictions of the sefira period from year to year, according to his needs?

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' קנט

בדבר הנישואין בימי הספירה בכאן נוא יארק וברוקלין שנתקבצו אנשים מכל המקומות אשר היו המנהגים משונים שבעצם יש לכל אחד לעשות כמנהג המקום שבא משם משום דהוי כשני בתי דין בעיר אחת, שליכא משום "לא תתגודדו", וגם מהרבה מקומות נשכחו מנהגם ...

... אמינא דבר חדש ששלשה המנהגים הם נחשבים למנהג אחד – דעיקר המנהג הוא שצריך להתאבל ל"ג ימים עם השבתות שביניהם, ואין חלוק איזו ל"ג ימים מאלו השלושה מנהגים, ורשאים לשנות ממנהג זה לחשבון הל"ג יום למנהג אחר מהם, אך שיהיה באופן שכל בני העיר ינהגו כן מפני המחלוקת ולא משום "לא תתגודדו" כיון שכל שלושת המנהגים הם מדין אחד. ורק המנהג דרך עד ל"ג הוא מנהג אחר, ויהיה אסור לשנותו ככל דין מנהג. ובזה כתב הרמ"א שאיכא משום "לא תתגודדו" שהוא שאחידים ינהגו כמנהג המחבר ואחידים כמנהג לחשבון הל"ג ימים. אבל שלושת המנהגים שכולם הם בחשבון הל"ג ימים, ליכא משום "לא תתגודדו" רק משום טעם מחלוקת יש לאסור. ולכן בנוא יארק וברוקלין וכדומה שכל המנהגים מכל העולם איתנהו, ואם כן לא שייך מחלוקת, שידוע זה לכל שיש בכאן כמה מנהגים, יכול כל אחד לשנות מל"ג אלו לל"ג אחרים אך לא בשנה אחת, שאז הרי לא יהיה לו חשבון ל"ג. אבל אין רשאים לשנות ממנהג חשבון ל"ג ימים ולאסור עד ל"ג ולהתיר מל"ג ואילך שהוא מנהג מטעם אחר.

אבל זהו לשיטת הגר"א, דלחב"ח גם אלו שנוהגין רק עד ל"ג בקר ומשם ואילך מתירין, אינו משום שסברי דפסקו מלמות ביום ל"ג אלא דסברי גם כן כטעם התוספות שמתו בכל הימים, לבד הששה עשר ימים שאין אומרים בהם תחנון מדינא, רק שעושים הזכר לאבלות ל"ג ימים, מא' דספירה עד ל"ג, וחושבין גם ימי הפסח ככלל, ונמצא דגם מנהג זה דעד ל"ג בקר הוא מנהג מדין אחד עם שלשה המנהגים, ואם כן יכולין לשנות למה שבארתי גם למנהג זה. וכיון שבדברים אלו הולכין להקל, כדאייתא בחק יעקב סעיף קטן ב', יש מקום להקל לשנות גם למנהג זה, כלשיטת חב"ח, אף שלשיטת הגר"א יש לאסור מלשנות למנהג זה.

1. גמרא, יבמות דף סב ע"ב

אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מנבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם: רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת.

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' תצג סעי' א-ג

א] נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא; אבל לארס ולקדש, שפיר דמי. ונשואין נמי, מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו. הגה: מיהו מל"ג בעומר ואילך, הכל שרי (אבודרהם ב"י ומנהגים).

ב] נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות, ואין להסתפר עד יום ל"ד בבקר אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת, שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת. הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון (מהרי"ל ומנהגים). ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב (מהרי"ל).

יש נוהגים להסתפר בראש חדש אייר, ומעוה הוא בידם. הגה: מיהו בהרבה מקומות נוהגים להסתפר עד ראש חדש אייר, ואותן לא יספרו מל"ג בעומר ואילך, אף על פי שמותר להסתפר בל"ג בעומר בעצמו. ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך, לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג בעומר. ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה, משום לא תתגודדו וכל שכן שאין לנהוג היתר בשתייהן.

3. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' רלג סעי' א

מי שהתפלל תפלת המנחה לאחר ו' שעות ומחצה ולמעלה, יצא. ועיקר זמנה מט' שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנן, ולרבי יהודה עד פלג המנחה, שהוא עד סוף י"א שעות חסר רביע ... ואסיקנא, דעבד כמר, עבד, ודעבד כמר, עבד; והוא שיעשה לעולם כחד מינייהו, שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה, שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה; ואם עושה כרבי יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה, צריך לזוהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה; ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה עד הלילה, אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה; ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה, יצא. ובשעת הדחק, יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה. הגה: ולדין במדינות אלו שנוהגין להתפלל ערבית מפלג המנחה, אין לו להתפלל מנחה אחר כך; ובדיעבד או בשעת הדחק, יצא אם מתפלל מנחה עד הלילה והיינו עד צאת הכוכבים.

Remodeling Work During the Three Weeks and the Nine Days

Q We are remodeling our kitchen. My wife ordered and signed a contract for work to be done on cabinets and other things that is supposed to start on July 15 (23 Tammuz). May work continue during the Nine Days [before and including *Tisha B'Av*] or must it be stopped?

5. משנה ברורה ס"י תקנא ס"ק יב, יג
יב [ובבנין של שמחה – והוא הדין כל בנין שאין צריך לו לדירתו, ורק שעושה כן להרווחה בעלמא, אסור; ואם שכר לנכרי קודם ראש חודש בקבלנות, מותר בכל, ואפילו בתשעה באב עצמו, דנכרי אדעתא דנפשיה עביד; והוא הדין אם קצין עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו, מותר לצייר מטעם זה. ומכל מקום אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר תשעה באב, תבוא עליו ברכה. ובית הכנסת, מותר, דהוי מצוה דרבים.]

יג [נוטח ליפול – ואפילו אם הוא בענין שאין בו משום סכנה [כגון שעומד הכותל בחצר ואפשר לסגור החצר ולא יכנס אדם לשם] אלא שיש לחוש להפסד ממונ, כגון שעל ידי נפילתו ישבר החומה ויתקלקל יותר, אפילו הכי מותר לבנות, אף שהוא בנין של שמחה, שהרי אינו עושה בשביל שמחה, כי אם בשביל הפסד.]

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנא סעי' יז
 טוב ליוהר מלומר "שהחיינו" בין המצרים על פרי או על מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר, ולא יחמיץ המצוה (וכן בפרי שלא ימצא אחר תשעה באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים) (בנימין זאב סי' קס"ג ותשובת מהרי"ל).

1. גמרא, יבמות דף מג ע"ב ב
 ... תניא: מראש חדש ועד התענית – העם ממעטין מעסקיהן מלישא ומליתן, מלבנות ולנטוע, ומליארם ומלישא; שבת שחל תשעה באב בתוכה – אסור לספר ולכבם (ואסור ליארם); ויש אומרים: כל החדש אסור.

2. גמרא, תענית דף יד ע"ב ב
 עברו אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן, בבנין, ובנטיעה. תנא: בבנין – בנין של שמחה, נטיעה – נטיעה של שמחה. אי זהו בנין של שמחה – זה הבונה בית התנות לבנו

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנא סעי' ב
 מ"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית התנות לבנו או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצלו, או מיני הדם ומיני אהלים; ואם היה כותלו **נוטח ליפול**, אף על פי שהוא של שמחה, מותר לבנות (ולצורך מצוה, הכל שרי) (ר"ן ספ"ק דתענית)

4. ספר מהרי"ל (מנהגים) ה"י שבעה עשר בתמוז ותשעה באב
 ומעשה באחד שקצב עם גוי לצייר ביתו, ומרם שגמר חל ראש חודש אב, ושאל פי מהרי"ל סג"ל, ואמר לו: לא נכון לצייר כל בין המצרים, והואיל דקייץ עמו והתחיל, יגמור; ואם יכול לפייסו בדבר מועט להמתין עד אחר תשעה באב, תבוא עליו ברכה.

Does Tasting a *Fleishig* Crumb Make One *Fleishig*?

Q

During a *milchig* meal, I saw a crumb on the table, which I assumed was from bread. I put it on my tongue and then realized it was a crumb from the coating of chicken schnitzel. Of course, I immediately spit it out. Could I have continued the *milchig* meal, or was I *fleshig* and therefore required to wait six hours?

4. ערוך השולחן יורה דעה סי' פט סעי' ה

ואחר שש שעות, כשמוציא בשר שבין השיניים, ינקרן ואין צריך להמתין כלל מזמן הניקור, ומכל מקום ודאי דצריך קינוח והדחה, והיינו לקנח פיו על ידי מעט פת שיאכל ולהדיחו במים, דאין יאכל חלב אחרי פה שיש בו בשר ואך רגע שהסירו, ולא גרע מבשר שאחר חלב דצריך קינוח והדחה

5. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן פט ס"ק א

ודע דאם לועם לתינוק תבשיל שיש בו שומן לכאורה לכל הפירושים אין צריך להמתין, דמושך ליכא, כיון דלא אכל, ובין שיניים ליכא. מכל מקום יש להחמיר להמתין שש שעות, משום לא פלוג, וישראל קדושים ואין לפרוץ גדר.

6. ערוך השולחן יורה דעה סי' פט ס"ק יד

ודע דמי שטועם תבשיל של בשר, ודאי אינה כלום ואין צריך להמתין, ומכל מקום קינוח והדחה צריך – כך כתב הפרי חדש ס"ק יח:

1. גמרא, חולין דף קה עמ' א

גופא, אמר רב חסדא: אכל בשר – אסור לאכול גבינה, גבינה – מותר לאכול בשר. אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא: בשר שבין השיניים מהו? קרי עליה: "הבשר עודנו בין שיניהם" (במדבר יא, לג). אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא – כי הוה אכיל בשרא האידנא, לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא – בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא – אכילנא.

רש"י שם

אסור לאכול גבינה – משום דבשר מוציא שומן, והוא נדבק בפה, ומאריך במעמו.

2. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הל' כח

מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה בין בשר עוף, לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות, מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' פט סעי' א

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישחה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו. והלועם לתינוק, צריך להמתין. הגה: ואם מצא אחר כך בשר שבין השיניים ומסרו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה

ש"ך יורה דעה שם ס"ק ד

צריך להדיח פיו – והר"ן כתב שצריך קנוח הפה ולא הזכיר הדחת הפה, וכן העתיק בבית יוסף באורח חיים שם ובתורת חמאת, והיינו דאזיל למעמיה דסבירא ליה בעלמא דלא בעינן הדחת הפה, אבל לדידן דבעינן הדחת הפה, וכמו שכתב הטור ושולחן ערוך בסעיף ב', הוא הדין הכא, ולזה כתב הרב צריך להדיח פיו, ופשיטא דבעי נמי קנוח, אלא שקיצר בלשון

Using a Knife Sharpener for *Milchig* and *Fleishig* Knives

Can I use the same mechanical knife sharpener for *milchig* and *fleishig* knives?

4. מרדכי, עבודה זרה סי' תתלג

... כשמוליכין הסכינים להשחיון בבית האומן ומחזירין לבו ביום, ליכא האי טעמא דספק ספיקא משום דבו ביום החזיר, אם כן אם נשתמשו בה, היינו בו ביום בודאי, וליכא למימר ספק משום דלא נשתמש בו כלל, דודאי רגיל להשתמש בו כיון דאין ישראל עומד על גביו, והלכך צריך להגעילו. וכן אומר רבינו תם דצריך שילך הישראל להשחזה, והיה מחמיר בהן יותר מבכלי עובדי כוכבים עצמם, ודוקא כשהניחם חצי היום בבית העובד כוכבים או יותר, אבל לפי שעה, לא ...

5. הגעלת כלים (כהן) פרק יג סעי' רפז

משחז סכינים: ינקחו וידיהו היטב (רם)

הערה רס שם

ועיין בפסקי רבינו יהואל מפאריש סימן מז: שמעתי כי רבינו שמשון היה מוזהר למסור סכינים לאומנים ... כי על ידי השיפה נעשה חם ובו היד סולדת, ושפין אותו מחלב ושומן חזיר ובעי ליבון – עד כאן. ובהערות המהדיר שם: חשש זה לא מצאתי בשאר ספרי הראשונים, ועיין מרדכי עבודה זרה, רמז תתלג ... אך היום אין דרך להשחז סכינים כשהם מלוכלכים בחמץ, ומהבלוע בתוכו אין הבליעה נפלטת, אפילו חם בחום שהיד סולדת בו ... דאין בליעה עוברת מכלי לכלי בלא רוטב ...

1. שולחן ערוך ורמ"א יורה דעה סי' צב סעי' ח מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הויעה עולה ונבלע בקדירה, ואוסרתה. הגה: ...וכן אם המחבת מכוסה, הכל שרי מידי דהוי אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה

2. גמרא, חולין דף קיא ע"ב

הלכתא: דגים שעלו בקערה – מותר לאוכלן בכותה; צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר – אסור לאוכלו בכותה.

רש"י שם

הלכך דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותה, כדאמר דאין נותן טעם הבא מן הממש אלא נותן טעם הבא מנותן טעם, דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס, אבל לסכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר, וכשחותך בצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש. ועוד, דמשום חורפיה בלע מפי מדגים הרתוחים, ואגב דוחקא דסכינא, פליט סכינא ובלע צנון.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' צד סעי' ז

בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר. אבל אם אינו בן יומו, או אם אינו יודע שהוא בן יומו, אינו אוסר אלא כדי קליפה. הגה: וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואם הסכין בן יומו ואין ששים בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה, והסכין, נעיצה בקרקע (ארוך כלל ל"ז), וכן נזהגין. ואפילו אין הסכין בן יומו, יש לקלוף הבשר מעט משום שמנונית הסכין (מור וכו' בשם סמ"ק).

דרכי תשובה שם ס"ק קב

... ועיין ביד יהודה ... וכתב דכל מה שכתב דאם חתך בשר צונן ורך, גם נעיצה אין צריך וסגי בקינות, דוקא אם קינחו מיד לאחר שחתך בה הבשר, או מהני הקינות לבד, אבל אם לא קינחו מיד ונתייבש הלחלוחית שעליו, צריכין נעיצה ...

Kashering a Water Kettle that Came in Contact with Cheese

I put a hot, pareve water kettle in a *milchig* sink and saw that it touched a relatively small piece of cheese. Do I need to *kasher* the kettle, and if so, how?

5. בית אדם מא (נח)

מפת מרק של בשר שנפל על כלי שמבשלים בו קאווע (קפה) ואין מבשלים בו חלב לעולם, ואין ששים נגד הטפה מה דינו? נראה לי דאף דקיימא לן דהקדירה לעולם אסור, היינו דוקא לבשל בו בשר, אבל אלו כלים שלעולם מבשלים בו רק קאווע נראה לי דמותר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב, דאף דקיימא לן דנ"ט בר נ"ט (נותן טעם בר נותן טעם) על ידי בישול אסור לכתחלה עם בשר, מכל מקום זהו רק מחמת ספק שמא מפעפע, ואם כן הוי ספק ספיקא: שמא אינו מפעפע, ואם תמצי לומר דמפעפע, שמא העיקר כדעת הפוסקים ובהכרעת השולחן ערוך דאפילו לכתחלה מותר. אך זה אינו, שהרי לכולי עלמא אסור לבשל בו לכתחלה כדי לאכול עם בשר. אך יש לצרף לפי מה שכתב הפרי חדש דבכלים דאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם, שמשתמשים בהן בשפע מותר, וכדפסק בשולחן ערוך סימן קכ"ב, והיא דעת הרשב"א, ואף שהש"ך כתב דלא קיי"ל הכי, מכל מקום יש לצרף להיתר עוד שימתין מעת לעת יש להקל.

1. שולחן ערוך ורמ"א יורה דעה סי' צב סעי' ח

מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלע בקדירה, ואוסרתה. הגה: ...וכן אם המחבת מכוסה, הכל שרי מידי דהוי אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קג סעי' ה

כל קדרה שאינה בת יומא חשיבה טעמה לפגם, ואינה אוסרת. ונקראת בת יומא כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור, וכיון שעבר עליה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור, אינה נקראת בת יומא.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' צה סעי' ב

ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכוחה. הגה: ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. (ריב"ן בשם רש"י ובארוך כלל ל"ד הביא המרדכי ואור זרוע). והמנהג לאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר בכל ענין (פמ"ק וארוך) ... וכן אם היה הכלי שנתבשלו בו נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומא, נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם חמין השני (שם בארוך)

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סי' תנא סעי' ד

כלים שמשתמשים בהם על ידי האור כגון שפודים ואסכלאות וכיוצא בהם, צריכים ליבון; והליבון הוא עד שיחיו ניצוצות ניתזין מהם. הגה: ויש מקילין אם נתלבן כל כך שקש נשרף עליו מבהוץ (מרדכי סי' פ"ז והגהות מיימוני פ"ז מהלכות מ"א). ונוהגין כסברא ראשונה בכל דבר שדינו בליבון, אבל דבר שדינו בהגעלה, רק שיש בו סדקים או שמחמירין ללכנו, סגי בליבון קל כזה.

4. גמרא, עבודה זרה דף עה ע"ב - עו ע"א

ולמאן דאמר נותן טעם לפגם – מותר, גיעולי עובדי כוכבים דאסור רחמנא היכי משכחת לה? אמר רב חייה בריה דרב הונא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי' גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא.

7. שולחן ערוך יורה דעה סי' קכא סעי' ו

כלי מתכות, אף על פי שיש אומרים שאם נשתמש בו איסור במקצתו נאסר כולו, משום דחם מקצתו חם כולו, אבל לענין הכשרו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו, בין לענין הגעלה בין לענין ליבון. הגה: ודוקא אם נשתמש בכולו, אבל אם ידוע שלא נשתמש רק בקצתו, כבולעו כך פולטו. (טור).

ש"ך שם ס"ק יח

כבולעו כך פולטו – וסגי בהכשר מקצתו. והיינו בדיעבד, אבל לכתחלה גם כן צריך להכשיר כולו, כמו שכתב הרב באורה חיים סי' תנ"א סעיף י"ב

Rinsing After Eating *Pareve* Food Cooked in *Fleishig* Pot

Q

I know that if one eats *milchig* food, he has to wash his hands and rinse his mouth before eating *fleishig*. What if he eats *pareve* food that was cooked in a *fleishig* pot? Although he does not have to wait six hours, does he at least have to clean his mouth and hands?

4. כף החיים יורה דעה סי' פט ס"ק סא

אכל תבשיל שנתבשל בקדרה של בשר, לא בעי קנח ונטילה ומותר לאכול גבינה מיד (אליה רבא או"ח סימן קעג אות ד'; ברכי יוסף בשיורי ברכה אות ל"ד; זבחי צדק אות ל"ח)

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' צה סעי' ב

ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכותח. הגה: ויש מחמירין בצליה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. (ריב"ן בשם רש"י ובאר"ך כלל ל"ד הביא המרדכי וא"ו). והמנהג לאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר בכל ענין (סמ"ק ואר"ך). ודוק לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחלה (באיסור והיתר האר"ך). וכן נהגו. וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו, וכן לחיפך (סברת עצמו). וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומן, נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני (שם באר"ך).

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' פט סעי' ג

אכל תבשיל של בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה; והנטילה ביניהם אינה אלא רשות. (ויש מצריכים נטילה) (שערים והגהות ש"ד). אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר, או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו. הגה: ושומן של בשר, דינו כבשר עצמו (רשב"א סימן ש"י/ש"ז; ומרדכי והגהות שערי דורא). ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גדר (אר"ך וב"י). מיהו אם אין בשר בתבשיל, רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה (שם). ואין בו מנהג להחמיר. וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב, מיהו יש ליטול ידיו ביניהם, ואפילו לא יאכל בשר ממש רק תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה, אם נגע בהן בידיו (בשערים והג"ה שערי דורא).

3. ש"ך שם ס"ק יט

מיהו אם אין בשר בו מותר – לקמן ריש סימן צ"ה יתבאר דאפילו לאכלו עם גבינה מותר, דהוי נ"ט בר נ"ט (נותן טעם בר נותן טעם). ונראה דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אחר כך, היינו אפילו נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה, דהוי קצת ממשות של איסור, דבכי האי גוונא אסור לאכלו עם גבינה, כמבואר לשם ושרי הכא.

What May a Slaughterhouse Do With Non-Kosher Byproducts?

We want to open a kosher slaughterhouse in South America and were wondering if it is permitted to sell the non-kosher parts of the animals to non-Jews. That makes economic sense, but is it permitted to benefit from forbidden foods?

1. גמרא, פסחים דף כג ע"א

והרי שרצים, דרחמנא אמר ושקין הוא לא יאכל, ותנן: צידיי היה ועופות ודגים, שנודמנו להם מינין טמאין – מותרין למוכרן לנכרים! – שאני התם, דאמר קרא "לכם" – שלכם יהא. – אי הכי, אפילו לכתחלה נמי! – שאני הכא, דאמר קרא "יהיו" – בהוייתן יהו.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קיז סעי' א

כל דבר שאסור מן התורה, אף על פי שמותר בהנאה, אם הוא דבר המיוחד למאכל, אסור לעשות בו סחורה (לשון המחבר), או להלוות עליו (תרומת הדשן סימן ר') ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עובדי כוכבים אסור (כך משמע מבית יוסף מהנהגות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות), חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: "יעשה לכל מלאכה" (ויקרא ז, כד). ואם נודמנו לצייד היה ועוף ודגים טמאים, וכן מי שנודמנה לו נבלה וטריפה בביתו, (טור), מותר למכרם ובלבד שלא יתכוין לכך.

3. דברים פרק יד פסוק כא

לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי

4. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ו עמוד א

וכי אית ליה, לא עבר משום "עור לא תתן מכשול"? והתניא, אמר רבי נתן: מניין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח? תלמוד לומר: "ולפני עור לא תתן מכשול"; והא הכא דכי לא יהבינן ליה, שקלי איהו, וקעבר משום "לפני עור לא תתן מכשול"? הכא במאי עסקינן – דקאי בתרי עברי נהרא. דיקא נמי, דקתני "לא יושיט" ולא קתני "לא יתן", שמע מינה.

5. גמרא, פסחים דף מ ע"ב

ההוא ארבא דחיטי דמבעא בחישתא, שריא רבא לזבני לנכרים. איתיביה רבה בר ליואי לרבא: כגד שאבד בו כלאים – הרי זה לא ימכרנו לנכרי, ולא יעשה בו מרדעת לחמור, אבל עושין אותו תכריכין למת. לנכרי מאי טעמא לא – לאו משום דהדר מזבין לישראל? – הדר אמר רבא: לזבינהו קבא קבא לישראל, כי היכי דכליא קמי פיסחא.

רש"י שם

חישתא – שם הנהר; טבעה קודם הפסח, והיו בה חימין. שאבד בו כלאים – שנארג בו חוט של כלאים, ואינו ניכר. הרי זה לא ימכרנו לנכרי – דהואיל ואין כלאים שבו ניכרים, אתי לזבניה האי נכרי לישראל, ולביש להו ישראל ולא אדעתיה. ולא יעשנו מרדעת – דילמא הדר שקיל ליה מהתם, ותופרו באחד מבגדיו. אבל עושין אותו תכריכין למת – דמהתם תו לא שקיל ליה, דבגדי המת אסורין בהנאה ... והני חימין, כיון דלא מינכר חימין דידהו – אתי האי נכרי והדר מזבין להו לישראל. קבא קבא – קב לזה וקב לזה, ולא הרבה לאיש אחד.

6. שולחן ערוך יורה דעה סי' פד סעי' ה

תולעים הנמצאים בקמח, וכיוצא בו, אסורים. שמא פירשו, ושרצו על הארץ וחזרו (תשובת הרא"ש כלל כ' סימן ג'). הגה: והוא הדין במלח, או שאר דברים שאינו משקה (תשובת הרא"ש כלל כ') והנהגות ש"ד בשם מהר"ם וע"פ עיין ב"י. ואסור למכרו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרנו לישראל

Tovelling Commercial Food-Producing Equipment

Q Is it necessary to *tovel* equipment used in commercial food production (e.g., in a restaurant or factory)? Some equipment is impossible to *tovel*. Some equipment is too big to *tovel* anywhere but in a natural body of water, and sometimes the nearest *mikveh* is very far away. What should one do?

ביותר דעה (סוף סי' ק"ב), אך השאלה על מה שמשמש בכלי בשעת אכילה ושתייה, ואף דהוי בידו רק בתורת שאלה או שכירות לשעת אכילה ושתייה, מכל מקום הרי מבואר ביורה דעה שם (סעי' ח') דהשואל או שוכר כלי מישראל שקנאו מעכו"ם טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון ומקורו בתוספות ורא"ש עבודה זרה (דף ע"ה ע"ב) בשם הרשב"ם.

אמנם יש לדון בזה, כיון דכל הכלים בבית אכסניא חמה רק לצורך עסקו, לצורך אחרים, ולא לצורך תשמישי בני ביתו, יש לומר דהוי כמו קונה לסחורה, עיין בית יוסף יורה דעה שם, וט"ז שם (ס"ק י'), ומבואר שם בשולחן ערוך והוא מהגהת אשר"י, דאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו, אין צריך להטבילו, ואף שאיסור והיתר מחמיר, וכתבו הט"ז והש"ך דיש להטבילו בלא ברכה, מכל מקום הפרי חדש חלק עליו, וכתב הבינת אדם (סי' ס"ה) דיש לסמוך על הפרי חדש לעת הצורך... ובזה כתב הדרכי תשובה ביורה דעה שם (סעיף קטן ע'), ליישב המנהג בכל העולם דשותין שכר ומים בצנצנת של בעל המוזג, ואף אם הוא ישראל מקלי הדעת, ואף אם בודאי לא טבל הכלים. וכתב הטעם כי אצל השותה הוא רק בשאלה, ולא נתחייב אצל הראשון, כי בעל המוזג אין צריך להטביל הכלים כלל, כיון שהם אצלו רק לצורך סחורה ...

(ב) אמנם מה דפשיטא ליה להדרת כבוד תורתו ז"ל, מסתפקי ליה להגאון בתשובות מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון (אות קל"ז), דכתב יש לעיין אם קונה אחד כלים על מנת להשכירם לאכילה, אם חייב להטבילם ...

5. שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סי' מב

אם כן ממילא אף אם בעלי החרושת העושים הקופסאות הם ישראל, והם קונים הקופסאות הריקנים מהעכו"ם, אינם מחויבים לטבול הקופסאות מקודם, כיון דהם אין משתמשים בהם כלל לאכילה, רק הם מוכרים לאחרים, והאחרים גם כן אין מתכוונים כלל לקנותן

6. שולחן ערוך יורה דעה סי' קכ סעי' טז

אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב, יתננו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו. הגה: וכן יעשה אפילו בחול, במקום שאין לו מקוה (בית יוסף).

1. גמרא, עבודה זרה דף עה עמ' ב

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אפילו כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי, בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת: אי הכי, אפילו זוזא דסרבלא נמי! אמר ליה: כלי סעודה אמורין בפרשה

2. ערוך השולחן יורה דעה סי' קכ סעי' לט

ודע דלא ראינו מעולם שיטבילו היורות של ברזל או של נחשת הקבועים בהתנורים שמחממין בהם הרבה המין. ואין לומר מטעם דהמחוכרים לתנור והתנור מחובר לקרקע ודינם כקרקע ולא ככלי, שהרי קיימא לן דתלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש ... ומכל מקום יש לומר דמכל מקום אינם בכלל כלי סעודה, דכלי סעודה לא מקרי אלא כשמטלטלין אותם ממקום למקום. עוד אפשר לומר דכל כלי שהיא גדולה יותר מדאי והיא עשויה שממנה ישפכו לכלים קטנים, גם כן אינה נקראת כלי סעודה, והיא כלי אוצר ולא כלי סעודה. ולכן לא ראינו מעולם שיטבילו חביות גדולות של מתכות האצורים בהם מים או שארי משקין, דכיון שהיא גדולה יותר מדאי, אינה נקראת כלי סעודה, דכלי סעודה הוי מה שמשמשין בהם אצל התנור ובבית המבשלות ובשלחן האכילה ולא הכלים הגדולים שלהם מיוחד מקום בפני עצמו ...

3. בית יוסף יורה דעה סי' קכ

וכתוב בהגהות אשרי (שם): אבל אם לקחו חבירו לחתוך קלפים ולא לצרכי סעודה, אין צריך להטבילו שהרי שאל הוא בידו – עד כאן לשונו. והיה נראה לי דישאל שקנה כלי מגוי לסחורה, אם מכרו לישראל אחר, אין הקונה צריך להטבילו, דכיון דלא נתחייב ביד הראשון, שהרי לא היה עומד אלא לסחורה, ודמי להא דהגהות אשרי בלקחו לחתוך ולא לצרכי סעודה. אבל מדסיים וכתב: "שהרי שאל הוא בידו", משמע שאם היה לקוח בידו, היה חייב טבילה ...

4. שו"ת מנחת יצחק חלק א סי' מד

על דבר השאלה, האין הדין בדבר השכיה טובא, במי שמתארח בבית אכסניא ישראל, אשר הכל בסדר, זולת הא שאינם נוהרים בטבילת כלים חדשים ...
(א) תשובה: הנה הא פשיטא להלכה, דאם עבר והשתמש בכלי בלא טבילה דלא נאסר מה שנשתמש בו, כמבואר

Tevillat Keilim When There Is an Air Pocket

I tavelled a big pot in the mikveh, putting the pot in on an angle. Some bubbles came out, but I am sure that an air pocket remained. Do I have to redo the tevilla?

או מן השערות חוץ למים, לא עלתה אותה מבילה כלל מן התורה. ולא דמי להא דקיימא לן דמדאורייתא מעוטו ומקפיד עליו אינו חוצץ, דשאני התם דמכל מקום הכל מכוסה במי מקוה אלא שיש על מעוטו דבר החוצץ, וכיון דלא הוי על רובו, במל לגבי הגוף ולא חייץ מן התורה, וכן ברוב ואינו מקפיד עליו ...

5. חזון איש, יורה דעה סי' צה ס"ק ג
... ומעם מיעוט המקפיד שאינו חוצץ אינו מצד ביטול הופת לגוף, אלא שאינו חשוב לחוץ ולהבדיל בין גופו למים, וכיון שכולו תוך המים ורובו נוגע במים, החשיבתו תורה מבילה.

6. ביאור הלכה סי' קסא סעי' א
מקפיד וכו' – עיין במשנה ברורה ובשער הציון. ואף דמבואר ביורה דעה קצ"ח סעיף ט"ז בהג"ה דאם מקפדת, אפילו בדבר לח חוצץ, לעניות דעתי ברור דהרמב"ם שם, דסבירא ליה דמעם לח הוא מפני שנמחה במים, על כרחך דלא סבירא ליה כן, כדמוכח שם בבית יוסף גופא בהעתיקו דברי המרדכי, עיין שם. ורק דהרמ"א חשש שם לענין מבילה לדברי הרוקח והמרדכי, דמעם לח הוא משום שאינה מקפדת, וכאן בעניננו לענין נטילת ידים, בודאי יש להקל כדעת הרמב"ם ...

7. שולחן ערוך יורה דעה סי' רב סעי' ו
כלי שכפה פיו למטה והכניסו למים, אם פיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה, לא עלתה לו מבילה, לפי שלא יגיעו המים לשוליו אפילו אם מכניסו כולו למים.

ט"ז שם ס"ק ו
אם פיו צר קצת כו' – במשנה כתוב סתם שאין מטבילין כלי דרך פיו, ופירש הר"ש: "כל כלי שבתחילת הכנסתו במים כופהו על פיו, אין המים נכנסים לתוכו לעולם, ואפילו מכניסו לתוכו כולו" עד כאן לשונו. ובית יוסף חידש מסבירא דנפשיה, שבכלי רחב נכנסין המים לתוכו, ועל כן חילק כאן בשולחן ערוך בין צר. ומורי חמי ז"ל חלק עליו ואמר שבדוק ומנוסה הוא שכל כלי אפילו רחב, אין המים נכנסין עד שולי הכלי מבפנים מחמת האויר שבתוכו. והאמת הוא כן, אלא שבכלי רחב ואין בו חלל גדול כמו קערות וכיוצא בהם נכנסים לתוכו, ובוה צדקו דברי הבית יוסף. ולפי זה אתי שפיר מה שכתב בסימן ר"א סעיף ס"ג דאם מטביל במקוה מצומצם את היורה ושאר כלים, מטבילין דרך פיו, וכאן כתב שבדרך פיו אין כאן מבילה. ולפי מה שכתבנו ניהא דהיורה אפשר שהוא רחב מאד. ועוד יש לומר דלעיל לא אמר ממש דרך פיו אלא בתוך המים מהפכו קצת.

1. משנה, מקוואות פרק י משנה א

כל ידות הכלים שהכניסן שלא כדרך, או שהכניסן כדרך, ולא מרקן, או שמרקן ונשברו, הרי אלו חוצצין. **כלי שהטבילו דרך פיו, כאילו לא טבל.** הטבילו כדרך כלא זבורית, עד שיטנו על צדו.

ר' עובדיה מברטנורא שם

כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל – דכל כלי שבתחילת הכנסתו במים כופהו על פיו, אין המים נכנסין לתוכו לעולם אפילו מכניסו כולו, עד שיטנו. **כלא הזיבורית** – שלא הטביל בית ידו או דבר נוסף שיש בכלי באחת מקצותיו. ולהכי קרו ליה זבורית, שאינו עיקרו של כלי. ואין המים באין בהן עד שיטנו על צדו. וכל הני דמתניתין כולוהו מעמא שיבואו המים בכולן.

2. קרית ספר, הלי מקוואות פרק ג'

כלי שהפך פיו למטה והטבילו, כאלו לא טבל. נראה דלא הויה מבילה כלל מדאורייתא, וכדתנן: כאלו לא טבל (פרק בתרא דמקוואות). ומעמא, דאינו ראוי לביאת מים כיון שאין המים נכנסים לתוכו לעולם, ואפילו מכניסו כולו במים. וכן כלי מלא משקין דחייצי, וכשלא נשתנו מראיהן, דלא נתבטלו במי המקוה. ואיפשר דבתרומיהו נמי לא הויה חציצה מדאורייתא אלא אם כן איכא רוב הכלי עם דבר חוצץ שבוהין.

3. גמרא, עירובין דף ד עמ' ב

חציצין – דאורייתא נינהו! דכתיב "ורחץ את כל בשרו (במים)" [מסורת הש"ס: "ורחץ במים את כל בשרו"] – שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים. "במים" – במי מקוה, "כל בשרו" – מים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן – אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיעורו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. כי איצטריך הילכתא – לשער, וכדרכה בר רב הונא. דאמר רבה בר רב הונא: נימא אחת קשורה – חוצצת, שלש – אינן חוצצות, שתים – אינן יודע. שער נמי דאורייתא הוא, דתניא: "ורחץ את כל בשרו" – את הטפל לבשרו, וזהו שער! – כי אתאי הילכתא – לרובו ולמיעוטו, ולמקפיד ולשאין מקפיד, וכדרכי יצחק, דאמר רבי יצחק: דבר תורה, רובו ומקפיד עליו – חוצץ, ושאינו מקפיד עליו – אינו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד.

4. סדרי טהרה סי' קצח ס"ק א

כל גופה בפעם אחת – בתורת כהנים בפרשת אמור יליף מדכתיב "כי אם רחץ בשרו במים וטהר" – מה ביאת שמשו כולו כאחת, אף ביאת בשרו במים כולו כאחת. ומהאי מעמא, אם בשעת מבילה נשאר כלשהו מהגוף

Hafrashat Challa When Part Was Baked and Part is Dough

I used 2 kilograms of flour to bake several *challot*. I remembered about *hafrashat challa* only after baking most of the batch and freezing the remaining dough (which I did not need for that Shabbat). How do I do *hafrashat challa* now?

4. שו"ת שבט הלוי חלק ד סי' קמה

סע' ב – אבל העושה עיסה לחלקה בבצק פטורה, ועיין בפתחי תשובה סוף סעיף קטן ב' מה שכתב בשם שו"ת בית אפרים ליישב המנהג, דדוקא אם דעתו לחלק באופן שלא יבואו אחר כך לידי צירוף לעולם וכו' – לדעת הבית אפרים דווקא בכי האי גוונא דיכא על כל פנים אחר כך לידי צירוף סל, דאין החלוקה עומדת להתקיים, אבל כשעושים עיסה על מנת לחלק לעצמן עיסות קטנות ונאפות אחת אחת באופן שאפילו בתנור אין צירוף לשיעור, וגם אין מקפידין לצרפן אחר כך בסל, אם כן אי אפשר להפריש חלה בברכה, דנקרא על מנת לחלוק. וכמדומני שאין נזהרין בזה ומפרישים בברכה גם בכי האי גוונא; אם כן מנהגינו כדעת הגר"א כאן סעיף קטן ז' דפסק שדווקא על מנת לחלק לאחרים פטור, ואיתו מירושלמי ריש פ"ד דחלה, וכמשמעות לשון הש"ס שם.

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' שכו סעי' ה

אם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל, הרי זה מפריש מן הפת.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' שכו סעי' ב

חמשת מיני תבואה מצטרפין, שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן, מצטרפין. במה דברים אמורים, כשערבן קמח, אבל אם לש כל אחד לבדו, ואין בו כשיעור, ומדבקו למין אחר, אין מצטרפין אלא בזה הסדר... ואם לש כל מין ומין לבדו ויש בו כשיעור, ורוצה להפריש ממין זה על זה, אין מפרישין אלא על מינו. כיצד? אין מפרישין חמשים על שום אחד מהם, ולא משום אחד מהם עליהם.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' שכו סעי' ב

נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תמכר, יעשנה פת. אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלקה בבצק, פטורה.

פתחי תשובה שם סי' ק

לחלקה בבצק, פטורה – כתבו הלבוש והדרישה וב"ח דדוקא אם רוצה לחלקה לאנשים הרבה, אבל בשביל שהוא מחלק לעצמו, לא מקרי עושה לחלק; וכתבו כן ליישב מנהגינו שנוהגות הנשים בערב שבת ללוש רק שיעור חלה ונוטלים חלה ומברכים, אף דדעתם לחלק לחמים שקורין קיטקי"ש שאין בהם שיעור חלה, משום דלא הוי לחלקה לאנשים הרבה. ועיין בתשובת בית אפרים חלק יורה דעה סי' ס"ט שכתב דמדברי התוספות בברכות דף ל"ח ושאר פוסקים מבואר דלינתא לחילוק זה. וכבר עמד על זה גם בספר תפלה למשה ועיין במעדני מלך הלכות חלה שכתב חילוק אחר, דדוקא אם מחלקה שלא לאפות עכשיו הכל אלא מסעודה למעודה אחרת כמו משחרית לערבית, אבל המחלק עיסת בצק לאפות מיד הכל, לא נפטור, עיין שם. וגם חילוק זה דחה בספר תפלה למשה שם, דמתוספות הנ"ל לא משמע כן. ובתשובות בית אפרים שם כתב ליישב המנהג, דדוקא אם דעתו לחלק באופן שלא יבואו אחר כך לידי צירוף לעולם, שאז היא חלוקה המתקיימת, פטורה, ואין חילוק בין איש אחד לאנשים הרבה, אבל אם דעתו לצרפה בעת אפיה ורודים ונותנים לסל אחד ואין חלוקת הבצק הוזה מופה להתקיים, לא מקרי עושה לחלק, עיין שם.

5. שולחן ערוך יורה דעה סי' שכה סעי' א

שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים, אם הם ממין הראוי להצטרף, כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד. ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצטרף, ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת. ואם נתנם על טבלא שאין לה לבזבז, אינם מצטרפים. הגה: ולכן כשמצרפם בכלי, יזהר שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי, דהיינו שיהא כל כנר אחד או עיסה למעלה מדופני הכלי (שור). ויש מי שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן.

The Propriety of a Traveling Sefer Torah

I daven with a minyan on a train car in Israel that is set aside for that purpose. Someone brings a sefer Torah to read from on Mondays and Thursdays. I have heard that one may not move a sefer Torah from its set place to read from elsewhere. Is what we are doing permitted?

3. שו"ת מהר"ם פדואה סי' פח

... כעובדא דידך לייחד תיבה וארון על יום או יומים ולתת בו הספר תורה ולהוציאו בשעת הקריאה ולהשיב אותה על העמוד, והקוראים בתורה יעקרו ממקומם לקרא על העמוד, ואחר כך יחזירו הספר תורה לארון, לא עלה על לב שום אדם לאוסרו, כי אין בו פגם לספר תורה מאחר שמיוחד לה ארון ועמוד להוציאה ולהכניסה ...

4. שו"ת תורה לשמה סי' נח

... ספר תורה של יחיד ומונח בביתו לקרות בו הוא עצמו, וכיון שהוא שלו ומונח בביתו, אין לספר תורה זה קביעות מקום לגמרי, אלא הוא ברצון בעליו – לכל מקום שירצה יוליכנו – ואין מטלולו נחשב גלות לספר תורה. ולכן עתה שרוצה בעליו להביאו לבית אהובו כדי לזכות לאהובו והמתפללין עמו שלא ישארו במועדים בלא קריאת ספר תורה, לית לן בה. והלא אם היה זה בעל הספר תורה רוצה לצאת מביתו ולדור בבית זה של אהובו, ודאי היה מוליך עמו הספר תורה גם כן.

והנה גדולה מזאת מצאנו בגמרא דיומא דף ע', דאיתא התם בברייתא: ואחר כך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים. הרי הגם דלא היו צריכים לקריאה זו שם, עם כל זה מביאו ומטלטלו ממקום למקום כדי להראות חזותו לרבים, ולא עוד אלא שמוליכו ומביאו בשעה אחת. ועם כל זה לא חיישי משום גלות הספר תורה. ומוכרח לומר התם היינו טעמא, כיון שהוא של יחיד אין לו קביעות מקום ויוכל בעליו מטלטלו לכל מקום שירצה. ואם כן כל שכן הכא בנידון השאלה, דאין מביאו ליום אחד דוקא, אלא לצורך קריאה של כמה ימים; ועוד דהם צריכים אליו לצאת בו ידי חובת קריאה בכל יום, וקובע לו מקום וכסא לכבודו, דודאי שרי

1. ירושלמי, יומא פרק ז הל' א

בכל אתר את אמר הולכין אחר התורה, והכא את אמר מוליכין את התורה אצלן? אלא על ידי שהן בני אדם גדולים, התורה מתעלה בהן. והא תמן: מייבלין אוריתא גבי ריש גלותא? א"ר יוסה בי רבי בון: תמן, על ידי שזרעו של דוד משוקע שם, אינון עבדין לו כמנהג אבהתהון.

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' קלה סעי' יד

בני אדם החבושין בבית האסורין, אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום הכפורים. הנה: והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד, אבל אם מכינים לו ספר תורה יום או יומים קודם, מותר (ואר זרוע הנהגות אשרי פ"ג דברכות); ואם הוא אדם חשוב, בכל ענין שרי (שם).

משנה ברורה סי' קלה שם ס"ק מז

אין מביאין וכו' – כדי לקרות בה בעשרה, והטעם שזולזל הוא לספר תורה להוליכה אל אנשים שצריכין לה, כי כבודה שילכו אנשים אליה.

ביאור הלכה שם

אין מביאין וכו' – המקור הוא מירושלמי המובא בבית יוסף: וזה לשונו שם: בכל אתר את אמר הלך אצל תורה, והכא את אמר מוליכין את התורה אצלן (נדהיינו מה דאיתא ביומא פרק בא לו חזן הכנסת נותן הספר תורה לראש הכנסת, והראש לסגן, והסגן לכהן גדול) אלא על ידי שהם בני אדם גדולים התורה נתעלה בהם וכו' עיין שם בבית יוסף. ובאמת הדבר תמוה, דהירושלמי מייירי כשאפשר לילך למקום שהספר תורה מונחת, ולכך זולזל הוא כשמוליכין ספר תורה אצלן, מה שאין כן בזה שאנוסים הם ורוצים לקיים מצות קריאת התורה, למה לא נביאה אליהם? מאי זילותא הוא לספר תורה כשבני אדם מהדרין אחריה לקרות בה אם נביאה אליהם, כיון שהם אינם יכולים לילך אחריה? אחר כך מצאתי בפרי חדש שתמה גם כן בזה, ובאמת כן הוא דעת האור זרוע דלחולה מותר להביא ספר תורה אצלו לקרות בה משום דאנוס הוא, וכמו שכתב בדרכי משה משמו. ובאור זרוע גופא מבואר טעמו, וזה לשונו: דאם לאותם מביאים בעבור כבודם, לזה שאנוס כל שכן שמביאים לביתו – עיין שם. ולפי זה הוא הדין בחבושים בבית האסורים, דמאי שנא. ולדינא נראה דאפילו להמרדכי דאוסר אפילו באנוס, אינו מייירי כי אם ביחידים החבושים ורוצים להכניף עשרה שם לקריאת התורה, בזה אוסר ונדלא כאור זרוע דמשמע שם דמתיר לחולה להכניף עשרה שם ולהביא הספר תורה אצלו, ומטעם דמן הדין יש לומר דאין חל על יחיד מצות קריאת התורה בזמן שאין יכול לילך לבית המדרש, אבל כשיש שם עשרה, כיון דחל עליהם חובת קריאה והם אינם יכולים לצאת משם וליילך אחריה, גם המרדכי מודה דצריך להביא להם ספר תורה לקרות בה. ומצאתי באלה רבה שגם הוא כתב לחד תירוצא דהמרדכי לא מייירי בשיש שם עשרה – כך נראה לעניות דעתי לדינא.

Placing Books on a Bima

Is it permitted to learn Torah with one's sefarim on the bima, given that it is intended for a sefer Torah?

3. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' קנד סעי' ח
הארון וכל מה שעושים לספר תורה, מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש, אפילו דחול. הנה: ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה, כגון: מטפחת של ספרים ושולחן שבבית הכנסת ומעילים של ספר תורה, וכתבו המעם משום דכיון שנהגו כן, ואי אפשר לזוהר, לב בית דין מתנה עליהם מעיקרא, כדי שלא יבאו בני אדם לידי תקלה, ואף על גב דלא התנו, כאילו התנו דמי. (תרומת הדשן סי' רע"ג ובית יוסף).

משנה ברורה שם סי"ק לה

ואי אפשר לזוהר – עיין בתרומת הדשן דמוכח שם דזהו דוקא בבית הכנסת, אבל לא בספר תורה של יחיד שיש לו בביתו.

4. מגן אברהם סי' קנד סי"ק טו

ואף על גב דלא התנו – ומוסיים בתרומת הדשן: "נדהקתי כדי לישב קצת מה שאין העולם נוהגין" – עד כאן לשונו. ומשמע שם דראוי לכל אדם כשמנדב דבר או להגזברים כשקונין, להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם.

5. שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סי' כו

(ג) אולם ראיתי להב"ח בתשובה (סי' יז) שנשאל אם מותר להשתמש בפרוכת שבלתה ונקרעה, ולעשות ממנה פריסה על העמוד שלפני השליח צבור להניח עליה הסידור והמחזור, וכן אם מותר לעשות ממנה פריסה לחופת התן וכלה, והשיב, שאמנם הפרוכת שלנו מקרי תשמיש דתשמיש, בין לרש"י ובין להתוספות מגילה (כו ב), שהרי אין אנו נוהגים להניח הספר תורה על הפרוכת, ולכן מותר לעשות ממנה פריסה על העמוד של שליח צבור להניח עליה סידור או מחזור, דהוה ליה עילוויא שמשמש בה תשמיש קדושה, אבל אסור לעשות ממנה חופה לחתן וכלה – עיין שם. ולכאורה זהו נגד דברי המגן אברהם שהתיר לעשותה חופת חתנים משום לב בית דין מתנה עליהם. אולם יש לומר שבמקום הב"ח לא נהגו עדיין מנהג זה להשתמש בפרוכת לחופת חתנים, ומכיון שיש על כל פנים על הפרוכת קדושת בית הכנסת, אין להשתמש בה לצורך הדיוט, אבל בזמן המגן אברהם שכבר נהגו כן, שפיר יש לומר שאחר שנהגו כן, לב בית דין מתנה עליהם. וכך כתב בשו"ת בית יהודה עייאש (חלק אורח חיים סוף סי' כז), דהאי טעמא דלב בית דין מתנה עליהם, והוי כאילו התנו עליהם מעיקרא, כמו שכתב הרמ"א (סי' קנד סעי' ח), לא מהני האי טעמא אלא להתיר מה שכבר נתפשט המנהג להקל, כגון להניח שאר ספרים וסידורים על בגד שמניחים עליו ספר תורה, וכן להשען על התיבה שמניחים עליה ספר תורה, וכיוצא בו, אבל בדבר שלא ראינו שנהגו להקל, מוקמינן ליה אדיניה, שאסור כל זמן שלא התנו בפירוש.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קנד סעי' ו

אין עושין מתיבה כסא לספר תורה; אבל מותר לעשות מתיבה גדולה קמנה, וכן מותר לעשות מכסא גדול כסא קמנ; אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (פירוש: כסא קמנ) לכסא; וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קמנ, או לעשות ממנו כים לספר תורה; אבל לעשות ממנו כים לחומש, אסור.

משנה ברורה שם סי"ק כו, כז

כז [מתיבה כסא – תיבה היא ארון הקודש. ואף דכסא הוא גם כן תשמישי קדושה, כדלעיל סי' ג, אפילו הכי אסור, דתיבה – הספר תורה מונח בה תמיד, וכסא – שהוא השולחן – אין נותנין עליו הספר תורה אלא לפעמים והוי הורדת הקדושה.

כז [כים לחומש – דהוילון משמש לפעמים לספר תורה גופא, כנ"ל; וחומש – אפילו אם הוא עשוי בגלילה, קדושתו קלה מספר תורה.

2. תרומת הדשן סי' רעג

שאלה: העולם נהגו ליהנות בכמה הנאות מן התיבה ומפות ומעילים של ספר תורה באקראי. יש צד היתר בדבר או לא?

תשובה: יראה דאם לא התנו עליהם בתחילה שיוכל לעשות בהן תשמיש, מילתא דפשיטא היא דאין צד היתר בדבר אפילו תשמיש עראי דאקראי, כדמוכח פ' בני העיר (מגילה כו ע"ב) ובכמה דוכתי, דאסור ליהנות ולהשתמש בתשמישי קדושה שום הנאה ותשמיש חול כל עיקר, ואפילו תשמיש קדושה אחרת קלה ממנה אסור. ואם כן אסור להניח שום ספרים על התיבה שמניחין עליו ספר תורה, או לכסות שאר ספרים במפות ומעילים של ספרי תורות. אמנם על ידי התנאים, שרי אפילו לתשמיש חול, כדמיינתי אשירי מהירושלמי, דאם התנה על ארון הקדש, שרי לתת בו כלים. ואנן דלא זהירין בכל הני אפילו בלא התנאה נראה ליישב בדוחק, משום דהאידינא כמעט אי אפשר לזוהר לפי שיש לנו ספרי תורות רבות בבית הכנסת שיש להן הרבה מעילים ומפות, גם יש לנו ספרים רבים חומשים ומחזורים בבית הכנסת, ומאריכין אנן בשבתות וימים טובים בבית הכנסת בזמירות ובפיוטים מה שלא היה כן בימיהם, ולכך קשה מאד לזוהר שלא יניחו ספרים על התיבה, או שלא יטלו מעילים ומפות לכסות בהן ספרים, או גם שלא ישענו עצמם על התיבה וישבו על המעילים ומפות. ואמרינן בפרק ב' דקידושין (נד ע"ב) דאין מועילין בבגדי כהונה משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, דאי אפשר לזוהר. ואף על גב דמשמע התם מפירוש רש"י דדווקא הנאת שונג שרי מהאי טעמא ולא מזיד, מכל מקום שמעינן מהתם דבכי האי גוונא חשיב אי אפשר לזוהר. וכיון דהכי הוא, לב בית דין מתנה עליהם כי היכי דלא ליתו בהו איניש לידי תקלה. וכל מאן דיהיב כי הני מילי לבית הכנסת, אדעתא דחבר העיר וגדולי הציבור יהיב, ולכן מתנה שלא יחול קדושה עליהם כלל.

Does an Elevator Require a Mezuzah?

Is there a need to put a *mezuzah* in an elevator of a building of Jews?
Is there at least a value in placing one there?

1. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הל' ט

סוכת חג בחג ובית שבספינה פטורין מן המזוזה לפי שאינן עשויין לדירת קבע

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' רפו סעי' ז

מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו

3. פתחי תשובה יורה דעה סי' רפו ס"ק יא

ד' אמות – בספר חמודי דניאל (כתב יד) נראה דוקא בית דירה צריך דוקא שיהא ד' אמות על ד' אמות, אבל בית שער ומרפסת וג' אפילו לית בהו ד' על ד' חייבין, ועוד נראה כמי שיש לו בית גדול ויש לו חדרים קטנים להניח שם הפצים, דחייבים במזוזה

4. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סי' צג

ולפי זה היה ראוי לקבוע מזוזה בלא ברכה, על פתח העלעוועטער גופא, אבל לא על דלת הקבוע אשר דרך בו נכנסים להעלעוועטער, דממה נפשך: אם פטור על העלעוועטער, גם על פתח הקבוע פטור, (וממילא אין צריך רק למזוזה אחד שעל פתח העלעוועטער העולה ויורד, ולא מזוזה בכל עליה ועליה בפתח הקבוע) – אכן כיון שגם נדון החימודי דניאל הוי פלוגתא דרבנן, והרצתה לסמוך על המקילין, יש לו על מה לסמוך, כמבואר בספרי (חלק ג') שם, כן גם בעלעוועטער, אף אם יש בו ד' על ד', כיון שאין אנו חושבים רק אם הוי שמים דירה בפני עצמו, כך נראה לעניות דעתי.

5. שו"ת באר משה חלק ב סי' פח

ולפי זה פסקתי לאחד ששאל אותי הלכה ולמעשה אם בית שכל הדרים בו הם יהודים אם העולה והיורד (עלעוועטער בלשון המדינה) אם חייב במזוזה ואמרתי דלא מבעיא דהחדר העלעוועטער בודאי פטור אלא אפילו הפתח הגדול להעלעוועטער פטור ממזוזה ... דאיה מצינו לחייב פתח שלרוב פעמים הפתח פתוח לבור גדול, לאוויר בעלמא בלא שום מקום לדור ...

A Mezuzah at a Jewish-Owned Commercial Establishment

If a Jew owns a restaurant that is in a non-Jewish area and is run by non-Jews (the Jewish owner visits only occasionally), must he affix *mezuzot* to its doorposts?

5. שולחן ערוך יורה דעה סי' רפו סעי' יא
והחנויות שבשוקים, פטורים.

ט"ז יורה דעה שם ס"ק י

והחנויות שבשוקים פטורים – דלאו דירות ניהו. ונראה לי: אפילו אם יושבין בהם בכל יום, פטורים, דכיון דאינם שם כליל מיקרי עראי כדמצינו בחושן משפט סי' קמ סעי' ח' לענין חזקה. ובפרישה הניח זה בצריך עיון. ולעניות דעתי נראה כמו שכתבת; ולא דמי לבית התבן או אוצר, דשם תשמיש השייך לו, אין חילוק בין יום ללילה – כן נראה לי. אבל חנות שהוא בביתו, פתוח לרשות הרבים, פשיטא שצריך מזוזה לפתחו.

6. רמ"א יורה דעה סימן רפו סעי' א

אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים)

ש"ך שם ס"ק ו

בית כו' פטור – כיון שהמקצת הוא של עובד כוכבים, וגם משום סכנה כדי שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים, וכן שערי הצירות ושערי עירות פטורים מהאי טעמא משום סכנה

1. גמרא, בבא מציעא דף קא עמ' ב

תנו רבנן: המשכיר בית לחבירו – משכיר חייב להעמיד לו דלתות, לפתוח לו חלונות, לחזק לו תקרה, לסמוך לו קורה. ושוכר חייב לעשות לו סולם, לעשות לו מעקה, לעשות לו מרזב, ולהטות את גגו. בעו מיניה מרב ששת: מזוזה על מי? – מזוזה? האמר רב משרשיא: מזוזה חובת הדר היא!

2. ערוך השולחן יורה דעה סי' רפו סעי' ג

ויש להסתפק כשהישראל מחזיק בביתו משרתים אינם יהודים ומיוחד להם חדר להם לבדם, אם אותו החדר חייב במזוזה. ונראה דחייב, דהא דירת ישראל היא לעבדיו, ולא דמי למשכיר ביתו לאינו יהודי דפטור, משום דמזוזה חובת הדר היא כמו שכתוב בסי' רצ"א דהתם לא מקרי דירת ישראל, דשכירות לשעתו כממכר הוא לכמה דברים, אבל הכא דירת ישראל היא. ומטעם זה נראה לי דגם חדר המיוחד לקטנים חייב מן התורה במזוזה

3. תוספות, מנחות דף מד עמ' א ד"ה "טלית"

... יש לומר דמזוזה נמי מדרבנן, דתרי "ביתך" כתיבי. והא דבעי בסוף השואל (בבא מציעא דף קא עמ' ב): מזוזה על מי? ופריך: הא אמר רב משרשיא חובת הדר היא? לאו לחיובי שוכר מייתי לה, אלא הכי קאמר: פשיטא שהמשכיר אינו חייב, כיון שאינו דר שם. וכן פרק קמא דמסכת עבודה זרה (דף כא עמ' א ושם) דפריך: בית נמי מפקע ליה ממזוזה? ומשנ: חובת הדר היא – פירוש: שאם ירצה, לא ידור בו אלא ישתמש בו לתבן וקש ולא מיחייב

4. ערוך השולחן יורה דעה סי' רפו סעי' ד

וחיוב מזוזה לאו דווקא בבית שדר בה הוא ובני ביתו ואוכלין ושותין וישנים שם, דהוא הדין אם רק משתמש בו באיזה תשמיש, חייב במזוזה. ולכן שנו חכמים ביומא נ"א, א' דבית התבן ובית הבקר ובית העצים ורפת בקר ולולין וחדר ומרתף שמונחים שם אוצרות יין ושמן או שאר מיני פירות או מין סחורה חייב במזוזה. וראיה לזה שהרי התורה חייבה שערים במזוזה, ושם שער הוא רק בחצר ורחוב ועיר, דבבית אקרי פתח, כמבואר ריש עירובין, והרי בחצירות וברחובות ליכא ישיבה קבועה אלא חילוך בעלמא, וכל שכן באלו שיש שם תשמישים, ואפילו אינו משתמש בעצמו שם אלא על ידי משרתיו אינם יהודים, מכל מקום דירתו היא וחייבת במזוזה

Trying on a *Tallit Katan* Without *Tzitzit*

Q I was trying on some pairs of *tallit katan* (the four-cornered garment upon which *tzitzit* fringes are attached) in a store to see what size would be best for me. Afterwards, I wondered whether what I had done was permissible since *tzitzit* were not attached, and I consequently had worn a four-cornered garment without *tzitzit*.

1. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הל' י

היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שחייב לעשות מצוה זו, אם יתכסה בכסות הראוי לציצית, ישלל לה ציצית ואחר כך יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית, הרי ביטל מצות עשה ...

3. משנה, כלאים פרק ט משנה ה

מוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועים מפשילין במקל:

ר"ש שם

ובלבד שלא יתכוין להנאתו - ומחבא דייקנן בשילהי כירה (דף מו ב) דדבר שאין מתכוין מותר, ואפילו במידי דכי מוכין, איכא איסורא דאורייתא

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' יד סעי' ג

השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת, פטור מלהטיל בה ציצית כל שלושים יום, דכתיב: "כסותך" - ולא של אחרים. אבל אחר שלושים יום, חייב מדרבנן, מפני שנראית כשלו. שאלה כשהיא מצוייצת, מברך עליה מיד.

4. תוספות, נדה דף סא עמ' ב ד"ה "אבל עושה"

... וקשה דהא ציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה, ומוכרי כסות דפטירי מכלאים פטורים נמי מציצית ...

משנה ברורה שם ס"ק יא

מברך עליה - ויש מחמירין וסוברין שלא לברך אלא אם כן נתן לו בפירוש במתנה על מנת להחזיר. אך רוב האחרונים מסכימים לפסק השולחן ערוך, והטעם הוא, דהא אדעתא דהכי השאילה לו, שיברך עליה, וכיון שאי אפשר לו לברך אלא אם כן תהיה שלו, הוי כאילו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר. ולכתחלה בודאי יותר טוב לבקש מהמשאיל שיתן לו במתנה על מנת להחזיר ולא לעיכובא. ודוקא אם שאל ממנו טלית המיוחד למצוה, אבל אם הוא בגד העומד ללבישה ורק כיון שפתחו רובו עושין בו ציצית, ולא נעשה בשביל מצות ציצית, וכן אם שאל טלית לעלות לתורה או לעבור לפני התיבה או לדוכן, שאינו אלא משום הכבוד, אין מברכין עליו, דאולי היה רצונו להשאילו רק למלבוש להוד ולא להקנות לו. ויש הולקין בזה וסבירא להו דבכל גווני מברכין. על כן כתב בדרך החיים דיותר טוב שיכוין בכל אלו שלא לקנות, כדי שלא יצטרך לברך לכולי עלמא, לבד מהטלית ששאל בעת התפלה לצאת בו. וכל זה בטליתות של איש פרטי, אבל בטליתות של קהל, כעין שלנו המצויות בבתי כנסיות, צריך לברך עליו לכולי עלמא אפילו כשלו בשו רק לעבור לפני התיבה או לעלות לתורה, משום דטלית של קהל אדעתא דהכי קנוהו מתחלה שכל מי ששובש אותו שידיה שלו, כמו באתרוג ...

Checking the *Tzitzit* of a *Shul Tallit*

Q

A non-regular to our *shul* came without a *tallit* and was given a *shul tallit*. The guest proceeded to check each *tzitzit*, counting the knots and strands before putting on the *tallit*. Is it proper to do such an examination on Shabbat? Isn't this discourteous?

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' יד סעי' ג
... שאלה כשהיא מצוייצת, מברך עליה מיד.

משנה ברורה שם ס"ק יא

מברך עליה - ויש מחמירין וסוברין שלא לברך אלא אם כן נתן לו בפירוש במתנה על מנת להחזיר; אך רוב האחרונים מסכימים לפסק השולחן ערוך; והטעם הוא, דהא אדעתא דהכי השאילה לו, שיברך עליה, וכיון שאי אפשר לו לברך אלא אם כן תהיה שלו, הוי כאילו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר. ולכתחלה בודאי יותר טוב לבקש מהמשאיל שיתן לו במתנה על מנת להחזיר ולא לעיכובא. ודוקא אם שאל ממנו טלית המיוחד למצוה, אבל אם הוא בגד העומד ללבישה, ורק כיון שפתחו רובו עושין בו ציצית ולא נעשה בשביל מצות ציצית, וכן אם שאל טלית לעלות לתורה או לעבור לפני התיבה או לדוכן שאינו אלא משום הכבוד, אין מברכין עליו דאולי היה רצונו להשאילו רק למלוש לחוד ולא להקנות לו. ויש חולקין בזה וסבירא להו דבכל גווני מברכין; על כן כתב בדרך החיים דיותר טוב שיכין בכל אלו שלא לקנות כדי שלא יצטרך לברך לכולי עלמא לבד מהטלית ששאל בעת התפלה לצאת בו. וכל זה בטליתות של איש פרטי, אבל בטליתות של קהל כעין שלנו המצויות בבתי כנסיות צריך לברך עליו לכולי עלמא, אפילו כשלושנו רק לעבור לפני התיבה או לעלות לתורה, משום דטלית של קהל אדעתא דהכי קנוהו מתחלה שכל מי שלובש אותו שיהיה שלו כמו באתרוג.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' ח סעי' ט

קודם שיברך, יעיין בחומי הציצית אם הם כשרים, כדי שלא יברך לבטלה.

משנה ברורה שם כב

לבטלה - אף על גב דבלאו הכי יש חשש איסור, שילבש בגד של ארבע כנפות בלי ציצית, מכל מקום מוקמי ליה אחזקתיה שהיה כשר, רק משום חומר ד"לא תשא" שיש על ברכה לבטלה החמירו לבדוק. ולפי זה, מי שלובש כמה בגדים של ציצית, אין צריך לבדוק אלא אחד מהם, כיון דברכה אחת לכולם. אבל האחרונים כתבו דצריך לבדוק כולם - אחד, דלא סמכין אחזקה במקום דיכולין לבררו, וגם דחזקה גרועה היא, דעשוין החוטין ליפסק. ולכן צריך לבדוק בכל יום בבוקר כשלושנו, ואז אף שהסירן והסיה דעתו מהם, אף דצריך ברכה כשהחזיר ולובש, אפילו הכי אין צריך לחזור ולבדוק, דבזמן מועט כזה אינו רגיל ליפסק, וסמכין אחזקה. ואפילו בבוקר אם על ידי הבדיקה, יתבטל מתפלה בצבור או שקראוהו לעלות לתורה, יכול ללבוש טליתו בלי בדיקה, והוא שיודע שהיו החוטין שלמים אתמול. ומכל מקום, נכון לעיין קצת מאי דאפשר. ואם שאל טלית מאחר לעלות לתורה, דמנהגינו שלא לברך עליו, אין צריך לבדוק כלל [ועיין בביאור הלכה]. ואם בדק הטלית כשהסיר אותו מעליו והניחו בכיסו שלו, אין צריך לחזור ולבדוק למחר כשמתעמף בו.

2. ביאור הלכה סי' יג סעי' ב ד"ה "קודם שיצא"

עיין במשנה ברורה מה שכתבנו לענין בדיקה בשבת ("והעולם אין נזהרין בזה"). ואולי טעם המנהג הוא משום דלמה יועיל הבדיקה, דאפילו לא ימצאם כראוי יהיה מותר ללבוש בשבת בבית הכנסת כפסק הרמ"א בסעיף ג'. אך זה לא יתורץ אלא למגן אברהם דטעם בדיקה הוא, שלא ילך בבגד בלא ציצית, אבל לפי מה שכתב הט"ז דטעם הבדיקה הוא משום חומר "לא תשא" בברכה לבטלה, אם כן יבדוק, ואם ימצא שהם פסולים, ילכש ולא יברך, ואפילו להמגן אברהם שייך הטעם דוקא בבית הכנסת, אבל אם לובש הטלית בביתו, כגון במקום שאין תיקון עירוב בעיר והמנהג שלובש הטלית בביתו, ושם בודאי צריך בדיקה משני טעמים: א' - שלא ילך בבגד בלי ציצית; ועוד - שהוא רוצה לילך בו לכרמלית או לרשות הרבים ...

Should a Single Man Wear a Tallit?

Q

In one of your articles, you related to the fact that most single Ashkenazi men do not have the practice of wearing a tallit for davening. I understand that some opinions connect this *minhag* to the juxtaposition in the Torah of *tzitzit* and marriage. However, the *Shulchan Aruch*, Rama, and most *poskim* disagree, ruling that the *mitzva d'orayta* of tallit begins at *bar mitzva*. Isn't it a mistaken *minhag* to avoid the *mitzva d'orayta* of wearing a tallit?

4. משנה ברורה סי' יז ס"ק י

... מ"ג ואילך, חייב בציצית כגדול; ומה שכתב בדרשות מהרי"ל בהלכות נשואין, שנוהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפים בציצית עד שנושאת להם נשים, וסמכו להן אקרא דכתיב "גדילים תעשה לך" וסמך ליה "כי יקה איש אשה", הוא דבר תמוה, דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' כד סעי' א

אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות, אינו חייב בציצית. וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, כדי שיוזכר המצוה בכל רגע ... ונכון ללבושו על המלבושים. לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה.

2. דרכי משה אורח חיים סי' ח ס"ק ג

... צריך להזהר באותן ארבע כנפות שיהיו גדולים קצת, שהקטן מתכסה בה ראשו ורובו, דבלאו הכי לא מיקרי בגד כלל, ולא כאותן שעושים אותן קטנים ביותר, כי די לנו כמה שהקילו הראשונים לצאת בהם אף על פי שהן בלבישה ולא בעיטוף, אבל לפחות משיעור טלית לא עלה על דעתו, כן נראה לי. אך מדברי המרדכי שהבאתי למעלה (דרכי משה הארוך ד"ה רחבו) משמע דהמנהג היה אף בפחותים משיעור טלית. והמנהג הנהוג עכשיו שכל ירא שמים יש לו טלית גדול, שמתעטפין בו בשחרית ומברכין עליו, והמדקדקין לובשין עוד ארבע כנפות כל היום תחת בגדיהם כדי שלא יהיו בלא ציצית כל היום ופוטרים עצמם מלברך על הקטן בברכת הטלית גדול ...

5. שו"ת ציץ אליעזר חלק כ סי' ח

היותו להיעב"ץ ז"ל בספרו מור וקציעה על אורח חיים שהבין בכזאת, ולכן כותב דהכ"ה נדחק בהם כי כוונת מהרי"ל פשוטה, והיפך מה שחשב בו שיורי כנסת הגדולה, "שבדאי לא פטרם מהרי"ל לנערים מטלית קטן, רק בטלית גדול אינן מתעטפין, וכי כך הוא עדיין המנהג בין האשכנזים"

6. שו"ת רדב"ן חלק א סי' שמג

... דקיימא לן דאף על גב דיש לו ציצית בבגדו, צריך שיעשה לו טלית להתעטף בו בשעת התפלה, וכן נהגו כל ישראל. ואם הוא להשליכו על כתפיו, הרי כבר יש לו בגד אחרת מצויצית, אלא ודאי הדבר ברור שצריך לכסות בו ראשו וכן נהגו בכל גלילות ישראל, ומנהג אבותינו תורה היא

3. גמרא, ברכות דף יד עמוד ב

אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין – כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

תוספות שם ד"ה "ומנח"

... יש לחלק בין תפילין לטלית, דעיקר קריאת שמע ותפלה שייכי בתפילין, כדאמר בסמוך: "כאילו מעיד עדות שקר בעצמו", פירוש, באדון שצוה, שהוא קורא "והיו לטוטפת" ו"לאות על ירך", ואין. ותפלה נמי, כדאמרן, קרי קריאת שמע ומתפלל, זו היא מלכות שמים; אבל ציצית, שאינו אלא חובת טלית, שאם יש לו טלית, חייב, ואם אין לו, פטור מציצית, ויכול לקרוא קריאת שמע בלא ציצית ...

7. מגן אברהם סי' ח ס"ק ג

משמע בקדושין דף כ"ט שבהורא שלא נשא אשה לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא תלמיד חכם, ובדף ח' איתא דמי שאינו תלמיד חכם, אפילו נשוי, לא היה מכסה ראשו, עיין שם.

Is Long Hair a Problem for *Tefillin*?

I have heard that there is an issue with long hair being a *chatzitza* (problematic separation) between the *tefillin shel rosh* and one's head. How does one determine how much hair is too much?

1. גמרא, זבחים דף יט ע"א

בעי מר בר רב אשי: יצא שעריו בכגודו, מהו? שעריו כגופו דמי או לאו כגופו דמי?

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' כז סעי' ד

לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו, לא שנא של יד לא שנא של ראש. הגה: ודוקא בתפילין, אבל ברצועות אין להקפיד (רשב"א בתשובה סימן תתכ"ז).

משנה ברורה שם סי' טו

לא שנא של ראש – כתב בספר מחצית השקל: ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלין בלורותיהן, מלבד כי הוא דרך שחי' וגאווה, עיין מה שכתוב ביוזרה דעה סי' קע"ו, יש בו איסור בהנחת תפילין, דכיון דגדולי' הרבה, ליכא למימר בהו היינו רבתייהו, וחוצצים, עיין שם. ובלאו חציצה נמי, בשביל הני שערות המרובים, אי אפשר לצמצם שיהיו מהודקין ומונחין על מקומן כדיון.

3. ערוך השולחן אורח חיים סי' כז סעי' יד

ויש רוצים להחמיר גם כשהשיער גדול מאד, ואינו רואה בזה שום טעם, דאזיה גבול תתן להשיער, ושיער הראש כעצם הראש דמי. ואולי אם יש לו בלורית שמסבב גם צדדי השיער של מקום אחר למקום הנחת תפילין, בזה וודאי יש חציצה, אבל לא השיער הטבעי הגדל במקום זה וכן המנהג פשוט ואין לפקפק כלל בזה:

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' מ

(יה) מי שנקרה ראשו אם מותר להניח שערות זרות ודינם בענין חציצה בתפילין – אני לא שמעתי ששייך דבר כזה שלמי שנקרהו שערותיו יהיה שייך שיצמחו שם שערות זרות שיניחו על הראש, ואם איכא דבר כזה היה זה דבר מותר לעשות, ולענין חציצה לתפילין קודם שנצמחו אין זה חציצה כיון שאי אפשר להסירם וכל מי שאין לו שערות לא יסירם. ואם ליכא דבר כזה אבל הוא רק דביקת השערות זרות להגוף על ידי דבק נמי, כיון שכן ישאר לעולם ורוצה בזה, לא יחוצץ לתפילין, ואם הוא פאה נכרית שיכול להסיר בכל עת שרוצה, אף שהוא לנאותו, שהוא בוש מלגלות ראשו בבית הכנסת, יניח את של ראש בלא ברכה וכשיבא לביתו יגלה ראשו ויניח תפילין בברכה.

5. שו"ת יחזקאל דעת חלק ב סי' ב

... מצד הדין אין לחוש לזה, שהרי בגמרא (זבחים יט ע"א) נסתפקו אם שעריו כגופו דמי ואין בו דין חציצה או לא, ולא נפשטה הבעיא, ואם כן יש כאן ספק ספיקא להקל: שמא הלכה ששעריו כגופו דמי ואינו חוצץ, ואם תמצא לומר שחוצץ, שמא הלכה כהרשב"א שאין דין חציצה בתפילין של ראש. והמחצית השקל שאסר בזה בפשיטות, דבריו תמוהים, שהרי בכמה מקומות נזהגים שהאבל על אב ואם אינו מסתפר אלא לאחר שלשה חודשים, ויש גם כן שנוהגים שלא להסתפר על אב ואם כל שנים עשר חודש ... ולא חששו כלל לאיסור חציצה.

6. משנה ברורה סי' כז סעי' טו

אין להקפיד – והאחרונים כתבו דאין להקל רק במקום הכריכות, אבל מה ששייך להקשירה יש להחמיר אף ברצועות, בין בשל יד ובין בשל ראש, וכתבו תוכחת מגולה על המניחים התפילין על גבי פאה נכרית הנקרא פארוק"ה, ואפילו אם רק הרצועה מונח על הפאה נכרית. ומכל מקום משמע מדברי המגן אברהם והחיי אדם דאם יש לו מכה בראשו ורק במקום שהרצועות מונחים ולא במקום הקציצה, מותר לו להניח הרצועות על גבי סמרטוטין שעל המכה או על גבי כובע דק ולכרך, אף על גב שיש חציצה בין הרצועות, כיון דבמקום הקציצה אין חציצה.

One Who Makes the Wrong *Beracha* on *Tefillin Shel Yad*

Q I accidentally made the *beracha* of "... *al mitzvat tefillin*" when putting on my *tefillin shel yad*. Was that valid, and what should I have said for the subsequent *beracha* on the *shel rosh*?

4. ט"ו אורח חיים ס" כה ס"ק ו (תשובה מאחי הטי"ו)
והטעם לזה שאמרו שראוי לברך על כל אחד מהם שתי ברכות, נראה לי שהוא מפני שיש בכל אחד מהן שני ענינים. אחד הוא הגוף המצוה שהוא לזכרון להאמין מציאות השם יתברך ויחודו, ויציאת מצרים, ושכר ועונש; ואף אם היה אוחז בידו, היה אפשר לקיים מצוה זו ועל זה נתקנה ברכות "על מצות תפילין" והשני הוא הנחת וקשירת תפילין במקומה המיוחד לה, כדכתיב "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך", ועל זה נתקנה ברכה "להניח תפילין" ולכן ציוו לתוכפם כדי שתעלה כל ברכה על שתיהן, והשתא אתי שפיר מה שכתוב שמברכין שתיים על של ראש כשהפסיק ביניהם, ואין כאן חבילות חבילות

5. שערי תשובה ס" כה ס"ק ה
שני ברכות – עיין באר היטב. וכתב במחזיק ברכה: מי שטעה ובירך על תפילין של יד "על מצות תפילין" יצא, ואם הוא מבני אשכנז, אם נזכר קודם ההידוק מברך "להניח" קודם ההידוק גם כן, ועל של ראש מברך "על מצות". כך כתב מהר"ש ווינטורה. ובמכתם לדוד חלק עליו וכתב שבבני אשכנז, אם נזכר קודם ההידוק, יברך להניח ובשל ראש לא יברך כלל; ואם לא נזכר, יברך כשמונה של ראש "להניח" לבד – עיין שם.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס" כה סעי' ה
... ויניח של יד תחלה, ויברך "להניח תפילין", ואחר כך יניח של ראש, ולא יברך כי אם ברכה אחת לשניהם. הנה: ויש אומרים לברך על של ראש "על מצות תפילין", אפילו לא הפסיק ביניהם (הרא"ש הלכות תפילין) (וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות ...)

2. גמרא, מנחות דף לו ע"א
אמר רב חסדא: סח בין תפילה לתפילה – חוזר ומברך. סח אין, לא סח לא, והא שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן: על תפילה של יד, אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין", על תפילין של ראש, אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין!" אביי ורבא דאמרי תרויהו: לא סח – מברך אחת, סח – מברך שתיים.

תוספות שם ד"ה "לא סח"
לא סח מברך אחת, סח מברך שתיים – פירש בקונטרס: לא סח, מברך אחת – בין של יד בין של ראש; סח מברך שתיים – "להניח תפילין" בשל יד ו"על מצות תפילין" בשל ראש. ורבינו תם פירש: לא סח, מברך אחת – לשל ראש מברך "על מצות תפילין", שזו היא ברכתו. סח, מברך שתיים לשל ראש – "להניח" ו"על מצות"

3. רא"ש, פסחים פרק א ס" י
ומה שמברכין בתפילין של יד "להניח" ועל של ראש "על מצות", משום דלא רצו חכמים לתקן שתי ברכות זו אחר זו במצוה אחת שוות, ותקנו בשל ראש "על מצות", שהיא גמר המצוה.

Does Hosting Count as Giving Tzedaka?

Q

I read in your book, *Living the Halachic Process* (vol. I, F-4), that one is not obligated to spend his own money to perform *mitzvot bein adam la'chaveiro* (interpersonal mitzvot). Does that mean that one is not obligated to spend money on *hachnasat orchim* (hosting guests) or that he can use *tzedaka* money for that purpose?

5. שו"ת חתם סופר יו"ד סי' רלא

רמ"א בהגהות יורה דעה ריש סי' רמ"ט בשם מהרי"ל, שאין לעשות שום מצוה ממעות מעשר, כגון נרות בית הכנסת. וש"ך כתב בשם מהר"מ דיכול לעשות בו מצות ולפרנס בניו הגדולים, עיין שם. ובבאר הגולה על הגליון שם כתב דוקא מצוה שחייב בלאו הכי, אבל מצוה שאינו מחוייב, מותר ליקח ממעות מעשר. נראה לי שיצא לו כן, שראה בדרכי משה דמייני מהרי"ל הנ"ל, וסיים בו: וכן משמע בביצה כ"א. ושם נאמר: "האומר הריני נזיר ואגלה ממעות מעשר שני, הרי הוא נזיר ואינו מגלה ממעות מעשר שני, דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין" וחשב הוא דהכי נמי היינו שאין לו ליקח ממנו מצוה, דמייני מצוה שחייב בלאו הכי לעשות, ואינה בא אלא מן החולין, אבל מצוה שאינו מחויב בלאו הכי לעשות, שפיר יכול ליקח ממעות מעשר. ולפי זה לא פליגי מהרי"ל ומהר"מ מר"ב שבש"ך. אבל במחילת כבודו שגה ברואה, דבמהרי"ל הל' ראש השנה ובתשובה סי' נ"ו כתב להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים, ואיך יכול ליקח נרות בית הכנסת ממעות עניים אפי' לא יהיה חייב בהם בלאו הכי, מכל מקום איך יכול לגזול עניים ולו אין לו בהמעות אלא טובת הנאה ולא יותר, ואפילו למאן דאמר דבר שבחובה באה ממעשר שני, עיין מנחות פ"ד, היינו לגבוה, דמעשר שני ממון גבוה יכול להביא תורתו גם כן לגבוה ממעות מעשר שני, אבל מעשר עניים לא עלה על דעת אדם מעולם שיעשה מצוה במעות עניים, ולא היה צריך רמ"א להביא ראיה מביצה כ"א. אלא יען דהך מעשר כספים אינינו חיוב ממש, יש מפרשים ויש שאינם מפרשים, ואם כן בודאי אי לא היה נוהג להפריש מעשר, מי יתבענו ומי יכפנו, הוה אמינא דאינו גוזל עניים; על כן מביא ממש ביצה כ"א: "האומר הריני נזיר", אף על פי שאינו מחוייב להזיר עצמו בנזיר, מכל מקום מכיון שאומר הריני נזיר, מיד מתחייב בכל קרבני נזיר, ושוב כשאומר על מנת שאגלה ממעות מעשר שני, לאו כל כמיניה, הכי נמי מכיון שהנהיג שלוש פעמים להפריש מעשר מריחן שלו ולתתו לעניים, שוב כל מה שיפריש מעשר הוה ממילא לעניים, ולא כל כמיניה לקנות ממנו נר לבית הכנסת אפילו אינו מחויב בהם. ודברי באר הגולה תמוהים, ומינה אם מיד בתחלת התנהגותו להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה, מודה מהרי"ל למהר"מ שבש"ך ואין כאן מחלוקת.

1. אהבת חסד חלק ג' פרק א

... מצות הכנסת אורחים נוהגת אף בעשירים ... הקבלה שמקבל אותם בפנים יפות ומשתדל לשמשם ולכבדם לפי כבודם היא מצוה, וכל שכן אם האורחים הם עניים היא מצוה כפולה, שמקיים בזה גם מצות צדקה.

2. בית יוסף אורח חיים סי' שלג

כתוב בתרומת הדשן סימן ע"ב דשבות דשרי משום מצוה, שרי נמי משום כבוד אורחין. מיהו הני מילי באורחין שבאו לביתו, כדאמרין בהדיא בפרק מפנין (שבת קכו.) גדול הכנסת אורחין ממצות בית המדרש, והתם נמי אשבות דשבת קאי. אמנם אם זימן אורחין לסעוד סעודה בביתו, אבל לא נתארחו אצלו, כהאי גוונא אין לנו ראיה להקל, דהתם אאורחין שבאין מן השדה לביתו קאי. ואפשר דמכל מקום אין לחלק – עד כאן לשונו. ונראה לי דלאו במזמן את חבירו שיסעוד אצלו מייירי, דהתם פשיטא דסעודת הרשות היא ואין בה מצוה כלל, אלא באורחין שנתארחו אצל אחד וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו הוא דמספקא ליה.

3. גמרא, סוכה דף מט ע"ב

צדקה – בממונו, גמילות חסדים – בין בגופו בין בממונו.

רש"י שם

גמילות חסדים בין בגופו – כגון מספיד למת, נושא, קובר, משמח חתן, מלווה חבירו בדרך. ובממונו – מלווה לו מעות, משאילו כלים ובהמה.

4. רמ"א יורה דעה סי' רמט סע' א

אין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתנו לעניים.

Full Body Scans for Security

What does halacha have to say about the full body scans that are now being implemented in airports for security?

3. גמרא, עבודה זרה דף כ עמ' ב

לא יסתכל בבגדי צבע [של] אשה. אמר רב יהודה אמר שמואל: אפילו שטוחין על גבי כותל. אמר רב פפא: ובמכיר בעליהן. אמר רבא: דיקא נמי, דקתני: "ולא בבגדי צבע אשה", ולא קתני "ולא בבגדי צבעונין" – שמע מינה.

1. גמרא, בבא מציעא דף צא עמ' א

מתני רב אחדבוי בר אמי: אילו נאמר "בהמתך לא תרביע", הייתי אומר: לא יאחז אדם הבהמה בשעה שעולה עליה זכר, תלמוד לומר: "כלאים". לאו מכלל דכלאים, אחיזה נמי לא? – מאי אחיזה – הכנסה, ואמאי קרי לה אחיזה – לישנא מעליא. אמר רב יהודה: מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת, ואפילו משום פריצותא ליכא. מאי טעמא – בעבדתיה טריד.

רש"י שם

ואפילו משום פריצותא אין כאן – משום דשמא יבא לידי הרהור דבר, כדאמרינן (עבודה זרה כ, ב): לא יסתכל בחמור ובחמורה בחזיר ובחזירה בשעה שהן מזווגין ונזקקין זה עם זה, דהתם כשאינו שלו, שאינו צריך לסייע, אבל האי – בעבדתיה טריד, ולא מהרהר.

2. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סי' נד

המנהג פשוט שרופאים ישראלים ממשמשים הדפק של אשה, ואפילו אשת איש או נכרית, אף על פי שיש רופאים עכו"ם, וכן עושים שאר מיני משמושים על פי דרכי הרפואה, שמה שמותר להו אף מדרבנן, הוא משום דבעבדותיהו טרידי מועיל לסלק איסור זה, משום דלכן אין לחוש שיבואו לעשות מיני קרוב בשביל שהותר להם הקרוב והנגיעות דלצורך רפואה, וגם שידוע לכל שהוא לצורך רפואה, ודמי זה לבנות ואחיות שלא אסרו.

Refraining from Sitting in a Parent's Seat

What is the source for the idea that one should not sit in a parent's set place at a dinner table? Does this apply only when the parents are present? Are guests also precluded from sitting in the place of the head of the home?

5. ערוך השולחן יורה דעה סי' רמ סעי' ט

איזהו מורא? לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא יושב במקום המיוחד לו להסב בביתו או בחנותו. ומוכן ממילא לעמוד בסוד זקנים במקום המיוחד לו, לא שייך אלא באדם גדול המעלה ולא באיש פשוט. אבל בישיבה בביתו, אפילו איש פשוט דרך הבעל הבית להסב בראש השלחן, ואסור להבין לישב שמה, בין בפניו ובין שלא בפניו. וכתבו הפוסקים, דמקום המיוחד לו לאביו לישיבה, אין אסור לו רק לישב שם, אבל לעמוד, מותר; ובמקום המיוחד לאביו לעמידה, אסור לו גם לעמוד שם [בית יוסף, וט"ז, ושי"ך סק"א]. ופשוט הוא דגם באמו הדין כן, אלא משום דאין דרך לאשה להיות לה מקום קבוע, לכן לא דיברו בזה. ולכן אם יש לאמו מקום קבוע, אסור לו לישב שם, וכן הבת אין לה לעמוד בבית הכנסת של נשים במקום המיוחד לאמה אלא אם כן נותנת לה רשות, וכן הבן על מקום אביו בבית הכנסת, כשנותן לו רשות רשאי לעמוד. וכמדומני שעכשיו הבנים עומדים במקום אביהם בבית הכנסת כשהאב אינו שם, והטעם שכך נהגו, והיו כאלו נתן לו רשות, ואין פוצה פה ומצפצף על זה, ואין האב מקפיד בכך.

1. גמרא, קידושין לא עמ' ב

תנו רבנן: איזהו מורא, ואיזהו כיבוד? מורא – לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו; כיבוד – מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכנים ומוציא.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ סעי' ב

איזה מורא? לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא יושב במקום המיוחד לו להסב בביתו

3. שו"ת חיים ביד יורה דעה סי' קכה

מח' כבוד אביו ואמו – לישב במקום אביו אחרי מותו – יש לדייק מלשון הרמב"ם פ"ו מהל' ממרים הל' ג' ומהטור שולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ לקרא בשמו בין בחייו בין במותו, אך לענין שלא יושב במקומו נראה דהוא דוקא בחייו, וכן לרבו כדמשמע מהרמב"ם פרק ה' מהל' תלמוד תורה הל' ה' והל' ו'; ועוד דבכרייתא אמרו בקידושין: במותו, כיצד? מכלל דליתיה לדברים שנאמרו בחייו, דלשון "כיצד" מורה כך

4. בית יוסף יורה דעה סי' שלד

כתב עוד [הריב"ש] שם בשם הראב"ד שאין ביד החכם למחול כי מה שאמרו (קידושין לב.) דרב שמחל על כבודו כבודו מחול – היינו במידי דלית ליה בזיון, אלא בדברים שאדם חייב לנהוג בו כבוד, כגון לעמוד לפניו וכיוצא בזה – אבל על בזיונו אסור לו למחול, ודמי למה שאמרו (שם): האב שמחל על כבודו, כבודו מחול, דליכא למימר שיהא האב יכול למחול לבן שאומר חירופים וגידופים – עד כאן לשונו.

Origin of the Practice of Men Covering Their Heads

When and based on what sources did the practice for a man to cover his head originate, and in what circumstances is it required? Does it make a difference what he is doing and where he is?

7. ט"ז אורח חיים ס"ח ס"ק ג

ונכון שיכסה ראשו בטלית – ... ונראה לי שיש איסור גמור מטעם אחר, דהיינו, כיון שחוק הוא עכשיו בין העכו"ם שעושים כן תמיד, תיכף שיושבין פורקין מעליהם הכובע, ואם כן זה נכלל בכלל "ובחוקותיהם לא תלכו", כל שכן בחוק זה שיש טעם, דכיסוי הראש מורה על יראת שמים, כההיא דסוף שבת: כסי רישך כי היכי דליהוי עלך אימתא דמרך; וכן בקדושין דף ל"ג: ההוא גברא דלא מכסי רישיה, אמרו: כמה חציף האי גברא כו'. וכן כתוב בספר המורה פנ"ב ע"ג: גדולי חכמינו נמנעים מלגלות ראשם להיות השכינה חופפת וסוככת אותן, וכן היו ממעטים דבריהם לזאת הכוונה כו' – עד כאן לשוננו. ודאי ירחיק עצמו בזה יותר משאר חוקותיהם, אבל מכל מקום מה שכתב רש"ל דדי בכסוי היד על הראש, ודאי די בזה אף לסלק חוקות העכו"ם, כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישיב בגלוי הראש. אבל לא יועיל לענין שיצא דבר קדושה מפיו ...

1. גמרא, קידושין דף לא ע"א

רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי.

2. רמב"ם הלכות דעות פרק ה הל' ו

צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן – לא יתבזו ולא יתגלו ראשן ולא גופן

3. מסכת סופרים פרק יד הל' יב

פוחה, הנראין כרעיו, או בגדיו פרומים, או מי שראשו מגולה, פורס על שמעו, ויש אומרים בכרעיו נראין, או בגדיו פרומים, פורס על שמעו, אבל בראשו מגולה אינו ראוי להוציא הזכרה מפיו

4. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הל' ה

תקן המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה ומציין עצמו ומהדר, שנאמר: "השתחוה לה' בהדרת קדש". ולא יעמוד בתפלה כאפונדתו ולא בראש מגולה ולא ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים ...

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"ז צ"א סעי' ג

יש אומרים שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, ויש אומרים שיש למהות שלא ליכנס בבית הכנסת בגלוי הראש.

6. שו"ת מהרש"ל ס"י עב

ושמעתי על חכם אחד, כשהיה לומד – היה לומד בגילוי הראש ואמר שכבד עליו המשא. ומכל מקום נראה בעיני, אף שאין איסור בדבר ואף לא מידות חסידות כשאינו מזכיר השם, מכל מקום לתלמיד חכם יש לו להזהר, מאחר שהעם תופסים בה לקלות ולפריצות כאלו עובר על דת יהודית ... ההכם עיניו בראשו שידע להשמור שלא יתפשו עליו, ואם כבד עליו להניח על ראשו דבר כבד, יכסה ראשו בבגד פשתן דק או במשי. ומכל מקום נראה אפילו מי שירצה לברך ברכת נהנין, והוא בלילה שאין לו כובע עליו או כשרוחץ באמבטי, די לו במה שמכסה את ראשו בידיו

8. שולחן ערוך אורח חיים ס"ז ב סעי' ו

אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש (מפני כבוד השכינה)

משנה ברורה שם ס"ק יב

בגילוי הראש – וכל שכן שאסור לברך, והוא הדין ללמוד, בגילוי הראש; ולא מהני בזה כיסוי היד, דיד וראש חד גופא אינן, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. ויש מקילין בזה בשעת הדחק, כגון בלילה, שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו, דדי במה שמכסה ראשו בידו. אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין שממשיך הבית יד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו, דאז הוי שפיר כיסוי לכולי עלמא.

The Origins and Nuances of Our Nation's Names

I am on my state's History-Social Science Curriculum Framework and Evaluation Criteria Committee. We have been debating whether the Ancient Hebrews should be referred to by the name "Hebrews" or "Israelites." How does your organization refer to your ancient ancestors? Also, was it the Hebrews or the Israelites who organized the Kingdom of Israel? From which did the teaching emerge that God established ethical principles for humankind?

3. בראשית פרק לט פס' יד

וַתִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ כֹּא אֵלֵי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל:

4. שמות פרק ב פס' יא

וַיְהִי בַיּוֹמִים הָהֵם וַיִּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ־עֲבָרִי מֵאֶחָיו:

5. בראשית פרק כג פס' ו

שָׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֶל־לֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קִבֵּר אֶת־מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְּרוֹ לֹא־יִכְלָה מִמֶּךָ מִקֶּבֶר מֵתְךָ:

6. שמות פרק יט פס' ו

וְאַתֶּם תִּהְיוּלִי מַמְלַכַת כְּחָנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

1. בראשית פרק יד פס' יג

וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכַל וְאֲחִי עֶגְר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם:

2. פירוש הארוך לאבן עזרא, שמות פרק כא

פס' ב

והנה אין ספק, כי פירוש "אברם העברי" (בראשית יד, יג) שהוא מבני עבר, עליו כתיב: "אבי כל בני עבר" (שם י, כא), הפך: "והם הוא אבי כנען" (שם ט, יח). או נקרא "עברי" בעבור שבא מעבר הנהר, אף על פי שהיה ראוי להיות עברי נהרי. ונחשוב, כי הכתוב תפש דרך קצרה, בעבור שמצאנו: "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר" (יהושע כד, ג). והנה גם נקראו העברים שהם ישראל, כי ראינו שאמר משה לפרעה: "כה אמר ה' א־להי ישראל" (שמות ה, א). וכאשר שאל פרעה מי הוא זה השם? או השיבו: "ה' א־להי העברים" (שם ג). והנה "א־להי העברים" כמו "א־להי ישראל". והנה, אם ישראל נקראו עברים, בעבור שהם מיוחסים אל עבר, ישתתפו עמנו בני ישמעאל ובני קטורה ובני עיש. ואנחנו לא מצאנו קורא אחיך רק אדום לבדו, שהיה בבטן אחד עם יעקב. גם לא תמצא בכתוב, שיזכיר עשו שהוא אחינו במצות רק בדבר השליחות, וכמוהו: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" (דברים כג, ח), אחר שהזכיר אדומי. וככה: "על רדפו בחרב אחיו" (עמוס א, יא). הנה בכל המקרא לא מצאנו מלת "עברי" כי אם על בני יעקב. וכתוב: "ושם אתנו נער עברי" (בראשית מא, יב), "לאכול את העברים לחם" (שם מג, לב), "מכה איש עברי" (שמות כ, יא), "שני אנשים עברים נצים" (שם שם). ויונה אמר: "עברי אנכי" (יונה א, ט). כי הם שאלוהו: "אי מזה עם אתה" (שם שם, ח). ואם המלה היתה כוללת עמים רבים, עוד לא השיב מאי זה עם הוא. וכתוב, "פן תעבדון לעברים" (ש"א ד, ט), "והעברים היו לפלשתים" (שם יד, כא). ובירמיה כתוב: "לשלח איש את עבדו וגו' העברי והעבריה" (ירמיה לד, ט). ובסוף פירש: "לבלתי עבוד בם ביהודי אחיהו איש" (שם).

Netilat Yadayim and Hygienic Concerns

Q Given the great concern regarding "swine flu," many consider it hygienically prudent to wash their hands with soap and water before doing *netilat yadayim* with a washing cup and eating a bread meal. Is it permitted to do *netilat yadayim* with a *beracha* when you know that your hands are already clean before the *netila*? If one may make the *beracha*, should he dry his hands before doing *netilat yadayim*?

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסב סעי' ב
הנוטל ידי, שופך עליהם קצת מהרביעית להסיר מהם הכלוך וכל דבר שהוצין, ואחר כך שופך עליהם פעם שנית, וגם אלו המים הם טמאים, ואחר כך שופך עליהם פעם שלישית לטהר המים שעל גבי הידים.

ביאור הלכה שם

הנוטל ידי שופך וכו' – מדסתמו הפוסקים, משמע דאין צריך ניגוב בינתים, ולא מיבעיא לדעת השולחן ערוך והלבוש, דזהו מכלל הנטילה גופא, בודאי אין מחוייב לנגב בינתים. ואפילו למה שכתבנו לקמיה דזהו רק הכנה לנטילה, גם כן נראה דלא נטמאו המים על ידי זו הנטילה דיצטרך בשביל זה לנגבם, דהוא דומה למה שכתוב בסימן ק"ס סוף סעיף י"א דהנוגע במים קודם נטילה לא נפסלו המים; וכעין זה כתב הלחם חמודות והובא כמנן אברהם לקמן בס"ק י.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסה סעי' א
העושה צרכיו ורוצה לאכול, יטול שתי פעמים. על הראשונה, מברך: "אשר יצר", ועל השנייה, מברך: "על נטילת ידים". ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת, לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף, יברך: "אשר יצר", ואחר כך בשעת ניגוב יברך: "על נטילת ידים".

משנה ברורה שם ס"ק ב

יטול שתי פעמים וכו' – דאם יטול פעם אחת ויברך מתחלה "אשר יצר" ואחר כך "על נטילת ידים", הוי הפסק בין הנטילה לברכתה; ואם יברך מתחלה "על נטילת ידים" ואחר כך "אשר יצר", הוי הפסק בין ברכת נטילה ל"המוציא"; ולהניח מלברך ברכת "אשר יצר" עד אחר ברכת "המוציא" גם כן אין נכון, שהיובח חל עליו מיד כשעשה צרכיו ואין לאחרת כל כך. וכתבו האחרונים דצריך ליוהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה ורק מעט משום נקיות, דאי לא הכי, הרי נטהרו ידי בפעם הראשון, ואין שייך לברך עוד על נטילה שניה.

2. שולחן ערוך ורמ"א סי' קנח סעי' ז

נטל ידי לדבר שטיבולו במשקה, ואחר כך רוצה לאכול לחם, יש מי שנראה מדבריו שאין אותה נטילה עולה לו, ואין צריך לומר אם נטל ידי שלא לאכול, ואחר כך נמלך ואכל. הגה: ואם לא הסיח דעתו, יטול בלא ברכה (דעת עצמו). אם נגע באכילתו במקומות המטונפות בגופו, יחזור ויטול ידי. תשובת רשב"א סימן קצ"ב, וקצ"ג, ועיין לקמן סימן קס"ד (כפול לקמן, ושם נתבאר דצריך גם כן לחזור ולברך).

משנה ברורה שם ס"ק לב

בלא ברכה – דכמה פוסקים סבירא להו דבנטילת ידים לחולין, אף אם לא כוון לשם נטילה, יצא אם לא הסיח דעתו מעת שנמל ידי. ומבואר דבריהם בבית יוסף סימן קנ"ט וכשו"ע שם סעי' י"ג – עיין שם; ואם כן, יטול בלא ברכה, שמא יצא בנטילה הראשונה; ועל נטילה ראשונה לא שייך לברך, אף דנמלך לאכול סמוך ממש להנטילה, כיון שלא היתה לשם נטילה [ואחרונים]:

Ribbit – Discount on Rent for an Apartment for its Buyer

Q I sold an apartment to a ben Torah. There was a payment at the signing and there were additional payments at various dates. The closing was to be on December 1, contingent on the completion of all payments, which in turn depended on obtaining a mortgage and clearing up certain legal issues. By no fault of either side, the final payment took place several weeks later. Our contract included a clause allowing the buyers to move into the apartment well before Dec. 1, but they had to pay the same rent the outgoing renters did. They did not pay in advance, and I figured that they would take care of it together with the final payment. When the time came, the buyer claimed that he should pay rent only until Dec. 1, the envisioned date of transfer of ownership. He argued that while payment was not actually completed by that date, he had already paid a clear majority of the purchase price. He said he would accept the ruling of any rabbi I want to ask, and I would like to ask you. I am pretty sure I am right, but considering that he paid so much money and that the amount in dispute is tiny in the scheme of all the money changing hands, I feel that it would be a shame to leave a bad taste from our transaction. Thus, assuming I am correct, I would be happy if you would suggest a *p'shara* (compromise).

2. שו"ת אבני נזר חושן משפט סי' כג

... ואשר העמים עלי להגיד הלכה ברורה באשר אי אפשר לתווך ולעשות פשרה בענין רבית, כי יש בזה משום: "לא תשימוך", לא כן אנכי עמדי. ואם הדין יודע שהוא רבית ומכל מקום רוצה לעשות פשרה בזה, הדין עם כבוד תורתו. אך אם עדיין אין ההלכה מבוררת לו, ועל כן עושה פשרה, נראה לי דשפיר דמי. כי איסור נתינת רבית הוא כשנותן לפרעון הרבית, אבל לא כשנותן מחמת ספק שמא חייב מחמת שאינו חשוב רבית. ... וכמדומה לי שמעשים בכל יום בכל בתי דינים שעושים פשרה גם בדין תורה שנוגע באיסור רבית. ומעודי בדיני ממונות אני מרחיק את עצמי מאד מלהגיד דין תורה, כי לית אנא חכים וכו' רק לעשות פשרה.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' קסא סעי' ה

רבית דאורייתא שהוא בדרך הלואה בדבר קצוב, יוצאה בדינים, שהיו כופין ומכין אותו עד שתצא נפשו, אבל אין בית דין יורדין לנכסיו. וכן בהלוהו על חצרו ואמר לו: על מנת שידור בו חנם או שישכרנו לו בפחות, וכיוצא בו.

4. שם סעיף ב

אבק רבית, אינה יוצאה בדיינים. ואם בא לצאת ידי שמים, חייב להחזיר. מלבד רבית מוקדמת ומאוחרת, אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר. (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א).

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' קעג סעי' ז

אם קונה דבר ששוה שנים עשר בעשרה בשביל שמקדים המעות, **אם ישנם ברשות המוכר אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח, מותר.** ואם אינו ברשותו, אסור אפילו יש לו מאותו דבר הקפה ביד אחרים. הגה: ונאמן המוכר לומר שיש לו (הגהות מרדכי ריש איזהו נשך). וכל זה לא שרי אלא בסתם, אבל אם מפרש לומר: "אם תתן לי עכשיו, אתן לך בעשרה, ואם לאחר זמן, בשנים עשר – אסור (מור בשם הר"ר ישעיה). וכל זה בדבר ששומתו ידוע, אבל אם אין שומתו ידוע, אפילו אין לו, שרי (בית יוסף בשם תוספות ורא"ש), ובלבד בסתם, אבל לא במפרש.

ט"ז שם ס"ק י

אם ישנם ברשות המוכר – פירש בית יוסף בשם ריב"ש: המעם – כיון דמן התורה מעות קונות, ואם חוזר בו, מקבל מי שפרע, הוה לענין רבית כאילו קנאם קנין גמור מעתה, כיון דאין איסור במכירת פירות אלא מדרבנן, אבל כשאין לו, אנו חוששים שמא יתייקר ומרויח בהקדמת המעות, וגם המוכר יצטרך לקנותם ביוקר – עד כאן לשונו.

Incomplete Standing for *Modim D'Rabbanan* and to Honor *Talmidei Chachamim*

I see people making a semi-rising motion at the beginning of *Modim D'Rabbanan* and also when a *talmid chacham* walks by. Is that correct behavior? What are the rabbinical sources on the matter

5. בית יוסף אורח חיים סי' קכז

כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות תפילה (ה"ד): "ולא ישחו יותר מדאי". ומעמו משום דאיתא בירושלמי (שם): מה אומרים הציבור בשעה ששוחין, ועלה קאמר: תני ובלבד שלא ישח יותר מדאי. ורבינו כתב שאינו נראה כן, מדאיתא התם בטר הכי: מעשה באחד ששח יותר מדאי והעבירו רבי. אמר רבי חייא בר אבא: לא הוה מעביר אלא גער. משמע דאשליה ציבור דוקא קאי, דלשון העברה לא שייך אלא בשליח ציבור. ואני אומר שאין מכאן ראיה לבטל דברי הרמב"ם, דאיכא למימר דבין ציבור בין שליח ציבור ... ומעמא דלא ישחו יותר מדאי, נראה שהוא משום דמחזי כיוהרא שהוא שוחה יותר משאר העם. ולפי מעם זה משמע דהוא הדין לאבות ששוחין בה תחלה וסוף שאין שוחין בהם יותר מדאי ... נראה דדוקא בחזרת שליח ציבור הוא דאמרו שלא ישחו יותר מדאי, ואפשר שהטעם מפני שכבר התפללו ואינם כורעים אלא כדי שלא יראו ככופרים, ובזה די שישחו ראשם מעט ואם ישחו יותר יש לחוש ליוהרא

6. משנה ברורה סי' קכז ס"ק ב

יותר מדאי – פירוש שישחך כדן שאר שחיות, כמה שכתב סימן קי"ג סע' ה'. והב"ח מפרש דבמודים שאומר עם השליח צבור, לא ישחך רק ינענע ראשו מעט, והעולם לא נהגו כן.

7. גמרא, קידושין דף לב ע"ב

רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה, ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה, ואיקפד! אפילו הכי, חידור מיעבד ליה בעו.

רש"י שם

חידור – לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו.

1. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' קכז סעי' א

כשיגיע שליח צבור למודים, שוחין עמו הציבור, ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים: "מודים אנחנו לך (שאתה הוא ה') אלהינו אלהי כל בשר כו'", והותם "ברוך אל ההודאות", בלא הזכרת השם; ויש מי שאומר שצריך לשחות גם בסוף, וטוב לחוש לדבריו. יש אומרים שאומר הכל בשחייה אחת, וכן המנהג (פסקי מהרי"א).

2. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' צד סעי' ה

היה יושב בספינה או בעגלה, אם יכול לעמוד במקום הכריעות, עומד כדי שיהיה כורע מעומד, ופוסע שלוש פסיעות. הנה: אף על פי שיושב בכל התפלה, מכל מקום אם אפשר לו לעמוד, יעמוד, כדי לקיים הכריעות והפסיעות כדרכן.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' צד סעי' ח

יש לזהר שלא לסמוך עצמו לעמוד או לחבירו, בשעת תפלה.

משנה ברורה סימן צד ס"ק כב

שלא לסמוך וכו' – הטעם דתפלה צריכה עמידה, כדלקמן בסימן צ"ה, ועמידה שעל ידי סמיכה לא חשיבה עמידה. ולפי זה, סמיכה קצת, דהיינו שסומך במקצת שאם ינטל אותו דבר לא יפול, שרי. ויש אומרים הטעם, דצריכה להיות באימה. ולפי זה, בכל גווני אסור, ובמקום הדחק יש להקל כטעם הראשון.

4. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ט

הל' ד

ואומר קדושה בברכה שלישית, וכיון שהגיע שליח ציבור לקדושה, יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה, וכשיגיע שליח ציבור למודים וכורע, כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים: "מודים אנחנו לך"

A Beracha on the Mitzva to Write a Sefer Torah

Why is there no beracha on the writing of a sefer Torah?

... ומדבריו ז"ל למדנו שאין צריך לברך על כתיבת הספר תורה ... ואם תאמר שאני ספר תורה שכתבתו היא מצוה בפני עצמה, והיא גמר המצוה, שהרי הרמב"ם ז"ל מנאה במנין התרי"ג ... ונראה שמצות כתיבה לחוד ומצות הלמוד לחוד, ובכתיבת הספר תורה מקיים המצוה וצריך לברך על קיומה אפילו שאינו קורא בו, זה אי אפשר, דנהי דמצות הכתיבה היא מוטלת על האדם ... אבל עם כל זה כתיבה זאת שמוטלת על האדם היא לקרות בו, שהרי הרא"ש ז"ל כתב "אבל מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב: ולמדה את בני ישראל שימה בפיחם וכו' " ... ואל יעלה על דעתנו שהרא"ש ז"ל ... סובר כי הם מצוה אחת כי פשיטא שאינם מצוה אחת ... ומה שבא הרא"ש ז"ל ללמדנו הוא שאל יעלה על דעתנו שכתבת הספר תורה כדינו לקיום המצוה אפילו שאינו קורא בו, אלא שצריך שיקרא בו, כי עיקר מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ואם כן אין לברך בשעת כתיבת הספר תורה כמו שאין צריך לברך בשעת כתיבת התפילין והמזוזה.

עוד צריך לומר טעם אחר, שאין צריך לברך ברכה בפני עצמה על כתיבת הספר תורה ולא על כתיבת תפילין ומזוזה והוא עם מה שכתב מורנו הרב דוד אבודרהם ... וזה לשונו: "ואם השכים קודם התפילה לכתוב בדברי תורה, חייב לברך ברכת התורה כמו ללמוד, רק שלא יהא כותב בדברי הרשות" – עד כאן ... ואם כן אפילו שנומך שצריך לברך על כתיבת הספר תורה, פשיטא שאין צריך לברך ברכה בפני עצמה כמו שרצה חכם אחד לומר, שצריך לברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לכתוב הספר תורה", שהרי אם עומד באשמורת לכתוב צריך לברך, ואם בתוך היום הוא רוצה לכתוב, כבר הוא נפטר בברכות התורה שברך בשחר, ואין צריך לברך ברכה במקום שאינה צריכה.

5. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סי' נב
... אילו היו חז"ל בקיאין בחסרות ויתירות, היו מתקנים ברכה לספר תורה, אבל יען שהם עצמם לא היו בקיאין, כמבואר בקידושין ל' ע"א, דאפילו בפסוקי לא בקיאין, ועוד איכא כמה פעמים דהמסורה פליג אהש"ס וכותבים כהמסורות, ולש"ס פסול הספר תורה, ותימא איכא במסכת נדה ל"ג ע"א ובתוספות ד"ה והנושא כתיב חסר וי"ו יעויין שם, דלדינא קיימא לן כהש"ס, ולענין כתיבת ספר תורה כתבינן מלא בוי"ו ... אם כן ממילא אי אפשר לברך בשום אופן

1. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

פרק ז הל' א

מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה" – כלומר: כתבו לכם תורה, שיש בה שירה זו – לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו; ואם כתבו בידו, הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני, ואם אינו יודע לכתוב, אחרים כותבין לו. וכל המניה ספר תורה, ואפילו אות אחת, הרי הוא כאילו כתבו כולו.

2. הלכות קטנות לרא"ש, הלכות ספר תורה סי' א

ואומר אני, דודאי מצוה גדולה היא לכתוב ספר תורה, וגם אין למוכרו אלא ללמוד תורה ולישא אשה ... וזהו בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל האידנא שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בכתיב כנסיות לקרות בו ברבים, מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושים, להגות בהן הוא ובניו. כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב: "ולמדה את בני ישראל שימה בפיחם". ועל ידי הגמרא והפירושים ידע פירוש המצות והדינים על כוונתם. לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם, וגם לא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה:

3. גמרא, מנחות דף מב עמ' ב

... לעשות תפילין לא מברך! אלא לאו היינו טעמא, כל מצוה דעשייתה גמר מצוה, כגון מילה, אף על גב דכשירה בעובד כוכבים – בישראל צריך לברך, וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה, כגון תפילין, אף על גב דפסולת בעובד כוכבים – בישראל אינו צריך לברך

4. שו"ת מהר"י בי רב סימן סב

כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ברכות פרק י"א, וזה לשונו: ... וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשיה לעשות סוכה או לולב או שופר או ציצית, לכתוב תפילין או לכתוב מזוזה, מפני שיש אחר עשייתן צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב בסוכה או

Removing Tattoos Before Conversion

Q

I am studying to convert to Judaism with an Orthodox rabbi. I know that tattoos are viewed negatively by my rabbi and others. People are unaware that I have some (not obscene ones), and I am concerned that when I will put *tefillin* on, people will find out. Should I just not convert? Will rabbis accept me?

4. שולחן ערוך יורה דעה הלכות סי' קפ סעי' ד
הרושם על עבדו שלא יברח, פטור. (ונראה דלכתחלה מיהא אסור) (דעת עצמו).

5. שו"ת בצל החכמה חלק ה סי' פב
(ג) לכן כיון שבנידון דידן הוה ליה בלאו הכי דרבנן טובא כמבואר, חדא שאין בקעקוע העליון לא אות ולא צורה, רק קוים או נקודות בעלמא בלי כל סדר (אות ד'); שנית, שאין דעתו לכתוב כלל רק לקלקל ולמחוק (אות ג'). ועוד שאינו לשם עבודה זרה כלל (אות ו'). וגם נתוסף עליו ספק וספק ספיקא אם העליון חשוב כתב כלל, והוה ליה ספק וספק ספיקא להיות תלתא דרבנן, בודאי שיש להקל בזה, ובפרט שהוא לצורך מצוה. ועם כל זה, יראה שלא יהיה צבע העליון אדום, כי כאמור לעיל (אות י') אדום הוא צבע החשוב ביותר.

1. רמב"ם הלכות חובל ומוזיק פרק ה ה' א
אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל, בין קטן בין גדול בין איש בין אשה, דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר: "לא יוסיף להכותו" – אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא, קל וחומר למכה את הצדיק.

2. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סי' סו
אבל הרמב"ם הא כתב בריש פרק ה' מחובל, באיסור הכאה לאדם כשר מישראל, שהוא במכה דרך נציון, ולחד גירסא דרך בזיון – עיין שם. ואם כן בעובדא זו, שהחבלה הוא ליפותה, הרי אינו דרך נציון ובזיון, שלא שייך האיסור; ואם במכה חברו הוא רק דרך נציון ובזיון, גם במכה בעצמו אין לאיסור כשהוא ליפותה, שאינו דרך נציון ובזיון. ומה שדייק ידידי הרב הגאון ר' טוביה גאלדשטיין שליט"א מלשון: "ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה", שתנאי דדרך נציון הוא רק על מכה ולא על חובל, לא מסתבר זה, דהא בין חובל בין מכה ילפינן מחד קרא ד"לא יוסיף", וכיון שמשמע לרמב"ם דהוספה במלקות הוא דרך נציון ובזיון, ומזה לא נוכל למילף הכאה שלא בדרך נציון ובזיון, אם כן גם חובל הוא דוקא בדרך נציון ובזיון, וקאי התנאי דדרך נציון גם על חובל, דלא שייך לחלק בלפנותא מחד קרא.

3. במראה הבזק ח"ה סי' עח
מן הדין אין כל חיוב להסיר כתובת-קעקע שכן האיסור הוא בעצם מעשה הקעקוע ובהסכמה לקבלו, ואין כל איסור על היות הקעקוע עליו, בין אם הקעקוע נעשה באיסור ובין אם נעשה בהיתר, בזמן גיותו. אולם, אם יש בקעקוע תמונה של עבודה זרה יש לכסותו כשנכנס לבית הכנסת ובזמן התפילה, ולכן אם אפשר, ראוי להסירו, אך לא מן הדין אלא כמידת חסידות. אם האדם רוצה להסירו מכיוון שהוא מתכייש בו אחר ששב בתשובה והוא רוצה להשתייך לחברה יהודית שומרת מצוות, יכול להסירו על ידי טיפול בלייזר. בעדיפות שניה, וחרף האיסור לחבול בעצמו, יש להתיר להסירו גם בניתוח פלסטי, הואיל ו"גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה".

Honoring a Request to Bury Outside of Israel

Q

My father-in-law died in America recently and was buried there. My mother-in-law plans to move here (Israel), where all her children live. She has clearly indicated her desire to be buried next to her husband. Will we be required or allowed to carry out her wish, given that it violates the *halacha* that she should be buried in Israel? Other related points are that we will have no place to sit *shiva* in America and will not be able to visit her grave on *yahrtzeits*.

איסור כשכוונתם לפנותו לארץ ישראל, אף שגם זה פשוט וברור ששייך זה רק לבנים שרוצים בטובת אביהם ואמם, אבל לא לאחרים – אף אם היה אמת שכוונתם הוא לטובת המת – כי מדוע דואגים לטובת מת זה ולא להרבה גאוני עולם וצדיקים וקדושים שבכל המדינות בחוץ לארץ, שהם עדיפי מהשר ואשתו, שהם רבותינו הקדמונים בין גאוני האשכנזים בין גאוני הספרדים, אשר הם רבותינו בין לאשכנזים בין לספרדים, ומניחין אותן להשאר בחוץ לארץ, וכשיפנו קברי השר ואשתו יהיה כמבזין את כל רבותינו מימות עולם. אבל הא הוא צוה שיקברוהו דוקא בעירו שבחוץ לארץ אף שידע מארץ ישראל, ומרוב רצונו להיות נקבר בעירו שבחוץ לארץ, לא בא אף בימיו האחרונים, שהיה זקן מופלג, להשאר בארץ ישראל ולמות שם ולהקבר שם. הרי חזינן שהיה לו טעם גדול, ואין לנו הרשות לעבור על צוואתו בשום אופן, ואסור לפנותם אפילו לקוברם בארץ ישראל.

4. שו"ת יביע אומר חלק ז - יורה דעה סי' לח

אודות האשה המנוחה ... והובאה לקבורה בבית הקברות בחולון, ובעלה פנה אליכם בבקשה להרשות העברת גופתה לקבורה בבית הקברות "שערי צדק" בעיר פייטסבורג בארצות הברית, ליד קבר אחיה המנוח שנקבר שם ... בהתאם לצוואת המנוחה ודרישתה להקבר על ידי אחיה ... וגם הבעל כבר קנה לה אחוזת קבר ליד קבר אחיה בפייטסבורג ... אם הדבר מותר על פי ההלכה ... אף אנו נאמר: אילו ידעה הנפטרת ההפסד הגדול שיש לה בהעברת גופתה מקבורת ארץ ישראל, להקבר בחוץ לארץ, לא היתה מעדיפה קבורת חוץ לארץ על ידי אחיה. ולכאורה הערה זו תחול גם על מה שכתב מהרל"ח הנ"ל, שאם ציוה שלא להעלותו לקבורה בארץ ישראל שומעים לו. (ואף שיש מקום לחלק בין נידון מהרל"ח דהוי שב ואל תעשה, לנידון דהוי בקום ועשה, מכל מקום, מדברי החיד"א הנ"ל מתבאר שבכל אופן אין שומעים לו). אולם יש לומר לפי מה שפירש רש"י סנהדרין (מו ע"ב), "הא אומר לא בעינא כפרה" – ואי נמי קברי ליה לא מתכפר", יש לומר שאף בנידון דידן, כיון שבעצם צוואתה הביעה דעתה שאינה חפצה בכפרת קבורה של ארץ ישראל, ההפסד כבר נעשה, ובהעברת גופתה לחוץ לארץ, לא נעשה הפסד גדול בזה. וכן צריך לומר בנידון מהרל"ח. ושוב ראיתי בשו"ת חמדת משה ... שכתב כאמור. ולכן המסקנא בזה להתיר העברת גופתה לחוץ לארץ, להקבר על ידי אחיה, ובעתיד גם אצל בעלה.

1. גמרא, כתובות דף קיא ע"א

אמר רב ענן: כל הקבור בארץ ישראל – כאילו קבור תחת המזבח; כתיב הכא: "ומזבח אדמה תעשה לי", וכתיב התם: "וכפר אדמתו עמו". עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל; נה נפשיה בחוץ לארץ. אתו אמרו ליה לרבי אלעזר, אמר: "אנת עולא, על אדמה טמאה תמות!" אמרו לו: "ארונו בא". אמר להם: "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה" ... אמר רב אלעזר: מתים שבחוץ לארץ אינם חיים, שנאמר: "ונתתי צבי בארץ חיים" – ארץ שצביוני בה, מתיה חיים; שאין צביוני בה, אין מתיה חיים. מתיב רבי אבא בר ממל: "יחיו מתיך, נבלתי יקומו". מאי לאו: "יחיו מתיך" – מתים שבארץ ישראל – "נבלתי יקומו" – מתים שבחוץ לארץ, ומאי "ונתתי צבי בארץ חיים"? אנבוכדנצר הוא דכתיב, דאמר רחמנא: מייתינא עליהו מלכא דקליל כי טביא! אמר ליה: רבי, מקרא אחר אני דורש: "נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה" ... ולרבי אלעזר, צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים? אמר רבי אילעא: על ידי גלגול. מתקיף לה ר' אבא סלא רבא: גלגול לצדיקים צער הוא! אמר אביי: מחילות נעשות להם בקרקע.

2. ירושלמי, כלאים פרק ט הל' ג

רבי בר קריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטריין, ראו ארונות שהיו באין מחוצה לארץ לארץ. אמר רבי בר קריא לרבי לעזר: מה הועילו אילו? אני קורא עליהם [ירמיה ב, ז]: "ונחלתי שמתם לתועבה" – בחייכם – "ותבואו ותטמאו את ארצו" – במיתתכם.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' שסג סעי' א, ב

א] אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואין צריך לומר ממכובד לבזוי. ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיחא נח אצל אבותיו. וכן כדי לקבורו בארץ ישראל, מותר. ...
ב] אין מוליכים מת מעיר שיש בה קברות לעיר (אחרת), אלא אם כן מחוצה לארץ, לארץ ...

4. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סי' קנג

אסור לפנות את עצמות השר משה מונטיפיורי ועצמות אשתו ז"ל מקברם, לא רק מצד איסור פינוי המת, שהוא גם כן איסור, שמצד זה היה אולי מקום לומר שליכא

A Mistaken Ketuba at a Wedding

What should one do if he discovers a mistake in a *ketuba* as it is being read under the *chupa*?

4. רמב"ם פרק י מהל' כלאים הל' כט

הרואה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, קופץ לו וקורעו עליו מיד, ואפילו היה רבו שלמדו חכמה, שאין כבוד הבריות דוחה איסור לא תעשה המפורש בתורה

5. רא"ש, הלכות כלאי בגדים סי' ו

גרסינן בברכות (דף יט ב): "אמר רב יהודה אמר רב: המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק, שנאמר: 'אין חכמה ואין תבונה וגו'' – כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב". ... אי נמי: בכלאים דאורייתא, ודאי המוצא כלאים בבגדו, "אין חכמה ואין תבונה לנגד השם" וצריך לפושטו אפילו בשוק, אבל אם אדם רואה כלאים בבגדי חבריו והלובש כלאים אינו יודע, אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישנו משוגג:

1. ספר תשב"ץ קטן סי' תנו

ואם כתבו הפרט בכתובה בטעות כגון שבא לכתוב נ"ח וכתב נ"ז ולא הרגישו עד לאחר הנשואין, הכתובה פסולה מפני שהיא מוקדמת, ואמרינן: המוקדמין פסולים. והחופה אינה בטעות, לפי שהבעל הקנה לה תנאי כתובה, וצריך לכתוב לה כתובה אחרת, דאסור להשהותה בלא כתובה; אבל אם כתב בנ"ט אינה פסולה אם הזמן בנ"ה, לפי שהמאוחרין כשרים.

2. שולחן ערוך ורמ"א אבן העזר סי' סו סעי' א

אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה (ויש מקילין ומתירין להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול) (הר"ן ריש כתובות); והבעל נותן שכר הסופר. ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה בטעות או בשאר מטלטלין, אין שומעין לו, אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה, או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו מה שהוא חייב לה, מנה או מאתיים. הגה: ויש אומרים דאין לסמוך אעדים רק בשעת הדחק, ומיד שיש לו פנאי לכתוב, צריך לכתוב, כל שכן שאין לסמוך עליהו לכתולה (כן משמע מלשון הטור וכ"כ מהרי"ק שורש ס"ד ומרדכי ריש כתובות), וכן ראוי להורות.

3. שו"ע ורמ"א יורה דעה סי' קצב סעי' ד

עבר וכנסה תוך זמן זה, וכן התן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה, לא יתייחד עמה, אלא הוא ישתן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים. הגה: יש אומרים: אם היתה מהורה כשנשאת ולא בא עליה, ופירסה נדה אחר כך, אין צריך שימור עוד (תרומת הדשן סימן רנ"ג והגהות אלפסי), והמהמיר תבוא עליו ברכה (תרומת הדשן שם). ואין לחלק בזה בין בחור לאלמן או בתולה לאלמנה (רבינו ירוחם נתיב כ"ו). יש אומרים שאסורה ליחד עמו ביום כמו בלילה, ואין צריך להיות שתי שמירות, רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (טור בשם הרא"ש). ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינן צריכים שימור כלל (בית יוסף בשם הרשב"א). ויש אומרים דבליילה צריך שתי שמירות, וביום מותר להתייחד (הראב"ד). והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתיידין ביום בלא קטן או קטנה.

A Chatan Leading Bentching at Sheva Berachot

May a *chatan* lead the *bentching* and/or recite the *sheva berachot* at his own *sheva berachot* celebration? If he generally should not, does it make a difference if he is a greater *talmid chacham* than anyone else present?

4. ארחות חיים ה"ל קידושין אות כא

הר"ף ז"ל כתב כי רבינו יחיאל היה מנהיג את החתן לברך לקדש, על פי הירושלמי דברכות – עד כאן. ועכשו נהגו שלא לברך עד אחר הקידושין. וטעם הדבר שאלו היה החתן מקדש מברך אותה, היה דין שיברך אותה קודם שיקדש, אבל מאחר שלא נהגו לברך אותה החתן עצמו, כדי שלא לבייש שאינו בקי בה, ומברך אותה אחר בשבילו, אין האחר מברך עד אחר הקדושין, דילמא הדרי בהו ויבוא לידי ברכה לבטלה.

1. רמב"ם אישות פרק ג הל' כג

כל המקדש אשה, בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו, ואחר כך מקדש בדרך שמברכין קודם כל המצות.

2. שולחן ערוך ורמ"א אבן העזר סי' לד סעי' א

כל המקדש אשה, בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, מברך (הוא או השליח), (טור) ויש אומרים דאחר מברך (סמ"ג והגהות מיימוני) וכן נוהגין.

5. ערוך השולחן אבן העזר סי' סב סעי' ט

אע"ג שבברכת אירוסין כתב הרמב"ם בפרק ג' שהחתן בעצמו יברך, מכל מקום בברכת נשואים, משמע מדבריו בפרק י' שאחר מברך. והטעם פשוט, דברכת אירוסין היא כשאר ברכת מצות, ועל העושה לברך, מה שאין כן ברכת נשואין, שהם ברכות להחתן והכלה שיצליחו, כמה שכתב, בהכרח שאחרים יברכו אותם. אמנם כבר נתבאר בס' ל"ד שגם ברכת אירוסין, המנהג פשוט אצלינו שאחר מברך.

3. מרדכי, כתובות רמז קלא

מקום שאין בקי לברך ברכת אירוסין או נשואין אלא החתן בלבד, מברך לעצמו, אבל אם יש אחר לברך, אל יברך החתן משום דמיהוי כיוהרא.

Drinking Sheva Berachot Wine at Se'uda Shlishit

We made sheva berachot at se'uda shlishit that ended well after sunset. The question arose: should one drink the cup(s) of Birkat Hamazon / sheva berachot before Havdala?

אין נוהגין כן, וכדאיאת במהרש"ק שם ... דראוי לשתות מכוס של שבע ברכות, דאם לא כן לא יהיה רק שש ברכות, ומהראוי שיהיו ז' ברכות – עיין שם. וביותר שייך זאת, לפי מנהג העולם, שמתפללים ואחר כך מבדילים, וכמבואר בדרך החיים שם וכן הוי באשל אברהם ובמשנה ברורה (שם סי' רצ"ט ס"ד בביאור הלכה), אם כן הוי הפסק גדול בין השבע ברכות, הגם שצריך לי עיון, דאמאי לא נתנו העצה, ליתן לשתות לתינוקות, וכמו דאיאת לענין אם החופה ביום התענית, עיין באורח חיים (סי' תק"נ סעי' ג') במגן אברהם. אך למעשה כן נהגו גדולי הדור כדברי האשל אברהם, ואין לפקפק בזה ... ועיין בשו"ת זכרון יהודה (חלק אורח חיים סי' פ"ז), דהכריע דרק יטעום מהכוס, ודי בזה בעת כזאת, וכמו שעושים תחת החופה. ואני ראיתי אצל גדול אחד, שנתן הכוס להחתן שיברך עליו בורא פרי הגפן ולשתות, והטעם נראה לי משום שאיאת בלקוטי מהרי"ח (סדר נשואין), שמנהג הגה"ק הייטב לב ז"ל (מסיניט), דהמכרך היה שותה וגם הכלה אבל לא החתן, דבנשים יש דעות דפטורות מהבדלה ... ועל כן, כדי שיוכל גם החתן לשתות מכוס זה, כנהגו בכל פעם, הנהיג שיברך החתן, וישתה הוא וגם הכלה כנהגו.

4. ציץ אליעזר חלק י סי' מה

וגם לרבות בספר שו"ת זכרון יהודה ח"א סי' פ"ז, אחרי הזכירו דעת הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל מוסיף עלה וכותב, דאבל מנהג העולם לשתות מהכוס של ברכת נשואין וכו' והנה להם לישראל וכו'. ורק מפני דדעתו שם כדעת הרמב"ם דמעיקרא דדינא אין צריך כוס בברכות חתנים, וממילא אין צריך לשתות מלא לוגמיו, וגם אפילו להסוברים דדוקא שבע בעינן בברכת חתנים, מכל מקום יש לומר גם כן דלא בעי מיהת מלא לוגמיו, והרי אין נוהגין באמת לשתות מכוס ברכות חתנים שמברכים תחת החופה שיעור מלא לוגמיו, לזאת העלה שרק יטעמו מהכוס, דאין קפידא על טעימה לפני הבדלה, ולא ישתו ממנו שיעור מלא לוגמיו – עיין שם.

לזאת נראה לפי עניות דעתי דשפיר מותר לשתות מכוס של ברכות חתנים בסעודה שלישית משחשיכה, וממילא גם מכוס ברכת המזון. והרוצה להחמיר, וגם כדי שלא יצטרך לברך לאחריו מבלי להזכיר כבר של שבת, יטעם רק טעימה בעלמא, וכן החתן וכלה.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רצט סעי' ד

כשהיה אוכל וחשכה, שאמרנו שאין צריך להפסיק, גומר סעודתו, מברך ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו; ואם יש לו שני כוסות, מברך ברכת המזון על אחד ומבדיל על אחר.

מגן אברהם שם ס"ק ז

ברכת המזון – ומותר לשתות מכוס של ברכת המזון ... לר"י מותר לשתות – עיין שם; ובהבדלה, כולי עלמא מודו. **ונראה לי דמי שאינו נזהר** בכל השנה לברך על כוס, דסבירא ליה כמאן דאמר דאין טעון כוס, גם עתה אסור לשתות ממנו.

מחצית השקל שם

ונראה לי דמי שאינו נזהר כו'. אף על גב דגם במי שאינו נזהר, מכל מקום מצוה איכא, מכל מקום כיון דלדידה לאו חובה הוא, ליכא למימר דכוס ברכת המזון שייך לסעודה להתיר לו לשתות קודם הבדלה.

2. חכמת שלמה על שולחן ערוך אורח חיים סי'

רצט סעי' ד

עיין במגן אברהם ס"ק ז שכתב דמי שאינו נזהר לברך כל השנה על הכוס, גם עתה לא ישתה ממנו. והנה נשאלתי היאך הדין בכוס של ברכת נשואין אם סועדין במוצאי שבת, אם מותר לשתות מכוס ברכת נשואין. והשבתי דנראה שאסור לשתות ממנו, כי אף דבברכת נשואין נוהגין לברך על הכוס תמיד, מכל מקום כיון דהוי עמו נמי כוס של ברכת המזון, ובכוס ברכת המזון הוה המנהג שלא לשתות ממנו, ואם כן אם כעת ישתה מכוס של ברכת נשואין ולא מכוס ברכת המזון, אתי לזלזולי בכוס של ברכת המזון. לכך לא ישתה ממנו כלל – כן נראה לי. ומי שעושה להיפוך אין מוזהחין אותו, וזה ברור.

3. מנחת יצחק חלק ג סי' קיג

כתב בהגהות ממהרש"ק, דגם מכוס של ברכת נשואין לא ישתה, אף דשבע ברכות מברכין תמיד על הכוס, מכל מקום כיון דאין שותים מכוס של ברכת המזון, איכא זלזול – עיין שם. ובדאי לשיטתו, יש לנהוג כמו שכתב כבוד תורתו, דאין ישתה מכוס זה אחרי הבדלה, או אם אין לו כוס אחר, יעשה על כוס זה הבדלה ... אכן העולם

<<

Drinking Sheva Berachot Wine at Se'uda Shlishit

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' סט

... נמצא לפי זה בשבע ברכות שעל כוס ברכת המזון בסעודה שלישית, על החתן והכלה איכא יותר חיוב לשתות מעל המברך, דהחיוב הא' הוא בשביל החתן והכלה, ולכן כיון שאסיקנא שיש להחמיר בפירוש השני בהיתר השתיה למי שנזהר לברך ברכת המזון על הכוס בכל השנה, גם מכוס ברכת המזון שבסעודה שלישית קודם הבדלה, שאין להתיר אלא לאחד שישתה כמלא לוגמיו, וגם לשנים מאחר שנוהגין שמצטרפין לכמלא לוגמיו, ולא ליותר, הרי החתן והכלה עדיפי מהמברך. לכן צריכין החתן והכלה לשתות, וישתו בין שניהן כמלא לוגמא של אחד, כיון שהדין הוא שמצטרפין, ואסור שוב להמברך לשתות. וליכא מעלה שישתו בין שלשתן כמלא לוגמא, דבשתיית דכוס ברכת המזון גם להגאונים סגי בשתיית אחר ... זהו טעמי ונמוקי וכן צריך לעשות, דהחתן והכלה ישתו בין שניהם והמברך יותר ראוי שלא ישתה, דהרי שיעור דמלא לוגמא בזמן הזה הוא פחות הרבה מבזמן הגמרא, ולענין חולה ביום כיפור מחמירין, לכן אף שלאחתן והכלה שצריכין לשתות אין להחמיר, אף להכלה שהיא שותה אחרי החתן שתחוש שמא שתה החתן כמלא לוגמא, מכל מקום יש להחמיר להמברך לחוש דאולי ישתו החתן והכלה אחריו כהשיעור וימצא שלא היה לו לשתות, אבל אם רוצה לשתות מחמת שהוא שותה בתחלה, שעדיין לא שתו החתן והכלה, אין לעכבו, אבל יצטרך למעט רק מעט ממש כדי שיהיו עוד להחתן והכלה מה לשתות עד השיעור, אבל יותר טוב וראוי שהמברך לא ישתה אלא החתן והכלה לבדם.

ולמה שבארתי אין מקום כלל לדברי הגאון רבי שלמה קלוגר בחכמת שלמה (רצ"ט) שהוא מחלק בין כוס של ברכת המזון שאין לשתות ממנו לפי מנהגינו כמגן אברהם, ומכוס של נישואין היה מתיר אבל אתי לזולתי בכוס של ברכת המזון, לכן לא ישתו כלל עיין שם, שברור שאינו כן, שגם כוס של ברכת המזון הוא כוס דנישואין לחיובא כדבארתי.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' רע"א סעי' יד

אם לא טעם המקדש, וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו (פי' מלא פיו), יצא; ואין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו; ומכל מקום מצוה מן המובחר שיטעמו כולם. ויש אומרים דכיון שבין כולם טעמו כמלא לוגמיו, יצאו, דשתיית כולם מצטרפת לשיעור. והגאונים סוברים שאם לא טעם המקדש לא יצא, וראוי לחוש לדבריהם; ודוקא בקידוש, אבל בשאר דברים הטעונים כוס, מודים הגאונים דסגי בטעימת אחר.

משנה ברורה שם סי' עג

לחוש לדבריהם – היינו לזהר לכתחלה. ובדיעבד הסכימו הרבה אחרונים דאפילו שתיית כל המסובין מצטרפין למלא לוגמיו, אך שלא ישהה על ידי שתיית כולם יותר מכדי אכילת פרס.

7. שו"ת יביע אומר חלק ח, אורח חיים סי' לג

המורם מכל האמור שכל שיש מנין בסעודה שלישית שנוהרים לזמן בשם ולברך ברכת המזון על הכוס, רשאי המברך לשתות מן הכוס כמלא לוגמיו, ואפילו אם אינו נזהר תמיד לברך ברכת המזון על הכוס, ורשאי גם כן לשתות רביעית מן הכוס כדי לברך אחריו ברכה אחרונה, אף על פי שנמשכה סעודה שלישית עד אחר צאת הכוכבים. וגם אם היו שלשה אנשים בלבד בסעודה שלישית, ובירכו על הכוס, על פי מה שכתוב בזוהר הקדוש, רשאי המברך לשתות מהכוס, הואיל ויש מצוה מן המובחר לברך על הכוס, וכמה שכתב גם כן הרמב"ן והרשב"א והר"ן. וכשיש שם חתן וכלה, שהמנהג לברך על שני כוסות, אחד לברכת המזון ואחד לברכות התנים, ואחר שבע ברכות מוזגים ומערבים הכוסות ביחד, רשאים לשתות משני הכוסות, שאחר ששותים המברכים משני הכוסות, נותנים מאחד מהם לחתן ולכלה לשתות, ורשאים גם המסובים שכיוונו לצאת בברכת בפרי הגפן למעט מהכוס.

Paying for a Cancelled Taxi Order

Q A friend of mine reserved a place on a *sherut* (a joint, ten-seat taxi service to Ben Gurion airport) for the middle of the night. When he awoke, he realized that he had made a mistake; his flight was the next night. He tried unsuccessfully to reach the taxi service to cancel and then went back to sleep. The taxi driver arrived as scheduled, and when my friend did not appear, the angry driver called him. My friend explained what had happened, but he did not pay the driver. The next night, he called the same taxi service (they did not realize that he was the same person who had called the day before). He did not feel that he had to pay double, as he made use of the transport service to the airport only once. Was he correct?

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' שלג סעי' ב

במה דברים אמורים, שאין להם עליו אלא תרעומת בשלא הלכו, דוקא בשלא היו יכולים להשכיר עצמם אמש כששכרם בעל הבית זה, אבל אם היו נשכרים אמש ועכשיו אינם נשכרים כלל, הרי זה כדבר האבוד להם, ונותן להם שכרם כפועל בטל; ואם נשכרים בפחות, משלם הפחת. ואם הלכו (ודוקא שהלכו עצמם, אבל לא שלוחם) (המגיד פ"ט בשמם), אף על פי שלא היו מוצאים להשכיר עצמם אמש, נותן להם שכרם כפועל בטל, והוא שעכשיו אינם נשכרים כלל. אבל אם מוצאים מי שישכירם בשכירותו, אין להם אלא תרעומת.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' עה סעי' ט

"מנה לי בידך שהליתניך או שהפקדתי בידך", והלה אומר: "איני יודע אם הליתני או אם הפקדתי בידך", ישבע היסת שאינו יודע, ופטור. ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם.

1. גמרא, בבא מציעא דף עו ע"ב

תניא: השוכר את האומנין והמעין את בעל הבית, או בעל הבית המעין אותן – אין להם זה על זה אלא תרעומת. במה דברים אמורים – שלא הלכו, אבל הלכו חמרים ולא מוצאו תבואה, פועלין ומצאו שדה כשהיא לחה – נותן להן שכרן משלם

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' שלג סעי' א

הלכו החמרים ולא מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה, או ששכרם להשקות השדה ומצאוהו שנתמלא מים – אם ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצאו שצריכה פועלים, אין לפועלים כלום, ומה בידו לעשות; ואם לא ביקר, נותן להם שכרן כפועל (פירוש: ששמן מי שהשכיר עצמו למלאכה זו, וכן חמר שהשכיר חמור להביא משאוי, כמה היה רוצה לפחות משכרו ולישב בטל ולבא ריקן) בטל, שאינו דומה הבא מעון לבא ריקן, ועושה מלאכה לבטל.

סמ"ע שם ס"ק ו

נותן להן שכרן – כיון דבעל הבית פושע וההליכה היא כהתחילו במלאכה, משום הכי אין הבעל הבית יכול לחזור בו, ואם חוזר, צריך לשלם להם כפועל בטל, ואף שאין לפועלים פסידא דממון מכח חזרה זו

Is a Watchman Responsible for More Than He Expected?

Q I went with some friends to play ball in a local park, and one of them decided to leave early. He asked me to take his bag back, but I forgot about it, and it is now lost. He says that I owe him \$500 for my negligence, as he had a lot of cash and some electrical devices in the bag. While I trust him on the facts, I would not have agreed to accept such a big responsibility had I known what was in the bag. We asked a rebbe of ours what to do, and he said I should pay, which I did. Later, he said that it might be a complicated case and that we should ask an expert in *Choshen Mishpat*. Did I have to pay and, if not, can I get the money back?

כסתם אבן פשוט זהוב או שנים" – עד כאן לשונו. ובש"ך בסימן ע"ב ס"ק מ' כתב עלה וזה לשונו: "ולפי עניות דעתי נראה דשפיר יש לדמותו להך דדינר זהב, דהתם מה שאמר המפקיד של כסף הוא, לא הוי פשיעה, דעשה כן כדי שתקבל עליה השמירה, ואם כן הוה ליה לאסוקי אדעתא שהוא של זהב, ושאמר כן כדי שתקבל השמירה, ואפילו הכי פטרינן מטעם דנמירותא דכספא קבילת עלי... ואף על גב דמסתמא אם הפקיד אצלו אבן טובה, פשיטא דחייב כל שווי, דסתם אבן טובה רגיל שהוא יקר, ולכך קיבל עליו בין יקר ובין זול, אבל סייף דאין רגילות שיהיה יקר על כן מצי אמר: נמירותא דסייף יקר לא קבילת עלי וכו'; ומכל מקום כיון דהמרדכי גופיה מסיק על זה "וצריך עיון", ודאי הוי ספיקא דדינא" – עד כאן לשון הש"ך.

4. ש"ך חושן משפט סי' כה ס"ק ב

כתב הנמוקי יוסף פרק אחד דיני ממונות נ"א ע"ב מודפי הרי"ף: "טעם בדבר שנשאר בספק בש"ס, כגון הנהו בעיני דקיימינן בתיקו דהוי חומרא לתובע וקולא לנתבע, ולא עבד הכי, טועה בדבר משנה הוא, שכבר נפסק הדין לפי הכללות המסורות בדינו" – עד כאן לשונו. ולא נהירא לי, דהא לא שייך לומר טעם בדבר משנה אלא כשמתברר מתוך המשנה או הש"ס שטעה בודאי, אבל בבעיי דסלקי בתיקו לא מתברר שטעה. ונראה דאפילו כטועה בשקול הדעת נמי לא הוי כיון דלא מתברר שטעה בבירור, אלא מה שעשה עשוי ופטור לשלם. ונראה דהנמוקי יוסף אויל למעמיה שכתב בריש שנים אוהזין [ב"מ ג' ע"א מודפי הרי"ף ד"ה לסומכוס] וזה לשונו: "הלכך בכל תיקו שבתלמוד בכל ספק ממונא, תקפו תובע – מוציאין ממנו ... אבל לפי מה שהעליתי בספרי תקפו כהן [סי' מ' – י'] דהעיקר כהרמב"ם וסיעתו דתפיסה מהני בתיקו ... ושאר הרבה פוסקים לדעתו. וממה שכתב הרי"ף פרק הפועלים אין ראיה, דהתם פשיט בש"ס להדיא לקולא, אם כן דמי תיקו לפלוגתא דרבוותא דאמרינן בפרק כל הנשבעין [שבועות מ"ח ע"ב] דיינא דעבד כר' אלעזר עבד ... וגם נראה דאפילו אם תמצי לומר בתיקו לא מהני תפיסה, היינו משום שתפס מעצמו, אבל הכא כיון דעל כרחך מיירי בקיבולתו או שהוא מומחה, אם כן כיון דהתפיסהו בית דין הוה ליה כתפס ברשות, דמהני תפיסה בתיקו לכולי עלמא

1. גמרא, בבא קמא דף סב ע"א

מודה ר' יהודה לחכמים, במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין – שאין משלם אלא דמי גדיש בלבד; להגדיש חמין והגדיש שעורין, שעורין והגדיש חמין, חמין וחמין בשעורין, שעורין וחמין בחמין – שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד. אמר רבא: הנותן דינר זהב לאשה, ואמר לה, "הזהרי בו, של כסף הוא", הוזקתו – משלמת דינר זהב, משום דאמר לה: "מאי הוה לך גביה דאזקתי?" פשעה בו – משלמת של כסף, דאמרה ליה: "נמירותא דכספא קבילי עלי, נמירותא דדהבא לא קבילי עלי". אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון בדברא מתניתו לה, אנן ממתניתא פשיטא לן: חמין וחמין בשעורין, שעורין וחמין בחמין – אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד; אלמא אמר ליה: "נמירותא דשערי קבילי עלי", הכא נמי אמרה ליה: "נמירותא דדהבא לא קבילי עלי".

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' עב סעי' ח

ראובן שאל משמעון סייף שהיה לו במשכון מעובד כוכבים, ואבדו, ושואל ממנו מומן הרבה כמו ששואל ממנו העובד כוכבים – לא ישלם לו אלא דמי שווי דסתם סייף דעלמא.

3. קצות החושן סי' רצא ס"ק ד

לא קבילת עלי אלא שמירת דינר כסף. כתב בהגהת מרדכי פרק הכונס (בבא קמא סי' ר"ז): ראובן ששאל סייף משמעון שהיה לו במשכון מעכו"ם [ואבד] ושואל ממנו מומן הרבה בעד הסייף שאבדו והשואל לא ידע שהיה סייף יקר, מצי אמר נמירותא דסייף יקר לא קבילת עלי כדאמרינן (שם סב, א) גבי נתן דינר זהב לאשה, וכמו חמין מחופין שעורין, וצריך עיון – עד כאן לשונו. ובים של שלמה פרק הכונס (סי' ל"ד) כתב, וזה לשונו: "ובאמת שצריך עיון גדול – בשלמא גבי דינר, המפקיד גופיה פשע שאמר לה של כסף הוא, אבל אם אמר לה סתם "הזהרי בו", פשיטא דחייבת, וכן התם דחמין בשעורין, ואם כן זה לא היה לו לידע יותר משעורין; אבל מה שאדם מפקיד גבי חבירו וראה אותו, פשיטא דמקבל עליה כל שווי בין רב בין מעט, דאם לא כן כל אחד שיתן לחבירו בפקדון אבן טובה שוה מאה מנה, פשיטא דחייב לשלם מאה מנה, ולא כל כמיניה לומר, סבור הייתי ששוה

Reimbursement Through Additional Services

A laundromat damaged several articles of my clothing. They are willing to reimburse me for some of the losses but only by offering free laundry service. Is that a legitimate form of payment?

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' קא סעיף א
בא לפרוע, אם יש לו מעות צריך ליתנם לו, ואינו יכול לדחותו אצל מקרקעי או מטלטלי.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' קא סעי' ה
אם יש ללוה שטרי חובות על אחרים, יכול להגבותם לו וישומו אותם כפי מה שהוא הלוח, אם הוא אלם; וכפי מה שהם נכסיו, עידית או זיבורית. הגה: ... ואפילו יש לו שאר מטלטלים, יכול להגבות לו שטרות בשווים.

שי"ד שם סי"ק ג
ואם יש ללוה שטרי חובות כו' – דברי המחבר והר"ב אינם נראה לפי עניות דעתי לדינא, דנראה דלטעמייהו אזלי, שכתבו בבית יוסף ודרכי משה דהרשב"א בתשובה והמור בשם הרא"ש חולקים על הבעל התרומות, דכתב הרשב"א בס' תתקכ"ט ובתשובות הרמב"ן סי' נ"ג, שפשט המנהג כגדולי המורים שמוגבין משטרות. אבל לפי עניות דעתי דברי בעל התרומות ברורים בטעמן, ואין חולק עליו כלל, וכמו שאבאר: דודאי לא מסתבר כלל שישלם בעל כרחו בשטרות ולא מטלטלי, דהא לעולם אזלינן לטובת המלוה; ועוד, היאך נכופ אותנו לגבות שטרות בחובו ושיתבע את הלויים, והלא הוא אין לו עסק עמם ואינו בעל דבר שלהם, והאיך נכריחו שיהא בעל דין שלהם בעל כרחו? ועוד, דשמא יארע קלקול שלא ישלם לו זה, הוא ודאי דבר שאין הדעת סובלתו שיחזיק זה תחת ידו מטלטלים ויסלקנו בשטרות. והרשב"א בתשובה סי' תתקכ"ט מיירי שם להדיא כשאין ללוה לשלם כלל ממקום אחר

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' תיט סעיף א
כשבית דין נזקקין לגבות לניזק מנכסי המזיק, גובין מהמטלטלין תחלה, ואם לא היו מטלטלים כלל, או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מהקרקע המעולה שבנכסי המזיק; וכל זמן שימצא מטלטלין, ואפילו סובין, אין נזקקין לקרקע. ואפילו שיש לו כסף, יכול לפורעו בסובין, דכל מטלטלים מיטב נינהו. ושמין אותה כמו שיכול למוכרה מיד ובמקומו. וכשמשלם מהקרקע, אפילו היתה זבורית של מזיק טובה מעידית של ניזק, אינו מקבל ממנו, אלא מוגבין לו מעידית שבנכסי המזיק.

3. גמרא, בבא קמא דף ז עמ' ב
כל מיילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הכא, מזדבן במתא אחריתי, לבר מארעא דליתבי ליה ממיטב, כי היכי דלקפוין עלה זבינא.

Realtor Fee for an Altered Purchase

Q The defendants were interested in buying two apartments in Israel. They signed an agent's service contract with the plaintiff, a real estate agent, obligating them to pay the plaintiff 2% of the sales price if they were to buy an apartment that she showed them. The plaintiff told the defendants that she regularly gives a discount for buying two apartments, whereby they pay only 1.5% commission for the second apartment. At a certain point, the defendants were interested in principle in buying two apartments that the plaintiff had shown them, but they told her that they would not do so if they would have to pay the full 2% commission. After negotiations, during which the defendants calculated how much the plaintiff stood to gain from the commissions even after a reduction, the plaintiff agreed to lower her agent's fee to 1.4% for each of the apartments, and she faxed them two invoices stating the respective fees for the two imminent purchases. Subsequently, an engineer uncovered serious flaws in the more expensive apartment, and the defendants bought only the cheaper apartment. The plaintiff then sent the defendants a bill based on a 2% rate of commission, claiming she had agreed to the special reduction only because of the prospect of a double purchase. The defendants, however, paid only the 1.4% rate, which appeared in the invoice faxed earlier. Do the defendants have to pay the remaining 0.6%?

1. רמ"א חושן משפט סי' שלב סעי' ד

בעל הבית שהטעה פועלים ואמר להם, "עשו עמי בארבעה כמו ששאר הפועלים נשכרים", ונמצאו שנשכרים ביותר, או שהפועלים הטעו בעל הבית בכי האי גוונא, הוי כאילו לא שכרו זה את זה כלל, ונותן להם כפחות שבפועלים

2. קצות החושן סי' שלא ס"ק ג

ונראה דודאי כששוכר פועל בסתם ואינו מזכיר כלל לומר לפי דמים ששוכרין בעיר, אם כן אין לו אלא כפחות, ואפילו כמיעוט דזיילי, וכמו שכתב הריטב"א, אבל באומר כאחד וכשנים מבני העיר, דנחית לשומא של בני העיר, דעתו אשומא דבני העיר, והוה ליה כאומר "כדשיימי", לכן דעתו אמיצוה, וכמו שכתב הרמב"ן והרשב"א.

Is One Obligated to Enable Someone to Sue Him?

Q

I caused significant damage to someone's property but in a manner that I am not required to compensate him for it. He does not know who caused the damage or how it happened. Word got around to me that he is trying to find the "perpetrator" and make him pay. Must I present myself to him and take the risk that he will give me a hard time by not believing what happened or not understanding that I am not obligated to pay, which is likely, given his personality?

4. גמרא, שבועות דף לא ע"א

מנין לנושה בחבירו מנה ומענו מאתים, שלא יאמר, "אכפרנו בבית דין ואודה לו חוץ לבית דין", כדי שלא אתחייב לו שבועה, ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' יב סעי' ו

מי שתובעים אותו מומין שהוא מוחזק בו, אמר לבקש צדדים להשמיט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר. הנה: ואם עבר ועשה, אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את שלו.

5. שולחן ערוך חושן משפט סי' יא סעי' א

כיצד מזמינים בעל דין לדין? שולחים לו בית דין שלוחם, שיבא ליום המזומן לדין. לא בא, מזמינים אותו פעם שנית. לא בא, מזמינים אותו פעם שלישית. לא בא, ממתינים לו כל היום. לא בא, מנדין אותו למחרתו. במה דברים אמורים, במי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס; אבל מי שהוא מצוי בעיר, אין קובעים לו זמן אלא פעם אחת, ואם לא בא כל אותו יום, מנדין אותו למחרתו.

2. פתחי תשובה שם ס"ק ח

... ועיין בתשובת שבות יעקב חלק א' סוף סי' קס"ג שכתב לחלק בענין אחר, דודאי אם מבקש הנתבע תואנות בידים כדי לפשר אסור, מה שאין כן התם קאמר דהוה מעריקנא לאגמא, דזה הוי רק שב ואל תעשה שלא לשמור שור שעבודו של חבירו כדי לפשר, זה ודאי שרי

3. שולחן ערוך ורמ"א חושן משפט סי' ד סעיף א

יכול אדם לעשות דין לעצמו; אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מיד; ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחנו, אם לא יוכל להציל בענין אחר (טור). אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין, והוא שיוכל לברר ששלו הוא נוטל בדין; מכל מקום אין לו רשות למשכנו בחובו. הנה: מטעם שיתבאר לקמן סימן צ"ז סעיף ו'. ויש אומרים דווקא בחובו ממש, אבל אם חייב לו בלא הלואה, או שאין צריך למשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מצאו ביד אחר, מותר לתפסו (ריב"ש סי' שצו). ויש אומרים דלא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה רק בחפץ המבורר לו שהוא שלו, כגון שגזלו או רוצה לגזלו או רוצה להזיק, יכול להציל שלו. אבל אם כבר נתחייב לו מכה גזילה או ממקום אחר, לא (מרדכי ונמוקי יוסף פרק המניח).

Protecting a Bicycle that Had to be Moved

Q Someone locked his bicycle to the banister next to the steps leading to our building. One wheel blocked a third of the steps, creating a significant inconvenience (especially to an older gentleman) and causing a couple of people to trip (it was not easy to notice the protruding wheel, especially at night). After waiting several weeks, during which time apparently no one moved the bicycle and we were unable to ascertain the owner's identity, we broke the chain and moved the bicycle to a place nearby where it does not disturb anyone. Must we now buy a new chain to lock up the bicycle and protect it from theft? In our low-crime neighborhood, carriages and (often) bicycles are left unchained, and they can remain that way many months without being stolen.

3. נתיבות המשפט סי' רס"א ס"ק א

אבל בקטן דליכא יאוש, דהא אפילו ממונ של קטן יש בו גזל מפני דרכי שלום, וגם ביד הקטן חשיב כמשומר קצת כי הקטן חשיב קצת שומר, כמו שכתבו התוספות בבא קמא דף ט' [ע"ב] בד"ה "ולר' יוחנן" – עיין שם. וגם רובא דאינשי נותנין חפצים ביד קטן פיקה, אומדנא דמוכח הוא דלא מייאש נפשיה, רק דקרי ליה אבידה מדעת לענין שהנוטל ממנו אין צריך לשומרו יותר מהבעלים, דמה שחשיב אינו משומר במקצת, אבידה מדעת הוא.

1. גמרא, בבא מציעא דף כה ע"ב ב

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: כל ספק הינוח – לכתחילה לא יטול, ואם נטל – לא יחזיר. מציא כלי באשפה, מכוסה – לא יגע בו, מגולה – נוטל ומכריז. ורמינהו: מציא כלי טמון באשפה – נוטל ומכריז, שכן דרך אשפה לפנות! – אמר רב זביד: לא קשיא: הא – בכובי וכסי, הא – בסכיני והמניק. בכובי וכסי – לא יגע, בסכיני והמניק – נוטל ומכריז. רב פפא אמר: הא והא בכובי וכסי, ולא קשיא; כאן – באשפה העשויה לפנות, כאן – באשפה שאינה עשויה לפנות. – אשפה העשויה לפנות, אבידה מדעת היא! אלא, באשפה שאינה עשויה לפנות, ונמלך עליה לפנותה.

2. רמב"ם הל' גזלה ואבידה פרק יא הל' יא

המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, וכל כיוצא בזה, הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר, "אשר תאבד" – פרט למאבד לדעתו.

Discount for a *Kashrut* Mistake

Q Reuven hired Shimon to cater a *mehadrin* (strict level of *kashrut*) affair. Due to a mix-up, Shimon rented *keilim* (utensils) from a service with which he had limited previous dealings. Before the affair began, Reuven's suspicions were aroused that the utensils' *kashrut* was questionable, as was confirmed after the affair. Reuven wants a full refund for the affair, citing his internal feeling of embarrassment that he caused his guests to eat non-kosher food. Shimon, who had offered partial compensation (credit toward future catering), has withdrawn any offer due to Reuven's alleged harassment. What is the *halacha* in such a case?

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' רלד סעי' ב, ג
 ב] וכן השוחט פרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים, ומה שלא אכלו יחזיר לו הבשר והוא יחזיר לו הדמים. ואם מכרו הלוקחים בשר זה של טריפה לעובד כוכבים, או שהאכילוהו לכלבים, יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה, ויחזיר להם הטבח את המותר. וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה.

ג] אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים, מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אכל, ואין המוכר מחזיר לו כלום.

5. ש"ך יורה דעה סי' קיט ס"ק כה
 מה שאכל אכל והוא יחזיר לו הדמים – משום קנס (רש"י בבכורות סוף פרק כל פסולי המוקדשין). ולפי זה משמע דוקא כשידוע, שהיה יודע שהם דברים האסורים ומכרן במזיד, קנסין ליה, הא לא הכי לא, דאפשר שוגג היה. ואף על גב דנתבאר בסעיף י"ז דטבח אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי, היינו לענין איסורא, אבל לא להוציא ממון

6. ש"ך שם ס"ק כז
 ואם אכלם, מה שאכל אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום – דדוקא באיסור דאורייתא קנסוהו, ועוד דאין אכילת האוכל מיחשב לו הנאה, ואדרבה צער הוא לו שעבר על איסורא דאורייתא אף שהיה שוגג, מה שאין כן באיסור דרבנן – עד כאן לשון הסמ"ע בחושן משפט סי' רל"ד ס"ק ד'. וגם בעמרת זהב כתב הטעם הראשון. ואין אלו מעמים נכונים כל כך לחלק בין איסורא דאורייתא לאיסור דרבנן. ועוד לדבריהם די אם לא קנסוהו כיון שהוא מדרבנן, מכל מקום למה אין המוכר מחזיר כלום – יחזיר מה שקבל יותר מדמי הטרפה שהוא חייב מדינא ולא מצד הקנס? אלא נראה לי הטעם, דהם לא גזרו איסור כדי להוציא ממון, דלענין ממון אוקמוה אדין תורה

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' קג סעי' ה
 כל קדרה שאינה בת יומא חשיבה מעמה לפגם, ואינה אוסרת. ונקראת בת יומא כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור, וכיון שעבר עליה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור אינה נקראת בת יומא. ואם בישל בה כשאינה בת יומא, התבשיל מותר דהוי נותן מעם לפגם

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קכב סעי' ו, ז
 [ז] **סתם** כלי עובדי גילולים הם בחזקת שאינם בני יומן; לפיכך, אם עבר ונשתמש בהם קודם הכשר, התבשיל מותר...
 [ז] כשם שסתם כליהם של עובדי כוכבים אינם בני יומן, כך סתם כלים שלנו בחזקת שאינם בני יומן.

ש"ך שם ס"ק ד
סתם כו' – הטעם, כתבו הפוסקים דהוי ספק ספיקא – ספק נשתמשו בו היום או אתמול, ואם תמצני לומר נשתמשו בו היום, שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או שהוא אין נותן טעם, ומהאי טעמא אסור לבשל לכתחלה בכלים של עובדי כוכבים, דליכא אלא חדא ספיקא, דקדרה שאינה בת יומא אסור לכתחלה

3. גמרא, בכורות דף לו ע"א א
 תנו רבנן: המוכר בשר לחבירו – ונמצא בשר בכור, פירות ונמצא טבלים, יין ונמצא יין נסך – מה שאכלו אכלו, ויחזיר להם את הדמים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: דברים שהנפש קצה בהן – יחזיר להן את הדמים, ושאיין הנפש קצה בהם – ינכה להם את הדמים, ואלו הן דברים שהנפש קצה בהן: נבילות וטריפות שקצים ורמשים. ואלו הן דברים שאין הנפש קצה בהן: בכורות טבלים ויין נסך.

Stopping Fare-Beaters

Q

When I was on a bus the other day, I saw two young men share a *chofshi chodshi* (monthly pass), which the bus company clearly forbids. Was I required to say something to them? Could I or should I have told the driver? Would this have been a problem of *lashon hara*?

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' כח סעי' א
מי שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו, ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב להעיד

נתיבות המשפט שם ס"ק א
כל מי שיודע עדות לחבירו וכו'. בבבא קמא דף נ"ז (ע"א) מבואר דעד אחד אינו עובר מדאורייתא רק מדרבנן. ונפקא מינה למי שנשבע שלא יעיד, דבמקום שמחויבין מדאורייתא, אין השבועה חלה, דהוי נשבע לבטל המצוה, אבל מדרבנן חייל, וכן כתב בתומים (סק"א). ונראה דבעדות מיוחדת גם כן אין הראשון עובר מדאורייתא כיון דאינו יודע מעדות השני, רק השני אחר שכבר הגיד הראשון עובר מדאורייתא. ונראה דדוקא בעד אחד דאין מחייב רק שבועה, אינו חייב מדאורייתא להעיד, אבל במקום שמחייב ממונ, כגון בהכשירו לקרוב כשני עדים, נהי דאינו עובר באם לא יגיד, מכל מקום חייב [להעיד] מדאורייתא משום השבת אבידה לבעלים

5. גמרא, בבא מציעא דף ל ע"א א
תנו רבנן: "והתעלמת" – פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם. הא כיצד? היה כהן והיא בבית הקברות, או שהיה זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו – לכך נאמר "והתעלמת מהם".

1. חפץ חיים, ה"ל לשון הרע כלל י סעי' א-ב
אם אחד ראה אדם שעשה עולה לחבירו ... יכול לספר הדברים לבני אדם כדי לעזור לאשר אשם לו ... אך יזהר שלא יחסרו אלו השבעה פרטים שנבארו בסמוך. ואלו הן: (א) שיראה זה הדבר בעצמו ולא על ידי שמיעה מאחרים, אם לא שנתברר לו אחר כך שהדבר אמת. (ב) שיזהר מאוד שלא יחליט תכף את הענין לגזל ועושה או להזק וכיוצא בזה, רק יתבונן היטב את עצם הענין אם הוא על פי דין בכלל גזל או חזק. (ג) שיוכיח את החוטא מתחילה ובלשון רכה, אולי יוכל להועיל לו ויטיב על ידי זה את דרכיו; ואם לא ישמע לו, אז יודיע לרבים את אשמת האיש הזה מה שהזיד על רעהו (ואם יודע שלא יקבל תוכחתו יבואר אם ירצה השם לקמן בסעיף ז). (ד) שלא יגדיל העוולה יותר ממה שהיא. (ה) שיכוון לתועלת ... ולא ליהנות חס ושלום מהפגם שהוא נותן בחבירו, ולא מצד השנאה שיש לו עליו מכבר. (ו) אם הוא יכול לסבב את התועלת הזאת גופא בעצה אחרת, שלא יצטרך לספר את ענין לשון הרע עליו, אזי בכל גווני אסור לספר. (ז) שלא יסובב על ידי הסיפור חזק לנידון יותר מכפי הדין שהיה יוצא אילו הועד עליו באופן זה על הדבר בבית הדין.

2. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רה
והמצוה הר"ה היא שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה. ואין ראוי לנו שיאמר אחד ממנו אני לא אחטא ואם יחטא זולתי מה לי, דינו עם אלהיו. זה הפך התורה. אבל אנחנו מצווים שלא נמרה ולא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו ואף על פי שלא יצא עליו עדות, יחייב עליו דין. והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) "הוכח תוכיח את עמיתך".

3. גמרא, בבא מציעא דף לא עמוד א
ראה מים ששוטפין ובאין – הרי זה גודר בפניהם. אמר רבא: "לכל אבידת אחיך" – לרבות אבידת קרקע.

Q

Living the Halachic Process Vol. III

Using Other People's Religious Articles

I understand that Ashkenazim may borrow religious articles from each other without permission, but Sephardim may not. May an Ashkenazi borrow a Sephardi's religious article without permission?

4. ערוך השולחן אורח חיים סי' יד סעי' יא, יג

יא] כתבו הטור ושולחן ערוך סעיף ד' דמותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת – עד כאן לשונו – משום דודאי ניהא ליה לאיניש למעבד מצוה בממונו [טור] ורצון בעל הטלית בכך ולא קפיד, ולכן אי ידעינן דגברא קפדנא הוא, אסור ליטול שלא מדעתו. ונראה לעניות דעתי, אף שרבותינו פסקו הדין הזה דבסתמא מותר ליקח טלית חבירו שלא מדעתו ולהתפלל בו מטעם דודאי ניהא ליה, מיהו אנן חזינן דהרבה מקפידים בזה מאד, ובפרט כשהטלית הוא חדש ונקי, וגם יש בני אדם שאין סובלין כלל שאדם אחר ילבש בגד שלהם מטעם זיעה ונקיות, ונראה לעניות דעתי שמאד יש להתיישב בדין זה.

יג] וכתב רבינו הרמ"א דתפלין מותר גם כן ליטול שלא מדעת, אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו, דחיישינן שמא יקרע אותן בלימודו – עד כאן לשונו – ואפילו באקראי בעלמא אסור, דשמא יעיין בו הרבה עד שיקרע מרוב משמוש, ומכל מקום לעיין בעלמא נוהגין היתר, וכן ליקח סידור ומחזור בלא ידיעת הבעלים, דרובא דעלמא אינם מקפידים בזה.

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' שנט סעי' ה
אפילו הלוקח בשאלה שלא מדעת הבעלים, נקרא גזלן.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' יד סעי' ד
מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת. הנה: והוא הדין בתפילין, אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו, דחיישינן שמא יקרע אותם בלמודו.

3. מגן אברהם סי' יד ס"ק ז
טלית חבירו – כתב הב"ח: דוקא באקראי, אבל בקביעות אסור. וכתב הים של שלמה דאסור ליקח אותן מביתו לבית הכנסת או אפכא.

Monopolistic Practices and Halacha

In a market with a very limited number of commercial properties, is the owner of one store allowed to prevent competition by renting and keeping empty another store that became available, thus allowing him to charge higher prices?

3. גמרא, בבא בתרא דף ז ע"ב

תנו רבנן: אוצרי פירות, ומלוי ברבית, ומקטיני איפה, ומפקיעי שערים – עליהן הכתוב אומר: "לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת נפתחה בר לחקטין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה", וכתוב: "נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם" ... תניא נמי הכי: אין אוצרי פירות דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפל – מותר; במה דברים אמורים – בלוקח מן השוק, אבל במכנים משלו – מותר. ומותר לאדם לאצור פירות בארץ ישראל שלוש שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית; ובשני בצורת – אפילו קב חרובין לא יאצור, מפני שמכנים מארה בשערים.

4. בבא מציעא דף ס ע"א עד דף ס ע"ב

משנה. רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבא אצלו. וחכמים מתירין. ולא יפחות את השער, וחכמים אומרים: זכור לטוב ... **גמרא.** מאי טעמייהו דרבנן? – דאמר ליה: אנא מפליגנא אמגוזי, ואת פליג שיסקי. ולא יפחות את השער וחכמים **אומרים: זכור לטוב וכו'.** מאי טעמא דרבנן? משום דקא מרווח לתרעא.

5. ערוך השולחן חושן משפט סי' רכח סעי' יד

מותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו ואין שארי חנונים יכולים למחות בו, ומי ימחה בידם לעשות כן, דרשות ביד כל אחד לעשות איזה השתדלות לפדיון כמו שמבקש מאנשים שיקחו ממנו, אבל מחנותו של אחר אין לקרות שום קונה ועובר בלא תסג גבול. וכן יכול למכור בזול, ואין בני השוק יכולים לעכב עליו. אמנם נראה לי דזהו רק בתבואה, מפני שעל ידי זה שימכור בזול, גם האחרים ימכרו בזול, ומתוך זה ימכרו בעלי האוצרות בזול [רש"י שם ד"ה "זכור לטוב"], אבל לזלזל במכירת סחורה, איסור גמור הוא, ומתוך כך מקולקל דרך המסחר ומאבדין מעות אחרים

1. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סי' מד

נעיל להא דידן, דלא מיבעיא דהתיקון שתיקנו שרי הקומידאט שאיננו נגד דין תורה, אלא כתורה עשו, ואלו באו לפנינו, היינו גם כן מתקנים כן, הא דלא יתרבו הסרסורים יותר ממה שראוי לפי העיר והמסחר כדי שיכולים להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה. וכן הוא בכל מדינות מלכות, שיש מספר ומפקד לכל מיני אומנים כמה יהיו בעיר מאותו אומנות ולא יפסידו זה את זה, ומכל שכן בסרסורים שתקנה הוא בכל העיירות גדולות שהם מושבעים מהמלכות ושולטתם אסורים לסרסר, ויש להם מספר ידוע. ומצינו כיוצא בזה בפרק קמא דבבא בתרא בהני טבחי, ובשולחן ערוך חושן משפט סוף סי' רל"א, והוא הדין כל תקנות שתיקנו ביניהם דלא למיפסק חיותא. וכתב ליה במהרי"ק ומייתי ליה גם כן מהרשד"ם סי' ת"ז. אף על גב דמן הדין כל השייך בכרגא דהאי מלכות אין כח ביד בני העיר לאסור עליהם משא ומתן באותה העיר, מכל מקום אם ראו בני העיר דפסקו חיותא טובא, מותר להם להשתדל אצל השר לאסור עליהם גם שהוא שלא מן הדין – עיין שם, והוא הדין ומכל שכן הכא.

והנה בהני טבחי דבבא בתרא ונחתומין דבתוספתא דמייתי הרב המגיד פרק י"ד מהל' מכירה הל' י"ז, התם לא מצינו כיוצא בו בתורה שיהיה זה עובד ביומו ואיך שובת על כרחו וימות ברעב, ואפילו הכי כיון דעבדי בהדדי, מסייעין על קיצתן בהסכמת חבר עיר; והוא הדין דינא דמלכותא, דעדיף לענין זה, מכל שכן קל וחומר שתיקנו שיהיה כל האומנים שותפים זה עם זה ושכל מה שיריחו יפול לאמצע, שהוא כיוצא בו בתורתנו הקדושה

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' רכו סעי' א-ב

א אסור להונות את חברו, בין במקחו בין בממכרו. ואיזה מהם שאינה, בין לוקח בין מוכר, עובר בלאו.

ב כמה תהיה האונאה ויהיה חייב להשיב? שתות בשוה. כיצד, הרי שמכר שוה שש בחמש או שוה שבע בשש, או שוה חמש בשש, או שוה שש בשבע, הרי זה אונאה ונקנה המקח, וחייב המאנה לשלם האונאה ולהחזירה כולה למתאנה.

Taking a Book Left to the Discretion of a Yeshiva

Q In the yeshiva where I used to learn, I found a *sefer* with the name of someone who had learned there in the past. I tracked him down, and he said I could keep it, which I did. I have since moved away and began wondering whether the owner had the right to let me keep his *sefer*, since the yeshiva has a sign up saying that whoever leaves *sefarim* unattended for an extended period allows the yeshiva to take them.

3. גמרא, כתובות דף נו עמ' א

תניא: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה – הרי זו מקודשת ותנאו בטל, דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר: בדבר שבממון תנאו קיים.

4. מנחת יצחק חלק ח' סי' קמו

... לכתחילה יעצתי, כגון במקואות, שיפרסמו במודעה ניכרת על כותלי הבנין באותיות בולטות, שאינם מקבלים אחריות על החפצים הנשארים רק עד זמן פלוני, ואחר כך עוברים החפצים לבעלות של הנהלת המקוה וכיוצא בזה)

1. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סי' מה

ב. אבידה שנמצאת בישיבה
והנה טוב לתקן לגבי אבידה שנמצא בישיבה, שאם לא בא בעל האבידה בזמן מסוים, שאז האבידה תהיה להישיבה או למוצאה, וצריכים להודיע ולפרסם התקנה לכל בני הישיבה כדי שיחול. וכשידוע ודאי או אף בספק שהמאבד היה איש מבחוץ שלא שייך שידע התקנה, אין מועילה התקנה, אך מסתמא אין להסתפק שמוא היה איש כזה, שהולכין בתר רוב.

2. שו"ת שבט הלוי חלק י סי' רעח

... על כן, מדרך תקון מותרים לפרסם, דלא זו ספרים שכבר מונחים ימים ושנים אלא גם ספרים שהבעלים עזבו והזניחו שנה אחת לכל הפחות וקשה להישיבה להחזיק אותם, ברשות הישיבה הגדולה לעשות הטוב בעיניהם, אם להחזיק חלקם מהם לצורך למודי הישיבה, או לצורך קנין ספרים והחזקתם.

Questionable Relinquishing of Rights

Q

I heard the following surprising ruling in a *shiur* given by a *talmid chacham*. Someone bought milk and found it to be spoiled. He decided it was not worth the bother to go to the store to return it. Soon thereafter, his son announced that he was going to the store, and the father asked him to return the milk. The ruling was that he was forbidden to demand a refund or replacement because he was already *mochel* (relinquished) this right. Is that ruling correct?

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' יב סעי' ח
מחילה – אינה צריכה קניין.

3. רמב"ם ה' מכירה פרק טו ה' ג
וכן המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפילו לאחר כמה שנים, שזה מקח טעות הוא, והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום, הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר.

4. רמ"א, חושן משפט סי' רמא סעי' ב
כל מחילה בטעות יכול לחזור בו, אפילו קנו מיניה

5. גמ', כתובות דף צו עמ' א
ההוא בצורתא דהוה בנהרדעא, זבנינהו כולי עלמא לאפדנייהו, לסוף אתו חיטי, אמר להו רב נחמן: דינא הוא, דהדרי אפדני למרייהו. התם נמי זבני בטעות הוו, דאיגלאי מילתא, דארבא בעקולי הוה קיימא.

רש"י שם

דארבי בעקולי הוו קיימי – שעל ידי שגדל הנהר, הוצרכו הספינות ללכת עקלקלות, ואילו ידעו המוכרים כן, לא היו מוכרים בתייהם, ומשעת מכירה הוה ליה טעות; אבל היכא דמכירה לאו בטעות הוא, כגון חזרו בהן מוכרי החיטין לאחר שמכרו אלו בתייהם, או שבאו חיטין ממקום אחר שעדיין לא נעקרו ממקומם – לא הדרי.

2. קצות החושן סימן יב ס"ק א

עיי' מסגרת השולחן שכתב בשם מוהרש"ל (בביאורו לסמ"ג עשין מ"ח), דאם אומר שבלבו היה למוחלו ועכשיו רוצה להתנקם ממנו לאיזה סיבה ותובעו, לא מהני תביעתו, דמחילה בלבד הוי מחילה אף דנקיט שטרא בידיה, וכן הוכיח הסמ"ג (שם ככו, א) דאם לא כן, היאך מחילה כתובתה מדלא תבעה עשרים וחמש שנים (כתובות קד, א) הלא לא דיברה כלום? על כרחך מחילה בלבד הוי מחילה אף דנקיט שטרא, ועיי' שם. ובעיני יפלא הדבר, דלא מצינו בשום מקום דמחשבה מועיל, ואפילו הפקר והקדש ונדר – בכלהו בעינן דיבור ממש, לבד בקדשי מזבח, מהני ביה מחשבה משום דכתיב קרא (שמות לה, כב) "כל נדיב לב", כדאיתא בפרק שבועות שתיים (שבועות כו, ב). ואפשר מדין סילוק נגעו ביה, אלא דלא מהני סילוק כי אם בדבר שעדיין לא בא לידו כלום, כמו כותב לה ועודה ארוסה, אבל בעל חוב לא מהני סילוק, וכדאיתא בפרק הכותב (כתובות פג, א) להדיא עיי' שם ...
שוב מצאתי במוהרי"ט ח"ב (ח"מ) סי' מ"ה עמוד בחקירה של המחשבה, דכמה סוגיות מורה דמהני דברים שבלבו, וכמה סוגיות מורות דלא מהני דברים שבלב, ולזה העלה דהיכא דידוע לכל העולם מה שבלבו, כגון שלש שנים דחזקה מחיל, לא הוי דברים שבלב, אבל היכא דאינו ידוע לכל מחשבתו, הוה ליה דברים שבלב ולא מהני, ועיי' שם והוא אמיתי. ... והיינו נמי טעמא דשהתה עשרים וחמש שנים, דמחלה מדלא תבעה, דהוא נמי ידוע מחשבתה לכל העולם ולא הוי דברים שבלב, כיון דידוע בלב כל אדם ... אבל זה שמחל בלב ואינו ידוע מחשבתו לשום אדם, ואפילו כתב שובר נמי לא מוכח דמוחל עכשיו, דאפשר רוצה למוחלו אחר כך בנתינת השובר, אם כן, דברים שבלב בלבד הוי, ולא הוי דברים, וזה ברור.

Partial Pay for an Uncompleted Job

Q We hired a contractor to do **major** home renovations. His prices for various jobs were relatively high, but he promised us that he would throw in major elements of the work as a free bonus. After doing about 75% of the total job, but relatively more of the standard items than the bonus items, he became sick and had to stop working. He has demanded 85% of the total price, pointing to the line items on the written work order that he has completed and their corresponding prices. He promises to make up for the bonus items with jobs of similar value after he recovers, but we do not want to settle for future services of questionable value to us. While we feel bad for him, not only has his illness complicated our lives, but we also had to pay another contractor good money (more than 25% of the first contractor's total projected charge) to finish up. How much should we pay?

3. בבא מציעא דף עט ע"א

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: השוכר את החמור לרכוב עליה, ומתה לו בחצי הדרך – נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומות. היכי דמי? אי דשכיח לאגורי – תרעומות מאי עבידתיה? אי דלא שכיח לאגורי – אגרא בעי למיתב ליה! – לעולם דלא שכיח לאגורי, ומשום דאמר ליה: "אילו בעית למיתב עד הכא – לאו אגרא בעית למיתב?"

תוס' שם ד"ה "אילו עד"

אילו עד הכא בעית למיתב לאו אגרא בעית למיתב – תימה, דהשתא מיהא דלאו עד הכא בעי למיתב, למה יתן לו שכר? ויש לומר, דהא דקאמר: "לעולם דלא שכיח לאגורי" היינו, לפי אותן דמים שהשכיר מזה, אבל בטפי פורתא ימצא להשכיר, והרי נהנה במה שבא עד כאן, לכך נותן לו חצי שכרו, ואין צריך לפחות המשכיר משכרו מה שזה נותן עתה יותר מעט מכאן ואילך, כיון שהוא אנוס

1. שולחן ערוך ורמ"א חושן משפט סי' רטז סעי' ה האומר לחבירו: "קרקע ודקלים אני מוכר לך", אפילו לא היו לו דקלים, אם רצה לקנות לו שני דקלים, הרי זה נקנה המקח, ואין הלוקח יכול לומר לו: "איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים". ... ויש אומרים דאם אמר ליה: "קרקע ודקלים אני מוכר לך", אף על פי שיש דקלים בשדה, אם יש לו דקלים במקום אחר צריך ליתן לו עוד שני דקלים; ואם אין לו, אין צריך לקנות; מיהו הקרקע קנוי לו, דשני מכירות הן: הקרקע והדקלים (טור בשם הרשב"ם).

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' קפב סעיף ח

האומר לשלוחו: "מכור משדי בית סאה", והלך ומכר בית סאתים, הרי זה מוסף על דבריו וקנה הלוקח בית סאה בלבד. ומיהו הלוקח יכול לחזור ולומר: "איני רוצה לקנות אלא סאתים ביהד".

4. שולחן ערוך ורמ"א חושן משפט סי' שי סעי' ב

אמר ליה: "חמור זה אני שוכר לך" ... ואם שכרה למשא, הואיל ואמר ליה: "חמור זה", ומת בחצי הדרך, אינו חייב להעמיד לו אחרת, אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך, ומנחה לו נבלתו. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דאפילו שכרו למשא, דינו כשכרו לרכיבה (טור בשם הראב"ד). והא דאמרינן דנותן לו שכרו מחצי הדרך, היינו שיכול למכור סחורתו שם, או שיכול לשכור חמור אחר עד מקום שרוצה לילך, אבל בלאו הכי אינו נותן לו כלום משכרו, דהא לא מהני ליה מידי (טור).

Malpractice for Extracting the Wrong Tooth

A dentist removed the wrong tooth, and now the patient needs an implant. Is the dentist required to pay just for the damage of the missing tooth, or does he also have to pay for expenses, such as special food during recovery and the cost of an implant?

5. שו"ת תשב"ץ חלק ג סי' פב

רופא אומן שריפא ברשות בית דין והזיק, שוגג פטור, מזיד חייב, מפני תקון העולם. המחלוקת את העובר במע"י אשה ברשות בית דין והזיד, שוגג פטור, מזיד חייב, מפני תקון העולם – עד כאן לשון התוספתא. ... שאם לא נפטרנו בשוגג, אתי לאמנועי מלרפאת וכבר נתנה התורה רשות לרופא לרפאת ... ודינו מסור לשמים ... העולה מזה הוא, כי רופא אומן ונתנו לו רשות בית דין לרפאת ומע"ה והזיק והכירו טעותו רופאים אחרים אומנים, חייב הוא בין בשוגג בין במזיד מן הדין כדין חובל, ואם הרגיש, יש לו דין רוצח, ואם לא טעה ועשה הראוי לו לעשות אלא ששוגג בפשיעתו וחבל, פטור מפני תקון העולם, ודינו מסור לשמים

1. גמרא, בבא קמא דף כו ע"א

מתני'. אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן. סימא את עין חבירו, ושיבר את הכלים – משלם נזק שלם.

2. גמרא, בבא קמא דף כו ע"א

ואמר רבה: נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש – חייב על הנזק ופטור בד' דברים; ברוח מצויה והזיק ובייש – חייב בד' דברים ופטור על הבשת

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' שו סעי' ו

המראה דינר לשולחני ואמר לו יפה הוא ונמצא רע, אם בשכר ראהו – חייב לשלם אף על פי שהוא בקי ואינו צריך להתלמד; ואם בחנם ראהו – פטור, והוא שיהיה בקי, שאינו צריך להתלמד; ואם אינו בקי – חייב לשלם אף על פי שהוא בחנם

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' שלו סעי' א

נתנה התורה רשות לרופא לרפאות, ומצוה היא, ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה אלא אם כן הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין, חייב בתשלומין, אפילו אם הוא בקי. ואם ריפא ברשות בית דין, ומע"ה והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

6. ערוך השולחן יורה דעה סי' שלו סעי' ב

ומיהו אסור להתעסק ברפואות אלא אם כן הוא בקי ויש לו רשות מבית דין; והאידנא, צריך להיות מוסמך מהממשלה, שיש לו רשות ליתן רפואות לחולאים, וגם לא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, כשהזיק הרי הוא שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין והממשלה, חייב בתשלומין אפילו הוא בקי אם החולה נתנזק על ידו, וצריך להוציא ממון על רפואות

7. שו"ת ציץ אליעזר חלק ה - רמת רחל סי' כג

... אותו הדבר צריך להיות חייב כאשר מאי שימת לב טעה והזריק את הזריקה במקום שלא היה ראוי להזריק שם, ועל ידי זה גרם לחבלתו או מיתתו.

Money Found in a House

Q I saw the following story on the news. During renovations on a home that had been owned by several people over the years, a contractor found a package with \$182,000 stashed between the walls. The contractor took the money, but the homeowner complained that since the money was found in his house, it should be his. What does Halacha have to say about this?

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' רע סעי' ג
מציאת פועל לעצמו, אף על פי שאמר לו: "עשה עמי מלאכה היום". ואין צריך לומר אם אמר לו: "עדור עמי היום". אבל אם שכרו ללקט מציאות, כגון שחסר הנהר ושכרו ללקט הדגים הנמצאים באגם, הרי מציאתו לבעל הבית ואפילו מצא כים מלא דינרים.

4. פתחי חושן, אבידה פרק ז' הע' י
... במקום אחר הארכתי בדבר פקדון או אבידה המונחת ביד אדם ואינו נדרש זמן רב, שמדברי הפוסקים משמע שלעולם אינו זוכה בו, אמנם מדברי הנתיבות המשפט סימן רנ"ז בדין שתוקי משמע שממון שאינו עומד מתברר מי הבעלים אינו בכלל ירושה, ולכן נראה שלאחר שיש להניח שבדאי מת הבעלים, יתכן שהמוצא זוכה בו או יורשיו ...

1. גמרא, בבא מציעא דף כה עמ' ב - דף כו עמ' א

משנה. מצא בגל ובכותל ישן - הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש, מחציו ולחוץ - שלו, מחציו ולפנים - של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים, אפילו בתוך הבית - הרי אלו שלו.

גמרא. תנא, מפני שיכול לומר לו: של אמוריים הן. אמו אמורים מצנעי, ישראל לא מצנעי? לא צריכא, דשתיך טפי

תוס' שם דף כו עמ' א

דשתיך - ואם תאמר: וליקני ליה חצירו לבעל הגל או לבעל הכותל? ויש לומר: דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, כמו הכא, שהוא מוצנע בעובי הכותל; וכן מוכח לקמן (עמוד ב) דתנן: מצא בחנות ובשולחנות הרי אלו שלו, ואין חצירו קונה לחנוני או לשולחני, לפי שהמעות הם דבר קטן ואין סופו הוה לימצא, וכן לקמן (דף כז.) דקאמר: לא שנו אלא בלוקח מן התגר, דאז הוי שלו, ולא אמרינן דקנה אותם תגר כשהיה ברשותו.

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' רס סעי' א

המוצא בגל או בכותל ישן, שאין זוכרים מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו, **הרי היא של מוצאה**, והוא שהעלתה חלודה, שאני אומר של עובדי כוכבים הקדמונים היא, והוא שימצאנה מטה מטה, כדרך כל המטמוניות הישנים.

סמ"ע שם ס"ק ב

הרי היא של מוצאה - ... והא דלא אמרינן דיקנה לו חצירו דזה הבעל הבית שדר בו לעת עתה, כתבתי בדרישה [סעיף א'] מעמים, והטעם הכולל לכמה ענינים הוא מה שכתבתי בפרישה [שם] בשם המרדכי [שם סי' רנ"ט] בשם רבינו ברוך, דלא אמרינן חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא הפקר גמור, אבל לא אבידה אפילו היכא דאיכא יאוש, כיון דאילו הוה ידע ליה לא היה מפקירו.

Damage to an "On Approval" Sales Item

Q I found an apparently suitable cello to buy, and the seller gave it to me "on approval" (a purchase with a trial period during which one can return it without explanation). During this time, one of the strings broke while I was tuning the cello. I used the cello only to test it, and I did not use it after making the decision to return it. When I returned the instrument to the seller, she demanded payment for the broken string, and I paid. What does Halacha say? Was I a *sho'el* (borrower of an object)? Even if I was, would breaking the string obligate me to pay, as it seems to be a case of *meita machamat melacha* ("died" due to its normal use), for which a *sho'el* is exempt?

בחזרה פטור מפני שהוא כנושא שכר – פירוש: לכך פטור בחזרה כשנאנסו, שאינו אלא שומר שכר, ומדמייתי מינה אההיא דהחזירה לאחר ימי שאלתה, משמע דהא דקתני נאנסו בהליכה חייב, דהוי מטעם שואל, אם כן מילתיה דשמואל נמי הוי מטעם שואל, דהא מההיא ברייתא מייתי בנדרים (שם): סייעתא לשמואל. מיהו רש"י פירש בבבא מציעא (שם) דנאנסו בהליכה חייב משום דחשיב כלוקח, ומכל מקום מייתי מינה שפיר אההיא דאמימר, כי היכי דחשיב ליה ברייתא נושא שכר בחזרה אף על פי שבטל המקח משום דעד השתא היה כלוקח, הכי נמי שואל אחר שכלו ימי שאלתה הוי שומר שכר, כיון שנהנה בשאלה עד עכשיו

1. גמרא, נדרים דף לא ע"א

אמר שמואל: הלוקח כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו – חייב

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' ר סעי' יא

הנוטל כלי מבית האומן על מנת לבקרו, אם היו דמיו קצובים ונאנס בידו, חייב, שהואיל ודמיו קצובים, מעת שהגביהו, נעשה ברשותו. ואין המוכר יכול לחזור בו, והוא שגיביהו כדי לקנות את כולו, ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח. אבל חפץ שהמוכר קץ בו, והוא מבקש ורודף למכרו, הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסק הדמים ויגביהו הלוקח אחר שפסק.

5. שולחן ערוך חושן משפט סי' שמו סעי' א

השואל, והיה המשאיל עם השואל במלאכתו בשעה שמשך הדבר השואל, אפילו נגנב או נאבד בפשיעה, פטור, שנאמר: "אם בעליו עמו לא ישלם" (שמות כב, יד) לא שנא היה עמו בשאלה שהשאיל את עצמו לעשות מלאכתו, לא שנא היה עמו בשכירות שהשכיר עצמו לו, לא שנא היה עמו באותה מלאכה של הדבר השואל, לא שנא במלאכה אחרת; אפילו אמר לו: "השקני מים", והשקהו והשאיל לו פרתו בעוד שהוא משקהו, הוי שאלה בבעלים. אבל אם משך תחלה ואחר כך השקהו, לא הוי שאלה בבעלים.

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' שמ סעי' א

השואל מחבירו בהמה או מטלטלים ונאנסו בידו, כגון שמת או נשבר או נשבה, חייב. הגה: ודוק שאירע האונס מכה השואל, אבל אם אירע האונס מכה המשאיל, פטור. ולכן מי שיש לו משכון אצל עובד כוכבים והשאילו לחבירו ליקח עליו עוד מעות, ונשרף המשכון, פטור השואל, דהא בלאו הכי היה נשרף מכה המשאיל (מרדכי פרק השואל). ואין צריך לומר שחייב בגניבה ואבידה. אבל כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מבעינא אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה, פטור; והוא שלא ישנה לעשות בה דבר אחר חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה; שאם שינה ועשה בה מלאכה אחרת חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, אפילו היא קלה ממנה, תלינן דמחמת אותה מלאכה ששינה מתה

6. טור, חושן משפט סי' ר

הנוטל כלי מבית האומן לבקרו ואם ייטב בעיניו יקחנו ונאנס בידו, חייב אם דמיו קצובין, דמשעה שלקחו חשוב כשלו כיון שדמיו קצובין. ואפילו אם ירצה המוכר לחזור בו, אין שומעין לו. אבל מיהו הלוקח יכול לחזור ולהחזירו לו כל זמן שהוא בעין, אלא שמדת חסידות הוא שלא לחזור בו כיון שגמר בלבו ליקחנו.

7. שולחן ערוך חושן משפט סי' שמד סעי' א

מען השואל שמתה מחמת מלאכה, אם הוא במקום שעדים מצויים, אינו נפטור עד שייבא עדים שהוא כדבריו ושלא שינה בו. ואם הוא במקום שאין עדים מצויים, ישבע

4. תוספות, בבא בתרא דף פו ע"ב

הלוקח כלי מבית האומן על מנת לבקרו ונאנס בידו חייב – לכאורה נראה דחייב משום דחשיב כשואל, דסוף פרק ד' נדרים (נדרים דף לא). מפרש טעמא דשמואל דקסבר הנאת לוקח היא, היינו כשואל שכל ההנאה שלו. ועוד דבפרק האומנין (בבא מציעא דף פ:) גבי הא דאמר רב חסדא לא שנו הא דקתני שלחה ומתה חייב אלא כשהחזירה בתוך ימי שאלתה, אבל לאחר ימי שאלתה פטור, ומסיק אמימר דמסתברא דפטור משואל וחייב כנושא שכר, הואיל ונהנה מהנה. תניא כוותיה [דאמימר]: הלוקח כלי מבית האומן כו' ונאנסו – בהליכה חייב